HERMANN RAUSCHNING

HITLER BIZALMASA VOLTAM

Zrinyi

HERMANN
RAUSCHNING

HITLER BIZALMASA VOLTAM

ZRÍNYI KATONAI KIADÓ
BUDAPEST · 1970

Az eredeti mű címe:
Hitler m'a dit
Coopération, Paris, 1939

FORDÍTOTTA
LACZKÓ GÉZA

ELŐSZÓ

Történészek és bírák, politikusok és írók jellemezték már a fasizmust, írtak róla tanulmányt, regényt, drámát és szónoki beszédet. Ez a könyv – Hermann Rauschning 1933–34-ben Hitlerrel folytatott bizalmas beszélgetéseiről készült feljegyzései – merőben más műfaj: lapjairól a hitleri fasizmus *ideológiai térképe* bontakozik ki. Nem a megvalósult fasizmussal ismerkedünk tehát, nem is annak első „történelmi" vázlatával, ahogyan az a „Mein Kampf"-ban szerepelt még, afféle tömegpropagandisztikus próféciaként, hanem az uralomra jutás első éveiben, már a hatalom birtokában, a megvalósíthatóság reményében kovácsolt, a valóságos állami, belpolitikai és nemzetközi problémákkal szembesített tervekről és koncepciókról szólnak ezek a feljegyzések. Egy osztály érdekeinek, egy réteg szemléletének, egy ember illúzióinak és vágyainak hálóján átszűrt tükörképe ez Németország és a világ problémáinak, de már a totális állam eszközeivel rendelkező zsarnok *reálisnak képzelt* válaszait tartalmazza a *tényleges* történelmi kérdésekre. Nem a tömegfogyasztásra, hanem a szűkebb vezérkar számára megfogalmazott válaszokat halljuk itt – s ezek így összegyűjtve fantasztikus rémregénnyé szövődnek.

A Führer agytekervényeinek útvesztőiben kalauzol bennünket az avatott cicerone, aki félig viszolyogva, félig otthonosan mozog itt, a borzalmas eszmék kísértetkastélyának labirintusaiban, s bár nem vezet el az utcai fáklyás tüntetésekhez és verekedésekhez, nem látjuk a Reichstag égését, Röhm meggyilkolását, nem olvassuk a titkos aktákat a diplomáciai hadjáratok és vezérkari manőverek terveiről: Hitler agyában olvasunk – s ez félelmetes élmény.

Rauschning, a kulturált porosz nemes, földbirtokos és állattenyésztő – ez utóbbi, mint később látni fogjuk, különösen rokonszenvessé tette a Führer előtt –, Danzig Szabad Város szenátusának elnöke, a náci párt egyik alapító tagja, 1934-ben bekövetkezett végső kiábrándulásáig, Svájcba meneküléséig,

olyan közel állott a Führerhez, hogy élethű panorámát tudott festeni Hitler Adolf fejének belsejéről. Hitler bizalmas fecsegése, a fantasztikus tervek szövögetése, a hátborzongató logika, amely őrült eszméit a világuralom kikényszerítésének irányába rendezte – elképesztő és iszonyatos. De vajon érdekelhet-e bennünket ma Hitler? Lehet-e tanulságos egy könyv, amely éppen harminc évvel ezelőtt tapadt a napi politikához?

Aki a könyvet elolvassa, nyomban rájön, hogy: igen. Nem vagy nemcsak Hitler, hanem a fasizmus az, ami nagyon is számot tarthat az érdeklődésünkre. Generációk nőttek fel, amelyek nem ismerik a gyakorlatból, mi a fasizmus. A közhit egyébként is egész sereg téveszmét táplál róla. Talán nem sok az olyan naiv ember, aki azt hiszi, hogy a fasizmus egyetlen lehetősége a két világháború között volt és nem lehet más megjelenési formája, csak amit az olasz, német és japán formája akkor produkált. Olyanok azonban nagyon sokan vannak, akik a fasizmust egyszerűen a kegyetlenséggel, a tömeges emberirtással, a zsidók koncentrációs táborokba és tömeggyilkos kemencékbe küldésével azonosítják, mintha ez volna a lényege. Holott a történelmi alkalom, amely a fasizmust létrehozta, még nem múlt el, és bár a fasizmus lényegéhez hozzátartozik a gátlástalan, nyílt terror, nemcsak ennyiből áll a lényege.

Rauschning könyve sem politikai, sem gazdasági elemzést nem ad a fasizmusról. Nem azt írja le, milyen volt, hanem azt, milyennek látta és milyenné szerette volna formálni Hitler maga, s milyennek szerette volna láttatni másokkal, a német néppel is, meg a nemzetiszocialista párt legszűkebb vezető köreivel, azzal a gárdával, amelyhez nyíltabban szólhatott. Ezek az eszmék és elvek félelmetes példái annak, hogyan válaszolhat egy hatalmi rendszer a kor égető kérdéseire. Mert bármennyit fecsegnek is Hitler őrült voltáról, egy állam vezetője volt, egy osztály képviselője, s azokra a valóságos problémákra kellett választ keresnie, amelyeket a történelem felvetett. Elég végigtekinteni Hitler ideológiai és propagandafegyvertárában, hogy felismerjük: ezek a tömeges tudatpusztító, egész népek félrevezetésére alkalmas ideológiai harci esz-

közök, köztük a szellemi csodafegyver, a faji alapokra épített nacionalizmus – ma is milyen közveszélyesek.

Hitler az 1929–33-as nagy gazdasági világválság után került uralomra. A tőkésvilág ekkor értette meg – 1917 óta – másodszor és minden eddiginél komolyabban, milyen új helyzetet teremtett a világtörténelmi színpadon a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. Már nemcsak arról volt szó, hogy a tőkés renddel szemben megjelent az emberi társadalmak új lehetősége, egy alternatív, minden eddigitől eltérő, szocialista forma, hanem arról is, hogy a kapitalizmus a maga klasszikus, hagyományos módszereivel tarthatatlanná válik, valami újra van szükség! A német finánctőke is választásra kényszerült ekkor, s a fenyegető szocialista forradalom, vagy éppen egy szavazócédulákkal hatalomra kerülő szocialista kormány esélye ellen ültette nyeregbe a horogkereszteseket, eresztette szabadjára a fasiszta terrort. Rauschning a könyvében alig ír erről. A Hitlerrel folytatott beszélgetéseiről készült feljegyzéseket természetesen megrostálta 1939-ben, amikor a könyvet kinyomtatta. Ebben az időben még nem tudhatta, hogy a nyugati hatalmaknak szövetségese lesz-e a Szovjetunió vagy ellenségüknek választják és nem vehette biztosra azt sem, megnyeri-e Hitler a maga nagy háborúját vagy elveszíti? A könyv tehát a dolog egyik lényegét, a fasizmusnak a szocializmushoz, a munkásmozgalomhoz, a társadalmi forradalomhoz, a Szovjetunióhoz való viszonyát tekintve, rendkívül óvatos.

Nem kevésbé óvatos, persze, a nagytőkével, a fináncoligarchiával való kapcsolatokat illetően. Rauschning nem úgy mutatja be a fasizmust, mint a finánctőke legreakciósabb, legagresszívabb csoportjának nyílt terrorista diktatúráját, hanem ilyen definíciókat ad: „A nácizmus a XX. század vitustánca." – „A vad népek világának betörése ez a nyugati világba. Azt hiszem, ez a helyes magyarázat." – Hitler fekete és fehér mágiájáról értekezik, s a Führer delejes hatalmának titkát az afrikai törzs varázslójának tamtam-dob igézetéhez, vagy a kerengő dervis delejes hatalmához hasonlítja. Ám egyszer, egyetlen alkalommal feljegyzi azt is, amikor Hitler dühében kimondja a náci párt hatalomrajutásának igazi okát és a fasizmus tényleges funkciójáról, valóságos feladatáról is fellebbenti a leplet.

Arról folyik épp a szó, hogy több oldalról panaszolják Hitlernek: a náci funkcionáriusok szemérmetlenül rabolnak, álláshalmozók, minden módon megtömik a zsebüket, holott éppen a Führer mennydörgött hatalomra jutása előtt a polgári politikusok korrupciója ellen. „Azt feleltem az agyalágyultaknak – idézi Rauschning Hitlert –, jelöljék meg, honnan a csudából adhatnék pártbeli bajtársaimnak jogosan követelt kárpótlást azért, hogy éveken át kitartottak... Azt gondolja talán a polgárnépség, hogy kihúzzuk őket a csávából, ők meg aztán üres kézzel bocsátanak bennünket utunkra? Nagyon kényelmes lenne, drága uraim. Hogyan biztosíthatnám hatalmunkat, ha nem harácsolok össze minden állást? Örülhetnek, hogy nem lövetjük őket rakásra!"

Tömören és közönségesen fogalmazva, de ez a lényeg. A fenyegető szocialista forradalommal szemben a szociális demagógiával dolgozó náci ellenforradalom húzta ki a csávából a német finánctőkét. A dolog természetéből következik, hogy a hatalomra került fasizmus bizonyos fokig önállósult és saját logikája, saját apparátusának érdekei szerint is mozgott, egyes tőkéscsoportok pillanatnyi ellenkezése ellenére. Ezt eddig is tudtuk. Ám Rauschning könyve éppen azt tárja fel Hitler szavaival, hogy miért támogatta mindezt sok-sok millió német és a többi ország fasisztája? Ami a könyvet még inkább időszerűvé teszi, az, hogy az ideológiai-propagandisztikus fegyvertár bemutatása mellett, amellyel a fasiszta célok támogatására tömegeket lehetett megnyerni, megmutatja azt is, milyen perspektívát, milyen történelmi választ tartogatott Hitler a kor problémáira – a szocialista, a kommunista válasz helyett és azzal szemben.

Ebben a tekintetben Rauschning teljesen megbízható krónikás. Az egész eszmekört belülről ábrázolja, hisz ő maga is benne él. Nem sokat tud a marxizmusról, Hitler társadalmi koncepciójáról pl. elfogadja, hogy az valamiféle „mágikus szocializmus", amelynek gyökere „a német ember tudathasadásában" van, abban a kettős természetben, amely egyrészt középszerűsége és korlátoltsága tudatában kisebbrendűnek érzi magát, másrészt hisz valami misztikus csodában és küldetésben, amely a német nép sajátja, megváltásának titka: ők az

elsüllyedt Atlantisz kincseinek örökösei. Mindezt Rauschning halálosan komolyan veszi. Valami misztikus vallásossággal magyarázza Hitlerrel való szembefordulását is, bár ezt számottevően támogatja, hogy józanul felismeri: az, amit Hitler akart tőle, Danzigot pénzügyi csődbe, az ellenkezés pedig őt magát személyes veszedelembe taszítaná, s puszta önvédelemből is menekül a nácik hajójáról. De úgy tagadja meg a Führert, hogy közben hasonló eszmei alapon áll, mint az.

Mit tudhatunk hát meg ma ezekből a bizalmas beszélgetésekből, aminek hasznát vehetjük?

Mindenekelőtt azt, hogy Hitler világosan látta: a nacionalizmus, a nemzeti korlátozottság ideje lejárt. Ez meglepően hangzik, hiszen éppen ő, a „nemzetiszocializmus" prófétája, a német nép végletekig felfokozott nacionalizmusára építette tömegbefolyását, ez volt politikai vezérfonala. És mégis, bizalmasai körében így beszélt:

„Lecsapoltak minden értelmet a nemzet fogalmából. Történelmi célszerűséget szolgált, hogy kezdetben éltem vele. De már akkor tudtam, hogy időleges értékű csupán. Hagyja a »nemzetet« a demokratáknak és liberálisoknak. El kell majd egészen ejtenünk ezt a fogalmat. Újabbat teszünk a helyébe, a faj fogalmát . . . A nemzetek vetélkedésének helyére a fajok harca lép . . . Persze én éppolyan jól tudom, mint a maga összes intellektueljei és tudományos folyóiratai, hogy a szó tudományos értelmében véve nincsenek fajok. De magának, aki mezőgazda és állattenyésztő, mégis csak ragaszkodnia kell a faj fogalmához, hiszen enélkül nincs tenyésztés. Nos, nekem, aki politikus vagyok, ugyancsak szükségem van egy fogalomra, amely lehetővé teszi számomra, hogy a világ megszabott rendjét eltöröljem . . . Meg kell szabadítanom a világot történelmi múltjától. A nemzetek – történelmünk látható anyaga. Össze kell tehát kevernem a nemzeteket, magasabb rendű formába kell őket átöntenem . . . Ennek a feladatnak a végrehajtásához a faj fogalma egészen jól használható . . . Franciaország a nemzet alapfogalmából kiindulva vihette forradalmát határain túlra. A horogkeresztet a faj fogalmából kiindulva viszi forradalmát el egészen a világ új rendjének megszervezéséig."

Aki türelmetlenül legyintene, hogy ez őrült és zagyva látomás, az is olvasson tovább és látni fogja, hogy milyen gyakorlati következtetésekhez vezet ez a gondolatmenet:

„El fogom terjeszteni egész Európában – folytatta Hitler – s az egész világon az emberkiválasztás és tenyésztés új módszerét, amelyre most készül Németországban a horogkereszt. A felbomlás és átalakulás ugyanazon folyamata fog lejátszódni minden nemzet kebelében ... Egyedül a legférfiasabb, legkeményebb faj marad életben. S a világ új képet ölt. Eljön a nap, amikor szövetségre léphetünk Anglia, Franciaország és Amerika új uraival ... hogy önként dolgozzanak velünk együtt a világ átalakításán. Akkorra már nem sok marad meg, még nálunk, Németországban sem abból, amit nacionalizmusnak hívnak. Helyébe lép az erős férfiak összefogása, akik különböző nyelveken beszélnek ugyan, de mindnyájan ... tagjai lesznek az urak és parancsolók egyetemes lovagi rendjének."

Nem a nemzet, hanem egy nemzetközileg kitenyésztett faji arisztokrácia, egy vérségi elit az a kategória, amelyben Hitler gondolkodott. A „Világ proletárjai, egyesüljetek" jelszó helyébe a „Világ tiszta fajú arisztokratái, egyesüljetek" jelszót választotta. Azt világosan látta, hogy csak nemzetközi megoldás lehet korszerű a huszadik században. Kifejtette, hogy akkora ország, mint a németeké, sosem lehet független, szuverén és katonailag védhető. Az angolok és franciák csak a gyarmatbirodalmukkal együtt lehetnek ténylegesen függetlenek – magyarázta –, rajtuk kívül pedig csak a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok képes független államiságra. A következtetés: „Összekovácsolom acélmagját egy új birodalomnak ... Ausztria, Csehország, Morvaország, Nyugat-Lengyelország! Százmillió ember tömör tömbje, szétzúzhatatlan, nincs rajta egyetlen repedés sem, nincsenek benne szabad kisebbségek! Ez lesz a mi uralmunk szilárd alapja. E tömb körül először egy kelet-európai konföderáció létesül. Lengyelország, a balti államok, Magyarország, a Balkán-államok, Ukrajna, a Volga-vidék, Georgia ... Segédnépek uniója lesz ez, hadsereg nélkül, saját politika nélkül, saját közgazdaság nélkül. S egy pillanatig sem gondolok arra, hogy e népek bármelyikének emberiességi alapon engedményeket tegyek. Például Magyar-

országnak, régi határai visszaállítására. Nem fogok semmiféle különbséget tenni barát és ellenség között. A kis államok kora lejárt . . ."

Azt hiszem, ennyi is elég, hogy ne kérdezzük tovább: miért érdekelhet minket ma Hitler. Igaz, hogy a kapitalizmus alkalmazkodott az új létfeltételekhez és ma legfőbb országaiban nem érzi olyan közvetlen veszélyben uralmát, mint az 1929–33-as válság után a német tőkések. De a világ most is választóúton jár, és a nagytőke ma is minden eszközt felhasznál, ha úgy ítéli, uralmát végveszély fenyegeti. Láttuk, mi történt Görögországban, láttuk mire volt képes a francia reakció Algériában és tudjuk, milyen tervei voltak Olaszországban. Láttuk, mire képes a fajgyűlölet a „legjobb amerikaiak" között és még mindig nem értik eléggé az emberek, hogy milyen nagy szerepe van a faji diszkriminációnak a vietnami háborúban. (A My Lai-i vérengzés tárta fel leginkább, hogy amerikai katonák emberséges és törvénytisztelő állampolgárnak tudják magukat azután, hogy öregeket, csecsemőket és asszonyokat gyilkoltak halomra, mert azokat nem embereknek – „csak vietnamiaknak" tartották.) A történelmi alkalom, amely a fasizmust szülte, ne feledjük, még nem múlt el. A finánctőke leggátlástalanabb csoportjainak politikai-gazdasági-katonai, végső önvédelmi rendszere ma is a fasizmus és ha nincs más kiút, ehhez folyamodnak, ehhez fognak folyamodni. És csakúgy mint Hitler esetében, a nacionalizmus és valamiféle fajelmélet eszközével próbálják majd a tömegeket e mögé felsorakoztatni.

Hitler Rauschninggal folytatott beszélgetéseiben egész sereg ésszerű megállapítást is tesz. Látja, hogy ma csak a nagybirtok és a nagyüzem prosperálhat, de ha választani kell, nem a szövetkezetet és nem a köztulajdont választja ennek formáiként, hanem új földbirtokos arisztokráciáról és a harmadik jobbágyságról értekezik, s így kiált fel: „Mit szocializáljuk mi a bankokat és a gyárakat? Mi az embereket szocializáljuk!"

Az önálló gondolkodás, általában az értelem és az egyéniség megvetése és elnyomása barátai körében nyíltan vallott programja volt a Führernek. Rauschning ilyen Hitler-aforizmákat jegyezett fel: „Az értelem századának végét éljük, a szellem fensőbbsége a normális élet kóros lealacsonyítása." –

„Nincs igazság a szónak sem erkölcsi, sem tudományos értelmében." – „A Gondviselés arra szemelt ki, hogy az emberiség nagy szabadítója legyek. Megszabadítom az embert az értelem minden bilincsétől, amely céljául tolja fel magát; kiszabadítom a lealacsonyító agyrém karmaiból, amelyet lelkiismeretnek vagy erkölcsnek neveznek, s megszabadítom az egyéni szabadság tűrhetetlen követeléseitől, amelyet úgyis csak nagyon kevesen tudnak elviselni."

Nyíltabban vagy burkoltan, de mindig arról a válaszútról van szó, amely az emberi cselekvés előtt nyitva áll: az ember felszabadítása vagy leigázása, szabad egyének közössége az osztály nélküli társadalomban, vagy olyan új rend, amelyben valamilyen rabló kisebbség – itt az északgermán elit – uralkodik (és amint Hitler óvatosan hozzáteszi: „Meg az, akit ez az elit maga közé befogad"), ahol csak úr és szolga állhatnak egymással szemben, vagyis az alávetettség és kiszolgáltatottság kategóriái az uralom és vezetés kategóriáival.

Eszerint azért kell eltörölni a régi rendet, hogy hátborzongatóan precíz és misztikus német rendszeretettel meghatározzák a fajok és a biológiailag értékesebb és értéktelenebb emberek rangsorát, a társadalmi hierarchia felső fokán az emberfeletti hőssel, alsó fokán a rabszolgákkal és fent is lent is a halállal: a hősnek kijáró, földöntúli örök életet kínáló Grál-lovag halállal odafent, és a tömeges patkányirtás módszerével kiirtott szolgaseregek pusztulásával odalent.

A modern „manipulált társadalmakban" nem mondják a tömegembert „ösztön-állatnak", mint ahogy Hitler tette, de ma is hidegvérrel és grandiózus méretekben folyik a tömegek félrevezetése, az uralom és az alávetettség viszonyainak elfogadtatása, az erősnek mindent szabad elv gyakorlati alkalmazása – s végső soron mindez ma is egy kizsákmányoló tőkés kisebbség uralmát biztosítja. Sok olyan ország van a világon, amelyben egy mindenre elszánt gazdag és hatalmas, kis létszámú elit kész lenne pusztulásba dönteni a világot, csakhogy megtartsa saját hatalmát. És ez az elit-csapat ma is azzal az ideológiai csodafegyverrel verbuválhat magának tömegeket hadseregnek, amellyel Hitler tette: a nacionalizmus, a sovinizmus, a valamely fajhoz vagy nemzethez tartozás puszta tényé-

nek olyan rangra emelésével, amely felsőbbrendűvé teszi a senkiházit is.

Ideológiai rémregény, politikai fantasztikum? Az is, de ugyanakkor egy betegség szimptómája, egy állapot jelzése, egy olyan magatartás választásának lehetősége – amely ma is jelenvaló. Ha Rauschning könyvét olvassuk, ne higgyük, hogy csak a múltba nézünk. Olyan figyelmeztetés szól belőle, amely nagyon is valóságos veszedelmekre nyitja a szemünket.

Hitlerrel beszélgetni és nem érinteni a zsidókérdést – lehetetlen. A könyv viszonylag kis teret szentel neki, s inkább azért érdemes külön, elöljáróban is megemlékezni róla, mert Rauschning olyanféle képet fest az antiszemitizmus szerepéről Hitler „biológiai politikájában", mint a nacionalizmuséról. A szerző maga is kételkedik, mit tartson propaganda-színjátéknak abból, amit Hitler a zsidókról kinyilatkoztat és mit vegyen belőle komolyan? Azt a megoldást választja, amely könyvét a kritikusan gondolkodó olvasók számára mindvégig becsessé és bizonyos értelemben hitelessé teszi: mindkét hitleri megnyilatkozásról, ha mégoly ellentmondók is, egyforma komolysággal ad számot.

Az egyik magyarázat szerint Hitlert személyes sértettség és szubjektív gyűlölet tüzelte a zsidók ellen. Ugyanakkor a misztikus német szósz itt sem maradhat el: Hitler kifejti, hogy új pogány vallást akar alapítani, ehhez a német nép az ő üdvhadserege és a zsidók útjában állanak, mert „nem lehet istennek két választott népe". Az északgermánok az igazi isten kiválasztottjai, a zsidók egy másik isten teremtményei, tehát pusztulniok kell. Rauschning idéz olyan Hitler-aforizmát, amely szerint „A lelkiismeret zsidó találmány; csakúgy, mint a körülmetélés, nem más mint az ember megcsonkítása" és megjegyzi, hogy Hitler mindannak eredetét, amit legjobban gyűlölt, a zsidókra vezette vissza; felrótta nekik, pl. hogy ők szabadították a világra még Krisztust és a keresztény vallást is.

Másrészt Hitler cinikus józansággal fejti ki, hogy esze ágában sincs minden zsidót kiirtani, ellenkezőleg. Ha nem lennének zsidók – úgymond –, ki kéne őket találni, mert nincs hatásosabb, bomlasztóbb propagandafegyvere, mint az antiszemitizmus. Egyszerre tartja vele sakkban a német kispolgárt és

használja a zsidókat túszként a nyugati közvélemény zsarolására. Bűnbakként állíthatja a tömegek elé, akár a tőke, akár a forradalmárok ellen akarja uszítani őket, hiszen a zsidók között mindkét fajta célpont megtalálható. Ami a legelképesztőbb, az a vallomás, amelyben Hitler megkérdezi Rauschningot: „Nem vette észre, hogy a zsidó mindenben ellenlábasa a németnek, s mégis olyan közeli rokon vele? . . ."

Ha ezek után azt mondanók, hogy ennek a sok ellentmondó zagyvaságnak semmi értelme sincs, nem lenne egészen igaz. Mindennek van egy tanulsága: antiszemitizmus, nacionalizmus, még a fajelmélet is csak propagandaeszköz volt a fasizmus számára, amelyeket végső soron nem vett komolyan és nem vitt végig következetesen, mert egész véres világfelforgató akciójának célja lényegében konzervatív, a régi osztályuralom fenntartása és védelme volt. Hitler összevissza beszélt mindenről, de nem új társadalmi rendet, hanem új társadalmi rangsort akart teremteni a tőkés renden belül, úgy, hogy a maga északgermán elitje és „mindazok, akiket ez az elit befogad", urai és parancsolói lehessenek a megvetett és alávetett tömegnek. Egyszer az antiszemitizmus, egyszer a nacionalizmus szolgálta a kizsákmányolásban részt vevő kisebbség át-rangsorolásának, a világuralmi őrségváltásnak az ügyét, de ha sor került rá, akkor az alsóbbrendű németeket sem kímélte. Ne feledjük, ezt komolyan mondta: „Nem teszek különbséget barát és ellenség, szövetséges és ellenfél között . . ."

A civilizáció, az emberi társadalom válaszútra kerül a huszadik században. Új módon kell elrendezni emberek és népek viszonyát, hogy az ember javára használhassák fel a leigázott természet, a tudomány roppant erőit, hogy azok ne fordulhassanak az emberiség ellen. A választás minden ember egyéni ügye is. Minden információ hasznos, amely felvilágosít arról, milyen eszmékkel, ideológiai trükkökkel lehet félrevezetni, becsapni, hamis tudatra korlátozni a sorsuk megválasztására előbb-utóbb rákényszerülő embereket. Ebből a szempontból hasznos kézikönyvként forgathatók Hermann Rauschning feljegyzései.

Patkó Imre

– Az új háború egészen más lesz, mint amilyen az 1914-es volt. Nem lesz gyalogostámadás, nem lesznek zárt tömegrohamok. Mindez ócskaság. Ami pedig a front lassú lemorzsolódását illeti, amely évekig elhúzódhat, hát biztosíthatom magukat, hogy ilyesmiről szó sem lehet többé. Ha így vezetik a háborút, szétmállik az egész. A 14-es háború végül is nyomorúságba fulladt.

Hitler villájának kis verendáján ültünk. Hitler tekintete pár pillanatig a távoli hegyoldalon révedezett.

– Igen – folytatta –, most majd mi kerekedünk felül, mert szabad lesz a kezünk.

– Mondja, Hitler úr, igaz, hogy Németországnak olyan titkos találmányok vannak a tarsolyában, amelyek szét fognak zúzni minden akadályt s még a Maginot-vonal ellenállását is megtörik? – kérdezte Albert Forster, a danzigi gauleiter, miközben felém kacsintott, hogy kedvelt vesszőparipáját adja Hitler alá.

– Minden hadseregnek van készenlétben egynéhány titkos találmánya. Az értékükről azonban nincs valami nagy véleményem – felelte Hitler.

– Mégis, új lövedékünk átütő ereje... Azt is hallottam, hogy az elektromos fegyver új lehetőségeket ad a támadónak. Így van? És az új mérges gázok, a bacilusok? Ön nem gondolja, hogy baktériumokat fognak alkalmazni a mostani háborúban?

Hitler kiabálni kezdett:

– Majd éppen én fogok aggodalmaskodni! A szükség szabja meg, mi lesz a fegyverem. Az új mérges gázok szörnyűek, de végeredményben mi a különbség a drótsövényen vergődő lassú haldoklása és gázmérgezett szenvedése között? A jövőben egész népek fogják rávetni magukat a másikra, s nemcsak egy had fog küzdeni más ellenséges hadak ellen. Alá fogjuk ásni ellenségeink testi egészségét ugyanúgy, ahogy lelki ellenállásukat megtörjük. A baktériumfegyvernek van-e jövője? Hogy

a csudába ne lenne! Az igazat megvallva, még nem sokra jutottunk ezen a vonalon, de a kísérletek folynak, s úgy tudom, igen biztatóak. E fegyver alkalmazásának azonban megvan a maga határa. Legnagyobb jelentősége az, hogy kitűnő eszköz az ellenség meggyöngítésére a fegyveres összecsapás előtt. A mi igazi háborúnk egyébként a tulajdonképpeni hadműveletek előtt fog lezajlani, s meg vagyok róla győződve, hogy előbb beleszorítjuk Angliába a szuszt, mielőtt még nekünk ugrik, ha ugyan egyáltalán ugrik. Vagy itt van Amerika . . .

– Azt gondolja, Führerem, hogy az Egyesült Államok újra beleártja magát az európai ügyekbe? – kérdezte harmadik társunk, aki abban az időben a danzigi SA-legények vezetője volt.

– Mindenesetre elvesszük a kedvét még a gondolatától is. Ilyen eshetőségekre rendkívül hathatós új fegyvereink vannak: Amerikát állandóan egy hajszál választja el a forradalomtól, s gyerekjáték lesz zendüléseket és zavargásokat támasztanom náluk, úgyhogy amerikánus barátainknak lesz elég dolguk otthon. Semmi keresnivalójuk Európában.

– Ön azt mondta az előbb – vette át a szót újra Forster –, hogy még a fegyveres összetűzés előtt fertőzi meg baktériumokkal az ellenséges ország népét. Mi az elképzelése, hogyan hajtja ezt végre békeidőben?

– Bérenceink, ártatlan pofájú turisták segítségével. Mind a mai napig nem találtak ennél biztosabb, hathatósabb eszközt. Egyébként ne felejtse, hogy e fegyver alkalmazásának eredményei csak néhány hét múlva mutatkoznak, néha még több időbe is beletelik, míg a járvány kitör. Az sem lehetetlen, hogy a bacilusokat a háború csúcspontján fogjuk harcba vetni, amikor úgy tapasztaljuk, hogy az ellenség ellenállóereje gyengül.

Így beszélgettünk az eljövendő gáz- és baktériumháború némely részletkérdéséről. Hitler kis verandáján ültünk a Wachenfeld-villában, az Obersalzbergen. Hitler lábai előtt feküdt hatalmas farkaskutyája. A völgy túlsó felén, zöldellő rétek lejtőjét koronázva, ragyogtak a hegycsúcsok. Gyönyörű augusztusi reggel volt, minden abban a kissé éles fényözönben fürdött, amely oly jellemzően szokta hirdetni az ősz közeledését a bajor hegyvidéken. Hitler valami Wagner-áriát dúdolt. Úgy

vettem észre, szórakozott és szeszélyes hangulatban van. Eleinte folyékonyan fecsegett, de csakhamar mord hallgatásba süppedt. Meg kell jegyeznem, ez akkortájt volt, amikor a nácizmus legsúlyosabb válsága felé haladt. A párt helyzete majdnem reménytelen volt, Hitler azonban folyton hangoztatta, hogy ő mégis uralomra kerül s új csapáson hajszolja előre a német sorsot. Az első világháborúról beszélgettünk, hogyan ért véget s hogyan veszett kárba a németek minden igyekezete 1918-ban.

– Nem fogom magam megadni – kiabálta Hitler. – Lehet, hogy elbukunk, de akkor egy egész világot rántunk magunkkal az örvénybe . . . – s elkezdte dúdolni Az istenek alkonyának néhány taktusát. Fiatal SA-barátunk szólalt meg, azt magyarázva, hogy a fegyverkezésbeli fölény szerezte meg a győzelmet az ellenségnek 18-ban. Amire Hitler ezzel vágott viszsza: – A háború kimenetele sohasem a hadianyagtól, hanem mindig az emberanyagtól függ.

– Mégis, az új találmányok s a fegyverek fölénye döntenek egész népek és társadalmi osztályok sorsa fölött. Ön is erre gondolt, ugyebár, Führerem, amikor az imént azt mondta, hogy a mostani háború általános képe egészen másféle lesz, mint az elmúlt háborúé volt. Az új fegyverek, a technikai találmányok gyökeresen át fogják alakítani a hadvezetés tudományát. A régi stratégiát fenekestül felforgatják. Ma Németország oldalán van a fegyverkezésbeli fölény, a technika fölénye.

– Á, dehogy, a stratégia nem változik, s ha változik, nem a technika találmányok következtében. Óriási tévedés! – Hitler nekitüzesedett. – Mondja csak, mi változott a cannae-i csata óta? A középkorban a puskapor fölfedezése mennyiben változtatta meg a stratégia törvényeit? Kételkedem a technikai felfedezések valódi értékében. Mind a mai napig miféle felfedezés változtatta meg gyökerükben, maradandóan a hadvezetés törvényeit? Minden felfedezésre majdnem nyomban következik egy újabb felfedezés, amely semmissé teszi az előbbi eredményeit. Az bizonyos, hogy a fegyverkezés technikája folytonosan fejlődik, az is bizonyos, hogy sok újítás fogja még

megelőzni a rombolás művészetének abszolút tökéletességre emelkedését. De mindez csak pillanatnyi előnyt nyújt.

Rudolf Hess, aki ez idő tájt Hitler magántitkára volt, mindeddig hallgatott. Most azonban megszólalt:

– Az urak, úgy látszik, nem nagyon értik, hogy ha a technikai újítások értéke csekély a hadvezetésben, Németország miként bújik majd ki a több évre elhúzódó állóháború kényszere alól.

– Ki mondja, hogy ugyanolyan háborút akarok csinálni, mint amilyet az 1914-es tébolyultak indítottak? Hát nem éppen minden erőnkkel azon vagyunk, hogy ezt elkerüljük? – Hitler arca megvető grimaszba torzult. – A maguk eszéből csak arra futja, hogy a jövőt saját kis személyes tapasztalataik alapján képzeljék el. Nem sejtik meg sem az újat, sem a meglepőt. A generálisok agya éppen olyan szikkadt, mint a többié. Beleragadtak a szaktudásukba. A teremtő lángelme mindenütt felbukkanhat, csak a szakemberek között ne keressük. Énbennem megvan az a felsőbb adomány, hogy a gyökerükig leegyszerűsítem a problémákat. Titkos tudományt akartak csinálni a háborúból, ezért vették körül mindenféle ünnepélyes hókuszpókusszal. Minthogyha a háború nem a világ legegyszerűbb dolga volna. Háború mindig és mindenütt volt; mindennapos; nincs kezdete, aminthogy sohasem lesz béke. Az élet háború, minden küzdelmünk háború, a háború az ember természetes állapota. Nézzük a tegnapot, menjünk vissza az emberi civilizációt megelőző korszakba. Hát mi a háború, ha nem csel, fortély, furfang, csalás, támadás és meglepetés? Az emberek csak attól a pillanattól kezdve estek egymás torkának, amikor már más nem volt hátra. Kereskedő, rabló, harcos . . . kezdetben egyszemélyben volt az ember. De van egy magasabb rendű stratégia, van háború, amely szellemibb eszközöket alkalmaz. No, Forster, mi a háború végcélja? Természetesen az ellenfél kapitulációja? Amikor kapitulál, tudom, hogy teljesen megsemmisíthetem. Ha azonban ugyanezt az eredményt elérhetem kevésbé költséges és biztosabb eszközökkel is, mi a csudának igyekezném katonailag legyűrni?

. . . Hitler aztán vázolta nagy vonalakban „az ő háborúját", amit utóbb igyekezett is valóra váltani. De ez idő tájt még

csak szokatlan és meglehetősen zavaros elképzelése volt az egészről. Az azonban nyilvánvaló volt, hogy sokat rágódott ezeken a kérdéseken, és meg volt róla győződve, hogy olyan nagy és újszerű stratéga még nem született a világon, mint amilyen „Hadak ura" majd ő lesz a szó teljesen új értelmében.

– Nézze, Forster, ha én háborút indítok, Párizs szívében egyszerre csak megjelennek a csapataim. Francia egyenruha lesz rajtuk. Fényes nappal vonulnak fel az utcákon, ahol senkinek eszébe sem fog jutni, hogy feltartóztassa őket. Háhá, mindent végiggondoltam a legkisebb részletekig. A nagyvezérkar székhelye ellen vonulnak, elfoglalják a minisztériumokat, a parlamentet. Pár pillanat alatt megfosztják Franciaországot, Lengyelországot, Ausztriát, Csehszlovákiát a vezetőitől. A hadseregnek levágjuk a fejét, a nagyvezérkart, a kormányzó elemeket szétfújjuk, s mindent elborít a káosz. Igen ám, de akkorra én már régen érintkezésben leszek azokkal az emberekkel, akik megalakítják az új kormányt az én szájamíze szerint. Ilyen embereket mindenütt találunk. Még megvásárolnunk sem kell őket. Ők maguk fognak bennünket felkeresni, a nagyravágyástól, elvakultságtól, pártoskodó elégedetlenségtől és dölyftől hajtva. És aláírjuk a békét, mielőtt az ellenségeskedések kirobbannának. Biztosítom magukat erről, uraim, mert mindig a lehetetlen sikerül, s az a legbiztosabb, ami a legvalószínűtlenebb. Találunk majd elég önkéntes vállalkozót, elég olyan embert, mint amilyenek a mi SA-legényeink, némák és mindenre készek. A határt még békeidőben lépik át kis csoportokban, s mindenki azt fogja hinni róluk, hogy békés turisták. Az urak nem hisznek most nekem, pedig így fogok tenni, ahogy mondom, szakaszonként lopom be őket. Az is meglehet, hogy a repülőtereken ereszkedünk le, mert módunkban lesz akkor már nemcsak embereket, hanem fegyvereket is szállítani légi úton, és nem fog semmiféle Maginot-vonal megállítani bennünket. A mi stratégiánk az lesz, Forster, hogy belülről zúzzuk szét az ellenséget, hogy arra kényszerítjük, önmagát győzze le.

– No, mit szól hozzá? – kérdezte tőlem Forster halkan. – Pár héttel ezelőtt a Kelet-Poroszországban parancsnokló tá-

bornokok előtt fejtette ki, miképpen kell megvédelmezni ezt a vidéket egy esetleges lengyel támadás ellen . . .

Linsmayer, a danzigi SA-vezető, kérte Hitlert, engedje meg, hogy Hess csoportfelvételt készítsen rólunk. Mindnyájan kimentünk a ház elé, odaálltunk a sziklafalhoz. Hess középre tessékelte Hitlert, s lefotografált bennünket, aztán megkerültük a házat azon a keskeny gyalogúton, amely a közeli erdőbe vezet. A „Zum Türken" vendégfogadó éppen szemben volt velünk. Turisták álltak előtte, felénk fordultak, s messzelátón vizsgálgattak bennünket. Hess felhívta figyelmünket a zöldellő hegyoldalra, amely kissé távolabb enyhe hajlatú kis fennsíkká szélesedett. Azt mondta, repülőteret kellene oda építeni, hogy ne kelljen végigmászni azon az unalmas országúton a völgy mélyén. Itt meg kell említenem, hogy Hess nemrégiben részt vett valami repülőversenyen. Forster erre vonatkozó megjegyzésére Hitler élénken közbeszólt: – Hess, maga a jövőben tartózkodjék az ilyen feltűnő szereplésektől. Haszontalan mulatság az efféle, s nekem szükségem van magára, Hess . . .

Aztán mégis Hitler tért vissza erre a témára: – Világos, hogy a miénk lesz a légi fölény. A légi fegyvernemnek kimeríthetetlen lehetőségei vannak. Fölényünk megsemmisítő lesz. A világ legnagyobb légiflottáját fogom kiépíteni. No persze, a szárazföldi hadseregünk is erős lesz.

– Általános hadkötelezettséget rendel el? – kérdezte Linsmayer.

– Kétségtelenül. Sőt, el fogom rendelni a kötelező általános munkaszolgálatot, amihez képest a Hindenburg-féle Hilfsdienstpflicht kismiska lesz. Hadseregekre van szükségünk, nemcsak nagyértékű szakképzett alakulatokra, hanem tömeghadseregekre is. De nem úgy fogjuk őket harcba dobni, mint 1914-ben. Ami a tüzérségi előkészítés volt akkor, a lövészárokharcok idejében, a gyalogság számára, az a jövőben az ellenfél pszichológiai szétmállasztása lesz a felforgató propaganda útján, mégpedig a tulajdonképpeni hadigépezet megindítása előtt. Feltétlenül szükséges, hogy az ellenséges nemzetet demoralizáljuk, a meghódolásra alkalmassá tegyük, lelki tétlenségre kényszerítsük, még mielőtt fegyverhez nyúlnánk. Ki tudjuk-e csikarni az ellenfél lelki vereségét még a háború előtt?

Ez érdekel engem. Minden eszköz jó lesz, csak megkímélhessük a drága német vért. Nem fogunk visszariadni attól, hogy bomlást szítsunk az ellenség saját hazájában. Gondoljanak csak a világháborúra, Sir Roger Casementre s az írekre. Minden ellenséges ország szívében lesznek cinkosaink, tudjuk, hogyan kell ilyen emberekre szert tenni. A megrendített érzésvilág, a lelki meghasonlás, a megingás, a pánik, ezek lesznek a mi fegyvereink. – Hitler felém fordult. – Maga ismeri a forradalmak történetét, ugye? Minden megismétlődik. Az uralkodó osztályok beadják a derekukat. Miért? Defetizmusból, mert már nincs bennük akarat. A felfordulásokból levonható tanulság a titka az új stratégiának, semmi más. Ismeri az államcsínyek elméletét? Tanulmányozza csak, s akkor tudni fogja, mit kell csinálnia.

Hallgattunk, s egyikünk sem sejtette, mily közeli volt a valóraváltás kísérlete.

Hitler elmélázott, hangját megeresztette:

– Nem kezdek háborúba addig, amíg meg nem szerzem a feltétlen bizonyosságot, hogy lelkileg meggyöngített ellenfelemet ledönti lábáról az első lökés. Amikor az ellenség lelkileg szétmállott, amikor a szakadék szélére került, amikor pillanatról pillanatra várható a társadalmi zűrzavar kirobbanása, akkor érkezett el a nagy pillanat, s egyetlen horogütéssel meg lehet semmisíteni. Tömeges légitámadások, váratlan rajtaütések, vérengző rémtettek, szabotázs, az ország szívében elkövetett merényletek, a vezető férfiak legyilkolása, mindent szétzúzó rohamok egyidejű pörölycsapásai az ellenséges védővonal minden gyönge pontján, nem törődve a veszteségekkel – ez lesz az eljövendő háború. Gigászi, mindent összezúzó kalapácsütések sorozata, csak ezt látom magam előtt s nem gondolok a következményekre . . . Nem fogok katonásdit játszani s nem fogok hallgatni a stratégákra. Én fogom vezetni a háborút. Én fogom meghatározni a támadásra alkalmas pillanatot. Ezt a legkedvezőbb pillanatot, vaskövetkezetességgel ki fogom várni s nem engedem kisiklani a kezemből. Minden akaraterőmet latba fogom vetni, hogy kikényszerítsem. Ez lesz az én feladatom. S ha a siker már a kezemben lesz, vele együtt enyém lesz a jog is, hogy halálba hajszoljam az ifjúságot, mert ugye

nyilvánvaló lesz, hogy mindeddig annyi német életet kíméltem meg, amennyit csak lehetséges volt. Mi nem fogunk azzal szórakozni uraim, hogy hősiesdit játsszunk. Mert mit akarunk mi? Az ellenfelet megsemmisíteni. A tábornokok, fittyet hányva a világháborús tapasztalatoknak, továbbra is úgy akarnak viselkedni, mint a hajdani lovagok. Azt hiszik, az a hivatásuk, hogy úgy vezessék a háborút, ahogy a középkorban vezették a lovagi tornákat. Lovagokkal én nem tudok mit kezdeni. Nekem fölfordulás kell. A fölforgatás elméletét tettem politikám alapjává.

Kis szünet után Hitler újra nekilódult:

– Nem fogok visszariadni semmitől. Nincs az a nemzetközi jog, nincs az a szerződés, ami visszariasszon attól, hogy megragadjam a kínálkozó alkalmat. Az új háború szörnyűségesen véres és kegyetlen lesz. Ugyanakkor ez a legkegyetlenebb háború, amely nem tesz majd különbséget civil és katona között, egyúttal a legenyhébb is lesz, mert a legrövidebb ideig tart. Amikor harcba vetjük minden fegyverünket, az ellenfél ellenállását szétmorzsoljuk az idegháborúval. Fölfordulást támasztunk Franciaországban. Ebben biztos vagyok. Hihetnek nekem. Mint szabadító fogok megjelenni a franciák között. A francia kispolgár úgy fog köszönteni bennünket, mint az örök béke és belső nyugalom bajnokait. A franciák tudni sem akarnak háborúról és dicsőségről. De én, én akarom a háborút, s minden eszköz jó nekem. Az Istenért, csak nem felingerelni az ellenfelet – hát ez nem az én jelmondatom. Bármi áron, de megsemmisítem. A háború olyan lesz, amilyennek én akarom. A háború – én vagyok!

EGY ESTE ÉS EGY DÉLELŐTT AZ OBERSALZBERGEN II

Danzingból érkeztünk, Forster, Linsmayer és én. Éjfélre járt az idő, amikor vonatunk befutott a berchtesgadeni pályaudvarra. Hitler gépkocsija várt bennünket. Jó húsz percbe telt, míg nyaktörő száguldással felértünk az Obersalzbergre, Hitler azonban ragaszkodott hozzá, hogy még mielőtt nyugovóra tér, beszéljen velünk.

Elibénk jött. Látogatók voltak nála: néhány hölgy. Szerény külsejű kis házban lakott. Az egész földszintet elfoglaló, bajor paraszti módra berendezett szobában fogadott bennünket. A nagy kemence előtt fapad. Ijedt madarak csipogtak a mennyezetről lelógó kalitkában. Hess üdvözölt bennünket és bemutatott a hölgyeknek. Hitler körtepálinkával kínált. Alkohol az antialkoholista házában? Egyébként elég hideg volt, éles hegyi levegő, a vonaton viszont rekkenő volt a hőség. 1932 augusztusát írtuk. Többször találkoztam már Hitlerrel, de otthonában most fogadott először. Lakása olyan volt, mint a háború előtt akármelyik német kispolgáré, kalikó függönyök, paraszti bútorok . . . ilyen környezetben él hát „Németország eljövendő felszabadítoja"?

Milyen Hitler? Ezt kérdezik mindenkitől, akit a közelébe eresztett. Bennem, tisztán emlékszem rá, vegyes érzelmeket keltett. Ebben a környezetben semmi sem maradt a hírhedt hordószónokból, itt jelentéktelen kispolgárrá zsugorodott. Semmi sem volt körülötte, amin az egyéniség bélyege meglátszott volna. Meglepett, hogy vén nők voltak nála ily késői órában. Csakugyan szüksége volt ezeknek a nőknek vak hódolatára, hogy fenntartsa magában az önbizalmat?

Hitlerben igazán nincs semmi vonzó. Ma már ezt mindenki tudja, de akkortájt a párttagok s a velük rokonszenvezők egyébről sem fecsegtek, mint mélykék szeméről. Hát kérem a szeme se nem mély, se nem kék. Pillantása hol meredt, hol fakó. Hiányzik belőle a fény, a csillogás, a lélek visszatükrözése. Különös morgású hangja sérti minden északnémet fülét. Telt zöngéjű, de sípoló, mint akinek bedugult az orra. Külön-

ben ezt az őrjöngő, fenyegető, rikácsoló torokhangot mindenki untig ismeri. Korunk gyötrelme testesedik meg benne s örökre a tömegőrület korszakának szimbóluma marad, akárcsak a rejtély, hogy miként találhattak benne a bárgyúk valami „lenyűgözőt".

Az emberből áradó vonzás egészen különös jelenség. Magamon is, másokon is tapasztaltam, hogy csak az megy ennek lépre, aki maga is hajlandó lépre menni. Megfigyelésem szerint Hitler azokra hatott, akiket könnyű befolyásolni, akikben a nőiség az uralkodó vonás, vagy akik bizantinus módon szolgalelkűek s ha törik, ha szakad személyiségimádók, akár nevelésük, akár társadalmi helyzetük miatt. Hitler külseje egyáltalán nem vonzó. Homloka hátracsapott, visszataszító. A szemébe lógó hajtincs, mindennek, csak nemes tartásúnak nem mondható kis termete, tagjainak aránytalansága, félszegsége, túlságosan nagy lúdtalpas lába, ocsmány orra, kifejezéstelen szája és kis sörtebajusza első pillantásra visszataszítóvá teszik. Nincs az egész alakban semmi vonzó. Milyen más Napóleon csodálatosan fiatal és értelemtől sugárzó arca, legalábbis az, amelyet halotti maszkja mutat. Parancsoló diktátor lenne ez a morc, gyűrött képű, szabálytalan arcvonású ember? Kétségtelenül hiányzik belőle a vezéregyéniséget jellemző lelki kiegyensúlyozottság. Főképpen a férfiasság hiányzik belőle.

Hitler barátságosan fogadott bennünket. Nemrégiben bestiális gyilkosságot követtek el Felső-Sziléziában. Nácik egy éjszaka kirángatták ágyából egyik politikai ellenlábasukat és halálra rugdosták. Papen kancellár, aki később maga is segítette Hitler hatalomra jutását, szigorú rendeleteket adott ki a bűnösök ellen. A potempai gyilkosokat halálra ítélték. Hitler egy táviratban, amelynek indulatos hangja feltűnést keltett, nyilvánosan a gyilkosok mellé állt. Nagy hangon helyeselte a gaztettet, amelynek elkövetőit bajtársainak nevezte. Erre a kiállásra egyébként igen sokan elfordultak tőle s úgy látszott, szerencsecsillaga hanyatlóban van.

Társalgásunk éppen a szóban forgó esetből indult ki. Hitler méltatlankodva kelt ki a hajsza ellen, amelyet a „polgári nacionalizmus" – szerinte Németország legátkosabb ellensége – rendezett legyűrésére. – Fel fogom oszlatni az Acélsisakot –

szólt, mintha már parancsot adott volna ki, a sikerében biztos ember önteltségével. (Az Acélsisak a nemzeti érzelmű frontharcosok szövetsége volt s egyúttal a német-nemzeti párt fegyveres védőőrsége.) Aztán Papen politikája ellen dörgött, amely szerinte hazugságon és bűnön alapul. Megbélyegezte a törvényszék halálos ítéleteit, amelyek, mint mondotta, az igazságérzet arculcsapását jelentik. A szenvedélyes hang nyíltan bizonyította, hogy saját magát sem érezte biztonságban. – Az ilyen vérengző ítéleteket – mondotta – sohasem felejti el a nép. Ilyen zavaros korban, mint a mienk, mindent el lehet viselni és el lehet felejteni, ami a vélemények különbségéből eredő nyílt harcban történik. Ha rászabadítom az SA-t az utcára, s az utcai harcokban húsz- vagy harmincezer német elpusztul, ezen nem ütközik meg senki, ezt kiheverik. Lezajlott egy csata. De az ilyen hibás ítélet, amelyet igazságérzetünk kicsúfolásával hoztak és hajtottak végre, olyan emberek kivégzése, akik csak elkeseredett nemzeti érzületből cselekedtek és akiket úgy ítéltek el, mint közönséges gyilkosokat, örökre emlékezetes marad.

Bevallom, abban a pillanatban Hitler szenvedélyes okoskodása engem is megkapott, bár a potempai gyilkosságban én is csak azt láttam, amit mindenki, a barnainget mocskoló leggyalázatosabb foltok egyikét. De azóta hány kegyetlen gyilkosságot, öldöklést, gyalázatos kínzást követtek el a hírhedt SA- és SS-legények! S nem valami nemzetinek nevezhető elvakultság hatása alatt, hanem szadista vérengzési vágyból, hidegen, megfontoltan. Nem tudom, hogy eszébe jutott-e Hitlernek az a sok szemrehányás, amellyel most Papent elhalmozta, utóbb, amikor ő maga adta ki a vérengző rendelkezéseket az állítólagos árulók ellen. Valószínű, hogy nem. Hitler és olyan hisztériás gauleiterei, mint például Forster, sosem haboztak megtagadni magukat. Észre sem vették, hogy véleményt változtattak. Egyebet sem tesznek, mint megtagadják magukat, a világ legártatlanabb képével.

– Papentől majd számonkérjük. Biztosíthatom róla. Ami pedig az Acélsisakot illeti, megkapja a fizetséget, amelyet megérdemelt. Büntetésül az én SA-legényeim ellen elkövetett tá-

madásokért, fel fogom oszlatni. Hogyne, hogy a Vörös Fronttal álljon össze ellenem, hohó!

Az idő előrehaladt, a hölgyek fölkeltek. Hitler a szokásosnál tovább maradt fönn. Álmatlan éjszaka elé néz. Pár semmitmondó szót váltottunk még, aztán Hess intett, hogy menjünk. Hitler majd holnap tárgyal velünk. Legyünk készen, hogy az első megadott jelre hozzá siessünk, és megtegyük előterjesztéseinket. Hitler kikísért bennünket. Éjfél már jóval elmúlt, az ég felhőtlen volt és csillagos, az éjszaka hűvös. Pitymallott. Elválva Forstertől, aki egy másik házban kapott szállást, Linsmayerrel gyalog mentünk haza a „Zum Türken" fogadóba.

„KEGYETLENEKNEK KELL LENNÜNK"

Nehezen aludtam el. Attól-e, amit hallottam, vagy egyszerűen csak az éles hegyi levegőtől, amihez nem szoktam hozzá, nem tudom. Egy szobában háltunk Linsmayerrel. Ez a fiatal SA-vezető nem önző okokból csatlakozott a mozgalomhoz. Mert volt ilyen is s ezt főképp azoknak emlékezetébe idézem, akik csak a fekete-fehér porosz lobogót ismerik el s akik ezért nehezen értik meg a Linsmayer-féle embereket, akik beleszédültek a mozgalomba, elvakultan, önfeláldozásra készen. Mert az ilyen Linsmayer-féle fiatal tudta, hogy feláldozza magát, feláldozza gondtalan fiatalságát s az élethez való jogát. Hogy miért és minek áldozza fel, az más kérdés.

Elég későn kaptuk az értesítést, hogy Hitler fölkelt és beszélni kíván velünk. Ott folytattuk a társalgást, ahol tegnap abbahagytuk.

– Kegyetleneknek kell lennünk – bizonygatta Hitler. – Nyugodt lelkiismerettel kell kegyetlennek lennünk. Csak így tudjuk kiirtani népünkből a kispolgári pipogya elnézést és érzelgősséget, csak így tudjuk kitiporni belőle a „gemütlichkeit"*-et és azt a bamba önelégültséget, amelyet a söröskorsókból szív magába. A szép érzelmek ideje elmúlt. Nekünk az a kötelességünk, hogy nagy tettekre kényszerítsük a népet, ha

* *Kedélyesség (német).*

azt akarjuk, hogy betöltse történelmi hivatását. – Hitler nagy lélegzetet vett, aztán így folytatta: – Tudom, hogy hajthatatlan nevelőnek kell mutatkoznom. Magamat is meg kell keményítenem. Küldetésem nehezebb, mint Bismarcké vagy az utána következőké volt. Bizony, mielőtt a németség elé tornyosuló problémák megoldására még csak gondolhatnék is, át kell gyúrnom a népet.

Mindazok, akik a nácizmus kezdetétől fogva ismerik Hitlert, tudják, hogy pityergő és nyálasan érzelgős természet volt, hamar elérzékenyedett s minden szire-szóra romantikus köd ülte meg az agyát. Hogy nyomban sírógörcsöt kapott, bárminő belső nehézség merült föl, nem magyarázható pusztán idegességgel. Hitler kegyetlensége és hajthatatlansága mögött inkább a kényszerített és mesterséges embertelenség tébolyult nekivadulása van, mint egyszerűen a természetes hajlamainak engedelmeskedő vadállat ösztöne. Mindazonáltal Hitler hallatlan könyörtelensége és cinizmusa nemcsak az elnyomott kóros túlérzékenység átfordulása az ellenkező végletbe. Benne van a bosszúállás és büntetés ellenállhatatlan indítéka is, azé a jellegzetesen zűrzavarszítóé, aki válogatás és rendszer nélkül erőnek erejével keres valamit, amiért büntessen és bosszút álljon. Ma pontosan tudjuk, hogy nem volt soha, sehol a világon vezetőféle ember, aki olyan vad gonoszsággal, olyan könyörtelenül, olyan bosszúszomjasan cselekedett volna, aki olyan kicsinyesen alantasnak mutatkozott volna elszenvedett – vagy vélt – igazságtalanságok megtorlásában, mint Hitler, akiről egyébként egyetlen nagylelkű tettet sem jegyzett fel a krónika. Ez idő tájt Hitler minden gondolata a körül a kísértés körül forgott, hogy a hatalom megszerzésére maga elé tűzött törvényes útról letérjen és véres felfordulásban egy „marcia su Berlin"-nel kaparintsa meg a hatalmat. Legközelebbi munkatársai állandóan zaklatták, hogy adja meg a jelt a felforgató csatára. Maga is harcban állt saját felforgatásra hajló természetével, amely arra ösztönözte, hogy teljes szenvedéllyel vesse bele magát a cselekvésbe, noha a politikai belátás azt sugallta neki, hogy válassza a politikai ügyeskedések biztosabb útját s tegye el későbbre azt, amit ő úgy nevezett: „az én bosszúm". Bizonyos, hogy az 1932-es őszi választások küszöbén náci forra-

dalom volt kitörőben. Ez egyébként a párt végét jelentette volna, mert a Reichswehr habozás nélkül vérbe fojtotta volna a megmozdulást. Akkortájt a párt csak ezen a gondolaton rágódott: „szabadítsák rá az utcára a barnainges legényeket". Hitler elvbarátaival való beszélgetésekben állandóan a politikai és gazdasági kulcspozíciók rajtaütéses elfoglalásának esélyeit latolgatta. Különösen azon a lehetőségen rágódott, hogy utcai harcokban nyomja el könyörtelenül a marxisták várt ellenállását.

Hasonló belső ellentmondás volt az oka később annak, hogy Hitler, már mint „a Harmadik Birodalom Führere", rengeteget töprengett azon, engedjen-e nagyravágyó álmának, hogy „minden idők legnagyobb stratégájává" legyen, vagy pedig maradjon meg az „ügyeskedések" jól kitaposott ösvényén. Egyébként a fenti időszakban Hitlernek sokszor tettek szemrehányást párthívei, hogy elszalasztotta a kedvező alkalmat. A gazdasági válság csakugyan enyhülni kezdett 1932-ben. A párthoz csatlakozók száma erre rögtön megcsappant. Hitler ellenfelei emeltebb fővel jártak s úgy látszott, feltétlenül ők nyerik meg a versenyt. Mindenfelől sarokba szorítva, a játékosok kezében bábbá válva, a cselekvés minden lehetőségétől megfosztva, tehetetlenül kellett szemlélnie a hatalom megszerzésére kiagyalt valamennyi tervének összeomlását. Az elnökválasztás súlyos vereséget hozott a pártnak. Amióta Papen kezében volt a kormány, Hitler látta, hogy utált versenytársa könnyedén győzi le mindazokat a politikai akadályokat, amelyeket ő, Hitler, közvetlen hadicélul tűzött maga elé. Említsük meg példának a porosz rendőrség kézbevételét s a poroszországi marxista akcióközpont likvidálását. Toporzékolva a türelmetlenségtől, hogy nekirugaszkodhassék végre a cselekvésnek, ott kellett tétlenkednie s kényszeredetten a nyaralót játszania bajor hegyei között, mialatt az idő múlt s Papen szemérmetlenül sorra lopta el tőle összes terveit.

A tervek! Éppen azokról volt szó akkor reggel Berchtesgadenben. Hitler érdeklődött, mi a politikai helyzet Danzigban, ami után természetesen felvetődött a gazdasági kérdés. Annak idején meghagyta, állítsunk össze programot a munkanélküliség megszüntetésére. Össze is hívtunk egy ankétot, de szánalmas eredménnyel járt. Ezt vázoltam most röviden. Csörtető párttagok egy csomó ötletet vetettek fel, az ügyekhez jobban értők megmosolyogták őket. Ugyanakkor a párt két hivatalos tervkovácsa, Feder és Lawaczek mérnökök inkább hajmeresztő, mint meggyőző módszereket izzadtak össze s védelmeztek hevesen az „agytröszt" fecsegésein. A komoly közgazdászok csak mulattak ezeken a képzelgéseken. Nos, megkérdeztem Hitlertől, akinek Federrel való személyes kapcsolatairól akkor még semmit sem tudtam, miből fogja fedezni a gazdasági terv végrehajtását? Megmondtam neki, hogy szerény véleményem szerint Feder elgondolása egyszerűen az infláción alapul.

– Mi? – förmedt rám Hitler dühösen. – A pénzügyi fedezet a legcsekélyebb gondot sem okozza nekem. Bízza csak rám. Úgy fog menni minden, mint a karikacsapás, ha kiküszöböljük a spekulánsokat.

– De – vetettem ellen – lehetetlen lesz fenntartani az árakat, ha a közmunkákat ilyen módon finanszírozzuk. Annak a pénznemnek a bevezetése, amelyet Feder eszelt ki, szükségszerűen maga után vonja az inflációt.

– Akkor lép fel infláció, ha beleegyezik az ember – mondta Hitler felháborodva. – Az infláció csupán fegyelemhiány: a vásárlók fegyelmetlensége s az eladók fegyelmetlensége. Majd gondom lesz rá, hogy az árak ne ugrándozzanak. Erre a célra ott vannak az én SA-legényeim. Jaj annak, aki emelni meri az árait! Nem kell majd hozzá paragrafus. A párt magára vállalja. Majd meg fogja látni, amikor a mi SA-legényeink bemennek a boltokba, hogy tiszteletet szerezzenek az áraknak. Elég lesz egyszer megjelenniök.

Forster helyeslően bólintott. Látszott rajta, hogy felettébb tetszik neki a közgazdasági fegyelmezésnek ez a módja.

– Egyébként is – folytatta Hitler –, mit törődöm én Feder

és Lawaczek elméleteivel? És minden elméletet vissza tudok vezetni objektív gyökeréig s ha ütött az óra, cselekszem. Agyrémekkel nem foglalkozom. Nem kell komolyan vennie ezt a Federt és a körülötte tolongókat még akkor sem, ha a párt hivatalosan melléjük áll. Fecsegjenek kedvük szerint. Majd ha hatalomra jutok, lesz gondom rá, hogy ártalmatlanná tegyem őket. Oly egyszerű az ügy, Forster: ha az embereink kezdik összezavarni a dolgokat, betapasztja a szájukat. Ezek nem tudnak egyszerűen gondolkozni, csak bonyolultan. Én ellenben a velem született egyszerűsítési képességgel sikerre viszek mindent. A nehézségek a fantázia területére tartoznak. – Kis szünetet tartott. Az, hogy Federt oly könnyedén elejtette, nagyon meglepett. Ez mindenesetre jellemző volt a környezetéhez fűződő viszonyára.

– Nem dűlök be az iparbárók hazugságainak sem. Szép kis bárók! Ugyan, mondja meg, kik fölött uralkodnak? Gyámoltalan tökfilkók, akiknek látóköre nem terjed túl a vásárok ponyváján. Mennél jobban megismeri őket az ember, annál kevésbé tiszteli. – Hitler megvetően legyintett. Forster meg dicshimnuszt kezdett zengeni azokról a munkalehetőségekről, amelyeknek tervét a hatalomátvétel esetére körletében kidolgozta egy úgynevezett „kivitelezési mérnök-különítmény". Észrevettem, hogy Hitler kezdi elveszíteni a türelmét s közbeszóltam, hogy ezeket a különböző irányba mutató terveket előbb össze kellene egyeztetni, és sürgősségük és értékük szerint rangsorolni.

– Minden az indulástól függ – válaszolta Hitler. – Nem az a legérdekesebb, hogyan érek célt. Zárt gazdasági körforgás kell, hogy ne csorogjon ki a pénztőkénk külföldre. A célt elérhetem az újrafegyverkezéssel vagy házak és munkásnegyedek építésével. Azt is megtehetném talán, hogy pénzzel tömöm a munkanélkülieket, vásárolják meg maguknak a legszükségesebbet. Így vásárlóképességet teremtek s élénkítem az üzleti életet. Mindez végtelenül egyszerű, egy cseppet sem bonyolult, s ki is kászálódunk belőle, mert csak egy kis jóakarat kell, és hogy vissza ne riadjunk holmi csip-csup akadálytól. Minek ehhez tudomány? Nekem ugyan hiába fecsegnek a professzorok!

Mindebből nyilvánvaló, hogy Hitler fütyült a munkaalkalmat teremtő elgondolásokra. Az ő terve pedig, amely már „ké-

szen volt a fiókjában", ugyanaz, amit már annyiszor láttunk, vagyis igen egyszerű dolog. Csillogó szappanbuborék, nem pedig komoly munka eredménye. Maga a párt vezére sem bízott az erőfeszítések sikerében. Propagandacélból rendelte csak el őket s kisebb gondja is nagyobb volt annál, lesz-e eredményük. Csak bele kellett kukkantani s nyilvánvalóvá vált, hogy a híres fiók üres. Az egész fegyverzet, amelyben Hitler átvette a hatalmat, nem volt egyéb, mint az a mérhetetlen vakbizalom, hogy minden nehézséget legyőz ezzel a kezdetleges, de hathatós jelszóval: parancsolj s minden megy magától. Talán inkább rosszul, mint jól, de megy bizonyos ideig s azalatt majd csak lesz valahogy.

E mögül az állásfoglalás mögül kicsillant azonban valami megvetés is minden előítélet iránt s jó adag paraszti furfang. Amikor hatalomra jutott, úgy találta, minden remekül megy az üres asztalfiókkal is. Úgy vélte, az akadályokat ellenfeleinek rosszakarata támasztja, akik el akarják gáncsolni terveit. Hitler nem akarta belátni, hogy a nehézségek a dolgok természetében rejlenek, mindent emberi gyöngeséggel és rosszakarattal magyarázott.

Másrészről be kell vallani, hogy Hitlernek szerencséje volt az üres fiókjával, mert volt hova becsúsztatnia Schacht elgondolásait. Joggal hihető, hogy e nélkül a „szemfényvesztő" nélkül Hitler hiúságán csakhamar súlyos sebek estek volna. Ennek volt a következménye az, hogy Hitler minden erdményt a saját kiválóságának tulajdonított s erre támaszkodva utasította vissza Schacht követeléseit. Schacht, mielőtt lemondott volna, követelte, hogy csökkentsék a költekezést. Hitlernek elég volt arra hivatkoznia, milyen remek eredményt ért el a múltban: valahányszor pénzt kért Schwarztól, a párt pénztárosától „a hatalomért vívott harc" idején, ez mindannyiszor így felelt: – Hitler úr, a pénztár üres. – Ilyenkor Hitler az asztalra csapott s kijelentette: – Schwarz, holnap reggelre itt legyen az ezer márka – és ó, csodák csodája, az ezer márka ott volt. – Hogyan szerezte – jegyezte meg Hitler – nem érdekel.

Hitler sose töprengett azon, miből fogják finanszírozni terveit. Gauleiterei vakon majmolták ebben is. – Mérhetetlen mennyiségű pénz áll rendelkezésünkre – felelte nekem Forster,

a danzigi gauleiter, amikor aggodalmaimat fejeztem ki nagyralátó építkezési terveivel szemben... Hitlernél tett látogatásunk alkalmával Forster csak a technikai találmányok kérdése iránt érdeklődött.

– Hitler úr – mondta –, mit gondol valójában az új találmányokról? Gondolja, hogy építhetünk rájuk? Igaz, hogy az ilyen találmányok nagy beruházásokra kényszerítik az ipart, s ennek következtében új gazdasági felvirágzás várható – akadozott Forster annak az embernek bizonytalanságával, aki nemigen ért ahhoz, amiről éppen beszél – vagyis azt akarom kérdezni, várható-e a mi életünkben olyanfajta technikai tökéletesedés, mint például amilyen a gőzgép feltalálása után következett, vagy az elektromos ipar kifejlődése, meg a motor feltalálása és a vegyipar fellendülése után?

Közbevetettem, hogy Lawaczek éppen azt hirdeti, hogy a nagy technikai forradalmak korszaka lezárult s épp ezért lyukadt ki ő végül is annál a nem nagyon eredeti elgondolásnál, hogy olcsón kell felhalmozni a villamos energiát, elektromos bontás útján hidrogént kell termelni, és zsiliprendszert kell építeni, hogy olcsó legyen az elektromos áram termelése.

– A mérnökök futóbolondok – szakított félbe durván Hitler. – Rábukkannak néha valami ötletre, aminek hasznát lehetne venni, de bolondság lesz belőle, mihelyt népszerűsítik. Lawaczek csak babráljon a turbináin és ne törje a fejét, mivel csikarná ki a gazdasági fellendülést. Ne üljön föl neki. Ismerem a vesszőparipáját. Mindez csupa sületlenség, uraim. Nem ismétlődik meg semmi. Ami jó volt a tizenkilencedik században, mit sem ér a huszadikban. A találmányok nem jönnek maguktól, mint valami főnyeremény. Tőlünk függnek. Előre ki lehet számítani, mikorra várható valami találmány s milyen téren. Egyébként folyton születnek s rajtunk múlik a kifejlesztésük. De éppen az a bökkenő, hogy nem fejlesztjük ki őket. Elmegyünk a lehetőségek mellett. Az egész csak akarat kérdése. Manapság nem lehet megvárni, hogy a dolgok maguktól fejlődjenek. A gazdag országoknak, amelyeknek mindenük megvan, nincs szükségük új találmányokra. Mire lennének jók? Ellenkezőleg, gátló tényezők. Ők a régi módszerekkel akarnak továbbra is keresni. Aludni akarnak ezek a gazdag

népek, Anglia, Franciaország, Amerika. Lawaczeknek egyben van igaza: módszeresen kell kitermelni azt, ami régen véletlenül született. A véletlen helyére kell állni. S ezt meg tudjuk tenni. Ebben rejlik a nagy közmunkák fontossága, amelyeknek vállalkozói az államok lesznek, nem pedig, mint eddig, a zsidó spekulánsok és bankárok, akiknek ma az az érdekük, hogy ne legyen semmi újítás. Ezért kell megszabadulnunk nekünk németeknek ezektől az emberektől. A magunk lábára kell állnunk. De a mai Németországnak nincsen semmi biológiai egysége. Németország csak akkor lesz igazán Németország, ha egész Európa német lesz. Amíg nem leszünk egész Európa urai, csak tengődni fogunk. Németország – Európa. Biztosíthatom magukat, hogy akkor aztán nem lesz munkanélküliség Európában: hallatlan fellendülés lesz. Vállaljuk, hogy kiemeljük ájultságából a világot. Olyan feladatokat tűzünk magunk elé, amilyenekről ma sejtelme sincs senkinek. És meg is oldjuk őket. De ehhez szükségünk van Európára és gyarmataira. Németország csak a kezdet. A kontinensen nincs már egyetlen ország sem, amely teljes egészet alkotna. A mi teljes terünk – Európa. Aki meghódítja, az rányomja bélyegét az eljövendő századra. Mi vagyunk kijelölve e feladat végrehajtására. Ha nem sikerül, elbukunk s velünk pusztulnak Európa összes népei. Élet vagy halál! A maguk Lawaczekje, a maguk Federe az én szememben csak fecsegő banyák a kávésibrik körül. Mit kezdjek az ő kispolgári bölcsességükkel?

Hitler elhallgatott. Most történt meg először, hogy feltárt előttem valamit igazi terveiből.

JÁTÉK DANZIGGAL

Tulajdonképpen a danzigi problémákat akartuk megbeszélni Hitlerrel. A képzelgések felhőiből le kellett szállnunk a rögös földre. A danzigi náci párt akkor meglehetősen nehéz helyzetben volt. Ellentétben azzal, ami a Reichben történt, a párt itt nem volt ellenzékben. 1930 óta többségi párt volt s támogatta a kisebbségi kormányt, amelyben a német-nemzetiek voltak túlsúlyban. Mikor aztán a német-nemzetiek többé-kevésbé

nyíltan megindították a harcot a barnaingesek ellen, Forster új választásokat sürgetett, erről viszont a danzigi szenátus hallani sem akart. Forster ezért azt javasolta, vonják meg a párt támogatását a kormánytól, hogy így elgáncsolhassák. Az volt tehát a kérdés: Hitler helyesli-e a kormány megbuktatását s érdeke-e Hitler politikájának, hogy a nácik újból ellenzékbe vonuljanak? Ez a teljesen mellékesnek látszó kérdés egyszerre fontossá vált, ha a párt akkori általános helyzetének szempontjából vizsgálta az ember.

Az első kérdés, amelyet Hitler föltett nekünk, a következő volt: – Van-e Danzignak kiadatási egyezménye Németországgal? – Nem értettem meg rögtön, hogy mit akar s azt feleltem, hogy van egypár egyezményünk a Reichhel. Hitler magyarázkodott: – Azt kérdezem, vajon Danzig, a német birodalom kérésére, köteles-e kiszolgáltatni a felségterületén tartózkodó német politikai személyiségeket? – Még most sem értettem meg egészen, hova akar Hitler kilyukadni. Azt feleltem, hogy nem: nem szokás kiadni politikai személyiségeket, ha nem követtek el bűncselekményt.

– Nem lehetetlen tudniillik – adta meg a magyarázatot Hitler –, hogy kénytelen leszek pártom központját külföldre telepíteni. A párt helyzete rövid időn belül nagyon megnehezülhet. Lehetséges, hogy a párt központi vezetősége számára ideiglenes székhelyet kell keresnem a birodalom határain kívül, mert magában Németországban olyan nyomás nehezedik ránk, ami gátolni fogja munkánkat. Kötelességem minden eshetőségre gondolni. Tegyük fel, hogy éjnek idején kell elhagynom Németországot. Danzig kiválóan alkalmas hely lenne, mivel a birodalom tőszomszédja. A danzigi új választásokra vonatkozó elhatározásom tehát azoktól a biztosítékoktól függhet, amelyeket Danzig nyújthatna szükség esetén. – Azt válaszoltam, hogy ebben az esetben a mostani danzigi kormány nem szavatolhatja a párt biztonságát és politikai tevékenységének szabadságát, ha a Reich betiltja a pártot; politikai okokból történő kiadatásra azonban azt hiszem, nem kerülhet sor.

– Gondolkozni kell még, Forster, nem lenne-e tanácsosabb jó viszonyban maradni a mostani danzigi kormánnyal, ahelyett, hogy a választásokat erőltetnénk, amelyeknek eredmé-

nye nem feltétlenül biztosítja számunkra a vezető szerepet. – Forster elgondolkozott. – Mikorra készíthetné elő az új választásokat? – kérdezte Hitler. – Legkorábban augusztus végére – felelte Forster. Hitler vállat vont: – Számomra késő.

Hosszasan elvitatkoztunk aztán, mit várhatnánk az új választásoktól s rá lehetne-e venni a danzigi kormányt, hogy befogadja Hitler főhadiszállását. Nyíltan megmondtam, hogyha a pártot s az SA-t betiltják Németországban, valószínű, hogy Danzig ugyanazt teszi, a kisebbségi kormány tagjai ugyanis nem fogják elszalasztani ezt a felettébb kedvező alkalmat, hogy lerázzák nyakukról a rajtuk zsandárkodó nácikat. Hitler leleplezése az általános helyzetről nagyon meghökkentett. Utóbb aztán megtudtam, hogy csakugyan, a német kormány felvetette a horogkeresztes párt betiltásának kérdését, sőt, már elvben el is határozta s csak a Reichswehr nyomására halasztotta el egyelőre. A törvényen kívüli harc nagyon érdekelte Hitlert, csábító volt számára a benne rejlő ígéret, hogy új idegkorbácsoló szert nyújthat számára. Ezt a harcot brutálisan, minden lelkiismereti gátlás nélkül akarta vezetni. Hitler fennen hangoztatta „hajthatatlan akaratát", hogy minden előnyt ki fog csikarni az üldöztetésből: a párt betiltása gyors és teljes győzelmét biztosítaná. De mindenképpen szabad kezet akart, szó sem lehetett arról, hogy a rendőrség felügyelete alatt álljon.

Nem jutottunk semmi eredményre, a zavaros terv gubóban maradt. Papen kormánya különben is jobbnak látta elejteni a betiltási tervet.

A társalgás aztán átsiklott a veszedelmes kelet-poroszországi helyzetre. A rémhírek várható lengyel támadásról regéltek. Hitler kárörömmel figyelte a Berlin és Varsó között egyre súlyosbodó feszültséget. Nem most történt először, hogy Hitler maga szolgáltatott bizonyítékot arra, hogy szemében a pártérdek messze megelőzi a nemzeti érdekeket. Aztán az eljövendő háborúról beszéltünk, a titkos fegyverkezésről s a birodalom védelméről. Így jutottunk el a fenti eszmecseréhez.

Délre járt a gyorsan múló idő. Hess toppant be s Hitler pár pillanatig magunkra hagyott. Lenéztünk a völgyre. Hess elmagyarázta, merre mit látunk s egy távoli foltra mutatott: az

Salzburg. Elmondta, hogy Hitler olthatatlan gyűlölettel szokta szemlélni a határt, amely hurokba szorítja szülőföldjét. Megértettük, hogy ezt a gyűlöletet főképp személyes indulat fűti.

Hitler utunkra bocsátott bennünket, de előbb volt kegyes kinyilatkoztatni néhány nagyhangú ötletét Danzig jövő sorsára vonatkozóan. Danzig – mondotta – a legnagyobb jövőjű város. – Nagy sorsra hivatott, fontos szerepe lesz a németté gyúrt Európában. Lakossága több millióra duzzad majd, mert a fő közlekedési vonalak csomópontján fekszik. – Hitler véleménye homlokegyenest ellenkezett az általános vélekedéssel, amely szerint Danzig haldoklik; elkerülhetetlenül múzeumváros lesz belőle. Nos, ezt sem Hitler találta ki. Volt neki egy tanácsadója, bizonyos Plaichinger nevű mérnök, akit nem ismerhetnek, mert fiatalon meghalt. Annak idején felkerestem Münchenben, akkor lelkendezett előttem hasonlóképp, milyen nagy jövő vár Danzigra. Azt mondta, a Balti-tenger Antwerpene lesz belőle.

Elbúcsúztunk Hesstől. Kocsi várt ránk. Lehajtattunk egészen Münchenig. Amikor éppen lesiklottunk az Obersalzbergről, Goebbelst láttuk autójából kiszállni, nagy keservesen, lihegve sántikált fölfelé a keskeny ösvényen, amely az országúttól Hitler házáig vezetett. Már szövögette a hálót, amelyen Németország, a szédült legyecske egy szép napon majd fennakad.

A MÉNESEK, AMELYEKBEN AZ ÚJ NÉMET NEMESSÉGET TENYÉSZTIK

III

Münchenben az első Barna Ház jellemzően zagyva keveréke volt a legújabb házskatulya-rendszernek s a legdivatjamúltabb teuton ízlésnek vagy inkább ízléstelenségnek. Volt benne csőbútor, redőnyös iratszekrény, legújabb találmányú iratrendező. De volt benne szenátusi terem is, lobogók, címerek, ocsmány mázolmányok s az egész allegórikus zsibvásár. Hitlerrel s néhány tanácsadójával folytatott bizalmas megbeszéléseim közben órákig mélázhattam egy festményen, amely „a mozgalom diadalát" vagy valami hasonlót ábrázolt. Végtelenbe vesző síkon megszámlálhatatlan tömeg tolongott, akárcsak az utolsó ítéletet ábrázoló képeken az égbe szálló feltámadottak sokasága. A tömeg fölött zivataros felhők ölén a horogkereszt ragyogott.

Rendkívül szűk körű volt a társaság, amelyet 1932 nyarán Darré egybehívott, hogy főbb vonalakban megállapítsuk „az élettér keleti politikáját". Darrét, a legfiatalabbat azok között a párttagok között, akik később bekerültek a kormányba, az a különleges becsvágy sarkallta, hogy ő szabja meg az eljövendő keleti politikát. Az igazat megvallva, ennek a politikának alapvonalait Hitler már felvázolta a „Mein Kampf"-ban. De az agrárpolitikai és demográfiai következményeket jótékony homályban hagyta a náci vezér romantikus történelmi vázlata s e tekintetben Rosenberg maga sem foglalkozott részletekkel.

Darré, aki tanult mezőgazdaságtant, vállalta a fajelmélet tudományos és gyakorlati terveinek kidolgozását. Roppant adattárt halmozott össze szertelen mennyiségű céduláin a náci s különösen az SS-elit öröklődési biológiájára vonatkozóan. Himmler ösztönzésére ekkortájt állítgatta össze az új nemesség nemzetségfáit, valóságos pedigrés könyvét az eljövendő fajnemességnek, amelyet majd módszeresen fognak kitenyészteni, általában az állatfajok és a háziállatok kiválasztásának és tenyésztésének igazolt alapelvei szerint. Darré megmutatta nekem cédulás skatulyáit és demográfiai térképeit. Himmler ek-

kor rendelkezett, hogy az SS-legények nem köthetnek házasságot, csupán külön engedéllyel. A házassági engedélyt csak alapos biológiai vizsgálat után adták ki a jegyeseknek . . .

– Ez lesz az őstelevénye az új nemességnek. Ki fogjuk tenyészteni a legtisztább vért – magyarázta Darré bádogskatulyáira mutatva. – Ahogy újjátenyésztettük a mi régi hannoveri lófajtánkat, romlott vérű csődörökből és kancákból kiindulva, úgy fogjuk kitenyészteni az északi német tiszta típusát kötelező keresztezésekkel a nemzedékek során. Lehet, hogy nem sikerül újjágyúrni az egész német népet. Az új nemesség azonban elit-tenyészet lesz a szó legszorosabb értelmében. – Az osztályozó skatulyákban sorakozó nagy negyedrét cédulákat nézegettem. – Határozott kívánságom, hogy minden parasztvezérem belépjen az SS-be – mondta Darré. – Az SS-nek ebből a nagy gyűjtőmedencéjéből fogjuk kivirágoztatni az új nemességet. Módszeresen fogunk eljárni, tudományos alapon, biológiai szakszerűséggel, hogy elérjük azt, amit a letűnt századok vérségi nemessége ösztönösen ért el. A mi átmeneti korszakunkban kénytelenek vagyunk az ösztönt előre elgondolt rendszabályokkal helyettesíteni. Mindenekelőtt a parasztságot fogjuk belevonni oly mértékben, amilyenben bizonyítja a mozgalomhoz való csatlakozással, hogy fennmaradt benne az ép ösztön valami szikrája. Ugyanígy bekebelezzük a régi vérségi nemesség örökletes jó televényét is, amennyiben megőrizte tisztaságát. Lelki szemeim előtt már látom azokat a „nemesi kollégiumokat", amelyekben az új arisztokrácia, erősen a földbe gyökerezve, előkészül a vezetők kitermelésére, akik a birodalomba beolvasztott idegen népségek élén állva vaskézzel kormányozzák ezeket a zsoldos tömegeket. Tehát ezeket a „kollégiumokat" eljövendő Reichünk idegen térségének központjaiban fogjuk felállítani.

Darré, akinek második felesége ősrégi balti-germán nemesi családból származott, fenekestül fel akarta forgatni a pártnak kispolgári szocializmussal a gyarmatosításra alapozott elgondolásait a maga német agrárpolitikára alapozott, homlokegyenest ellenkező elgondolásaival. Ez a politika nagyon tetszett Hitlernek, aki igyekezett magához édesgetni az Elbától keletre eső terület nagybirtokosait. A megbeszélésnek, amelyre

Darré Hitlerrel egyetértésben hívott meg bennünket, ugyancsak az eljövendő keleti politikával kellett foglalkoznia.

Darré vezérkarának egyik tagja ismertette azokat a különleges feladatokat, amelyeket, Darré kedvelt szavával élve, „a keleti tér politikája" állít elénk. Többek között elmagyarázta, hogy államtömböt kell teremteni, olyant, amilyen már kezdett kialakulni a világháború folyamán. Középen egy ércmag, egy nagy központi állam. Csehország, Morvaország, Ausztria természetesen szerves részei ennek. E körül a tömb körül kis és közepes vazallus államok koszorúja. Ez lesz, magyarázta az előadó, a nagy német Reich vasszerkezete. A balti államok, a legszűkebb népi határok közé szorított s a tengertől elválasztott Lengyelország, Magyarország, a kettészakított Szerbia és Horvátország, a megcsonkított Románia, a részekre szabdalt Ukrajna, a délorosz és kaukázusi államok, ez lesz a konföderált Birodalom, ahonnan Németország hatalma teljességét meríti. Északkeleten mint sarokkő Finnország; délkeleten Georgia vagy valami új név alatt a Kaukázus a másik sarokkő. Mindezt egybefogja a közös hadsereg, közös pénzegység, közös gazdasági berendezés és a közös külpolitika. De, tette hozzá az előadó, ez a mesterségesen összegyúrt halmaz jövőtlen, múló alakzat lesz, ha nem állapítunk meg előbb egy módszeres népesítési és elnéptelenítési tervet. Igen, az elnéptelenítési politikát is bele kell vennünk elgondolásunkba, mert az északi fehér faj nagy veszedelme a szláv és keleti népek hallatlan szaporasága. Az utóbbi idők agrárpolitikája aggasztó módon megnövelte ezt a szaporodást. El kell tehát szakítani a kisparasztokat a rögtől, mintegy légüres térbe kell emelni őket, hogy megfékezzük szaporodásukat. A termőföldeket a német vezető réteg kezére kell átjátszani.

– Az egész keleti térben csak a németeknek lesz joga földbirtokhoz – jelentette ki az előadó. – Az idegen faj lakta föld újra jobbágyok, mezőgazdasági napszámosok vagy ipari rabszolgák országa lesz.

Egy másik felszólaló az új politika mezőgazdasági oldalát világította meg. – Nem arról van szó – mondotta –, hogy új földmívesgyarmatokat teremtsünk Németországon belül, a kérdés ilyen hebehurgya elintézése tudniillik jellemzően liberális

félmegoldás. A gyamatosítás csak néprajzilag idegen térben mehet végbe, azaz csak új nemzeti talaj meghódítása nyomán – jelentette ki. Brüningnek és társainak agrárnépesítési elgondolásai bűnösek, mert a német nép elé a kínai ember eszményképét állítják követendő például. Nem belső gyarmatosítás kell, hanem külső gyarmati hódítás. Nem kis gyarmatosok kellenek, hanem nagybirtokosok gyarmatos telepei. Megint nagybirtokokat kell teremteni. A keleti határterületekre vonatkozó, háború előtti porosz politika teljesen félreismerte a nagy problémát s nem is születhetett meg másutt, csak a régi Reich liberalizmustól fertőzött agyvelőiben. S most aztán szenvedhetjük ennek a politikának következményeit, mert homlokegyenest ellenkező a hatása, mint amit vártak tőle: a szláv népesség kiterebélyesedett, ahelyett, hogy a germán elem duzzadt volna meg. Határozottan szembe kell szállni ezzel a mezőgazdasági politikával, amely rendszeresen széttördeli a nagybirtokokat, vissza kell állítani a nagy majorságokat, amelyek sok állatot tudnak nevelni és géppel dolgoznak, vagyis össze kell vonni a nyugat-németországi apró-cseprő mezőgazdasági egységeket. Ugyancsak vissza kell állítani az agrárreformok által szétszabdalt nagybirtokokat, a versaillesi béke által teremtett országokban, s mindenekelőtt német birtokosok kezére adni az egész keleti térség nagy uradalmait. Németországban olyan örökösödési törvényt hozunk, amely a kisemmizett vármányosokat rákényszeríti, hogy keletre vándoroljanak, ahol ismét nagy mezőgazdasági birtokok tulajdonosaivá lesznek. A kisbirtokokat Németországban összevonjuk, így csökkenthetjük a paraszti népsűrűséget. Németország mezőgazdasága egyáltalában nem Németországban lesz, hanem keleten, a nagy „parancsuralmi térben", pártunk jogara alatt. A német mezőgazdasági munkást és leszármazottait birtokos parasztnak nyilvánítjuk vagy előjogokkal felruházott ipari munkásnak. A mezőgazdasági munkát idegen napszámosok fogják végezni, akiknek rendkívül alacsony munkabért fizetünk. A jobbágyság, sőt a rabszolgaság bizonyos modern változatának bevezetése nélkül el sem képzelhető az embertenyésztés. Megfelelő mezőgazdasági árpolitika sem képzelhető el e nélkül, amelynek pedig az a feladata, hogy a német mezőgazdasági termékek árát las-

sanként a világpiaci árak színvonalára emelje. Ez elkerülhetetlenül szükséges.

Ezután maga Darré emelkedett szólásra. A szláv termékenységet meg kell semmisíteni. Ez az első feladat. A második feladat megteremteni és meghonosítani a német parancsolók osztályát. Ez a mélyebb értelme „a keleti tér politikájának", amely majd az európai fajok horizontális szerkezetének helyébe lép; be kell vezetni a vertikális rétegeződést. Vagyis a német elitnek az a hivatása, hogy a parancsolók elitjévé váljék Európában, majd az egész világon. Darré ezt az elitet a megfelelő német szóval Adelnek nevezte. De hogy megalapítsák és meghonosítsák ezt az új arisztokráciát, ahhoz nem elég a politikai, testi és szellemi idomítás. A vállalkozás alapja a biológiai kiválasztás, majd a módszeres és haladó vonalú tenyésztés. Enélkül az elővigyázatossági rendszabály nélkül az a veszedelem fenyeget, hogy a parancsolók osztálya hamarosan elkorcsosul az idegen néphordákkal való érintkezésben s elbuktatja a jólétből és társadalmi előjogaiból származó elpuhulás.

Következésképpen a kiinduló pont a jövő Németországának és Európájának újjáalakítása. Arról van szó, hogy módszeresen fel kell építeni egy új társadalmi rendet, vagy pontosabban szólva, egy új társadalmi rangsort. Ilyen vállalkozásba azonban bele sem érdemes fogni olyan szűk területen, mint Németország. Az egész kontinens, sőt, az egész földkerekség kell hozzá. Ezt a gigászi problémát tehát alaposan végig kell gondolni, a legvégső következményekig. Ugyanakkor, amikor hozzáfogunk az új társadalmi szervezet felépítéséhez, minden úton-módon meg kell gyorsítani a régi társadalmi szervezet feloszlását. A polgárságot éppúgy feltétlenül ki kell irtani, mint a munkásosztályt. Számításba kell azonban venni a szellemi következményeket is. Elég bátornak kell lennünk ahhoz, hogy visszatérjünk a tudatlansághoz éppúgy, mint a pogánysághoz. A kultúra és a tudomány bizonyos veszedelmet jelentenek a parancsolók osztálya számára. De a kultúra szabadsága még ennél is inkább fenyegeti a rabszolgaosztály fenntartását. A mindenki számára elérhető művelődés eszményképe nem egyéb, mint ócska lim-lom. A tudásnak és a tudománynak vissza kell kapnia titkos jellegét, amely egyedül a beavatottak

számára van fenntartva. Ezen az áron nyerheti csak vissza a tudomány a maga igazi szerepét, hogy tudniillik a parancsolók kezébe adja az eszközöket, amelyekkel uralmuk alatt tarthatják az embert és a természetet. Így kanyarodunk vissza tehát ahhoz a szükségességhez, hogy újra meg kell alapítanunk a vérségbeli európai nemességet, amelyet mozgalmunk a nemzetközi liberalizmus plutokráciájával állít szembe.

Amiként a német parasztság kimeríthetetlen forrása a germanizmusnak s épp ezért megkülönböztetett kedvezményekkel kell kezelnünk, ugyanúgy örök biztonságot kell adnunk az új nemességnek s meg kell védenünk az elkorcsosulás ellen azáltal, hogy alávetjük a biológiai kiválasztás legszigorúbb törvényeinek, s egészen különleges módon láncoljuk a röghöz. Ennek a nemességnek az a küldetése, hogy pretoriánus gárdává tömörüljön a német föld népi határain túl, hogy rideg parancsolókat szüljön, akik mindenkire rákényszerítik a német uralmat. Kelet-Németország junkerei élet-halál urai voltak, kiskirályokként uralkodtak az alávetett népség fölött. Épp ezért a porosz junker a német ember típusának egyik legkitűnőbb megtestesülése volt, persze csak addig, amíg óvakodott a liberalizmustól s a zsidó vérkeveredéstől. A rög s a vér új nemességére hasonló feladat hárul, az egész nép legfőbb javára s már nemcsak egy osztály érdekeinek szolgálatában. A párt uralkodó osztályának tagjai, akiket még semmi sem köt a földhöz, már az új rend kezdetén vegyék kezükbe „az új nemesség valamelyik majorságát", amelyet öröklődő családi birtokká nyilvánítanak. A mozgalom jövendő politikai vezetői csupán e nemesség tagjai közül fognak kikerülni s ők lesznek a német világuralom megteremtői. Mérhetetlen feladat tornyosul elénk. A legnehezebb a közbeeső időben, az átmeneti korszakban megszervezni a gyakorlati megoldást, amely megelőzi a teljes fordulatot.

Imígyen szóla a nácik agrárprófétája. Azután Hitler szólalt meg:

– Kedves bajtársaim, mindaz, ami itt elhangzott, a szó legteljesebb értelmében maradjon titok. Könnyen elhiszem, hogy az itt vázolt program meghaladja sok bajtársunk felfogó képességét. De Darrénak igaza van.

– Le kell ráznunk magunkról végképp annak a liberalizmusnak tojáshéját, amelyben világra jöttünk s amelyet még vállunkra ragadtan öntudatlanul hordunk. Sokunk számára nehéz feladat ez. Mert gondolatainkat az utunkat szegélyező bokrokról szakítottuk s többnyire nem is tudjuk, mikor és hol.

– Ahhoz, ami itt elhangzott keleti politikánkról, vagy pontosabban szólva, a keleti tér politikájáról, majdnem teljes hozzájárulásomat adom. Mindazonáltal, kedves bajtársaim, egyvalamit sose veszítsünk szem elől. Sosem kapjuk kezünkbe a világuralmat, ha nem alakítottunk ki előbb egy szilárd, acélkemény hatalmi magot. Egy magot a tömör egységbe fogott nyolcvan vagy százmillió németből. Következésképpen legelső feladatom megteremteni ezt a magot, amely nemcsak győzhetetlenné fog tenni bennünket, hanem egyszer s mindenkorra biztosítja is számunkra a döntő fensőbbséget minden európai nép fölött. Mihelyt valóra váltottuk ezt az első feladatot, a többi már aránylag könnyű lesz. Ebbe a magba beletartozik Ausztria is. Ez természetes. Csehország és Morvaország szintén beletartozik, valamint Lengyelország keleti területei bizonyos természetes stratégiai határig. Ugyancsak be kell kebelezni, s ez nagyon fontos, a balti államokat is, ahol századokon át a német volt a vezető társadalmi osztály. Most túlnyomó részben idegen fajok népesítik be ezeket a területeket.

– Amikor majd meg akarjuk teremteni nagy német Reichünket a maga végső kiteljesedésében, múlhatatlan kötelességünk lesz ezeket a népeket kiküszöbölni. Semmi sem szól amellett, hogy ne így cselekedjünk. Korunk megadja nekünk a gyakorlati eszközöket, hogy aránylag könnyűszerrel vihessük végbe ezeket az átköltöztetéseket. Közvetlenül a világháború után egyébként több millió embert hajszolt ide-oda a belső népvándorlás, ami mellett a mi tervezett vállalkozásunk valóságos gyerekjáték. A cseh-morva medencét, a Németországgal keleten közvetlenül határos területeket a mi német parasztjaink fogják gyarmatosítani. A cseheket és az egyéb szlávokat ezekről a területekről Szibériába fogjuk áttelepíteni vagy a volhyniai földekre. A Reich új konföderált államaiban az indián rezervátumok mintájára kihasított területeket fogunk kijelölni számukra. Ki kell űzni a cseheket Közép-Európából. Amíg itt

vannak, mindig vörös huszita tűzfészket alkotnak. Csak ha már miénk lesz az akarat s a képesség, hogy el is érjük ezt a célt, vállalom a felelősséget a német ifjúság egy egész nemzedékének feláldozásáért. Sőt, ha elkerülhetetlenül ez az ára, egy pillanatig sem fogok habozni, hogy lelkemre vegyem két- vagy hárommillió német halálát, habár érzem az áldozat teljes súlyát.

– A balti államok esetében más a helyzet. Minden nehézség nélkül fogjuk elnémetesíteni a lakosságot. Olyan fajok vannak ott, amelyek rokonságban vannak velünk s amelyek már régóta németekké váltak volna, ha a balti bárók előítéletei és társadalmi dölyfe nem gördítettek volna ez elé mesterséges akadályokat.

– Egyébként a határok kérdése önmagában nem nagyon érdekel. Ha ennek áldoznám politikámat, csakhamar kimerítenénk minden rendelkezésünkre álló eszközt s a németség semmit sem nyerne rajta. A déltiroliak ostoba érzelgősségével is le akarok számolni. Eszem ágában sem lesz emiatt a kérdés miatt, amely beékelődhetik politikánk alapvető vonalaiba, tévútra kerülni és akadályokat teremteni abban, hogy szövetségre lépjek Olaszországgal, ha hasznosnak látom. Nem engedem, hogy múltunk emlékei vezessenek, bármily tiszteletreméltó emlékek is, hogy politikai őrültségeket kövessek el. Ami Elzászt és Lotharingiát illeti, megint más a helyzet. Sosem mondunk le róluk. Nem arról van szó, hogy ezeknek a területeknek lakossága germán eredetű, hanem egyszerűen arról, hogy ezekre a területekre s még másokra is szükségünk van birodalmunk magjának nyugaton való kikerekítéséhez, ugyanúgy, ahogy szükségünk van délen Csehországra, keleten és északon Posenre, Kelet-Poroszországra, Sziléziára s a balti államokra.

Majd így folytatta Hitler:

– Ha mindezeket figyelembe vesszük, a helyzet világos. Keleti és délkeleti előretörésemben nem fogom követni sem Ludendorff, sem senki más irányelveit. Csak történelmi fejlődésünk érctörvényének fogok engedelmeskedni. Amikor Németország újra állig fegyverben lesz, mindezek a kis államok önként fognak ajánlkozni szövetségesül. Nem arról van szó, hogy szegényesen összeüssünk egy pacifista Páneurópát, amelynek

kozepén ott csucsül a jó nemet nagybacsi, aki derek unokaoccsei számara kellemesen megrovidíti a tanulmányi időt. Nem kívánjuk felhizlalni saját orokoseinket. Az kell, hogy egy germán Európa egyszer s mindenkorra megteremtse azokat a biológiai és politikai alapokat, amelyek létének orok tényezői lesznek. Kedves bajtársaim, mi elsősorban nem kozgazdászokként gondolkozunk. Természetesen fel fogjuk használni a szomszédos országok gabonáját, olaját, érceit. De alapgondolatunk az, hogy minden idókre szilárdan megszervezzük uralmunkat s úgy megerősítsuk, hogy legalább ezer esztendeig tartson. Ennek a célnak eléréséhez nem politikai egyezmények, nem gazdasági szerződések fognak hozzásegíteni, ahogy azt Papen és Hugenberg elképzelik. Az efféle liberális gyerekeskedés, amely egyenes vonalban vezet a németség csődjéhez. Mi elnk ma az a konyortelen szükségesség tornyosul, hogy új tarsadalmi rendet teremtsünk. Ha sikerül megteremtenunk, akkor, de csakis akkor vihetjuk sikerre a nagy történelmi feladatot, amely népunknek kijeloltetett.

– Bolondság osztály nélkuli társadalomról beszélni, kell a hierarchia. Azonban a pénzre alapított rangsorolás demokrata elve bolondság. Igazi uralom nem szulethetik az uzletemberek spekulációjával szerzett kockázatos nyereségból. A mi sikerunk titka éppen az, hogy a politikai kuzdelem középpontjába visszahelyeztük az igazi uralom alepvető torvényét. Igazi uralom csak ott szulethetik, ahol igazán leigáztuk a népet. Nem arról van szó, hogy eltoroljuk az egyenlőtlenséget az emberek kozott, hanem épp fordítva, hogy kiteljesítsuk és torvénnyé tegyük, amelyet áthághatatlan korlátok védenek, mint az ókor nagy civilizációiban. Mindenkit megillető egyforma jogról szó sem lehet. Meglesz a bátorságunk ahhoz is, hogy ezt tegyuk eljárásunk alapelvévé s főképp ahhoz, hogy e szerint cselekedjünk. Ezért nem fogom soha megadni más nemzeteknek azt a jogot, amit a német nemzetnek. Kuldetésünk az, hogy leigázzuk a tobbi népet. A német nemzetnek az a hivatása, hogy megajándékozza a világot a parancsolók új osztályával.

– A polgárság eljátszotta szerepét. Örokre eljátszotta, kedves bajtársaim, s efelől ne engedjék magukat tévútra vezettetni, még akkor sem, ha azt tapasztalnák, hogy valami galván-áram

kivált ebből a halott izomból néhány utolsó rángást. Ami pedig a történelmi uralkodó osztályokat illeti, ezt a törzskönyvezett nemességet, a régi arisztokráciának ezeket az elkorcsosult sarjadékait, egyetlen feladatuk van: szépen meghalni. Klubjaik és kasztjaik nevetséges eszközeivel ezek a klubtagok s a hozzájuk hasonlók nem tudják megállítani a történelem menetét. Természetesen nem semmisítek meg semmi uralmi erőt, ahol még a maga eredeti tisztaságában létezik. De hol van még ilyen erő? S ha mégis van, csatlakozni fog hozzám.

– Nem, bajtársaim, nem lehet az új „felső réteg" megteremtéséről vitatkozni. Az ember megteremti s megteremtésére csak egy eszköz van: a harc. A führerek új elitjének kiválasztása „az én harcom" eredménye lesz, a hatalomért vívott küzdelmem eredménye. Az, aki hozzám csatlakozik, a kiválasztottak közé fog tartozni. A hatalomért folytatott hosszú és makacs küzdelmünknek az a nagy forradalmi jelentősége, hogy egyúttal a vezetők új osztályának megszületését is jelenti, akik nemcsak a német nép, hanem az egész világ sorsát intézik majd.

– Az új társadalmi rend, amelynek egyidőben kell megszületnie a vezetők új osztályával, nem okoskodó álmodozások s nem laboratóriumi kísérletek eredménye lesz: egyetlen történelmi folyamatból fog kilövellni. Most pontosan ennek a folyamatnak közepén vagyunk. Forradalmi felfordulásban élünk, a régi társadalmi osztályok elbuknak, s az újak felemelkednek. De tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a proletár áll majd a junker helyére az új társadalmi rend élén. Ebben az elgondolásban ott van a megbúvó polgárság nevetséges gyávasága, amely a gyári munkásban afféle misztikus megváltót lát, aki a társadalmi üdvözülést hozza. A proletárság csak átmeneti tünete egy haldokló társadalmi rendnek, akárcsak a nemesség és a polgárság.

– Milyen lesz, bajtársaim, az új társadalmi rend? Megmondom. Lesz egy uralkodó osztály, amely a legkülönbözőbb elemekből tevődik össze, a harc során fog kiválasztódni s így kap történelmi igazolást. Ott lesz aztán a párt rangsorba rétegezett különféle tagjainak tömege. Ők alkotják az új középosztályt. Ott lesz továbbá a névtelenek roppant serege, a rabszolgák

csordája, örökkön örökké. Mindegy lesz, hogy mik voltak a letűnt polgári társadalomban, földbirtokosok, munkások vagy napszámosok. A régi gazdasági helyzetnek és társadalmi szerepnek nem lesz szikrányi jelentősége sem. Ezek a nevetséges különbségtételek egyetlen forradalmi folyamatban olvadnak össze. Még lejjebb aztán ott fogjuk látni a meghódított idegenek osztályát, akiket nyersen modern rabszolgáknak fogunk nevezni. S mindezek fölött ott lesz az új főnemesség, amelyet a legérdemesebb s a felelősség viselésére legméltóbb vezető személyiségek fognak alkotni. Így fog megteremtődni az új rend a hatalomért s a nemzeten belüli és a nemzeten kívüli uralomért vívott harcban. Ez az átalakulás azonban nem úgy fog történni, ahogy professzoraink és más könyvmolyok elképzelik, holmi alkotmánnyal, amit ők agyaltak ki s amit kormányrendelet tesz közhírré.

– Igen, egyetértek azzal, amit Darré bajtársunk mondott az imént. Keleten fogjuk megtalálni a mi nagy kísérleti terünket. Ott születik majd meg az új európai társadalmi rend. Ezért olyan jelentős keleti politikánk. Befejezésül még valamit. Természetesen, az új arisztokráciába befogadjuk más nemzetiségek egyes képviselőit is, akik rokonszenveztek harcunkkal. Ide vonatkozó elgondolásom pontosan egyezik Darré és Himmler elgondolásával. A biológiai fajelmélet csak egyik oldala rendszerünknek. Egyébként, rövid időn belül túlszárnyaljuk a mai szűk nacionalizmus határait, mert a nagy birodalmak valóban nemzeti alapon születnek meg, de gyorsan maguk mögött is hagyják.

– S így jutok el az úgynevezett kultúra vagy nevelés kérdéséhez. Amilyen bizonyos és szükséges, hogy a ma este itt megvitatott tervek rejtve maradjanak a párt egyszerűbb harcosai előtt, olyan bizonyos az is, hogy egyszer s mindenkorra le kell számolnunk azzal, amit közoktatásnak hívnak. A közoktatás a legmaróbb és legbomlasztóbb méreg, amit a liberalizmus valaha is kitalált sajátmaga kiirtására. Csak egy oktatási fokozat lehet minden osztály számára s az osztályon belül minden lépcsőfok számára. A művelődés teljes szabadsága az elit előjoga s azoké, akiket az elit kebelébe fogad. A tudomány egész fegyvertárát állandó ellenőrzés alatt kell tartani. A tudomány az

élet eszköze, de nem lényege. Önmagunkhoz következetesen, meg fogjuk ajándékozni az alsó osztályok nagy tömegét az írni-olvasni nem tudás jótéteményével. Mi lerázunk magunkról minden humanista és tudományos előítéletet. S e cél szolgálatában hirdetni fogom a junker-kollégiumokban, amelyeket szervezni szándékozom s amelyeket ki kell járnia arisztokráciánk minden eljövendő tagjának – a szabad ember evangéliumát, az emberét, aki ura életnek és halálnak, aki a félelem és a babona fölé emelkedik, az emberét, aki edzi magát, hogy ura lehessen testének, izmainak és idegeinek, oly tökéletesen, mint az egyszerű katona, s aki ezenfelül le tudja gyűrni a szellem vagy az úgynevezett tudományos szabadság kísértéseit.

Szólt Hitler s elhallgatott.

Az itt következő beszélgetést megjegyeztem legapróbb részletéig. Rendkívüli hatása volt reám. Ez indította meg fokozatos eltávolodásomat a párttól. Ekkor kezdtem csak megérteni, hogy mi a nácizmus, s főképp, hogy mivé akar válni. A kancellária palotájában, Hitler lakosztályában gyűlt össze a társaság. Kis dívány, néhány szék, asztal. Körben ültünk, Raubalné, Goebbelsné, Forster, Goebbels és én. Mögöttünk a „Führer", az új birodalmi kancellár, íróasztalánál ült és aktákban lapozgatott, élénken vitatkozva Julius Streicherrel és a Münchenből jött Wagnerrel. Aprósüteményt és teát szolgáltak fel. Raubalné, Hitler tejtestvére, igyekezett ugyan valami semleges társalgást elindítani, de mindnyájan fáradtak voltunk hozzá. Goebbelsné, német nőnek tilos módon kipingálva, figyelmesen hallgatta Hitlert, magam pedig a világ minden kincséért sem voltam hajlandó elszalasztani a mögöttem folyó társalgást, amely egyre érdekfeszítőbbnek látszott.

Nagyon későre járt már az idő. Hitler moziban volt, hogy jelenlétével megtiszteljen egy Nagy Frigyest dicsőítő pocsék hazafias filmet. Előtte érkeztünk a kancellária palotájába, vártuk hazaérkezését. Goebbels lépett be elsőnek: – Micsoda mesés film! – lelkendezett. – Óriási film, pontosan az, amire szükségünk van. – Néhány pillanatra rá Hitler lépett ki a liftből. – No, milyen a film? – kérdezte tőle Forster köszöntés helyett. – Szörnyűséges szemét! Intézkedni kell, hogy a rendőrség tiltsa be. Kezdenek már visszaélni ezekkel a hazafias marhaságokkal! – Tökéletesen igaza van, Führerem – helyeselt neki Goebbels, elébe járulva –, gyönge a film és nagyon rossz. Ó, mi mindent kell tennünk még, hogy megneveljük az embereket! – August-Wilhelm herceg, aki elkísérte Hitlert s most igyekezett haza, hanyagul vetette oda a küszöbről: – Legfőbb ideje, hogy az államvédelmi törvény szellemében törvényt hozzunk a történelmi emlékek meggyalázásának megakadályozására.

Hogy milyen napra esett ez a jelenet, arra a rákövetkező

nap miatt is emlékszem. Délben még Hitlernél voltam. Kora délelőtt jelentem meg nála beszámolómmal. Döntő jelentőségű volt az a nap, mert akkor született meg a Statthalterek, a helytartók intézménye, akik a Reich képviselői voltak az egyes német államokban. Ennek a rendszabálynak egyetlen célja az volt, hogy idejében elfojtsa azokat az elszakadási próbálkozásokat, amelyek úgyszólván mindenütt kezdtek jelentkezni. Bajorországban például az autonomista megmozdulás ismét igen veszedelmessé vált a nácik számára. Ha Bajorország ki tudja használni az alkalmas pillanatot s főképp, ha Rupprecht trónörökös nagyobb határozottságot mutat, valószínű, hogy a kiugró bajor monarchia a nácizmus gyors és kíméletlen felszámolását készítette volna elő. A régi Németország megreformálása más irányban indult volna el s más alakot öltött volna . . .

Éjszakai társalgásunk azok körül a súlyos gondok körül forgott, amelyeket ezek a törekvések okoztak. Részletes megvitatásukra rendelték Berlinbe a két bajorországi gauleitert, Streichert Frankföldről és Wagnert Münchenből. A társalgást eleinte nem figyeltem. De egyszerre csak rikácsolva felcsattant mögöttem Hitler, aki Streichernek felelt valamire. Hegyezni kezdtem a fülemet.

– A vallások? Egyik annyit ér, mint a másik. Egyiknek sincs jövője. Az olasz fasizmus, ha kedve tartja, békét köthet az egyházzal. Magam is azt fogom cselekedni. Miért ne? Ez nem fog engem megakadályozni abban, hogy kiirtsam a kereszténységet Németországból. Az olaszok, az együgyű fráterek, lehetnek egyidőben pogányok és keresztények. A falusi olaszok és franciák pogányok. Kereszténységük felszínes, nem hatolt lelkük mélyébe. A német azonban egészen más. Komolyan veszi a dolgokat: vagy keresztény vagy pogány, nem lehet egyik is, másik is. Különben Mussolininak úgysem sikerül hősöket csinálnia fasisztáiból, mindegy hát, hogy pogányok-e vagy keresztények.

– A mi népünk számára azonban a vallás életbevágóan fontos. Minden attól függ, hű marad-e a zsidó-keresztény vallásához és a könyörület szolgai erkölcstanához, vagy pedig új, erős és hősi hite lesz a természettel egyértelmű Istenben, a nemzet-

tel egyértelmű Istenben, sorsától és vérétől meg nem különböztethető Istenben.

Rövid szünet után Hitler így folytatta:

– Hagyjuk a szőrszálhasogatást. Akár az ótestamentumról van szó, akár az újról, akár csupán Krisztus szavairól, Houston Stewart Chamberlain ötlete szerint, az egész egy és ugyanaz a zsidó blöff. Német egyház? Német kereszténység? Jó vicc! Az ember vagy keresztény, vagy német, a kettő nem lehet egyszerre. Kilökhetik az epilepsziás Pált a kereszténységből. Bár azt már megtették mások. Nemes alakot lehet faragni Jézusból s ugyanakkor tagadni istenvoltát. Ezt is megtették minden időben. Sőt, ha jól tudom, ma is vannak Amerikában vagy Angliában ilyen vágású keresztények, akiket unitáriusoknak vagy valami ehhez hasonlónak neveznek. Ez a betűrágás teljesen haszontalan. Így nem lehet megszabadulni attól a keresztény szellemtől, amelyet ki akarunk irtani. Nem akarunk többé olyan embereket látni, akik a „túlvilág" felé pislognak. Szabad embereket akarunk, akik tudják és érzik, hogy az Isten őbennük lakozik.

Streichernek vagy Goebbelsnek egy megjegyzésére, amit én nem hallottam, Hitler így válaszolt:

– Őrültség lenne tőlünk, ha igyekeznénk Jézusból árját csinálni. Amit Chamberlain írt erre vonatkozóan, egyszerűen hülyeség, ha nagyon enyhén fejezem ki magamat. Mit fogunk csinálni? Megmondom. Megakadályozzuk, hogy az egyházak egyebet cselekedjenek mint amit most, amikor napról napra egyre inkább talajt veszítenek. Azt hiszik talán, hogy a tömegek valaha is újra kereszténnyé lesznek? Ostobaság! Soha többé. A film véget ért, senki sem lép be többé a moziba, gondoskodni fogunk róla. A papoknak maguknak kell megásniuk sírjukat. Maguk fogják eladni nekünk jó Istenkéjüket! Hogy megtarthassák tisztségüket és nyomorúságos kenyerüket, mindenbe bele fognak egyezni.

– Hogy miképp kell ezt csinálnunk? Pontosan úgy, ahogy a katolikus egyház járt el, amikor vallását ráerőszakolta a pogányokra: megtartjuk, amit meg lehet tartani, a többit pedig megreformáljuk. Így például húsvét nem a feltámadás ünnepe lesz, hanem népünk örök megújhódásának ünnepe. Karácsony

a mi megváltónknak, a hősiség és felszabadulás szellemének megszületése lesz. Azt hiszik, nem fogják úgy hirdetni templomainkban a mi Istenünket ezek a liberális papok, akikből kiveszett már minden hit s akik egyszerűen már csak egy hivatalt látnak el? Hogy nem fogják a kereszt helyébe tenni a horogkeresztet? Hajdani Megváltójuk vérének dicsőítése helyett a mi népünk tiszta vérének hozsannáját fogják zengeni; ostyájukat a mi német földünk, a mi népi testvériségünk gyümölcseinek szentelt szimbólumává fogják tenni. Igen, igen, biztosíthatom magát, Streicher, megeszik ezt a tésztát, s akkor a templomok újra megtelnek. Ha akarjuk, minket fognak imádni a templomokban. De ez ma még korai.

Hitler gondolataiba mélyedt. Raubalné családom felől kezdett kérdezősködni, Hitler azonban hirtelen megszólalt:

– Pillanatnyilag menjen csak minden a maga útján. Úgysem tart soká. Mire lenne jó egy Rómától elszakított, összpontosított német egyház, átgyúrt kereszténység? Nem látják, hogy mindez már idejét múlta? Német keresztények, német egyház, szakadár keresztények! Csupa ócskaság. Pontosan tudom, mi fog bekövetkezni s az alkalmas pillanatban magunkra vesszük a gondját. Vallás nélkül a német nép nem tud megállni a lábán. Mi lesz ez a vallás, ma még senki sem tudja. Sejtjük, de ez nem elég.

Valaki kérdezett tőle valamit, nem hallottam, hogy mit, amire ezt felelte:

– Nem, ezek a professzorok és tudákos tudatlanok, akik északi mítoszokat tákolnak össze, teljesen értéktelenek számunkra. Akadályoznak a cselekvésben. Azt kérdezik, miért tűröm őket? Mert előmozdítják a felbomlást, mert zavart keltenek, márpedig minden zavar teremtő erő. Bárhogyan ugrálnak, hagyjuk csak őket, mert segítenek nekünk a maguk módján, mint ahogy a papok is a magukén. Ezeket is, azokat is arra fogjuk kényszeríteni, hogy saját maguk semmisítsék meg vallásaikat belső összeomlással, megfosztván őket minden tekintélytől, minden eleven tartalomtól, nem hagyván egyebet, csak kongó frázisokat. Eljön ez az idő, biztosak lehetnek benne.

A beszélgetés elhalkult. Goebbels a mi asztalunkhoz ült. Hanfstängel lépett be a szalonba. A két bajorországi gaulei-

ter néhány jellemző példát említett a katolikus egyház ellenállásáról bajor területen.

– A csuhások csak ne áltassák magukat – dörögte Hitler. – Idejük betelt, elvesztették a játszmát. – Kijelentette, hogy nem tesz úgy, mint Bismarck. – Katolikus vagyok. A Gondviselés így akarta. Katolikus ember ismeri csupán az egyház gyönge pontjait. Én tudom, hol támadható meg ez a népség. Bismarck ostoba volt. Protestáns volt, márpedig a protestánsok nemigen tudják, mi is az egyház. Bismarcknak megvoltak a rendeletei, megvolt a rendőrsége, mégse jutott semmire sem. Én nem fogok nekiszaladni egy új Kulturkampfnak, nagy butaság lenne. Szükségtelennek tartom, hogy a feketecsuhások mártír-glóriában tetszelegjenek az anyókák előtt. De legyűröm őket, biztosak lehetnek efelől.

Hitler tűzbe jött és maga sem vette észre, visszaesett a bécsi tájszólásba:

– A katolikus egyház nagy intézmény. Nem csekélység, ha egy intézmény kétezer évig fenn tudja tartani magát. Tanulhatunk belőle. Az ilyen hosszú élet okosságot és nagy emberismeretet bizonyít. Ó, ezek a csuhások ismerik nyájukat s pontosan tudják, hol szorít a cipő. Idejük azonban elmúlt. Ezt egyébként jól tudják ők maguk is. Elég sütnivalójuk van ahhoz, hogy megértsék ezt és el ne ragadtassák magukat. Ha mégis küzdelembe bocsátkoznának, mártírt semmi esetre sem csinálok belőlük. Megelégszem azzal, hogy közönséges bűnözőknek nyilvánítom őket. Letépem képükről a tiszteletreméltó álarcot. S ha ez nem lesz elég, nevetségessé és megvetendővé teszem őket. Filmeket fogok csináltatni a feketetalárosok történetéről. Ott aztán közelről lehet majd látni azt a téboly-, piszkos önzés-, butítás- és csaláshalmazt, amit az ő egyházuk jelent. Majd meglátja a közönség, hogyan csempészték ki a pénzt az országból, hogyan versenyeztek kapzsiságban a zsidókkal, hogyan pártfogolták a legszégyenteljesebb üzelmeket. Olyan izgalmas filmet csinálunk majd, hogy mindenki rohan megnézni s hosszú sorok fognak állni a mozik pénztárai előtt. S ha az ájtatos polgár fejetetején égnek merednek a hajszálak, annál jobb! Az ifjúság lesz az első, aki követni fog bennünket. Az ifjúság és a nép.

A többire pedig nincs szükségem. Kezeskedem róla, hogy ha akarom, pár év alatt megsemmisítem az egyházat, annyira odvas, törékeny és hazug az egész masina. Leomlasztásához nem kell több egyetlen jól irányzott ökölcsapásnál. Haszonleső természetük s a jólét iránt táplált közmondásos szeretetük hálójában fogjuk meg őket. Legfeljebb pár év haladékot adok még nekik. Mit veszekedjünk? Lenyelnek mindent, feltéve, ha anyagi jólétük megmarad. Harc nélkül fognak elesni. Már megszimatolták, honnan fúj a szél, mert egyáltalán nem bárgyúak. Tagadhatatlan, hogy az egyház valaha volt valami. Ma mi vagyunk az örökösei, mi ugyancsak egyház vagyunk. Tudják, hogy tehetetlenek velünk szemben. Nem fognak ellenállni. Különben bánom is én! Mihelyt az ifjúság mellém áll, az öregek akár meg is penészkedhetnek a gyóntatószékben, ha úgy tartja kedvük. Az ifjúság ügye azonban egészen más valami, s ez a másvalami az én gondom – szólt Hitler s elhallgatott.

Amikor ez a beszélgetés elhangzott, eleinte azt hittem, hogy az egész csak merő hencegés, engedmény a trágár szennyíró Streichernek. De azért mégis mélységesen megzavart. Álmomban sem jutott volna mindaddig eszembe, hogy Hitler ilyen hallatlanul cinikus, ilyen lelkiismeretlen lehet. Később azonban sokszor jutottak eszembe ezek a szavak, amikor űzőbe vették a katolikus papokat devizacsempészésért vagy erkölcstelen üzelmekért, hogy a nagyközönség elé közönséges gonosztevőként állítsák őket, eleve megfosztva a mártír pálmájától s az üldözött glóriájától. Az előbbiekből látható, hogy ezt a cinikus merényletet gondosan előre kitervelték, s egyedül Hitleré a felelősség.

Azután már nem sokat hallottam a társalgásból. De arra emlékszem, milyen megvetéssel beszélt Hitler a lutheránusokról. Egyáltalában nem értett egyet azzal a harcias, Róma-ellenes és tekintélyes létszámú protestáns csoporttal, amely a nácizmus segítségével akarta megsemmisíteni a katolikus Egyházat, hogy megteremtse az összpontosított, evangélikus német egyházat, amelybe a katolikus hívőket erőszakkal kebelezték volna be, mint egy külön tagozatot. Később több ízben tárgyaltam Müller birodalmi püspökkel, ilyenek voltak nagyra törő tervei.

– A protestáns lelkészek – mondta még Hitler – nem is sejtik, mi az egyház. Velük bármit megtehet az ember, mindig meg fognak hajolni. Hozzá vannak szokva a megaláztatáshoz: kijárták az iskoláját a parlagi nemeseknél, akik meghívták ugyan őket a vasárnapi libasültre, de nem volt helyük a főasztalnál, hanem külön ettek a gyerekekkel vagy a házitanítókkal. Már az is nagy megtiszteltetés volt, hogy nem kellett a cselédséggel a konyhán ebédelniök. Ínséges szegény ördögök ezek, kezet csókolnak az embernek, s kiveri őket a verejték zavarukban, ha egy szót szól hozzájuk az ember. Alapjában véve nincs hitük, amit komolyan vennének s nincs is olyan előkelő helyzetük, amelyet meg kellene védeniük, mint Rómának.

A társalgás, amely pár pillanatig jelentéktelen részletekre, és olcsó piszkolódásokra siklott át, újra érdekessé vált, amikor Hitler a német parasztságról kezdett beszélni. Azt állította, hogy a keresztény máz alatt még náluk is ott van az ősi és örök pogányság, amely mindig kiütközik. – Maga gazdaember, ugye? – kérdezte tőlem. – Mi a véleménye? Mi a helyzet maguknál? – Fölkeltem s hozzáléptem. – Nálunk – válaszoltam – a parasztság már igen tanult. A régi szokásokból nagyon keveset őrzött meg. De ha kissé megkaparjuk, valószínű, hogy előtűnnek a hajdani ősi hiedelmek.

– Ugye? – diadalmaskodott Hitler. – Erre építek én. Parasztjaink nem felejtették el az egykori hiedelmeket, a régi vallás még mindig eleven. A keresztény mitológia csak rárakódott, bevonta, mint egy szurokréteg s megóvta a romlástól a fazék tartalmát.

– Mondtam Darrénak – magyarázkodott tovább Hitler –, itt a legfőbb ideje, hogy megkezdjük az igazi reformációt. Darré meglepő javaslatokat tett, amelyeket nyomban elfogadtam. Minden módon visszaállítja a régi szokások tiszteletét. A nagyhét folyamán s a vándor mezőgazdasági kiállításokon képes ábrázolásban és olyan kifejezően fogja bemutatni vallási elképzelésünket, hogy a legbutább paraszt is megértse. Nem azt csináljuk, amit a régiek, a múltat nem lovas, jelmezes díszfelvonulásokkal fogjuk feltámasztani. A parasztnak tudnia kell, mit rabolt el tőle az egyház: a természet misztikus és köz-

vetlen felfogását, az ösztönös érintkezést, egybeolvadást a föld Szellemével. Így kell beléje plántálni az egyház gyűlöletét. Így kell fokozatos előrehaladásban megtudnia, milyen fortélyokkal lopták el a papok a németek lelkét. Megkaparjuk a keresztény mázt s megtaláljuk alatta fajunk vallását. A faluval kezdjük, Goebbels, s nem a nagyvárosokkal.

– Nem ártjuk bele magunkat az ostoba ateista propagandába. A nagyvárosok tömegeiben nincs már semmi. Ahol minden halott, ott nem lehet többé semmit sem lángra lobbantani. De parasztjaink élete még pogány hiedelmeken alapszik s innen kiindulva tudunk majd egyszer új evangéliumot hirdetni a nagyvárosok tömegeinek. Ettől különben még nagyon messze vagyunk.

A társalgás véget ért. Néhány percig még ott üldögéltünk az asztal körül. Hitler közénk telepedett. Goebbelsné különösképpen aggódott, nem fárasztjuk-e ki módfelett Hitlert. Kiadta az ordrét: ideje, hogy távozzunk: – Nagyon terhes napja volt ma, Führerem, s éppen ilyen lesz a holnapi is.

Elköszöntünk hát s én hazatértem a friedrichstrasse-i pályaudvar közelében fekvő kis szállómba.

Utóbb aztán minden valóra vált, amit Hitler előre bejelentett. Minden utat-módot megkíséreltek, hogy elszakítsák a német parasztot a kereszténységtől. Megnéztem a mezőgazdasági kiállításokon a kereszténység-rombolás különleges szakcsoportjainak képeit: láttam azt a valódi pedagógus-agyafúrtsággal összeállított plakátsorozatot, amely a Stedingiak, e fríz-szász parasztok negyvenesztendős véres küzdelmét ábrázolta a középkori Bréma érsekeivel. Ennek a kiállításnak minden látogatója éppúgy megfigyelhette, mint én, milyen ügyesen keverték a mezőgazdasági tudnivalókba a propagandát a vallások ellen s az új pogányság felvirágoztatása mellett, melynek hittételei még ködbe vesztek. A pártnak azok az előkelőbb tagjai, akik, mint magam is, parasztkerületek élén álltak, rendszeresen meghívókat kapták a nácik új, „istentelen" gyülekezeteire, a „vallásos estékre", amelyeken az új kultusz szertartásait igyekeztek megszabni. Nyilvánvaló volt, hogy ezek a meghívások, amelyek személyesen Darrétól származtak, próbakövei annak, vajon valóban az igazi elit közé vagyunk-e soroz-

hatók s mennyire vesszük komolyan a nácizmus mindenre kiterjedő teljes fordulatát; így becsülték fel, magatartásunk alapján, mennyire lehet bennünk megbízni.

Ez volt az első állomás. A második az volt, hogy hivatalosan meg kellett tagadnunk az egyházat. Óriási léptekkel haladt az ügy. Remek példa erre egyik barátomnak, Meinberg mezőgazdának, a német földbirtokos mintapéldányának az esete. Őszintesége és meggyőződése kétségtelen volt. Meinberg, tartományi megbízott, helybéli paraszt-führer, Darré képviselője a birodalmi élelmezési központban, tanulékony neofitának mutatkozott. Régi paraszti udvarházába új kandallót építtetett runa-tűzhely gyanánt; runák és pogány jelmondatok díszítették a falakat. A feszületek helyére már ájtatos jelképek kerültek. Wotannak, az agg vadásznak megújult tiszteletére Meinberg oltárt állított, s házi tűzhelye előtt kigyúlt az örök láng. Talán igaza volt Hitlernek, amikor azt hirdette, hogy parasztjainknál a kereszténység csak egészen vékony felszínes máz? Aztán sor a jöttek az SS-legények, a minden rendű és rangú vezetők és elöljárók, aztán a Hitler-ifjúság magasabb tisztesei. Módszeresen, tudományosan, hajthatatlan következetességgel megkezdődött az irtóhadjárat minden ellen, ami keresztény volt Németországban.

V

Ugyanennek az évnek nyarán gyakran ebédeltem Hitlernél. Az új kancellári palota második emeletén lakott akkor. Életmódja polgári, sőt azt lehetne mondani, egészen kispolgári volt. A lakás nem volt valami tágas, a berendezés igen egyszerű, műértéke nulla.

Amikor Berlinben tartózkodott, mindig vendégül látott asztalánál néhány embert. E meghívásokat különös kegy jelének tekintették. Sohasem volt húsznál több meghívott. A fogások mindennapiak, egyszerűek voltak: étkezésben csakúgy, mint másban, Hitler az egyszerűséget hirdette. Gyakran hangoztatta, hogy nem változtat semmit régi szokásain, sem ruházatán, sem életmódjában. Ez a kiszámított egyszerűség élénk ellentéte volt a párt uborkafára felkapaszkodott vezetőinek fennen fitogtatott pompakedvelésének. Hitler a gépkocsiban továbbra is elől ült a vezető mellett, híres esőköpenyegében járt útjaira, majdnem mindig sapka nélkül, a pártegyenruha hosszú nadrágjában s polgári zakóban.

Ebédre mindig ugyanaz volt a menü: levest, húst, főzeléket és édestésztát szolgáltak fel. Hitler nem evett húst: kárpótlásul azonban hihetetlen mennyiségű süteményt, édességet kebelezett be s szakácsa, régi harcos párttag, különleges fogásokat állított össze zöldségekből a számára. Vendégeit azonban nem kényszerítette vegetáriánus kosztra Hitler. Alkoholt is szabad volt felszolgálni, persze csak sört. Választani lehetett sör és limonádé között s mulatságos volt elnézni egyes meghívottakat, lelkes pártharcosokat, miként választották, Hitler felé pislantva, tüntetően a limonádét, hogy jó szemmel nézze őket aszkéta kancellárjuk.

A kiválasztottak társasága rendszerint elég vegyes volt. Minden alkalommal megjelent egy-egy nevezetesség is, filmcsillag, művész vagy esetleg valami nagy állat a pártból. Nők is megjelenhettek, de majdnem mindig kevesebben voltak, mint a férfiak. Emlékszem egy-két csodás szépségű szőkére. Néhány arisztokrata hölgy is keveredett a színésznők és mű-

vésznők közé. Egyik ilyen ebéden mutattak be Rudolf Hess nővérének, az iparművésznőnek. Ő kötötte be Hitler könyveit.

August-Wilhelm herceg egyik leggyakoribb vendége volt. Nácista csevegőnek jó volt, a szószéken vagy a politikában nem csillogott különösebben. Régóta ismertem őt is, Oskar öccsét is. Abban az időben, amikor a potsdami kadétoknál szolgáltak, gyakran jöttek hozzánk teniszezni vagy futballozni. Hitler akkoriban nagy tisztelettel bánt a herceggel. Konzervatív körök azt a reményt is táplálták, hogy Hitler végül új kaisert csinál „Auwi herceg"-ből.

Ott lehetett látni Hitler asztalánál Puzzi Hanfstängelt is, szinte megszokott bútordarabbá vált; nagyra tartották, mert mindenhez értett, főleg a nyelvekhez, de inkább furcsa dudoros koponyája hívta fel az ember figyelmét, mint az, amit mondott. Goebbels olyan gyakran jött, amilyen gyakran csak jöhetett. Mindig ott akart lenni Hitler szeme előtt, jól tudván, hogy a távollevőknek soha sincs igazuk. A többi asztaltárs közül meg kell még említeni a roppant Brücknert, Hitler szárnysegédjét és Sepp Dietrichet. Természetesen a párt minden vezető emberének, ha éppen Berlinbe szólította a dolog, joga volt megjelenni a gazda asztalánál.

Ezeken az ebédeken kötetlen beszélgetés folyt. Hitler többnyire hallgatásba burkolódzott, csak rövid mondatokat vetett a társalgásba; aztán hirtelen, mindenki mást túlharsogó mennydörgő hangon nagyképű főpapi kijelentéseket tett és prófétált. Ilyenkor észrevehette az ember, hogy a szónoki hatás elérése végett bizony jóval magasabbra kell csavarnia a hangját s meggyorsítani a beszédét. Társalogni nem lehetett vele; vagy hallgatott, mint a csuka, vagy egy szót sem tudott az ember közbevetni. Szembeszökő, hogy Hitler úgynevezett ékesszólása nem természeti adomány, előbb mindig le kellett küzdenie a gátlásait, épp ezért a társalgásban teljesen gyámoltalanná vált. Hogy milyen erőszakot követett el természetes hajlamain, milyen mesterséges, hazug jellemet kényszerített magára, az leginkább a szűk körű fogadásokon vált nyilvánvalóvá; főleg a humor és a jó kedély teljes hiánya köti gúzsba. Hitler nevetése semmi egyéb, mint a sértésnek és megvetés-

nek egyik megnyilatkozása. A szellem megnyugvását, a belső békét hírből sem ismeri. Egyik ilyen ebéden véletlenül megtudtam, mi a véleménye a humorról. Szemben ültem vele. A balján helyet foglaló Goebbels a párt élclapjáról beszélt neki. Hitler a szellemet és a humort csak propagandafegyvernek tekintette. Akkor tette a következő magvas kijelentést, amely aztán szájról szájra járt a pártban, a Stürmerről és zsidó torzképeiről: – Ez a lap a Harmadik Birodalomban engedélyezett formája a pornográfiának. – Hitler nyilvánvaló élvezettel nézegette ezeket az ocsmányságokat.

Ebéd után rendszerint átmentünk Hitler kis dolgozószobájába feketére és likőrre. Dohányoztunk is, de alig. Néha azon a díszcserjékkel telerakott nagy teraszon szolgálták fel a feketét, ahová odalátszottak a régi kancellária kertjének lombkoronái. Hitler környezete s különösképpen tejtestvére, Raubalné, aki nagyon féltette, örökké aggódtak miatta. Már ekkor merényletektől tartottak. A kancellária kertjét veszedelmes területnek vélték. Lelkére kötötték Hitlernek, eszébe ne jusson ott sétálgatni. Így aztán csak a teraszon járkálhatott egy kicsit.

LATIN-AMERIKA LEIGÁZÁSA

1933 nyarának elején fültanúja voltam ezen a teraszon egy beszélgetésnek, amely igen jellemzően mutatja, milyen politikai elképzelései voltak Hitlernek Amerikáról. Ez a társalgás nyilvánvaló bizonyítéka annak, hogy Hitler már akkor igen messzire tekintett s hogy nagyon csalódott az, aki azt képzelte, hogy a nácizmus célkitűzései csak Kelet- és Délkelet-Európára szorítkoznak. Aznapra Hitler meghívta az SA egyik legrégibb és legjelentékenyebb tagját, aki akkortájt tért haza dél-amerikai körútjáról. Hitler az egész ebéd alatt élénken figyelte, mit mesél a világjáró, és elhalmozta kérdéseivel.

A feketekávénál Hitler újra visszatért erre a tárgyra. Az Újvilágot szemmelláthatóan csak felületesen ismerte; azokat a véleményeket szajkózta, amelyeket olvasmányaiból így-úgy összeszedett. Brazília különösképpen érdekelte. – Új Német-

országot fogunk kiépíteni Brazíliában. Mindent megtalálunk ott, amire szükségünk van. – Nagy vonalakban felvázolta azt a tevékenységet, amelyet egy türelmes és erélyes kormányzat kifejthetne, s az így elérhető eredményeket. Brazíliában, úgy vélte, együtt van a felforgatás minden tényezője, s ez lehetővé tenné, hogy ezt a korrumpált mesztícektől kormányzott államot pár év alatt német domíniummá változtassák. – Különben is jogos igényeink vannak erre a földrészre, ahol hajdanában a Fuggereknek, a Welsereknek s más német úttörőknek nagy birtokai és üzleti vállalkozásai voltak. Kötelességünk új életre hívni ezt az örökséget, amelyet egy elfajzott Németország szabad prédául hagyott. Az az idő már régen elmúlt, amikor meg kellett hátrálnunk Spanyolország és Portugália előtt s mindenütt a későnjöttek szerepét játszottuk.

Vendége, von Pf... megerősítette, hogy igenis, Németországnak nagy esélyei vannak éppen Brazíliában. – A braziloknak szükségük van miránk, ha valamit akarnak csinálni országukból. Nem annyira a tőke hiányzik ott, mint inkább a vállalkozó szellem és a szervezési képesség. – Különben is, jelentette ki von Pf... határozottan, Brazíliának kezd elege lenni az Egyesült Államokból, amely, mint mondották, inkább kizsákmányolni, mint felvirágoztatni igyekszik az országot.

– Tőlünk megkapják maguk mind a kettőt – vágott bele Hitler –, tőkét és vállalkozó szellemet. Ha van földrész, ahol a demokrácia őrültség és öngyilkosság, akkor az Dél-Amerika. Meg kell győzni azokat az embereket, hogy minden aggodalom nélkül kilökhetik a hajóból a liberalizmust és a demokráciát. Még szégyenlik kiteregetni jó ösztöneiket. Úgy érzik, kötelező tovább játszaniok a demokrácia bohózatát. No, mi várunk még pár évet, ha kell, és segíteni fogunk nekik, hogy lerázzák magukról. Persze, a mi embereinket kell kiküldeni hozzájuk. Fiatalságunknak meg kell tanulnia a gyarmatosítást. Ezt a munkát pedig nem lehet kifogástalan, becsületes hivatalnokokkal és előkelő modorú kormányzókkal elvégeztetni. Elszánt fiatal fickókra van odalent szükség. Nem arról van szó, hogy a dzsungelbe küldjük őket vagy őserdőt irtani. Szó sincs róla. Olyan emberek kellenek nekünk, akiket befogad a jó társaság. Az ottani német kolóniák jók lesznek erre? – A

vendég azt felelte, hogy ebben nem biztos. Az ő véleménye különben is az, hogy nem érdemes az időt vesztegetni a jó társasággal, inkább nyomban érintkezést kell keresni az alsóbbrendű tömegekkel, az indiánokkal s a meszticekkel.

– Azokat is felhasználjuk, meg ezeket is, kedvesem – szakította félbe türelmetlenül Hitler. – Két különböző mozgalmat kell elindítanunk: egy törvényest és egy felforgatót. Azt képzeli, nagyon nehéz az efféle? Úgy hiszem tanújelét adtuk, hogy értünk az effajta munkához, máskülönben nem ülnénk most itt egymással szemben. Eszünk ágában sincs Hódító Vilmost játszani, csapatokat tenni partra, hogy fegyveres erővel kaparintsuk meg Brazíliát. A mi fegyvereink láthatatlanok. A mi conquistadorainknak nehezebb a feladatuk, mint a hajdaniaknak, kedvesem; fegyvereik is finomabb kezelést kívánnak.

Hitler új kérdéseket tett fel, milyen eshetőségei vannak Németországnak Dél-Amerikában? Elsősorban Argentína és Bolívia érdekelték. Mint mondotta, jó oka van arra, hogy feltételezze, a náci befolyás kedvező talajra találna ebben a két országban. A gondolatokat, amelyeket ekkor Hitler felvetett, később valóra váltották Bohle és Ribbentrop, ki-ki a maga külön propagandájával, amelyek csak látszólag voltak ellentétesek, valójában tökéletesen összehangolták őket. Az volt a feladatuk, hogy segítőtársakat szerezzenek a meghódítandó országok minden társadalmi osztályában, hogy mindenüvé befurakodjanak s kiszorítsák az észak-amerikai befolyást és a spanyol vagy portugál elemeket. A feladat megoldására rettenthetetlen és minden erkölcsi aggálytól mentes előharcosok kellenek.

Erre én azt kérdeztem Hanfstängeltől, hogy ez a csudaprogram végeredményben nem visszatérés-e a háború előtti német politikához, csak kissé nagyravágyóbb megfogalmazásban? Nem volna-e okosabb óvakodni Anglia és Amerika provokálásától mindaddig, amíg Németország helyzete jobban megerősödik? Különben is az, amit az imént hallottam, szöges ellentéte a „Mein Kampf"-ban kinyilatkoztatott alapelveknek. Akkor hallottam először megtagadni a „Mein Kampf"-ot Hitler jelenlétében, amiből azt a tanulságot szűrtem le, hogy Hitler bennfentesei számára, úgy látszik, a „Mein Kampf" nem

az a feltétlenül érvényes biblia, amiképp a nagyközönségre tukmálták. Hanfstängel úgy vélekedett, hogy előbb-utóbb kénytelenek leszünk számot vetni az angolszászok ellenségeskedésével, egyébként azonban nincs semmi ijesztő ebben az eshetőségben Németország számára. Talán még mindig illúziókban ringatom magam Angliát illetően? Hanfstängel mindenesetre szilárdan hiszi, hogy az Egyesült Államok soha többé nem fog közbelépni Európában. Jól ismeri az agyafúrt amerikai fickókat és gyönge pontjaikat. Anglia pedig eljátszotta szerepét, kész. Honnan venné Németország jövő birodalmának alkotórészeit, ha nem a brit és francia birodalom cserepei közül? Véleménye szerint kikerülhetetlen a végső leszámolás Angliával. – Különben is ha újra gondosabban átolvasom a „Mein Kampf-"-ot, látni fogom, hogy mindannak, ami Angliára vonatkozik benne, csak taktikai értéke van; Hitler nagyon jól tudta, mit miért ír.

Aznap hallottam először kifejteni egy tengerentúli német Reich roppant tervét. Meglepetéssel tapasztaltam, hogy Hitler a Csendes-óceánig akar terjeszkedni. Ennek a gyarmatbirodalomnak az a szigetcsoport lesz a magva, amely hajdan Németországé volt a déli tengereken; ehhez hozzácsapják a holland gyarmatokat és az egész Új-Guineát; Hitler kijelentette még, hogy meg kell akadályozni Japán túlságos terjeszkedését s evégett Kína és Oroszország felé kell őt terelni. Ezenkívül egy közép-afrikai német dómíniumról is ábrándozott, végül pedig hatalmas felforgató vállalkozást irányzott elő az USA-ban. Úgy remélte, hogy a brit birodalom megbuktatása véget vet az angolszász befolyásnak Észak-Amerikában, helyébe kerül a német nyelv és kultúra, mint előkészítő szakasza az Egyesült Államok bekebelezésének az ő nagy világbirodalmába.

„AZ ÉLETTÉR"-BE IKTATOTT MEXIKÓ

Így kerül sorra beszámolómban Mexikó, amelyről egyik korábbi, 1934-ben lefolytatott társalgásban esett szó. Mexikó mindig előkelő helyet foglalt el Hitler amerikai terveiben. Nem szándékozott újrakezdeni Papen hírhedt mesterkedéseit, aki

1917 körül háborúba akarta hajszolni Mexikót az Egyesült Államok ellen, Hitler szerint egészen ostoba módon. Hitler hosszú lejáratú vállalkozásról ábrándozott, oly hosszúról, amelynek célhoz jutását ő már meg sem éri. Amerikai terveinek megvalósítását jelentékenyen hosszabb távra tervezte, mint az európaiakét. Ezzel magyarázható az európai problémákkal szembeni türelmetlensége. Mértéktelen világuralmi terveit csak akkor koronázhatja siker, ha előbb diadalra viszi európai politikáját, a beteljesülés alapvető feltételét.

Kétségtelen, hogy Hitler mexikói elgondolásait mélységesen befolyásolta Sir Harry Deterding, a Royal Dutch elnöke, a fantasztának és üzletembernek ez a különös keveréke. Én is ismertem ezt a pénzfejedelmet. Vadászaton találkoztam vele Kelet-Poroszországban. Már akkor az volt róla az emberek véleménye, hogy láthatatlan szálak futnak össze a kezében. Ugyanúgy érdeklődött a kaukázusi orosz olaj iránt mint Hitler, s kétségtelenül ezért ábrándozott Oroszország decentralizálásán vagy szétszabdalásán. Fantazmagóriáiban önálló Georgiáról, Moszkvától elszakított önálló Ukrajnáról s egy szabad volgai köztársaságról álmodozott. Mindez persze módfelett felkorbácsolta Hitler érdeklődését; a kettős valuta, Deterding másik vesszőparipája, amelyen fáradhatatlanul nyargalt, sokkal kevésbé érdekelte Hitlert. De éppen az ezüstpénz gondolata terelte a holland pénzember figyelmét Mexikóra.

Deterding, közvetlenül és közvetve, elhitette Hitlerrel, hogy Mexikó a világ leggazdagabb országa, a leglustább és legzüllöttebb népség lakja s hogy valamit csinálhassanak belőle, oda kell irányítani a legdolgosabb, legszorgalmasabb népet, persze a németeket. Az efféle terv-magocskák termékeny talajra hullottak Hitlerben. Egyik legutolsó látogatásomon erről győződtem meg, amikor danzigi helyzetjelentésemet vittem hozzá, kevéssel az 1934. június 30-i „nagy purgálás" után.

Hitler pontosan azt mondta nekem Mexikóról, amit Deterding mondott volna. Akkortájt súlyos gazdasági nehézségek felhői tornyosultak a Reich s különösképpen Danzig egén; a Szabad Várost pénzügyi összeomlás fenyegette. Hitler felváltva vagy csüggedten magába roskadt, vagy dühöngve tombolt; mindenféle ellenséges erőkkel kellett szembeszállnia. A Reichs-

bank igazgatósága mint mindig, pesszimista nézeteket vallott, úgy vélte az újrafelfegyverzés ügye kútba esett. A külügyminisztérium amennyire tudta, fékezte Hitler kedélyhullámzásait, jottányit sem engedett hagyományos módszereiből és semmit sem változtatott korlátolt nézetein és munkatempóján. Hitler érezte, hogy szorul a hurok. A véres tragédia után, amelyben ő maga játszotta a főszerepet, még a saját pártjában sem bízhatott többé teljesen. Folyton résen kellett lennie s vigyáznia, hogy túl ne csapjanak rajta az események hullámai, különösen most, amikor az öreg Hindenburg marsall minden percben meghalhat, s ez új válságnak tárhat kaput.

Bizalmasai körében Hitler nem fékezte magát. Gyakran hallottam ordítani, láttam toporzékolni. A legkisebb ellentmondás is tomboló dühöt váltott ki belőle. Bizonyos, hogy ekkortájt kapott rá a pontosan előre kigondolt dührohamokra, amelyekkel megrémítette és engedékenységre kényszerítette környezetét. Attól tartottak, teljesen megtébolyodik. Július 30-nak s a hazafiak és nemzetiek ellen elkövetett különféle merényleteknek emléke még friss volt.

Hitler keserűen panaszkodott: akármerre fordul, csak szenilis aggastyánokat lát, akik szakismereteikkel páváskodnak, holott már egy szikrányi józan eszük sincs. – Ha azt mondom, ezt vagy azt akarom csinálni, Neurath azt feleli, nem lehet, mert akkor mindenki a nyakunkba szakad. Ha azt mondom, fütyülök a maga finánctudományára, szerezzen nekem pénzt, Schacht azt feleli, lehetetlen, előbb új terveket kell kidolgozni – s Hitler hetet-havat összehord, mi mindent csinálhatna, ha nem lenne körülötte csupa maradi tollrágó, akiknek az agya lassított felvételben működik. – Itt van például ez a mexikói eldorádó! A diplomata urak közül ugyan ki volt hajlandó törődni vele? Pedig nagy ügy, megérte volna a nagy eszközöket. Ó, ha miénk lenne az az ország, gyorsan kilábalnánk minden bajból. Nem lenne szükségem se Shachtra, se Krosigkra, akik naponta teleduruzsolják a fülemet jajongásukkal. Ó, az a Mexikó! Hozzáértő emberek vezetésére lenne szüksége annak az országnak, hogy ki ne készítsék mostani urai. Németország naggyá és gazdaggá válik, ha ráteszi a kezét a mexikói bányákra. Miért nem rugaszkodunk neki ennek a munkának?

Ó, eszem ágában sincs gyarmatosítási propagandát prédikálni, mint Epp. Miért rostokolnánk gyáva módszereknél, hisz így is, úgy is lemocskolnak bennünket? Nagy arányokban kell gondolkozni, újat kell teremteni. Néhány száz millióval meg lehetne vásárolni az egész Mexikót. Miért ne léphetnék szövetségre Mexikóval, miért ne köthetnék vele közös valutára szóló baráti egyezményt, miért ne állapodhatnék meg vele vámközösségben? Ó, ez a hivatalnoknépség csupa vén gebe, csak akkor dől neki a hámnak, ha a régi kocsi elé fogják, amit megszokott.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK MEGHÓDÍTÁSA

Hitlernek az Észak-amerikai Egyesült Államokról a tényektől független, előre megállapított véleménye volt, amin semmi sem változtathatott. Nézete szerint Észak-Amerika többé sosem avatkozik be európai háborúba. Ez a roppant földdarab milliónyi munkanélkülijével forradalmi szakadék szélén jár, amelyből egyedül ő, Hitler, mentheti ki.

1933 júniusában, ebéd közben hallottam ezt a két kijelentést Hitlertől, később az unalomig ismételgette őket. Ezen az ebéden egyik vendég felvetette: nem volna-e jobb Németországnak, ha megszerezné Amerika barátságát? A kormány tagjai nagy nyilvánosság előtt beszéltek „az Egyesült Államokkal kötendő szerződések felbecsülhetetlen értékéről" vajon nem akadálya-e ennek némiképp a Reich antiszemita politikája?

– Az amerikai barátság? – mordult ridegen Hitler. – Kinek a barátsága? Az üzletembereké, a zsidó pénzarisztokratáké, vagy az amerikai népé? – Ezzel megvetését akarta kifejezni az Egyesült Államok politikai rendszere iránt. – Az utolsókat rúgja, az utolsókat hörgi ez a korrupt rendszer, amely meggyalázza ennek a nemzetnek dicső múltját, de maga a nemzet is a végét járja. A polgárháború óta, amelyben a déli államokat a történelem minden logikája s a józan ész ellenére legyőzték, az amerikaiak beléptek a politikai és faji elkorcsosulás korszakába. Nemcsak a délieket verték meg, hanem az egész amerikai népet. A gazdasági és politikai hatalom csalóka látszatá-

ba burkolva Amerikát magával ragadta a fokozatos önmegsemmisítés forgószele. Egy plutokrata klikk uralkodik az országon a demokrácia leplében, a klikk az előkelő társaságot akarja játszani, a demokrácia pedig sehol sem volt ilyen arcátlanul a törvényes korrupció rendszere. A rabszolgaságon és egyenlőtlenségen nyugvó nagy társadalmi rétegeződés kereteit megsemmisítették s ezzel együtt a valóban hatalmas Amerika csíráját is, azét az Amerikáét, amelyet nem holmi romlott kereskedőkaszt kormányozna, hanem a parancsolók osztálya, amely szigorúan kiküszöbölte volna a szabadság és egyenlőség téveszméjét. Egyenlőség? Vajon kik között? A régi spanyol arisztokrata családok leszármazottja, egy svéd emigráns leszármazottja és a rongyos lengyel, cseh, magyar tömegek, a keleti, balkáni zsidóság egész salakja között? Mindazonáltal azt hiszem, van még Amerikában egy tekintélyes létszámú középosztály, a farmereké, akikből a gyarmatosítás korának derék, harcias szelleme még nem veszett ki. Csak fel kell ébreszteni ezt a szellemet. A négerek ellen s általában a színes fajok és a zsidók ellen forduló közhangulat, a Lynch-törvény, az átlagamerikai gyermetegsége, bizonyos művelt körök tamáskodása és bizalmatlansága „a virágzás korszaká"-val szemben, a tudósok kísérletei, akik tanulmányozták a bevándorlást, s ezért tudják, mit jelent a fajok egyenlőtlensége: mindezek a tünetek bizonyítják, hogy az Egyesült Államok egészséges elemei egy szép napon fel fognak ébredni, úgy mint Németországban. Csak a barnaing ideologiája képes megszabadítani az amerikai népet elnyomóinak klikkjétől s visszaállítani egy nagy nemzet fejlődésének feltételeit.

Hitler valósággal tűzbe jött a néma hallgatóság gyűrűjében:

– E tisztítási folyamat intézését magamra vállalom. Azzal fogom kezdeni, hogy visszaállítom az amerikai németek fennsőbbségét.

– Hogyan gondolja a célt elérni, Führerem? – kérdezte Goebbels.

– Ne felejtse, egyetlen szavazaton múlt, hogy nem a németet fogadták el nemzeti nyelvül. Az amerikai népben élő germán elem lesz a politikai és szellemi újjáalakítás forrása. Jelenleg az amerikai nép még nem nemzet, csupán különböző

elemek lazán összefüggő halmaza. Legjobb esetben is csak nyersanyaga a nemzetnek, amelynek egységét nem tudták megteremteni a jenkik, az lévén legfőbb gondjuk, hogy mindenekelőtt dollárokat gyűjtsenek rakásra. Most fizetik a gazdagságuk váltságdíját, s nyakig vannak a válságban, amelyből sosem fognak kikecmeregni.

– Azt akarja ezzel mondani – kérdeztem Hitlertől –, hogy a horogkereszt jegyében átnevelt amerikai németek fogják Amerika sorsát intézni?

– Pontosan ezt – felelte Hitler. – Rövidesen létrejön SA-szervezetünk az Egyesült Államokban. Megneveljük az ifjúságot s akkor lesznek férfiaink, akikkel a korhadt jenki-világ senkit sem fog tudni szembeállítani. Fiatalságunknak kell kezébe vennie a nagy feladat végrehajtását, amelyet Washington nem teljesített be s amelyet a romlott demokrácia lábbal tiport.

– De nem fogjuk-e így rettenetesen bonyolulttá tenni a mi küzdelmünket Európában? – kérdezte Hitler vendége. – Nem tesszük-e így a leghatalmasabb amerikai családokat halálos ellenségeinkké? Félek, Führerem, hogy nagyvonalú tervét meghiúsítják, még mielőtt valósággá érik.

Hitler dühbe gurult:

– Értse meg végre, hogy Versailles ellen folytatott küzdelmünk s az új világrendért folyó harcunk egy és ugyanaz, és kényelmi szempontból nem állhatunk meg minden akadálynál. Társadalmi és politikai rendszerünket valóra váltjuk és rákényszerítjük minden nemzetre. Ha ez nem sikerül, akkor még abban a napi harcban is elbukunk, amelyet a békeszerződés ellen vívunk, amely valljuk be, sohasem létezett, s amely hatálybalépésének első napjától kezdve bebizonyította, hogy a győzteseket összetévesztették a legyőzöttekkel.

– A világ legkönnyebb dolga lesz forradalmi felkelést kirobbantani Észak-Amerikában – szólt bele a vitába Goebbels. – Nincs a földkerekségen még egy ország, ahol annyi társadalmi és faji súrlódás lenne, mint éppen ott. Többféle úton-módon is elérhetjük ezt a célt.

Hitler vendége, akit én egyébként nem ismertem, zavartan elhallgatott. Hitler észrevette s dühös pillantásokat vetett feléje.

– A híres Észak-Amerika valóságos zsibvásár – folytatta Goebbels. – A demokrácia máza alatt minden erjed s ez a rohadás nemhogy tisztuláshoz vezetne, hanem összegyűjti a felbomlás minden elképzelhető csíráját. Eh, Amerika nem jelent már veszélyt a számunkra.

– A világháborúban sem jelentett veszedelmet – mondta Hitler megvető hangon. – Az angolokhoz és franciákhoz képest úgy harcoltak, mint a taknyos kölykök. Az amerikai nem katona. Az állítólagos új világ teljes alacsonyrendűsége és hanyatlása katonai tehetetlenségéből is kitűnik.

Hitler vendége megkockáztatott még egy ellenvetést:

– Tiszteletteljesen megmaradok azon véleményem mellett, hogy nem okos dolog lebecsülendő ellenfélnek tartani Amerikát.

– Ugyan! Ki akarja lebecsülni? – gurult dühbe Hitler, asztalt bontva. – Biztosíthatom önöket, uraim, hogy a megszabott időpontban kedvem szerint gyúrom át a maguk Amerikáját, s hogy legbiztosabb támaszunk lesz, amikor Németország Európából nekikezd a tengerentúli térségek meghódításának.

Rövid szünet után ezzel zárta le a vitát:

– Minden eszköz a kezünkben van, hogy felébresszük azt a népet, amikor akarjuk. Az is biztos, hogy soha többé nem akad ott egy második Wilson, aki Németország ellen harcba vesse Amerikát!

AZ ÚJ FEGYVER, AVAGY HÁBORÚ FEGYVER NÉLKÜL

Hogy min törte a fejét ebben az időben Hitler, nem tudhatták, csak a bennfentesek, akikkel bizalmasan közölte terveit és módszereit. A beavatottak között is kevesen voltak a választottak, akiket bebocsátottak ezekre a titkos területekre. Sok előkelő párttag ki volt onnan zárva, még a legjelentékenyebbek is. Jellemző Hitler agyafúrtságára, hogy minden egyes részlettervét más és más főbonc-csapattal beszélte meg, gondosan ügyelve arra, hogy az egész „Terv"-et csak maroknyi munkatárs ismerje vagy sejtse. Hitler jól tudta, már hatalomrajutása előtt, hogy segítőtársainak nagyrésze kispol-

gári gondolkozású ember, akik képtelenek a nagy lendületre, és rémülten megtorpannának, ha olyan új gondolatokat tárna eléjük, amelyek messze meghaladják a nácizmus „közérthető" célkitűzéseit. Más oldalon a párt „reálpolitikusainak" gyanakvásába ütközött, akik veszedelmes képzelgőnek és hóbortos látnoknak tekintették. Nagyon kevesen gondolták, hogy éppen a kétkedők által fantasztikusnak nevezett elképzelések fogják Hitlert sikerre juttatni a választott kalandos úton, amelynek „eredményei" íme – döngették a mellüket – „alaposan rácáfoltak a kétkedők sötét jóslatára."

De bolondabbnál bolondabb terveinek kovácsolása közben Hitler sosem tévesztette szem elől az új fegyvert, amelyet makacsul köszörülgetett a homályban, fittyet hányva a „szakemberek" minden ellenvetésének. Nem repülőgépekre vagy tankokra gondolok itt, hanem arra a „pszichológiai fegyverre", amelyet Hitler már 1932 óta emlegetett néha, s amelynek alkalmazását azóta teljesen végiggondolta. Emlékszem egyik idevágó beszélgetésére, amely Hitler asztalánál folyt le 1933 nyarán, amikor a „vezér" még közlékeny volt. Ez akkoriban történt, amikor a nem náci miniszterek csúfolódtak az új kancelláron, aki a minisztertanácsokon, minden érdemleges munkát megakadályozva, hordó-szónoklatokat tart vagy prófétai felkiáltásokban tör ki. Az alábbi eszmecsere akörül zajlott, hogyan használhatja ki egy ellenséges hatalom egy másik ország belső zavarait.

A pártot akkoriban az ukrán „probléma" foglalkoztatta. Az volt a véleményük, hogy lehetőleg hamar végeznek Lengyelországgal. Rosenberg, a mozgalom szítója, a háttérben maradt s különféle eljárási módok összeegyeztetésén törte a fejét. Danzigban a Polytechnikum az ukrán konspiráció melegágya volt. Magam is kénytelen voltam bizonyos óhajnak engedve, érintkezésbe lépni Skoropadski fiával. A volt hetman Berlin egyik külvárosában élt, ahol amolyan kisebb udvartartást rendezett be magának. Nagyon kötötte az ebet a karóhoz, hogy eljön még az ő ideje. Ez a német-ukrán összeesküvés egyébként hasznos összeköttetést tartott fenn bizonyos brit arisztokrata körökkel. A nácik nagyon örültek, hogy cél-

jaik elérésére ilyen egymástól távoleső segítőket nyergelhettek meg, Skoropadskit azonban csak politikai bábnak tekintették.

Ez idő tájt avatott be gazdája elképzeléscibe Hanfstängel abban az ütemben, ahogy ő maga megértette azokat. Úgy vélte, nagyon könnyű lesz nyílt zendüléseket támasztani Lengyelország ukrán vidékein, vagyis Kelet-Galíciában s így végzetes csapást mérni a lengyel haderőre. Én, aki ismertem Lengyelországot, enyhén szólva hebehurgyának tartottam ezt az elképzelést. Hanfstängel és Baldur von Schirach azonban nagyon biztosak voltak a dolgukban s fütyültek ellenvetéseimre.

A hitleri tétel szerint igen könnyű előidézni bármely állam belső felbomlását, s ha ez megtörtént, az államot már könynyen le lehet győzni. Mindig és mindenütt vannak uralomra törő elemek, akár, mert szabadjára engedik őket, akár, mert gazdaságilag túlsúlyba jutottak. A ki nem elégült étvágy s a megalázott dölyf a felforgató tevékenység biztos segítőtársa volt mindig is, és lehetővé teszi, hogy az ellenfelet hátulról döfhesse le az ember. Nem szabad kifelejteni a számításból az üzletembereket sem, akiknek a profit az istenük. Nincs olyan hazafiság, amelyik minden csábításnak ellen tud állni. Csak meg kell cukrozni a keserű pirulát s ügyesen beadni. A legmaflább propagandistának is ott vannak a kezeügyében azok a hazafias frázisok, amelyekbe be lehet csomagolni az efféle vállalkozást, s épp ilyen könnyű megfelelő fickókat találni, akik boldogan beveszik ezeket a frázisokat, hogy elcsitítsák lelkiismeretük berzenkedését, ha ugyan egyáltalán van lelkiismeretük. Az országok ilyenfajta belső szétbomlasztása csupán szervezési és pénzkérdés. Ez a hitleri tétel.

Én kételkedtem ebben. A kormányok csakhamar leleplezik a bújtogatókat. Az effajta vállalkozás azonkívül mesés összegeket nyel el. Nagy-Britannia talán megteheti, hogy az Intelligence Service számlájára írja a kiadásokat, de a német kormányzat pénzügyi lehetőségeit ez feltétlenül meghaladja. Még azt is kijelentettem, hogy e téren Németország sohasem bizonyult ügyes játékosnak, a világháború folyamán például elég gyászos eredménnyel működött.

Hitler fényképésze, Hofmann, Baldur von Schirach apósa, gúnyosan mosolygott, felvilágosított arról, hogy Hitler hatalomrajutása lezárta a hanyagság korszakát, a szükséges pénzt ezentúl mindig elő fogják teremteni. Természetes dolog, hogy keletről nyugat felé haladva, a vállalkozás egyre többe kerül majd, de föltétlenül sikerre vezet. Ő akár kezeskedik is érte. Sőt szerinte még találnak is gazdag embereket minden országban, akik fizetni fognak azért, hogy elpusztítsák őket.

Azt válaszoltam, nem hiszem, hogy ez lehetséges például Angliában. Hanfstängel felkiáltott: úgy látszik, nem is sejtem, mekkora működési terünk van a londoni felsőbb körökben. Bizonyára nem becsülöm kellően X lady vagy Y grófné, vagy Mrs. Z büszkeségét, akik versengenek a kegyért, hogy melyiküket fogadja előbb „Führerünk". Mihelyt egyiküket fogadja, az így kitüntetett hölgyet klikkje „illetékes"-nek tekinti a horogkeresztet illető kérdésekben. Hanfstängel azt mondta, az angoloknak nincs fantáziájuk és silány pszichológusok. Épp ezért nehéz lenne velük elhitetni, hogy országuk ellen aknamunka folyik. Egyébként a brit gőg is akadálya lenne annak, hogy elhiggyék. Sohasem ismernék el, hogy meg lehet kísérelni az ő magasabb rendű népük ellen azt, amit ők megkísérelnek a többiek ellen.

– A demokráciákban nincs meggyőződés – szavalta Hanfstängel. – Már úgy értem, valódi meggyőződés, olyan, amelyért életét áldozza az ember, ha kell. Alapvető igazság ez, amelyet Hitler fedezett fel és egyben ugródeszka nagy tervei számára, amelyek felé rettenthetetlenül tör. A siker mindmáig őt igazolja. Nincs az az ország, ahol a félelem és az egyéni érdek ne vezetne behódoláshoz. Minden országban megvan a szükséges segítség a mozgalom elindításához, mégpedig minden társadalmi és szellemi körben. Az így elindított mozgalom aztán már magától kifejlődik, bármilyen területet kell is meghódítania. A meggyőződés hiánya szükségszerűen defetizmusba torkollik, mert minden ellenállás eleve reménytelennek látszik. De nagy eredményeket érhet el az ember, ha ahol van, kihasználja a fanatikusokat. A sport, a vallási szenvedély, mindenféle bolondéria és hóbort ugyancsak elősegítheti a kiszemelt ország szétrohasztását. Mindezt fel lehet hasz-

nálni a közvélemény megzavarására. Mert a közvélemény, a demokráciák feltétlen ura, végeredményben a leghatalmasabb segítőtársunk. Mi mindig ügyesebben fogjuk kormányozni a közvéleményt, mint a kérdéses ország vezetői. Ami pedig a költségeket illeti, ez semmi esetre sem lesz kidobott pénz. Jobb, ha milliókat költünk el, de megtakarítjuk a hadtesteket. A demokráciák szerkezetüknél fogva mindig tehetetlenek lesznek az ilyen támadásokkal szemben, hiszen, ha védekezni akarnának ellene, nekik is át kellene térniük a tekintélyuralmi rendszerre. A totális államok viszont megközelíthetetlenek az idegen propaganda számára. Tehát a két kormányrendszer szerkezetéből származik ez az egyensúlykülönbözet, márpedig ha összecsapásra kerülne a sor, ez kiegyenlíti gyengébb fegyveres felkészültségünket.

Még mindig nem adtam be a derekamat. Ez az elmélet lebecsüli az ellenállás természetes ösztönét s a demokráciákat, – gondoltam, s azt feleltem: lehetséges, hogy a keleti határainkon élő népek talán bedőlnek a felforgató propagandának, de nem hiszem, hogy ez a módszer sikerre vezethet régi, nagy kultúrájú nemzetek körében. Schirach gyanakvó pillantást vetett felém, de ez cseppet sem zavart, s még megjegyeztem: az új fegyver alkalmazásának lehetősége meglehetősen korlátolt, hiszen csak a polgári demokráciák ellen lehet fordítani. Márpedig azt is számításba kell venni, hogy háborúba keveredhetünk olyan országokkal is, ahol nincs polgári demokrácia, ezek ellen viszont az új fegyver teljesen hatástalan.

– A mi ellenségeink a polgári demokráciák – felelte Hanfstängel nevetve. – S tudja, hogy miért éppen ők? Mert gyöngébbek. Mindig a nálunk gyöngébbet kell ellenségül kiválasztani, ez a siker titka.

Az eszmecsere ezzel a meglehetősen útszéli szellemességgel ért véget. Csak később jöttem rá, hogy Hanfstängel kijelentése nem volt tréfa, hanem a hitleri taktika szószerinti megfogalmazása.

Néhány nappal a Reischtag felgyújtása után Hitler jelentést kért tőlem a danzigi helyzetről: a „Szabad Város"-ban a választásoknak ugyanakkor kellett lezajlaniok, amikor az egész birodalomban. Forster gauleiter kísért el Hitlerhez. Mielőtt bevezettek volna a kancellárhoz, néhány szót válthattunk az ott előszobázó néhány nagymuftival. Ott volt Göring, Himmler, Frick s néhány nyugati tartomány gauleitere. Göring a Reichstag égéséről mesélt. A tűzvész kitörésének körülményeit ekkor még gondosan titkolták a pártban. Magam is elhittem, hogy a merényletet a kommunisták vagy legalábbis a Komintern zsoldjában álló elemek követték el. Az előszobában elhangzó beszélgetés hirtelen elémbe tárta az igazságot: a gyújtogatók maguk a horogkeresztes párt vezetői voltak, Hitlert tájékoztatták tervükről s ő beleegyezését adta hozzá.

Lesújtó volt a cinizmus, amellyel a beavatottak szűk köre ertől az ördögi gaztettről beszélt. Elégedett kacagás, undok tréfák, nagyhangú kérkedés – ezt váltotta ki az eset ezekből az „összeesküvők"-ből. Göring részletesen előadta, hogyan jutottak be „fiai" az elnöki palotából a Reichstag épületébe egy föld alatti folyosón; alig néhány percük volt s majdnem rajtacsípték őket. Göring nagyon sajnálta, hogy nem égett oda „az egész vityilló". Sietségükben a derék fiúk nem tudták tökéletesen befejezni csinos kis munkájukat. Előadását Göring ezzel a sokatmondó felkiáltással zárta: – Nincs lelkiismeretem! Lelkiismeretemet Adolf Hitlernek hívják.

Ha meggondoljuk, elég különös, hogy ezt a hallatlan gaztettet, amelynek felelős elkövetői végül is ismertté váltak, még a polgári körökben sem ítélték el olyan szigorúan, amilyent megérdemelt volta. Ellenkezőleg, mintha tetszett volna nekik ez a „remek csíny". Még különösebb, hogy a felbujtó – akinek arca egyre jobban hasonlít egy kivénhedt lotyóhoz – módot talált rá, hogy bár a bűntett rábizonyult, némi elnézést kaparjon össze magának külföldön. Az azonban bizonyos, hogy Göring bizonyos fokig mindig ellenlábasa volt Hitler-

nek s szűk baráti körben nem teketóriázott durván megmondani a véleményét az „elnőiesedett futóbolond"-ról. Az is bizonyos viszont, hogy a döntő pillanatokban mindig Hitler mellé állt. A Reichstag palotáját Hitler parancsára gyújtatta fel, de magának követelte érte a teljes felelősséget, amiként magának követelte az 1934. június 30-án elkövetett gyilkosságokért is, mondván, hogy Hitler sokkal gyávább és határozatlanabb, semminthogy magára vehesse. Ennyi a különbség Hitler és Göring között. Hitler folyton kénytelen erővel kiragadni magát az álomkóros tunyaságból és gyáva kétkedésből s transzbaesésig felizgatni magát, hogy cselekedni tudjon. Göring „totális" erkölcstelensége második természetévé vált.

Bevezettek bennünket Hitler dolgozószobájába. A beszélgetés nem tartott soká. Hitler először is kikérdezett bennünket Danzigról, aztán arról beszélt, milyen nehéz helyzete a kormányban. Nem mintha tragikusan vette volna ezeket a nehézségeket. Hetvenkedett, hogy szétszaggatja, széttiporja az akadályokat, amelyeket elébe próbálnak gördíteni. Közben szemére vetette Forsternek, hogy nem tudta a danzigi ügyeket összehangolni a birodalombeli ügyekkel. Kijelentette, első a párt helyzetének megerősítése, a többi magától jön: a fődolog minden erkölcsi gátlás nélkül cselekedni s előretörni.

– Lebeszéltek róla – magyarázta Hitler –, hogy elfogadjam a birodalmi kancellárságot azokkal a feltételekkel, amelyeket az öreg (Hindenburg marsall) szabott elém, minthogyha ráérnék megvárni, míg kriszkindlibe hozza a Jézuska!

Elég kicsi volt a dolgozószoba, ahol akkoriban Hitler a kihallgatásokat tartotta. Fölpattant s úgy járkált ide-oda, mint medve a ketrecében. – Tudom én, mit csinálok – ordította. – Kinyitottam maguk előtt a kaput! Most a párt dolga, hogy megvesse bent a lábát s így vívja ki a végső győzelmet.

Arról van szó, mondotta, hogy a pártot, amely csak látszólag erős, bevehetetlen állássá építsük ki. – A jó urak – harsogta – azt hiszik, hogy béklyót vetettek a lábamra. Lépten-nyomon csapdát állítanak nekem. Tudom, azt szeretnék, ha lejáratnám magam. De nem hagyunk nekik időt, hogy nyílt támadásba mehessenek át. Egyetlen lehetőségünk: gyor-

sabban cselekedni, mint ők. Megtehetjük, mert nekünk nincsenek gátlásaink. Bennem nincs kispolgári lelkiismeret. Követelem, hogy egyetlen zárt tömbbé tömörüljünk. Kötelezettségeket vállaltam magamra, s ezeket nagyon nehéz megtartani. De csak addig tartom, ameddig muszáj.

Hitler ezután a Reichstag felgyújtásáról beszélt. Megkérdezte, láttuk az égő palotát, s mikor azt feleltük, hogy nem, így kiáltott fel: – Hát menjenek, nézzék meg, mert fáklya az, amely a világtörténelem új korszakának kezdetét világítja meg. – Azt is mondta még, hogy a tűzvész jó alkalmat ad, hogy felléphessen az ellenzékkel szemben. – Zavarba hoztam és rémületbe ejtettem Hugenberget és az ő kelekótya híveit (az első Hitler-kormány polgári-nemzeti minisztereit), sejtik, hogy az én kezem van a dologban. A megtestesült sátánnak tartanak. Nagyon örülök ennek.

Hitler kicsúfolta minisztertársait, a szőrszálhasogatókat, akik folyton a lelkiismeretükre hivatkoznak. Előterjesztéseikre olyan megjegyzéseket tett, hogy azok valósággal kétségbe estek. Majd kibújt a bőréből örömében, amikor látta, hogy felháborodnak rajta és lenézik őt. – Műveletlennek, barbárnak tartanak – mondta.

– Igen – emelte fel a hangját Hitler – mi barbárok vagyunk s barbárok akarunk lenni. Megtisztelő elnevezés. Mi fogjuk megfiatalítani a világot. A mostani a végét járja. Egyetlen feladatunk, hogy szétmarcangoljuk. – Aztán tovább locsogott a történelmi szükségszerűségről, hogy barbár hordákat kell rászabadítani a haldokló civilizációkra, s az így támadó mocsárból és rothadásból szökell elő majd az új élet! Később rátért arra, miként fog elbánni a kommunistákkal és szocialistákkal. – Azt képzelték, kesztyűs kézzel bánok majd velük, s megelégszem intő szózatokkal. Mi nem játszhatjuk az emberbarátot. Nem fogok végeláthatatlan vizsgálatokat sem tartani, hogy kiválasszuk a jószándékúakat, és az ártatlanokat. Le kell rázni magunkról minden érzelgősséget és keménynek kell lennünk. Ha egy szép napon háborút üzenek, vajon elérzékenyülhetek-e annak a tízmillió fiatalembernek a sorsán, akit a halálba küldök? – Nevetséges – mondta felháborodva – hát kívánhatja-e tőlem valaki, hogy csupán a raj-

takapott kommunistákat tétessem lakat alá? A polgárok dolga szabályos eljárással megnyugtatni a lelkiismeretüket. Számomra egyetlen jog létezik csak, a nemzetnek az élethez való joga.

A szóáradat nem akart elapadni. Terjengős okoskodásokba bonyolódott, hogy milyen tehetségtelenek a polgári és szocialista politikusok. – Nem maradt számomra más választás – vonta le a végső következtetést. – Olyan tettekre kényszerülök, amelyek túlmennek a törvényesség határán. Ne vonjanak hát a polgári erkölcs mértéke alá. A Reichstag felgyújtása kezembe adja a cselekvés eszközeit s én cselekedni is fogok. – A terrort, mondotta még, jogosulttá teszi az a szükség, hogy megdöbbentsük a polgárságot, felébresszük bennük a rettegést a kommunista merényletektől s ugyanakkor riadt tiszteletet keltsünk bennük parancsolójuk ökle iránt. – A világot – fejezte be kinyilatkoztatását – csak megfélemlítéssel lehet kormányozni.

A TERROR

Hitler intett, a kihallgatás mára véget ért. Brückner, a szárnysegéd lépett be az imént: nincs több idő, mert Hitlernek délután elnökölnie kell valami „führerképző" náci iskola felavatásán. A félbeszakadt beszélgetést ugyanannak az évnek az őszén folytattuk. Hitler éppen akkor értesült arról, hogy panaszt emeltek a koncentrációs táborokban elkövetett rémtettek miatt. Emlékszem egy esetre, amely Stettinben történt: az egyik leállított gyárból internáló-tábort csináltak és szörnyűségesen bántak itt a jómódú polgárokkal, akik között volt néhány zsidó származású ember is. A hóhérlegények bestiálisan kegyetlenkedtek velük. Göring fülébe is eljutott az eset híre, kénytelen-kelletlen vizsgálatot is indított, s legalább ebben az egy esetben eredményt akart felmutatni.

Ekkortájt közszájon forgott az olcsó mentegetődzés ezeket a borzalmakat illetően, hogy ne tessék elfelejteni, a fordulat Németországban kivételesen enyhe és jámbor formák közt megy végbe s hogy a világért sem szabad egyes elszigetelt

túlkapásokból általánosítani. Valójában pedig egészen más volt a helyzet. A kegyetlenségek, amelyeket az SA- és SS-legények követtek el agyafúrt szadista gazsággal politikai ellenfeleiken, szervesen beletartoztak egy apróra kigondolt politikai terv végrehajtásába. A koncentrációs táborok őreit tudatosan a csőcselékből és a bűnözők világából válogatták ki. Erre vonatkozóan épületes adattárt volt alkalmam összehordani. A félkatonai alakulatokban különleges csoportokat szerveztek idült alkoholistákból, apacsokból és hivatásos bűnözőkből. Feltűnő jellemvonása a rendszernek, hogy összeválogatta az alvilági salakot bizonyos „politikai" feladatok végrehajtására.

Éppen ott voltam, amikor Hitlert értesítették a Stettinben és más városokban történt gazságokról. Feltűnő egykedvűséggel hallgatta a beszámolókat. Nemcsak hogy nem háborodott fel emberei túlkapásán, hanem még szitkokra is fakadt azok ellen, akik fontosnak vélték ezeket a „nevetséges históriák"-at. Ez volt az első, de nem az utolsó alkalom, hogy Hitlert rikoltozni és üvölteni hallottam; szemmelláthatóan elvesztette az uralmat idegei felett. Úgy ordított, hogy a hangja végül is elapadt, toporzékolt, ököllel döngette az asztalt és a falakat. Száját hab verte ki, a melle zihált, mint egy hisztérikának és szaggatott felkiáltásokkal böfögte: – Nem akarom!... Mars a fenébe! Árulók! – Haja összekuszálódott, vonásai eltorzultak, szeme eszelősen kimeredt, arca sötétvörösre vált. No, most mindjárt megüti a guta, gondoltam.

Azonban hirtelen elenyésztek a tünetek. Föl s alá járt a szobában, megköszörülte a torkát, s lesimította a haját, majd félénk és bizalmatlan pillantással nézett körül s fürkészve vizsgálgatott bennünket. Azt hiszem, azt nézte, nevet-e valamelyikünk.

– Nevetséges az egész! – mondta végül is rekedt, de nyugodtabb hangon. – Megfigyelte-e, hogy összeszaladnak a szájtátók, amikor az utcán két csirkefogó összeverekszik? A kegyetlenség imponál. A kegyetlenség és a brutalitás. Az utca népe csak az erőt és a vadságot tiszteli. A nők is, a nők és a gyermekek. Az emberek szükségét érzik, hogy féljenek: a rémület megkönnyebbülést hoz nekik. Nem vette-e észre,

ha egy népgyűlés verekedéssel végződik, azok jelentkeznek elsőnek beiratkozni a pártba, akiket legjobban elpáholtak? S maga még kegyetlenséget emleget és méltatlankodik holmi kínzásokról szóló fecsegéseket hallva? De hisz éppen ezt akarja a tömeg. Bennük van a rettegés szomja.

Elhallgatott, majd néhány pillanat múlva rendes hangján folytatta:

– Megtiltok minden megtorlást. Ha éppen kell, ám büntessenek meg két-három embert, hogy betömjék a száját ezeknek a hülye „német-nemzetiek"-nek. De nem tűröm, hogy a koncentrációs táborokat családi panziókká alakítsák át. A terror a leghatalmasabb politikai fegyver s nem mondok le róla annak ürügyén, hogy néhány bamba polgár megütközik rajta. Kötelességem minden eszközt megragadni, hogy megkeményítsem a német népet és hogy előkészítsem a háborúra.

Hitler izgatottan száguldott föl s alá dolgozószobájában.

– Háborúban sem fogok más magatartást tanúsítani. Az enyhe háború a legkegyetlenebb. Rémületet fogok terjeszteni minden pusztítóeszközöm erőszakos harcbavetésével. A siker a terror és csüggedést keltő brutális megrohanás gyümölcse. Miért cselekedném másképp politikai ellenfeleimmel? Ezeken az állítólagos atrocitásokon megtakarítok százezernyi pört a rosszakaratúak és az elégedetlenek ellen. Kétszer is meg fogják fontolni, mielőtt bármit is kezdenek ellenünk, ha tudják, hogy mi várja őket a koncentrációs táborokban.

Mukkanni sem mert senki.

– Nem akarok többé ilyen históriákról hallani. A maguk dolga ügyelni, hogy ne kerüljenek jegyzőkönyvbe ezek az állítólagos „esetek". Munkaerőmből egy szemernyit sem akarok elvonni ilyen nevetséges semmiségekre. S ha vannak maguk között pipogyák, akiket ez bánt, vonuljanak kolostorba, a barátok közé. Nincs helyük a pártomban.

Hitler valóban érzéketlen mások szenvedései iránt? Kegyetlen és bosszúálló? Ma már aligha lehet kétséges a válasz. Pár évvel ezelőtt még fölvethették a kérdést, legalábbis azok, akiknek alkalmuk volt Hitler szűk körben tett különös kijelentéseit hallaniok és tanúi lehettek hirtelen hangulatváltozásainak. Akármilyen köznapi dologról társalgott vele az ember, az a meggyőződés érlelődött meg benne, hogy mindenekfölött határtalan gyűlölet fűti ezt az alakot. Mit gyűlöl, kit gyűlöl? Nem volt valami világos. Dührohamokat kapott, gyűlölködés robbant ki belőle minden szíre-szóra. Úgy tűnt fel, hogy természetes szükséglete a gyűlölet. Aztán, egy villanással, egyik végletből a másikba esett, a dühkitörést érzelgős lelkendezés áradata követte.

1935 májusában Danzig újra választott. A szavazati arány nagyon kedvező volt a nácik számára, kedvezőbb, mint a Reich többi részében, ahol Hitler a szavazatoknak csak 44 százalékát szerezte meg. „Remek, Forster!", táviratozta Hitler a danzigi gauleiternek, aki diadallal jelentette neki az elért 50 százalékot. Megelégedése jeléül Hitler meghívta a danzigiakat uzsonnakávéra és kuglófra a kancelláriába.

Hagyományos német családi uzsonna volt. Hitler játszotta a háziasszonyt. A fészültség felengedett benne, majdnem barátságos volt. Néhány órával előbb vázolta Forsternek és nekem nagy vonalakban keleti politikáját: az új jelszó az, nem kell több tüntetés, nem kell tovább játszani a népi felvonulások komédiáját. A horogkeresztes pártnak, mondta Hitler, nincs szüksége arra, mint a weimari pártoknak, hogy pillanatonként bizonyítékát adja németségének. Hivatásunkat betölthetjük tüntetések és látványosságok nélkül. Többet ér a képmutatás és a ravaszság. Kétségtelen, hogy a német célokat nem lehet elérni néhány nap vagy néhány hét alatt. El kell kerülnünk mindent, ami felkelthetné a külföld gyanakvását. Csak két eljárás lehetséges: nagyvonalú, de veszedelmes tüntetések vagy a türelmes előhaladás. Danzig számára csak a

második jöhet számításba. Ő hajlandó aláírni bármilyen egyezményt, ami a legkisebb mértékben is megkönnyíti Németország helyzetét. Sőt hajlandó Lengyelországgal is egyetértésre jutni. A mi szerepünk, hangsúlyozta, az, hogy megkönnyítsük a munkáját. A danzigi kérdés megoldása nem ránk tartozik, ő maga, egyesegyedül fogja megoldani akkor, amikor Németország újra erős és rettegett lesz. Minél kevesebb zajjal vívjuk a küzdelmet, annál jobban szolgálják a német érdekeket. Nem nekünk kell rendeznünk a danzigi kérdést vagy a korridor problémáját, az elintézés a birodalmat illeti. Az elkövetkezendő években csupán annyi a szerepünk, hogy szerény és körültekintő támogatói legyünk Berlin politikájának; kiki a saját körében, lehetőségei szerint tevékenykedjék s ne akarjon nagypolitikát csinálni.

Körülbelül ezt magyarázta el Hitler előbb nekünk, azután danzigi vendégeinek rövid beszédben. Rögtön utána felszolgáltatta a kávét és a süteményt. Bizalmas hangot ütött meg s melldöngetés nélkül beszélt bécsi terveiről. Hitler nemrég indította meg a hajszát a független Ausztria ellen azzal, hogy az Ausztriába utazást külön ezer márka illetékkel sújtotta. Kiemelte, hogy ezt az illetékszedést a külügyminisztérium véleményének ellenére rendelte el. Nem titkolta, milyen újjongva fogott ehhez a küzdelemhez, amely elképzelése szerint egész rövid lesz. De minden egyes szavából csak úgy áradt a gyűlölet Ausztria ellen. A gyűlölet és a megvetés szülőhazája ellen.

Ausztria elzsidósodott. Bécs megszűnt német város lenni. Nincs már ott más, csak szláv mesztic. A rendes német nem számít. Papok és zsidók kormányozzák. El kell taposni azt a férget! – Beszéd közben kínált, vegyünk, együnk. Danzigi vendégei döbbenten hallgatták. Hitler azt mondta, vállalja a rothadt Ausztria megtisztítását: – Ausztriát a Reichnek kell újjáalkotnia. Azt a Dollfusst, azokat a megvásárolt írókat, azokat a nagyralátó szatócsokat, azokat a törpéket, akik az államférfit játsszák és nem veszik észre, hogy csak dróton rángatott paprikajancsik az angolok és franciák kezében, végre most számadásra fogom vonni. Jól tudom, hogy nem csinálhatjuk meg rögtön az Anschlusst. De miért utasítanak el

az osztrákok minden német politikát? – Magára vállalja, mondta ismét, hogy kisöpri ezt a szemétnépet. – Ne hazudozzák tele többé a fülünket. Ausztria nincs már. Amit még így hívnak, holttetem. Ausztriát a Reichnek kell gyarmatosítania. Legfőbb ideje. Még egy nemzedék és Ausztria örökre elveszett a germánság számára. Azok az emberek már azt sem tudják, mit jelent ez a szó: német.

A feladat tehát: újranevelni az egész bandát. Majd gondja lesz rá. Botot az osztrákok hátára, szeges talpú cipővel fogja rugdosni őket. Kiizzasztja belőlük a grinzingi bort, a langy kényelmességet, a bumlizást. Megtisztítja Bécset a hopszasszamuzsikától és a kis cukrászdáktól. Elveszi a gusztusukat a Habsburgok restaurációján és egyéb sületlenségeken való ábrándozástól. A legsürgősebb azonban az, hogy megszabaduljanak a zsidóktól. Nehéz munka lesz. De végére jár s rövidesen, majd meglátjuk, Ausztria náci lesz.

Hitler ezzel elárulta, hogy terve már kész az ausztriai puccsra. Nem titkolta, hogy erőszakot akar alkalmazni s mennyire örül, hogy a Dollfuss-kormány ellenáll. A szavaiból kitüzelő szenvedély elárulta a vérengző megoldásnak, Ausztria megbüntetésének, valamiféle bosszúállásnak mohó vágyát. Talán az oly régóta kívánt, soha meg nem valósult „marcia su Berlin" elnyomott vágya öltött új alakot abban a szenvedélyes sóvárgásban, hogy megrohanja saját szülőházáját. Szájából mintha perzselő, lázas, lángoló lehelet áradt volna ki. A társalgás révült monológgal végződött. Hitler, mint annyiszor, most ismét megfeledkezett a másik társalgó félről, s zavart nyugtalanságát fröcskölő gyűlölködésben vezette le. Hirtelen napfény áradt be az ablakokon a kancellária palotájának hosszú folyosójára, ahol a fogadás volt. A kancellár beszélt. Lent az udvaron váltották az SS-őrséget, felhallatszottak a vezényszavak. – Törvényszék elé hurcolom azt a Dollfusst – üvöltötte Hitler. – Nekem mer ellenállni az az alak! Mit szólnak hozzá, urak? Térden állva fognak előttem könyörögni! De hajthatatlan leszek, mindet kivégeztetem, az árulókat. – Gyűlölet, izzó harag ütközött ki ezekből a szavakból. Kihallatszott belőlük, hogy a nélkülözésben eltöltött esztendőkért, meghiúsult reményeiért, a megalázottságban és

szegénységben töltött időért akar bosszút állni. Hirtelen csönd lett, hosszú időre mindenki elhallgatott. Hitler észbe kapott, hogy vendégei vannak, sürgetve unszolta őket, igyanak és egyenek, akár a parasztasszony, aki vendégségbe hívta komaasszonyait. SS-legények süteményekkel teli tálakat hoztak és töltögették a kávét.

Hitler az előbb célzást tett a bécsi zsidókra. Most újra előhozta a zsidókérdést. Nevetve mondta, hogy a zsidóság Németország legjobb védőbástyája. Zálog a kezében, hogy a külföld engedje, haladjon a birodalom nyugodtan a maga útján. Ha a demokráciák nem szüntetik meg a bojkottot, a zsidók adják meg az árát mindannak a kárnak, amit a bojkott okoz Németországnak. – Majd meglátják – mondta mosolyogva –, hogy a külső országbeliek milyen gyorsan abbahagyják németellenes propagandájukat. Megint csak a zsidók lesznek Németország jótevői! – A vendégek felröhögtek. – Előbb vagy utóbb, persze, véget ér a zsidó idill. Természetesen, ha nem lesz már tőlük mit elvenni. De akkor még mindig Hitler kezében lesz az életük. A zsidók drága élete! – A hallgatóság újra felkacagott. Hitler velük hahotázott: – Streicher azt javasolta, hogy az eljövendő háborúban rakjuk őket lövészárkaink elé. Azt mondja, katonáink számára az lesz a legjobb védelem. Majd gondolkozom rajta. – Ez az újabb „élcelődés" általános vidámságot keltett. S Hitler, föllelkesülve saját kajánságán, elénk tárta a módokat és eszközöket, hogyan fogja fokozatosan, de könyörtelenül kifosztani a zsidókat s kiűzni őket Németországból. – Mindezeket a terveket végre is hajtjuk. Semmi sem fog ettől eltéríteni. – Főképp 1938-ban hajtották végre ezeket a terveket. Kétségtelen, hogy évekkel előbb mindent megszabtak és gondosan megfontoltak. A pogrom egyáltalában nem a von Rath meggyilkolása keltette düh hirtelen visszahatása volt.

1933-ban, az első németországi pogromok után, Hitler kénytelen-kelletlen enyhítette a szigorú zsidóellenes rendszabályokat; de csak annál nagyobb gonddal őrködött azon, hogy lankadni ne engedje az antiszemita dühöt. Később azután nemegyszer hallottam Hitlertől, mi a véleménye a zsidókról, Majd sorját kerítem még, hogy beszámoljak róla. Itt csak

azért tértem ki rá, hogy jobban hangsúlyozzam azt a különös benyomást, amelyet ez a kancelláriabeli uzsonna keltett bennem: békés kávézás vidékies bútorok között, mindenfelől összesereglett politikai elvbarátok, a nagy német nemzet kancellárja családiasan fogadja őket s ebben a meghitt légkörben, lám miről folyik a szó: öldöklésről, zendülésről, tömlöcről, gyilkosságról és kifosztásról. Groteszk volt az ellentét a német középosztálybeliek között félszegen forgolódó félig kikupálódott kispolgár és a bűnöző ábrándok vérszomjas vadsága között, amelynek úgy adta át magát, mintha legtermészetesebb foglalatosságában merülne el. Az igazság az, hogy ezek a hatalomra felkapaszkodott kispolgárok egyáltalában nem jámbor vidéki bácsik, akik összegyűlvén, feszítik a mellüket és páváskodnak, hogy kölcsönösen ámulatba ejtsék egymást. A társadalom lezüllött alakjai ezek, akiket majd szétvet a visszafojtott gyűlölet, irigység, féltékenység. Valóban arra készülnek, hogy szétmarcangolják a világot; felcicomázzák magukat a legbarbárabb pogánykor ringy-rongyaival vagy renaissance brigantiknak öltöznek ki. Valóban groteszk látvány a rablóvezér bérgyilkosainak körében: semmi lelkesítő szó, semmi erkölcsi buzdítás, semmi érdeklődés vendégeinek esetleges gondjai iránt. – Bánom is én a mások javát vagy baját! – kiáltott fel egyszer előttem Hitler. – Csináljanak, amit akarnak! Kecmeregjenek ki a csávából a maguk erejéből! – Felhívás az erőszakra, a gyűlöletre, a bosszúállásra, minden vadállati szenvedélyre, ez volt a führeri evangélium közvetítőinek az egyetlen útravaló, amit adhatott nekik.

Igen jól tudta azonban Hitler, hogy az átlagember nem él meg csupán gyűlöletből és bosszúállásból. A legalacsonyabb rendű emberi indulatok módszeresen hideg kihasználása mellett számot vetett párthíveinek emberi gyöngéivel és mohó vágyaival is.

– Várjatok a nősüléssel, míg hatalomra jutok – mondogatta Hitler a mozgalom kezdetén munkatársainak, akik gauleiteri, reichsleiteri vagy egyéb vezető állásaikat biztos kanonoki stallumnak tekintve, kinyilvánították, hogy most már zsírosan és könnyedén akarnak élni. – Minden állást elfoglalni! – adta ki a jelszót Hitler, amikor hatalomra jutott. Megkaparintani minden szinekúrát, ez volt az alapvető szabály, amelyet szerte követtek. Az új ranglétra tetejéről az aljáig mindenütt szívesen hallgatták Ley doktort, a Munkafront alkoholista vezérét, aki boldog-boldogtalannak elbőgte repedtfazék-hangján a divatos slágert: „Szakítsd le a rózsát, mielőtt elfonnyad!" S ki-ki vidáman fújta rá a refrént: „Élvezz és gazdagodj!"

– Nem vagyunk ünneprontók! – suttogták Hitler előszobájában. „Mindenki verekedje ki a helyét a nap alatt", ez volt a hatalomra jutás után az első hetek és hónapok jelszava.

– Sok mindent elnézek embereimnek – mondta gyakran Hitler ebéd közben. – Csináljatok, amit akartok, csak ne csípjenek rajta. – Hitler határozottan ösztökélte embereit a konc után való hajszára. Ezeknek különben nem kellett kétszer mondani. Ez idő tájt hallottam az „intézményes korrupció"-ról. Nyilvánvalóan nemcsak eltűrték, hanem előzetesen el is határozták ezt a korrupciót. Akadtak, akik azt remélték, hogy a nácizmus hamarosan belepusztul ebbe. Hitler azonban jól tudta, hogy kénytelen koncot vetni az éhenkórászoknak, s az állati kegyetlenségen kívül más ösztönöket is ki kell elégítenie. A súlyos ökölcsapások után békés hivatalok; ha már nem volt igazi forradalom, legyen meg a felfordulás haszna: szabad a lopás!

Igaz, nem most tapasztalta a világ először, hogy a forrada-

lom azt mondja a gyermekeinek: Fiaim, csak gazdagodjatok! De a nácik olyan botrányos iramban tömték meg a zsebüket, hogy már követni sem lehetett a harácsolás ütemét. Egy, két, négy villa, nyaralók, paloták, gyöngysorok, perzsaszőnyeg, értékes festmények, antik bútorok, gépkocsik tucatjával, uradalmak, tanyák, gyárak. Honnan volt rá a pénz? Nem voltak-e ezek az alakok hajdan mind szegények, mint a templom egere? Nem volt-e annyi adósságuk, mint egy gárdatisztnek? Fejenként három, hat, tizenkét állást halmoztak össze és sohasem volt belőle elég. Minden rendű és rangú tisztség, igazgatótanácsi tagságok, osztalékok, előleg, jutalom, kölcsön, juttatás. Mindenki rendelkezésükre állt. Minden bank, minden nagy üzleti vállalkozás megkövetelte a maga náciját fizetett pártfogóul.

Ezzel szemben Hitler lemondott kancellári fizetéséről. Ő jó példával járt elöl. Az igaz, hogy nem szorult rá semmiféle fizetésre. Máról holnapra a világ leggazdagabb írója lett belőle és bőre alatt is milliók voltak, ő lett a legolvasottabb, a legkötelezőbben olvasott szerző. Megengedhette magának a fényűzést, hogy elítélje Göringet és szertelen életmódját, de ne ijedjünk meg, ezek a fricskák csak a látszat kedvéért voltak, hogy bizonyos körök aggályoskodását csillapítsa velük. – Hitlert nagyon, de nagyon elszomorítja Göring viselkedése – mondta nekem akkor Forster. – Feltétlenül meg kell tartani, amire köteleztük magunkat: a legmagasabb havi fizetés ezer márka.

Forster könnyen beszélt. Ő maga öt busásan javadalmazott hivatalt töltött be s jövedelme testvérek között is tizenkétszerese volt az ezer márkának. Néhány hónap leforgása alatt több ingatlant szerzett Danzigban, holott két évvel ezelőtt garas nélkül érkezett hozzánk.

Berlinben ugyanígy mentek a dolgok. Mint a pénzügyminisztérium egyik tisztviselője beszélte el nekem méltatlankodva, az új kormány egyik minisztere az állammal lakásberendezést vásároltatott magának kilencvenezer márkáért. Göring tömör aranylemezekkel padlóztatta le számtalan hivatalos rezidenciája közül az egyiknek a fürdőszobáját. S hiába zúgtak a pénzügyminisztériumi urak, Hitler az új statthaltereknek

olyan óriási fizetéseket folyósíttatott, amilyenekről a korábbi kormányok tisztviselői még álmukban sem hallottak. A pénzügyminisztérium fizetett. Az utca embere pedig, látván a luxusautók csordáját a hivatali épületek előtt, ezt morogta magában:

– A főmuftik eltúlozzák egy kicsit a dolgot.

Ez a halászat a zavarosban semmiben sem torpantotta meg Hitlert; megmondta kereken, mi a véleménye róla. Ne gondoljuk egy pillanatig is, hogy egyszerűen eltűrte ezeket az üzelmeket vagy hogy nem tudott róluk. Egyszer jelen voltam a „führerek értekezletén" a régi porosz Urakházában. Hitler kifejtette előttünk legközelebbi politikai programját. Nem mondott semmi érdekeset. De az ülés után szűkebb társaságban szabadabban beszélt. Kellemetlen torokhangján elmondta: szemrehányásokat tesznek neki, hogy igaztalan korrupcióvádakkal üldözi a letűnt kormányférfiakat és bűntársaikat, s ugyanakkor az ő kreatúrái teletömik a zsebüket. – Azt feleltem az agyalágyultaknak, akik ilyen szavakra vetemedtek, mondják meg, honnan a csudából adhatnék pártbeli bajtársaimnak jogosan követelt kárpótlást azért, hogy éveken át kitartottak a legkimerítőbb küzdelemben? Azt kérdeztem tőlük, jobban szeretnék, ha rászabadítanám az utcára SA-legényeimet? Még mindig megtehetem. Ha azt gondolják, jobb lenne úgy, még mindig nem késő több hetes vérfürdővel ajándékozni meg a német népet. Ha ellene szegültem az utcai öldöklések tervének, csupán azért tettem, hogy tekintettel legyek a hozzájuk hasonló hülyékre és polgári kényelmükre. De tessék csak, halljuk! Gondolhatjátok, hogy rögtön befogták a szájukat s visszanyelték nevetséges szemrehányásaikat. – Hitler felkacagott. – Felettébb hasznos rájuk reccsenteni időről időre, hogy libabőrözzék a hátuk. Ami pártbeli bajtársaimat illeti, hát igen, van némi követelésük rajtam. Végtére is azért küzdöttek, hogy kikecmeregjenek nemcsak a nemzeti nyomorúságból, hanem saját nyomorúságukból is. Groteszk dolog volna ezt nyíltan nem megvallani. Bajtársi kötelességem ügyelni rá, hogy most ki-ki megkapja a maga illő jövedelmét. Régi harcosaim nagyon is rászolgáltak. S ha hozzájárulunk Németország nagyságához, jogunk van egy kissé ma-

gunkra is gondolnunk. A becsület és tisztesség polgári fogalmain rágódni nem a mi gondunk. Azok az urak jegyezzék meg maguknak egyszer s mindenkorra: mi napvilágnál s minden lelkiismereti aggályoskodás nélkül műveljük azt, amit ők titokban és lelkiismeret-furdalások között cselekedtek. – Hitler lassan-lassan dühbe gurult és üvölteni kezdett: – Azt gondolja talán ez a polgárnépség, hogy kihúzzuk őket a csávából, ők meg aztán üres kézzel bocsátanak bennünket utunkra? Nagyon kényelmes lenne, drága uraim!

– Hogyan biztosíthatom hatalmunkat, ha nem harácsolok össze minden állást? Örülhetnek, hogy nem lövetjük őket rakásra!

Íme, ez volt az „eleve elszánt és intézményes korrupció". De Hitlernek volt még egy hátsó gondolata is. Jól tudta, hogy semmi sem fűzi össze úgy az embereket, mint a közösen elkövetett bűn. Utóbb megtudtam, úgy rendszabályozták meg a párt gyanús tagjait, hogy a párt érdekében törvénybe ütköző cselekedeteket követeltek tőlük. Így jobban kezükben volt az illető. Hasonló eredményt értek el, de sokkal kellemesebb módon, rablásra invitálván őket, amire már olyan régen vártak. A párt elitjének összetartása egyszerűen bűnrészesség volt. Mindenki kezében volt mindenkinek. Senki sem volt a maga ura. Íme, ez a titkos értelme és célja a jelszónak: „Fiaim, csak gazdagodjatok!"

Azonfelül már akkor és jóval bizonyos leleplezések előtt, széltében-hosszában beszélték, s ez egyébként meg is felelt az igazságnak, hogy a pártvezérek milyen elővigyázatossági rendszabályokat tettek. Kivétel nélkül valamennyien pénzt küldözgettek külföldre, hogy minden eshetőségre nagy tartalékot halmozzanak fel maguknak. A pénzen kívül volt még valahol, páncélszekrényben vagy közjegyzőnél, egy terhelő bizonyítékokkal degeszre tömött aktatáska, ha ennek a tartalma napvilágra kerülne, ez szörnyen kellemetlen lenne jó néhány előkelő náci számára. Az aktacsomóknak tehát az volt a feladatuk, hogy megvédjék a letétbe helyezőt más pártkiválóságok ellenségeskedése, netán valami hatósági beavatkozás ellen. A nácik szabályos gengsztermódszereket alkalmaztak. A pártvezetők ily módon nemcsak a jövőjüket biztosítot-

ták a rendszer bukása esetére, hanem jelen napjaikat és helyzetük szilárdságát is. A legrikítóbb színek sem festik eléggé annak a korrupció-áradatnak teljességét, amely hirtelen és feltartóztathatatlanul elöntötte egész Németországot.

Egyik gauleiter, a neve nem fontos, akinek lelkiismereti aggályai voltak, kertelés nélkül bevallotta, hogy pusztán önvédelemből kénytelen volt ugyanúgy cselekedni, mint a többiek. Nem volt más választása. Ha másként jár el, nemcsak állását veszti el, hanem nyomban meg is gyilkolják. Azt a baráti tanácsot adta s nagyon rábeszélt, hogy én is szerezzek be ellenfeleimet, többek között Forster gauleitert terhelő bizonyítékokat. Hozzátette még, hogy mihelyt kezemben lesznek a kívánt okmányok, helyzetemet megingathatatlannak tekinthetem, de enélkül az aktacsomó nélkül arra vagyok ítélve, hogy örökre megmaradok alantas tisztviselőnek. Írásbeli bizonyítékok, tőke külföldön – egyedül ez tette az embert megtámadhatatlanná. Ő maga is megtette a szükséges óvintézkedéseket s külföldre akarta küldeni feleségét, hogy onnan őrködjön érdekei felett. Az események neki adtak igazat. Minden várakozása ellenére hosszú évekig sikerült elhárítania minden fúrást s a helyén maradt.

A CINIZMUS DICSÉRETE

Az első hitleri esztendők exhibicionizmusában legmeglepőbb az a cinizmus, amellyel náci körökben egymásközt tárgyaltak a rendszer rothadási foltjairól. Példaként megemlítem Hitler fehér asztal melletti „kinyilatkoztatásait" 1933 nyarának elejéről. A társalgás Goebbels egy megjegyzésén indult el, amelyet a párt élclapjával, a Brennessellel (Csalán) kapcsolatban tett. Goebbels néhány karikatúrát mutatott, amely egy elég furcsa rendeleten csúfolódott, amelyet még Papen kancellársága alatt adtak ki a fürdőruhák megrendszabályozására a közerkölcsiség védelmében. Goebbels néhány fullánkos megjegyzést tett a „maradiak" vízözön előtti erkölcsi felfogására, az úgynevezett teuton szemérmességre, a bubi-frizura és az arcfestés ellen indított nevetséges hadjáratra. Legfőbb ideje

ráncba szedni ezeket a szemforgatókat, akik összetévesztik a nácizmust a vaskalapos fontoskodással, s a harcos szellemet agg apácák képmutatásával:

– Szinte hallom SA-legényeink kacagását, ha most valaki nekiállna felvilágosítani őket: azért verekedtetek, fiúk, hogy ezentúl a német lányok hosszú copfba fonva viseljék a hajukat s ne cigarettázzanak.

Hitler, aki mindeddig savanyú képpel hallgatott, hirtelen felfortyant:

– Gyűlölöm ezt a szemérmeteskedést, álszenteskedést. Mi köze ennek a mi harcunkhoz? Az olyan maradi kávénénikék, mint például Hugenberg, egy nép újjászületését csak az erény és a szigorú erkölcs jegyében tudják elképzelni. A náci fordulatnak semmi köze sincs a polgári erényekhez. Győzelmünk a német nép férfias elemeinek győzelme. Fennen hirdeti ereje kirobbanását. S mért lenne ebből kitiltva ágyékának ereje? Nem én leszek az, aki elrontom embereim örömét. Ha az erőfeszítés maximumát követelem tőlük, azt is meg kell engednem, szórakozzanak kedvük szerint, az álszenteskedők erkölcspapolásának béklyói nélkül. Embereim korántsem angyalok: még csak az hiányoznék! Landsknechtek ők, éljenek is hát úgy, mint a landsknechtek. Nem akarom, hogy megszelidítsék őket. Anyámasszony katonáival, erénycsőszökkel nem tudok mit kezdeni. Nem ártom bele magam magánéletükbe, ahogy azt sem tűröm el, hogy beleszaglásszanak az enyémbe. A pártnak nincs mit kezdenie a kanonokok vallásos konferenciáival a germánság erkölcsi szelleméről s a lelki erőknek a német történelem folyamán megnyilatkozó elsőségéről. Egész másról van itt szó, nem ilyen badarságokról! Szeretném látni azt a vén barom Hugenberget, amint a szószékre lép SA-legényeim előtt s erkölcsprédikációt tart nekik. Vasöklű emberekre van szükségem, akik nem rágódnak erkölcsi elveken, mielőtt agyoncsapnak valakit. S ha alkalomadtán elcsennek egyet-mást, szarok az egészre.

E gyönyörű tanítást később gyakran hallottam a párt egészen kis tisztviselőinek szájából. Hitler gengszter-evangéliuma nyitott fülekre talált. Danzigban el kellett tűrnünk az SA-legények sokasodó zsarolásait, amelyek különben csak diákcsí-

nyeknek látszottak ahhoz képest, ami naponként végbement a Reichben. A romlásba vezető út már ekkor a leggonoszabb szándékokkal volt kikövezve. A náci körökben olyan cinizmus terpeszkedett el, amely nemrég még a pesszimisták szemében is lehetetlennek látszott. A párt kicsije-nagyja gátlástalanul fitogtatta elszántságát, hogy ő bizony harácsolni és élvezni akar, kárpótolni magát az elszenvedett nélkülözésekért s főképp vagyont gyűjteni a jövőre. A többieknek ne maradjon semmi, vértezzük fel magunkat minden eshetőségre, tartsunk ki az élen, törik-szakad, de ne süllyedjünk vissza a névtelenek tömegébe, akiknek nincs kezükben hatalom. Az előszobák telve voltak állásért csörtetőkkel, akik szemérmetlenül adták elő követelésüket: – Pedig a Führer azt mondta – felelték együgyűen az akadékoskodóknak –, a régi gárda minden egyes tagjának kijár a hivatal és a kenyér. Azért verekedtünk talán, hogy üres kézzel térjünk haza?

Egy szép nap fölkeresett valaki Danzigban, azzal, hogy ő államtanácsos akar lenni. Nem is annyira a fizetés vagy az elfoglaltság érdekelte, mint inkább a nyugdíjjogosultság. Egyszer s mindenkorra be akarta biztosítani magát. A jó ég tudja, vajon ezek a kéregetők csakugyan régi harcosok voltak-e.

Majdnem valamennyien szegény ördögök voltak, akiket kivert a verejték, ha a jövőre gondoltak. – Nem akarok visszazuhanni a nyomorúságba – kiáltotta oda nekem egyszer egy másik indulatosan.

– Maga, maga talán várhat, nem szurkálják tüzes vassal hátulról. Maga nem tudja, mi az, kereset nélkül lenni! Semmint hogy újra kezdjem, bárminő bűntényt elkövetek. Mindenáron a felszínen akarok maradni. Itt van az egyetlen alkalom.

Íme: éhenkórászokból és gonosztevőkből állt Hitler „régi gárdája". Kiki igyekezett vagyonkát gyűjteni s e törekvésében „Führere" ígéretére hivatkozhatott. A legmagasabbra kapaszkodott „bajtárs" sem vette biztosra, hogy ez a paradicsomi állapot örökös lesz. Senki sem bízott az ezeresztendős náci uralomban. Egy nagy bank elnöke egyszer nyíltan megvallotta nekem, hogy a világháborúban vásárra vitte a bőrét, de most aztán semmit sem akar kockáztatni. Mindenbe belemegy,

csak a veszélyt elkerülje, mert, mint mondotta, esze ágában sincs újra vásárra vinni a bőrét.

Arcátlan versenyfutás indult meg a cinikus habzsolásért. A régi uralkodó osztályok hatalmon akartak maradni. Félredobva minden szégyenkezést és emberi méltóságot, tíz körömmel kapaszkodtak pozícióikba s szolgai módon mindent megtettek, amit kívántak tőlük, csakhogy el ne veszítsék részüket a pecsenyéből. A nők, jobban nekivadulva, mint a férfiak, arra kényszerítették őket, engedjenek, adják be a derekukat; nem akartak lemondani a luxusautókról, a fejedelmi pompával berendezett palotákról. Ezek a nők ásták alá nyafogásukkal férjeik lelkiismeretét, unos-untalan azt emlegetve, hogy gondoljanak a gyerekekre, a jövőjükre. A náci parvenük új osztálya meg vad erőszakkal s minden eszközzel felszínre akart törni. Nem volt még korszak, amikor Németország a becsület és jellem ilyen züllését mutatta volna. Mért nem vásárolták meg ezt az egész bandát? Eladó volt, fiatalok, öregek, a régi uralkodó osztály az újjal együtt, nagyban és kicsinyben. Volt s ma is az: ki ad többet érte? Kevesebbe került volna, mint a háború.

A PÉNZ NEM SZÁMÍT

A pénz egyébként nem számított, mihelyt állami pénzekről volt szó. – Annyi pénzünk van, amennyit akarunk. Maga nem akarja – ordított rám Forster gauleiter 1933 őszén, mikor néhány ellenvetést tettem neki nagy közmunkaterveire; színházakat akart építeni, fedett uszodákat, pazar autóutakat, kényelmes villamoskocsikat akart venni, a legmodernebb szemeteskocsikat. Hitlert beleértve, ezek közül a kalandorok közül egyetlen egynek sem volt a legcsekélyebb fogalma sem a pénz értékéről. Pénz! Mindenekelőtt képtelenek voltak különbséget tenni a fizetőeszköz s a tőke között. Gazdájuk együgyű elképzeléseire támaszkodva külön pénzelméletet gyártottak maguknak, amit körülbelül így lehetne összefoglalni: tetszés szerint lehet szaporítani és elkölteni a bankjegyeket, csak arra kell vigyázni, hogy az árak változatlanok maradjanak.

Folytonosan ellentétbe kerültem a párttal. Hitlernek kellett döntenie. Döntése olyan volt, amilyent vártam. Vajon csakugyan ilyen kezdetlegesek Hitler elképzelései? Épp ekkor kezdtem kételkedni benne s arra gondoltam, talán bizonyos társadalmi körök gazdasági hatalmát akarja megtörni. Az a feltétlen visszautasítás, amelyet a hivatalos devalvációra vonatkozó legcsekélyebb kísérlettel is szembe szegezett, kiáltó ellentéte volt annak, hogy tűrte, sőt előmozdította a rejtett inflációt. Vajon a nyakló nélküli költekezést s a rejtett infláció politikáját kitűnő eszköznek tartotta arra, hogy a vagyonok gazdát cseréljenek s így boruljon fel a társadalmi rangsor? Talán maga sem értette valami nagyon ennek a folyamatnak belső törvényeit, de paraszti ravaszságával bizonyára ösztönösen megszagolt valamit a lényegéből.

Hitler gyanakvással fogad mindenkit, aki meg akarja vele ismertetni a közgazdaságtan alapelemeit. Azt hiszi, az orránál fogva akarják vezetni, hogy fölébe kerekedjenek s ő nem titkolja ez iránt a tudományág iránt táplált megvetését. Tudományos megokolást nem tud adni, de azt hiszi, a közgazdaságtan segítségével egyszerű dolgokat tesznek bonyolulttá. Azt mondja, a pénznek, a munkának s a tőkének ne legyenek más kapcsolatai, mint amiket a tapasztalat állapított meg, aztán csak a spekulánsokat és a zsidókat kell kikapcsolni s máris készen áll a gazdasági perpetuum mobile, amelynek zárt pályáján a körfogás sohasem áll meg. Más mozgató erőre nincs szüksége ennek a gépezetnek, csak a nagyközönség bizalmára, vakhitére. Elég tehát megteremteni és táplálni ezt a bizalmat sugalmazással vagy erőszakkal, vagy esetleg mind a kettővel egyszerre.

– Az Isten szerelmére, nehogy a devalvációt ajánlja neki vagy a munkabér ellenőrzésének valami bonyolult rendszerét! – súgta oda nekem egy miniszteriális főtisztviselő, mielőtt beléptem volna Hitler dolgozószobájába. Hitler türelmetlenül, ellenséges indulattal fogadott. Megmondták neki, miért jövök. Ebben az időben már csak olyan véleményt szeretett hallani, amely megerősítette az övét.

– Már megint közgazdaság! Pedig odaküldtem magának

Danzigba Köhlert! Nem beszélt vele? – Köhler állítólag kiváló közgazdász volt.

– Beszéltem vele, hogyne – feleltem –, de nem tudtuk összehangolni nézeteinket.

– Hogyhogy?

Megpróbáltam megmagyarázni Hitlernek, hogy ez az állítólagos közgazdász egész beszélgetésünk alatt nem tudta megérteni, hogy Danzig nem német birodalmi város, hanem külföld, pénzrendszere autonóm. Nem tudtam a fejébe verni, hogy nekünk danzigiaknak a német birodalmi márka csak idegen deviza s a mi saját pénzünket bizonyos fedezeti rendelkezések kötik. Felhívtam Hitler figyelmét, hogy már fölállítottunk egy állami bankot, amelynek különleges feladata a hitelösszegek folyósítása, ami magyarán mondva egyértelmű az infláció táplálásával.

– Infláció! – mondta elsötétült arccal Hitler. – Mi az? Ne beszéljen nekem inflációról. Elsősorban a nép bizalmát kell fenntartani. A többi ostobaság!

Megpróbáltam megmagyarázni neki, hogy Danzig Szabad Város pénzügyi egyensúlya hogyan jött létre, de durván a szavamba vágott:

– A részletek nem érdekelnek. Ne támasszon nehézségeket Forsternek. Ha építeni akar, mindig lesz pénz rá. Kell, hogy legyen neki pénze. Érti?

– Forster tudja, mit csinál – tette hozzá nyugodtabb hangon. – Létfontosságú a számunkra, hogy a munkanélküliek eltűnjenek az utcákról. Mennél gyorsabban sikerül ezt elérnünk, annál nagyobb lesz a hatása. Nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy sokáig várjunk. Minden Forster vállán nyugszik. A párt kénytelen valamit csinálni. Ne támasszon tehát nehézségeket Forsternek, inkább könnyítse meg feladata végrehajtását.

Hangoztattam, hogy mindent megtettem, amit tudtam, de mi kötelesek vagyunk szabályos időközökben igazolni, hogy pénzünk fedezete sértetlen s ezt már csak azért is meg kell tennünk, mert bankunk igazgatótanácsában ott ül egy lengyel is.

– Mikor kell legközelebb beszámolnia?

Megmondtam neki az időpontot.

– S nem tud zöldágra vergődni vele? – kérdezte nyersen – Kiadom az utasítást, bocsássák rendelkezésére a devizákat. amelyekre szüksége lesz a számadás ellenőrzése alatt. Aztán majd visszaadja. Nem kell magának 40 százalékos fedezet. Leszállíthatja 20-ra, sőt 10-re is. – Éppen kezdtem mondani, hogy ez valóságos . . . – Csalás lenne? – vágott szavamba Hitler. – Mi a csalás? Mit jelent a fedezet? Csak a bizalom számít. Az emberek bíznak bennünk fedezet nélkül is. Mi vagyunk a biztosíték, nem pedig a pénz vagy a devizák. A mi szavunk számít, nem pedig a paragrafusok! Deviza, ércpénz, mindez csak zseton, amelyet odahajítunk, aztán ma vagy holnap újra besöpörjük. Érti? A biztosíték mi vagyunk. Ne jöjjön itt nekem gyerekes ellenvetésekkel. Reálpolitikus maga vagy elméleti álmodozó? Megakad az inkorrektségeken? Vállalom érte a felelősséget. Az én szavam nem ér annyit magának, mint képtelen paragrafusai?

– Ne okoskodjék hát. Van pénz. Mindig lesz. Amíg a német nép dolgozni fog, addig semmitől sem félek. Kérdezze csak meg Funkot, ő világos elme. S ne üljön fel a rossz vicceknek. – Most már megenyhült – Minek mérgezi az életét? Maga belefullad egy pohár vízbe. Hova jutnánk, ha mindenképpen ragaszkodnánk a formaságokhoz? Én fölötte állok az efféléknek. Ha kell, hatszor is megszegem az eskümet naponta. Jelent ez valamit? – Látszott, hogy dühbe gurul. Semmit sem tudtam felelni.

– Ne akadjon fönn a részleteken, vegyen példát rólam.

Hitler azonban érezte, hogy belső ellenállásomat nem győzte le. Cselekedhetünk másként? Mi a fontosabb magának, a lelkiismerete, vagy az, hogy a német nép újra jólétben éljen? Nincs jogunk magunkra gondolni s polgári értelemben vett erkölcsi feddhetetlenségünkre. Csak egy kötelességünk van. Azt hiszi, nem tudom magam is, hogy ha nem teljesülnek reményeink, haló porunkban is átkozni fognak bennünket? Szédületes emelkedőnek vágtam neki. Törődhetem hát paragrafusokkal, aláírásokkal? Vannak hiú emberek, akik fontoskodva mellüket dülleszti k s azt mondják: lelkiismeretem tiltja. És aztán? Azt hiszi, hogy maga nem vehet magára

ugyanolyan felelősséget, mint én? Fölöttem állónak hiszi magát?

Lammers lépett a szobába. Hitler, mint mindig, most is tovább beszélt, mint amennyi időt engedélyeztek a kihallgatásra. Utamra engedtek. Kint a tágas előszobában ismerősök várakoztak, köztük gróf Schwerin-Krosigk pénzügyminiszter. Ismerte aggályaimat. A kihallgatás nem oszlatta el őket. Többek közt ez is egyik oka volt egy évvel későbbi lemondásomnak.

Németország kilépett a Népszövetségből. A nevezetes fordulat idején éppen Genfben tartózkodtam. A háború utáni német politikában ez volt az első tisztára Hitler-stílusú erőszakos lépés. Berlinen át utaztam haza Danzigba, felhasználtam az alkalmat és meglátogattam Hitlert. Szükségesnek találtam, hogy felhívjam a figyelmet a helyzet veszélyességére, mert az általános feszültségben a legkisebb hiba is preventív háborút robbanthatott volna ki Németország ellen. Én legalábbis így vélekedtem. Csakhamar meggyőződtem róla, hogy Hitlernek más a véleménye. Rendkívül jókedvű volt, elszántnak, tettrekésznek látszott.

– Háborút akarnak – mondta elém sietve –, meg fogják kapni. De én választom meg a pillanatot. – Azt feleltem rá, valóban, hallottam a Népszövetség palotájának folyosóin mondogatni: ez háborút jelent. Hitler bosszúsan legyintett.

– Ugyan! Nem gondolják komolyan. Goebbels már beszámolt róla. A Genfben összesereglettek: nyomorúságos csorda. Nem cselekszenek, megelégednek a tiltakozással, azzal is mindig elkésnek.

Hitler aztán megkérdezte, mit akarok neki mondani s mi a véleményem. Azt feleltem, hogy nézetem szerint Németország helyzete igen fenyegető: Danzig helyzete mindenképpen nehézzé válhat, s végül, nem értem, mi kényszerített bennünket arra, hogy kilépjünk a Népszövetségből, amikor ez a szervezet annyi tájékozódási könnyebbséget biztosított nekünk s lehetővé tette, hogy érvényesíthessük befolyásunkat. Véleményem szerint, ha pozitív programmal lépünk föl, amely a Népszövetségnek bizonyos tételein alapul, például a német kisebbségek jogai, a Reich taktikai helyzete megerősödhet. Így például a Népszövetség újonnan választott dél-afrikai elnöke, igen elismerően nyilatkozott bizonyos országok új nemzeti rendjéről. Szóval, azt hiszem, a rokonszenvet, amelyet Németország joggal elvárhat egyes angolszász köröktől, nem túlságosan támogatja hirtelen kilépésünk.

– Miféle az a John Simon? – vágott szavamba Hitler. – Igaz, hogy zsidó? – Azt válaszoltam, nem tudom, milyen származású Nagy-Britannia külügyminisztere. – Nekem azt mondták, hogy zsidó és Németország megsemmisítésére törekszik. – Ez nem valószínű – feleltem. Amennyire én tudom, Sir John Simon inkább javítani akarja a viszonyt a két ország között.

– És Boncour? – Goebbels beszélt neki a francia államférfiról.

– Ki az az ember? Azt mondják, göndör a haja és a jakobinust játssza. – S válaszra sem várva folytatta: – Ezek az emberek nem fogják megakadályozni Németország talpraállását. Ideje volt egyszer s mindenkorra véget vetni ezeknek az alkudozásoknak. – Végre közbevethettem néhány szót. Számunkra az a fontos – mondtam, hogy kikerüljünk a veszedelmes zónából. Az elmúlt nyáron szerzett tapasztalataim alapján kifejtettem, mennyire szükséges a párt minden alakulatát a legszigorúbb fegyelem alá vonni. El kell kerülnünk minden incidenst, ami a kockázatot növeli. Nem nehéz megjósolni, hogy kilépésünk a Népszövetségből fokozni fogja a félelmet a német újrafegyverkezéstől, s így veszélybe kerül Hitler egész életműve. Az idegen kormányok figyelme és gyanakvása már felébredt.

Hitler föl s alá járkált némán, majd elkezdett magában beszélni, mintha igazolni akarta volna magát: – Kénytelen voltam így cselekedni. Hatalmas szabadító mozdulat kellett, amelyet mindenki megért. Ki kellett ragadni a németséget a kötelezettségeknek, frázisoknak, téveszméknek ebből a tömkelegéből. Vissza kellett szerezni akciószabadságunkat. Mit érdekel engem a napi politika! Baj, baj, ha pillanatnyilag növekedtek a nehézségek, de majd kárpótol értük a német nép bizalma, amelyet ezzel a lépésemmel megnyertem magamnak. Senki nem értett volna meg bennünket, ha mi is egyszerűen újrakezdjük a megalkuvó paktálást, amit tíz év óta űznek a weimari pártok. Ma még nem tudjuk rájuk kényszeríteni a határmódosítást. A nép azonban azt hiszi, hogy tudjuk. Azt kívánja, hogy csináljunk valamit. Vessünk hát véget a régóta tartó komédiának.

– Nem arra volt szükség, hogy ésszerűen cselekedjünk, hanem arra, hogy odavágjunk az asztalra s magunkkal ragadjuk a tömegeket harsány nemet kiáltva a képmutató genfi mesterkedéseknek s kinyilvánítva, hogy tökéletes megújulást akarunk. Akár okos, akár nem, ezt a lépést megérti a nép, amely nem becsül mást, csak az akarat hatalmát, nem pedig az alkudozásokat, amelyekből sohasem sül ki semmi. Népünknek elege volt abból, hogy a többiek becsapják: én azt adtam neki, amit várt.

Nem tudtam mit válaszolni. Kétségtelen, hogy az a politika, amelyre Hitler rátért, új volt és vakmerő; az is igaz, hogy a nagy tömegekre éppen merészsége és elemi egyszerűsége hatott. Újabban is egész sorozatát tette a hasonló lépéseknek, amelyeket nemcsak a nagy tömeg, de a németség minden rétege azonnal megértett. Már-már azt hinné az ember, hogy valódi ítélőképesség sugallja cselekedeteit, amikor egyszerre csak felszakad a fecsegés zsilipje, s aki hallgatja, egyre jobban meggyőződik arról, hogy futóbolonddal áll szemben.

Hány látogatója közeledett hozzá jóindulattal, készen arra, hogy csakugyan lásson benne valamit, de csakhamar kénytelen volt sutba vetni az oktalanul előlegezett bizalmat s aszerint, hogy ki volt az illető, felháborodva, letörve vagy fejcsóválva hagyta ott végül!

Hitlert megrészegítette saját szavalása: megfeledkezett időről és helyről s elmerült a kéjben, hogy önmagát hallgathatja, mintha valami szerelmi tobzódásba szédült volna.

Kezdődött a szavalat:

– A demokráciák ideje lejárt. Ez változtathatatlan tény. Ellenállhatatlan lendület ragad magával bennünket, akár akarjuk, akár nem. Aki nem tud védekezni, azt szétzúzzák. Aki elszigeteli magát, belehal. Választhatunk: vagy győzünk, vagy eltűnünk. A demokrácia nem olyan politikai rendszer, amely alkalmas eszköz lehet az eljövendő nagy leszámolásban. Nagy szerencséje Németországnak, hogy idejében szakíthatott ezzel az idejétmúlt rendszerrel. Ez a felszabadulás egymagában fennsőbbséget biztosít nekünk a nyugati népek fölött. Olyan ellenfelekkel állunk szemben, akik megsemmisítik jövőjüket a rothadó testükben felhalmozódott mérgező

anyagokkal. Az én történelmi érdemem az lesz, hogy ezt megértettem. Politikám csak látszólag kockázatos. Csupán azzal, hogy lerántottam az álarcot a demokrácia, a liberalizmus álhatalmáról, biztosítottam magamnak a sikert. A tények kérlelhetetlen logikája biztosítja számunkra a győzelmet bent és kint egyaránt. És háború nélkül fogom elérni a célomat, ugyanúgy, ahogy törvényes úton hódítottam meg a hatalmat egyszerűen azért, mert sikeremet az események logikája hozta magával s mert nem volt Németországban más hatalom, amely megvédhetett volna bennünket a káosztól.

– Minden, ami ellenünk szegül, nyomorúságosan tehetetlen. Ellenfeleink képtelenek cselekedni, mert elfelejtették a cselekvés alapvető törvényeit. Pártom sikerének titka az, hogy felismerte: a polgárság és politikai eszméi visszavonhatatlanul halálra vannak ítélve. A demokrácia olyan méreg, amely minden nemzeti egységet elpusztít. Mennél erősebb és egészségesebb egy nép, annál biztosabban belepusztul. Az idők folyamán a régi demokráciák bizonyos mértékben immunisokká lettek ezzel a méreggel szemben s talán néhány évtizedig még elhúzhatják. Ami Németországot illeti, amelynek népe fiatal és erkölcsileg ép, a méreg a legnagyobb hatóerőt fejti ki benne. Ezt a mérget bátran hasonlíthatjuk a szifiliszhez. Amikor ezt a betegséget először hurcolták be Európába Amerikából, majdnem minden eset halállal végződött: amikor aztán nemzedékek hosszú sora áthasonlította, ártó ereje nagymértékben csökkent. Ha a test immunissá válik, a betegség nem veszedelmes többé.

Véget érni nem akaró előadásban ismertette a lues európai történetét. Szemmelláthatóan megfeledkezett róla, miről is beszélgetünk. Dolgozószobájának ablakában álltunk. Ő csak beszélt, beszélt s nekem az volt a benyomásom, hogy a „demokrácia mérgezőanyagának" közhelye különösen kedvelt rögeszméje és régóta rágódhat rajta.

– A német népet – folytatta – ki kellett ragadni a demokrácia mételyéből, amely egyenesen vesztébe sodorta. Ma még, az igazat megvallva, nem tudjuk, hova menjünk. Gigászi zűrzavar hulláma ragad bennünket magával s csak azt tudjuk, hogy ez a kezdet. De tudjuk, hogy mit akarunk. Az egyete-

mes felfordulást akarjuk. Nem fogunk meghátrálni soha. Külpolitikai tekintetben tudatosan égettem fel minden hidat magunk mögött. Kényszeríteni akarom a német népet, amely megtétovázik sorsának vállalása előtt, hogy lépjen a nagyság útjára. Csak világfelfordulásban érhetem el célomat. Németország számára nem szabad más kiutat hagyni. Kérlelhetetlenül kell taszítani a diadal felé, különben visszazuhan a bizonytalan életbe, a lemondásba.

Hitler fáradhatatlanul fejtegette rögeszméjét. Németország, mivel Versailles óta csak gyáva és gyönge kormányai voltak, mintegy holt területté vált, amely körül a többi országok egyre jobban mozgolódnak. Ha tehetetlenül tovább tűri ezt a bekerítést, rabszolganemzetté süllyed s kénytelen elviselni, hogy kizárják a történelemből. Aztán már soha többé nem tudja lerázni magáról az igát. Patakzott a hitleri retorika.

– Miként egy új geológiai korszak kezdetén roppant recsegés-ropogással az egész világegyetem összeomlik, itt hegyek támadnak, ott tátongó szakadékok nyílnak, új szárazföldek és új tengerek határvonalai rajzolódnak ki, úgy fog megsemmisülni Európa mai szerkezete egy rettentő kataklizmában. A legelemibb életösztön hajt bennünket, hogy e világrengés elején elég magasra emelkedjünk, mint egy gránit őskőzet, hogy se össze ne nyomjanak, se be ne temessenek bennünket. Egy módon állhat ellen Németország ennek a nyomásnak, úgy, hogy maga ragadja meg a kezdeményezést s veszi kezébe az új történelmi korszakot szülő kikerülhetetlen felfordulás irányítását. Egyesülve így az új történelmi korszakot létrehozó okkal és erővel, a német nép választott néppé avatja magát s róla fogják elnevezni az új korszakot.

E látomás vázolása után Hitler elcsendesedett. Majdnem szerény hangot megütve, háttérbe vonult a német nép nagyszerű ösztöne előtt, hatalmi akarata, ellenállhatatlan előretörése előtt, amelynek a horogkeresztes mozgalom talán csak véletlen és alkalmi kifejeződése. Egy szó mint száz, az új rend teljes győzelme, az a tény, hogy Németország eztán nem lehet más, csak a Harmadik Birodalom, nem magyarázható és nem igazolható, csupán azzal a prófétai és teljes jövőbelátással, amely világossá tette a párt előtt a mindnyá-

junkat magával ragadó kozmikus felfordulás veszedelmének közeli voltát.

A jóslat elhangzása után Hitler végre visszatért a napi problémákhoz. Azt hajlandó volt elismerni, hogy semmi áron sem szabad a külföldnek ürügyet szolgáltatni Németország elleni lépésekre. Elfogadta, amit ajánlottam neki, hogy fojtsa el munkatársai meggondolatlan kezdeményezéseit s szorítsa fegyelemre az egész németséget, hogy minden incidensnek elejét vegye. Különben is, bizonygatta, hajlandó aláírni bármilyen egyezményt, amely szabad kezet ad neki az újrafegyverkezésre.

– Kész vagyok parafálni és aláírni az égvilágon mindent. Minden engedménybe belemegyek, csak szabadon folytathassam politikámat. Biztosítok minden határt, megkötök minden megnemtámadási szerződést és barátsági egyezményt, amit csak kérnek tőlem. Gyerekség lenne nem élnem ezekkel az eszközökkel azért, mert egy szép napon esetleg kénytelen leszek megszegni legünnepélyesebb ígéretemet. Nincs a világnak az az ünnepélyes egyezsége, amelyet előbb-utóbb nem szegtek meg vagy magától el nem avult. Nincs örökérvényű szerződés. Az aggályoskodó, aki nem hiszi, kénytelen lelkiismeretvizsgálatot tartani, mielőtt valamit aláír, mamlasz: ne ártsa magát a politikába. Miért ne szerezzük meg az ellenségnek azt az örömöt, hogy aláírunk mindenféle papírrongyot, így biztosítva magunknak az egyezmények hasznát? Ha ellenfeleink kijelentik, hogy meg vannak elégedve, azt képzelik, hogy rendeztek valamit? Miért ne írjak alá ma egyezményeket a legjobb hiszemben, legfeljebb túlhaladok majd rajta, nyugodt lelkiismerettel, esetleg már holnap, ha a németség jövője azt kívánja. Igen, igen, aláírok én akármiféle papirost. Az ugyan nem lesz akadálya annak, hogy ne cselekedjem úgy, ahogy Németország érdekében jónak látom.

Végre aztán rátért Hitler a lengyel politika kérdésére, s azzal bízott meg, hozzam el hozzá Pilsudski marsallt megbeszélésre. Ebben az időben javítani akarta a lengyel–német viszonyt. Egyezményt óhajtott kötni Lengyelországgal bárminő feltételekkel. Akaratlanul is arra kellett gondolnom, hogy Lengyelországról és a lengyelekről Hitlernek gyermeteg fo-

galmai vannak, ami nem is csoda, hiszen a keleti ügyekben bizalmas tanácsadója nem volt más, mint Forster. A bajor születésű danzigi gauleiter, a legmegvetőbb módon nyilatkozott mindig a lengyelekről: a „lengyel csőcselék", a „varsói poloskák" kedvelt kifejezései voltak. Megjegyzésre méltó, hogy ez a „szakértő" már 1933 szeptemberében az első nürnbergi kongresszusról visszatérőben igyekezett bebizonyítani nekem, hogy haladéktalanul szakítani lehet a Lengyelországhoz való közeledés politikájával, meg lehet indítani ellene a háborút, mert Németország elég erős már, hogy pár nap alatt megsemmisítse.

Hitlert kellemetlenül lepte meg, amikor dédelgetett tanácsosának meggondolatlanságára célzást tettem. Nyomban eltért a tárgytól s rögtön fantasztikus terveibe bonyolódott. Aztán mégis visszatért arra, amit Forster tévedésének mondtam. Nagyon is rendjén való, szólt, ha valaki túlbuzgóságból hibát követ el. Aki meg akarja érteni feladatunk valódi nagyságát, annak nem szabad észokokon kérődzenie. Véleménye szerint az igazi felforgató alapvető jellemvonása a túlbuzgalom. Voltaképpen azonban arról volt szó, hogy Forster nézetei tápláltak mohó vágyát és rejtett türelmetlenségét.

– A német nehézkes és kényelemszerető faj. Hiányzik belőle a felforgató lendület. A horogkereszt mozgalmán kívül nem is volt ehhez hasonló egész történelmünkben. 1848, meg a weimariak nyomorúságos köztársasága egészen felszínes dolog volt. Most először hatolunk a mélybe. Örömmel állapítom meg, hogy pártbeli bajtársaim a lehetetlenre törnek.

Aztán megint visszakanyarodott a Népszövetséghez. Az ő szemében ez az intézmény, mint egyébként minden demokratikus intézmény, rothadás és korrupció fészke csupán. Erről az oldalról semmi ellenállástól nem kell tartani, mert Genfben csak a tál levesükért rettegő tollrágók vannak. Különben ezentúl maga is a Népszövetség nyelvén fog beszélni. Menni fog ez is, egész könnyen.

– És pártbeli bajtársaim – fejezte be – pontosan tudni fogják, mit gondoljanak az egészről, amikor ilyen szavakat hallanak a szájamból: világbéke, lefegyverzés, biztonsági szerződések.

HITLER LERÁNTJA A LEPLET KÜLPOLITIKÁJÁRÓL X

Hitler csak 1934 elején avatott be külpolitikájának „titkaiba". A berchtesgadeni telelésből nemrég tért vissza Berlinbe. Nem volt még alkalmam beszámolni neki Pilsudskival folytatott megbeszélésemről. Hitler roppant szívélyesen fogadott, s köszönetet mondott mindazért, „amit a német Reich érdekében tettem". Engedett beszélni, csak itt-ott vetett közbe egy-egy kérdést. A német–lengyel szerződés megkötése, a nemzetipolgári és katonai körökből származó kifogások ellenére is, lényegesen megjavította Németország helyzetét. Ez a szerződés egy nagyszabású föderációs politika kiindulópontja lehetett volna Németország számára, amely végre kitépte volna elszigeteltségéből. A beavatottak azonban már arról suttogtak, hogy időleges kibúvó az egész; sutba vágják, mihelyt Németország olyan helyzetben lesz, hogy visszaragadhatja a hajdani német területeket s nem kell tartania nyugati beavatkozástól.

A dolgok ilyen beállítása arra is jó volt, hogy lecsillapítsa a pártot s arra is, hogy Hitler valódi szándékát tükrözze. Hitler ugyanis számtalanszor folyamodott álcázáshoz saját pártja felé éppúgy, mint a külföld felé. Ami engem illet, én azt hittem, rá lehet venni Hitlert, hogy ésszerű német terjeszkedési politikát űzzön Közép-Európában gazdasági és politikai vonalon egyaránt, és ilyenfajta politika első jelzőpóznájának tekintettem a lengyel paktumot.

Hitlert előterjesztésemnek főként azok a pontjai érdekelték, amelyekből kiindulva méregethette a lehetőségeket, hogy mit is ér az a paktum. Alig fejeztem be, nekemrontott ezzel a kérdéssel: – Lengyelország semleges maradna, ha a nyugati hatalmak ellen fordulnék?

Nem vártam ezt a kérdést, akkortájt nem is hittem, hogy gyakorlati értelme lehet, s némiképp habozva azt feleltem, Lengyelország állásfoglalása bizonyára attól fog függeni, olyan mértékű-e az enyhülés, hogy érdekközösséggé érlelődött már, ami lehetővé tenné Berlin és Varsó között az együttműködés

politikáját. De arra is kértem Hitlert, vegye tekintetbe, alig lábaltunk ki egy kritikus időszakból, amikor minden nap azzal fenyegetett, hogy preventív háborút indítanak ellenünk; meg kell várnunk az új helyzet megszilárdulását; ilyen körülmények között pedig kielégítő választ nem lehet adni a feltett kérdésre. Még azt a megjegyzést is megkockáztattam, hogy a lengyel célokat, legalábbis a lengyel marsall környezetében, inkább keleten és északkeleten keresik, mint nyugat felé.

Hitlernek ugyanez volt a nézete. – De Ausztria? Mit fog szólni Lengyelország, ha ráerőszakolom Ausztriára az Anschlusst? – Azt feleltem, hogy véleményem szerint Lengyelország mindenesetre örülni fog, ha a német terjeszkedés a lehető leghosszabb ideig elfordul a lengyel területektől. Legalábbis ezt sejtették velem Varsóban, anélkül azonban, hogy eldönthettem volna, vajon a lengyel szándékok mögött egyszerűen halogató taktikázás rejlik-e vagy messzebbre irányuló törekvés. Akárhogy is van, a múlt év júliusában azt az álnok kérdést tették föl nekem: A „Drang nach Osten" helyett miért ne inkább „Drang nach Westen"? Nyugaton elöregedő nemzetek vannak, ezzel szemben a keleti népeknél duzzadó növekedést tapasztalhatunk. A népsűrűség nyugatlengyel területeken jelentékenyen nagyobb, mint Németország keleti vidékein.

– Pontosan így van – felelte Hitler. – Ha a szláv területeket hódítom meg, kiteszem a német népet annak a veszedelemnek, hogy idővel elmerül a szláv tengerben s rabszolgasorba süllyed. – Mélyen elgondolkozva föl s alá kezdett járkálni. Megragadtam az alkalmat, hogy röviden fölvázoljam egy lehetséges keleti politika alapvonalait. Elsősorban azt hangsúlyoztam, ne nyargaljunk a határok kérdésén, elhelyett mélyrehatóan kifejlesztett gazdasági és politikai összeköttetésekre támaszkodva, a határok fölött teremtsük meg a közép-európai államok és délkelet között az érdekközösséget, amely utóbb fokozatosan és háború nélkül átalakulhat konföderációvá. Azt a megjegyzést is megkockáztattam, hogy egy ilyen békés terjeszkedési politikához Németország esetleg megnyerheti Nagy-Britannia támogatását is, s hogy ennek a politikának a kilátásai kedvezőek nemcsak Lengyelországban, hanem más országokban is. Hatalmas perspektívák nyílnak Németország előtt,

ha kijelenti, hogy megmarad nemzeti érdekeinek határai között; ha Németország ahelyett, hogy tovább erőltetné a területi újjárendezés politikáját, az együttműködés békés politikája felé orientálódnék. Pilsudski marsallal folytatott megbeszélésem során az volt a határozott benyomásom, hogy tartós egyetértést kíván a Reichhel.

Hitler némán hallgatta fejtegetéseimet. Nem bizonyos, oda figyelt-e. Hirtelen szavamba vágott:

– Persze, hogy jobb szeretném keleti politikámat Lengyelországgal s nem Lengyelország ellen csinálni. – Elgondolkozott, majd pár perc múlva így folytatta: – Nem mondom, alkalmat adok a lengyeleknek talán, hogy boldoguljanak. Vannak köztük, úgy látom, reálpolitikusok is, akik épp oly kevéssé becsülik a demokráciákat, mint mi magunk. De azoknak az uraknak megértőeknek kell lenniük. Akkor majd én is megértő leszek.

Később azt kérdezte, hajlandó-e Lengyelország területcserére. Azt feleltem, lehetetlen ilyen követelésekkel kezdeni lengyel politikánkat. Végezni végezhetjük ezzel. De Hitler már messze maga mögött hagyta saját kérdését: – A harc Versailles ellen – mondta – eszköze és nem célja politikámnak. Gondolhatja, hogy a birodalom régi határai nem érdekelnek. A háború előtti Németország visszaállítása nem elég nagy feladat ahhoz, hogy igazolja a horogkereszt forradalmát.

– Arra gondol, szövetkezik Lengyelországgal, és megtámadja Oroszországot? – kérdeztem.

– Talán.

– Legalábbis erre következtetek abból, amit régi határainkról mondott.

– Szovjet-Oroszország túl nagy falat. Nem kezdhetem el.

Megjegyeztem, ha rá lehet venni Lengyelországot a nyugati területek visszaadására keleten kilátásba helyezett kárpótlás fejében, ennek a kárpótlásnak értékesnek kell lennie lengyel szempontból. Lengyelország semmi esetre sem fog megelégedni fehérorosz területekkel. Kétségtelenül tengeri kijáratot kell neki biztosítani északon s kijutást a Fekete-tengerre.

– Így vagy úgy, de Ukrajnához nem nyúlhatnak. Sirassák már el előre a jó urak.

– Talán kissé korai még, feleltem, osztozkodni a medve bőrén a lengyelekkel. Látnunk kell előbb, lehet-e velük egyáltalán együttműködni és milyen határig. Nem kételkedem abban, hogy Lengyelországban, akárcsak Németországban, hatalmas érdekek fűződnek ahhoz, hogy Szovjet-Oroszországot kivessék Európából, félek azonban, hogy kevéssé értenék meg a németek ukrán politikáját. A lengyel fővárosban tett első látogatásomkor már értésemre adták, tanácsos lesz sutba dobni Rosenberg elgondolását a német ellenőrzés alá vonandó Ukrajnáról. Ha Lengyelországnak le kell mondania bizonyos érdekeiről nyugaton, gondolom, saját követeléseit akarja majd érvényesíteni Ukrajnára, Litvániára s esetleg talán Lettországra vonatkozóan is. A lengyel államférfiak szeme előtt, úgy vélem, egy hatalmas lengyel birodalom képe lebeg, amely az Északi-tengertől a Fekete-tengerig, Rigától Kijevig terjed.

– Nem tűrhetek határainkon semmiféle katonai hatalmat – tiltakozott Hitler – nem tűrhetem meg szomszédomul az imperialista, nagy Lengyelországot. Miféle érdekem lenne akkor Oroszországgal háborút kezdeni?

– Ilyen körülmények között – vetettem ellen – bajosan fogjuk meggyőzni Lengyelországot, hogy területeket engedjen át nekünk nyugaton.

– Hát kérem, át fogja engedni: vagy jószántából adja ide, vagy elvesszük tőle erőszakkal. Kezemben van az eszköz, amivel semlegességre kényszeríthetem Lengyelországot. Nagyon jól tudja, végső aduként itt van az új felosztása.

– Hogy érti ezt? – kérdeztem.

– A Lengyelországgal kötött minden megegyezés ideiglenes. Egy pillanatig sem gondoltam komolyan a megegyezést a lengyelekkel. Nem akarok osztozkodni egyetlen hatalommal sem. A Szovjettel is egyezményt kötök. Darabokra szedhetem Lengyelországot, amikor kedvem tartja. De nem akarom. Nagyon sokba kerülne nekem. Nem is teszem meg, ha elkerülhetem. Lengyelországra csak addig van szükségem, amíg nyugatról veszedelem fenyeget.

– Komolyan meg akarja rohanni a nyugatot?

Hitler sétálásában hirtelen megállt:

– Hát miért fegyverkezünk?

Megjegyeztem: erre nyomban, elkerülhetetlenül szövetség alakul, amelynek Németország semmiképpen sem tud ellenállni.

– Éppen ez lesz a feladatom, hogy megakadályozzam ennek a szövetségnek a létrejöttét, s hogy úgy haladjunk előre lépésről lépésre, hogy senki se állíthasson meg bennünket felemelkedésünkben. Hogyan érem ezt el? Ma még nem tudom. De el fogom érni. A bizonyíték erre Anglia habozása s Franciaország belső zavarai. – S Hitler újra felkapott kedvelt vesszőparipájára, hogy Anglia és Franciaország mennyire pacifista. Később többször is meggyőződtem róla, hogy semmi sem verheti ki a fejéből: Anglia teljesen képtelen a háborúra. Én nem voltam bizonyos ebben. Tévedésünk ára keserves meglepetés lehet.

Hitler gúnyosan nevetett. Újra meg újra elismételte, hogy Anglia soha többé nem fog háborút indítani Németország ellen. Angliának szüksége van az erős Németországra. Anglia és Franciaország sosem fognak közösen háborút viselni ellenünk.

– Át akarja törni a Maginot-vonalat? – kérdeztem. – Vagy Hollandián és Belgiumon akar keresztülhatolni? Ha az utóbbi terv mellett dönt, Anglia feltétlenül Franciaország mellé áll.

– Feltéve, ha lesz rá ideje. Különben nem is fogok áthatolni se a Maginot-vonalon, se Belgiumon. Úgy fogom intézni, hogy kiugrasszam Franciaországot a Maginot-vonalából anélkül, hogy magam egyetlen katonát is veszítsek. – Nem nagyon tudtam leplezni kételkedésemet. – Éppen ez az én titkom – harsogta diadalmasan Hitler.

– Természetesen mindent elkövetek, hogy meggátoljam az angol–francia koalíció létrejöttét. Ha sikerül magunk mellé állítanom Angliát és Olaszországot, hódítási tervünk első szakaszát sokkal könnyebb lesz valóra váltani. Mindenesetre ne féljünk a kísértetektől. Az angolok elzsidósodott demokráciája éppoly kevéssé életképes, mint Franciaország vagy az Egyesült Államok. Az én feladatom az, hogy legalábbis megkíséreljem megkaparintani háború nélkül széthulló birodalmuk örökségét. De nem riadok vissza attól sem, hogy megküzdjek Angliával. Ami Napóleonnak nem sikerült, az nekem sikerülni fog. Nincs többé megközelíthetetlen sziget. Patra fogok szállni

Angliában. A kontinensről pusztítom el városaikat. Anglia még nem tudja, hogy ma már mennyire sebezhető.

– De ha szembekerül egy angol–francia–orosz szövetséggel?

– Ilyesmi nem lesz, amíg én élek. Ha azonban sem sikerül győznünk, bukásunkba magunkkal rántjuk a világ felét, és senki sem örülhet majd a Németország fölött aratott győzelemnek. 1918 soha többé nem ismétlődik meg. Nem fogjuk megadni magunkat.

– De idáig nem fajul a dolog – folytatta Hitler csöndesebb hangon. – Vagy ha igen, csak vereségek szakadatlan sorozata után. Akkor pedig olyan helyen álltam, amely nem illetett meg. Biztosra veheti, sohase fogom hibáimat azzal takargatni, hogy a balszerencse rovására írom őket. Az erősek akarata legyűri a szerencsét és kiküszöböli a véletlent. – Azt mondtam, a 14-es háborúból legalább szűrjük le azt a tanulságot, hogy óvakodjunk egyszerre több nyúl után futni, s szövetségbe kergetni ellenünk az összes nemzetet, hogy aztán végül itt álljunk egyetlenegy szövetséges nélkül. Okosan megszabott célok, amelyeket egymás után, politikai eszközökkel érünk el anélkül, hogy erőszakhoz folyamodnánk, nézetem szerint ez az egyetlen járható út Németország számára.

Hitler türelmetlen lett.

– Ha a német nép ahelyett, hogy egy európai kontinentális államot alkot, világbirodalom urává akar lenni, s azzá kell lennie, ha élni akar, feltétlenül szükséges, hogy teljes és tökéletes függetlenséget és szuverenitást küzdjön ki magának. Érti, hogy ez mit jelent? Nem látja hát, milyen tragikus megcsonkítást kell eltűrnünk nekünk, Európa második nemzetének, tisztára földünk terméketlensége és életterünk szűk volta miatt? Egy nép csak akkor lehet világbirodalom urává, ha függetlenül élhet s fegyverrel védheti magát. Csupán az ilyen nemzetek szuverének a szó teljes értelmében. Oroszország szuverén. Az Egyesült Államok szuverén. Anglia is szuverén, az igaz, hogy mesterségesen s nem földrajzi alkata alapján. Franciaország is szuverén bizonyos mértékig. Miért jutott nekünk rosszabb osztályrész? Isteni akarat rendelkezett úgy, hogy munkaszeretetünk, tehetségünk, iparunk, katonai erényeink el-

lenére mindig ott maradjunk a második sorban, mindig Anglia mögött és Franciaország mögött, bár nagyobbak vagyunk, mint ez a két nép együttvéve? Maga se hiszi, én sem.

– Szükséges tehát, hogy Németországnak elég tágas teret szerezzek ahhoz, hogy megvédelmezhessük magunkat minden katonai szövetség ellen. Békeidőkben beletörődhetünk a mai viszonyokba. De nem békéről van szó, hanem mozgási szabadságunkról háború idején. Háború idején pedig annyira függünk a külföldtől, hogy az halálossá válhat a számunkra. Nem élhetünk, csak nemzetközi csereforgalom mellett s nincs kijáratunk egyetlen óceánhoz sem. Ez szorít bennünket örökösen politikailag függő helyzetbe. Olyan térségre van szükségünk, amely függetlenekké tesz bennünket minden politikai konstellációtól, minden szövetségtől. Kelet felé ki kell terjeszteni uralmunkat a Kaukázusig vagy Iránig. Nyugaton szükségünk van a francia tengerpartra. Szükségünk van Flandriára és Hollandiára. S mindezek fölött szükségünk van Svédországra. Gyarmati hatalmassággá kell válnunk. Legalább akkora hajóhadra van szükségünk, mint Angliának, mert a függetlenséghez feltétlenül szükséges anyagi alap a technika kívánalmainak s a fegyverkezés előrehaladásának függvényeként gyarapodik. Nem szorítkozhatunk, mint Bismarck, nemzeti célokra. Vagy Európa uraivá válunk, vagy széthullik nemzetünk s visszasüllyedünk állam-porszemekké. Érti már, hogy miért nem mehetek csak keletre vagy csak nyugatra?

Azt kérdeztem tőle, vajon ezek a tervek nem vezetnek-e oda szükségszerűen, hogy erőszakkal igyekszünk változtatni a dolgok természetes rendjén, vajon nem azt jelentik-e, hogy erőszakhoz folyamodunk ott, ahol sikert csak a szövetkezés politikája hozhatja meg. – És Anglia – üvöltötte Hitler –, az is csak összelopta, rabolta birodalmát! Szövetségi politikával hódította meg vagy erőszakkal? – Azt feleltem rá, más a helyzet ma és más volt a tizennyolcadik században, s kétlem, hogy ma eredményre lehet jutni olyan módszerekkel, amelyek százötven évvel ezelőtt lehetővé tették, hogy még szűz kontinenseken összeszedjék egy gyarmatbirodalom kisebb-nagyobb darabjait.

– Téved, kedves uram! Durva tévedés! Van valami, ami

nem változik a századok során, ez pedig az, hogy karddal, a fegyverek erejével alapítják a birodalmakat, nem pedig szövetségi politikával! – Nem első ízben állapítja meg, hogy semmi érzékem sincs a nagypolitikához, és pacifista ábrándozásba tévedek. Egyszer s mindenkorra jegyezzem meg, hogy a paktumoknak és egyezményeknek nincs időálló értékük. – Németország jövője nem a szövetségeken, hanem saját erején nyugszik.

Azt feleltem, hogy mindent összevéve, a Zollverein porosz politikája nélkül Bismarck nem alapíthatta volna meg a német Reichet. – És 66 és 70 diadalai nélkül ez a vámuniós politika éppúgy nem vezetett volna célhoz, mint a 48-asok fecsegése a frankfurti Szent Pál-templomban – vágta ki Hitler, mint valami adut. Azt feleltem, hogy ebben az ese ben vegyük legalább például a brit birodalom mai szervezetét. Olyasmire van szükségünk, mint a Westminster-akta, a közép- és kelet-európai országok számára, a kérdéses országok önkéntes uniója Németország uralma alatt. Nézetem szerint ez felel meg legjobban helyzetünknek és lehetőségeinknek.

– No, szépen vagyunk – szólt Hitler –, hát a brit birodalmat és híres alkotmányát ajánlja mintául ahhoz amit a horogkeresztnek kell összekalapálnia, hogy biztosítsa Németország jövőjét? Hát nem és nem! Az angol birodalom mindenütt a felbomlás és a kikerülhetetlen összeomlás jeleit mutatja, mert sehol sem találni már benne hatalmi vágyat. Amikor már nincs bátorsága valakinek az ököl erejével uralkodni, amikor már túlságosan emberiessé vált ahhoz, hogy parancsoljon, legfőbb ideje visszavonulnia. Anglia még meg fogja bánni humanitárius puhaságat. A birodalmával fog fizetni érte. Különben megtörténhetik, hogy egy régi hatalom, még ha nincs is igazi kormánya, elvegetál mondjuk néhány évtizedig. De új birodalom nem születhet, csak vérben és fegyver által, a legkeményebb akarat s a legbrutálisabb erő nyomása alatt.

Hitler izgatottan föl s alá száguldott a dolgozószobában, így folytatva:

– Összekovácsolom acélmagját egy új birodalomnak, amelyet szétzúzhatatlan kapcsok fognak össze. Ausztria, Csehország, Morvaország, Nyugat-Lengyelország! Százmillió ember

tömör tömbje, szétzúzhatatlan, nincs rajta egyetlen repedés sem, nincsenek benne szabad kisebbségek! Ez lesz a mi uralmunk szilárd alapja. E tömb körül először egy kelet-európai konföderáció, Lengyelország, a balti államok, Magyarország, a Balkán-államok, Ukrajna, a Volga-vidék, Georgia. Konföderáció, persze, de természetesen a beletartozó népeknek nem lesznek meg ugyanazok a jogaik, mint a németeknek. Segédnépek uniója lesz, hadsereg nélkül, saját politika nélkül, saját közgazdaság nélkül. S egy pillanatig sem gondolok arra, hogy e népek bármelyikének emberiességi alapon engedményeket tegyek. Például Magyarországnak, régi határai visszaállítására. Nem fogok semmiféle különbséget tenni barát és ellenség között. A kis államok kora lejárt. Továbbá nyugaton a vazallusállamok egy másik rendszere: Hollandia, Flandria és Észak-Franciaország konföderációja. Végül egy északi konföderáció: Dánia, Svédország, Norvégia. – S Hitler belemerült látomásainak önelégült festegetésébe.

– Mostantól kezdve az erőviszonyok folytonosan változni fognak – folytatta –, de bizonyos előkészítő időszak lezajlása után minden Németország javára fog dolgozni. Semlegesek nem lesznek többé. A semlegesek sorsa az, hogy a nagyhatalmak csatlósaivá váljanak. Fel fogják szívni őket. Mindez nem egy csapásra fog bekövetkezni. Lépésről lépésre, de vaslogikával haladok előre.

Hitler hallatlan magabízással tárta elém az egész tervhálózatot, s ezek a tervek annál is meglepőbbek voltak, mert megvalósításukhoz már az alapfeltételek is hiányoztak. 1934-ben ezek a tervek teljes egészükben joggal látszottak egy nagyzási hóbortba esett ember üres képzelgéseinek. 1940 küszöbén azonban szédült németek azt hihették, hogy részben meg is valósultak. Az az ember pedig, aki annyi minden lehetetlenre tört, megrészegedett saját csalóka „nagyságától" és félistennek képzelte magát.

Hitler őrült álmai kiterjedtek az egész világra. Angliát gyönge pontjain akarta megtámadni, Indiában és Kanadában. Európa nyugati partjáról szólva azt mondta a pusztítási vágy különös lelkendezésével: – Nyolc órán belül partra szállunk Angliában.

Mikor azt vetettem föl, hogy a blokáddal meg lehet fojtani Németországot, gúnyos kacagás volt a válasz: – Hadiflották? Gazdag demokráciák költséges játékszerei.

Ebből a beszélgetésből emlékezetemben maradt még Hitler véleménye Olaszországról. Az olasz fasizmust bohóckodásnak tartotta, s gyűlölködő megvetéssel beszélt róla: – Amiként az olasz népből sohasem lesz harcos náció, úgy maga a fasizmus sem értette meg, mi a tét a most kezdődő kolosszális küzdelemben. Ideig-óráig való érvényességgel persze megköthetjük velük a szövetséget, de alapjában véve csak mi, horogkeresztesek, egyes-egyedül mi fogjuk fel a titkát a várható hatalmas fordulatoknak. S ezért vagyunk mi a Gondviselés egyetlen választott népe, amely rá fogja sütni bélyegét az eljövendő századra. Nagyon mélyre kellene süllyednie Németországnak, ha a döntés órájában olyan népre bízná magát, mint amilyen az olasz.

Hitler az ajtóig kísért: – Vigyázat! Küldetésünk: győzelmesen és sokkal kedvezőbb körülmények között befejezni az 1918-ban félbeszakadt háborút. Ha ez sikerül nekem, a többi mind ölünkbe hullik a történelmi törvényszerűség erejénél fogva. Mögöttünk csak egy egyszerű fegyverszünet van s előttünk a győzelem, amelyet 1918-ban ki engedtünk siklani a markunkból.

Hitler pár szíves szóval búcsúzott tőlem. Az volt az érzésem, hogy nagyot süllyedtem a szemében. De azért mégis erőt vett magán, s újra megköszönte, amit Lengyelországban végeztem.

HÁBORÚ VAGY BÉKE OROSZORSZÁGGAL?

Egyik későbbi találkozáson fejtette ki Hitler előttem nézeteit Szovjet-Oroszországot illetően. 1934 tavaszán jelentkeztem nála, hogy beszámoljak a Danzig és Lengyelország között folyó tárgyalásokról, amelyek akadoztak, azaz pontosabban szólva, holtpontra jutottak. A német–lengyel szerződés megkötése óta Németországnak módjában volt baráti befolyását érvényesíteni Varsóban a Szabad Város javára.

Ebből a témából következett, hogy megvitassuk Hitlerrel Moszkvához való viszonyunkat. Oroszországot mindig érdekelte Danzig függetlensége, s bizonyos esetekben nyomást is gyakorolt Lengyelországra. Megkíséreltem még jobban alátámasztani ezt az érdeklődést Kalinánál, a Szovjetunió akkori danzigi képviselőjénél, hogy mintegy megerősített hátvédül használhassuk fel Lengyelországgal való tárgyalásaink folyamán. Nemcsak gazdasági kérdéseket beszéltünk meg, hanem szőnyegre került Danzig politikai problémája is. Azt sugalltam neki, nagyon hasznos volna szélesebb körű függetlenséget biztosítani a Szabad Városnak, amelyet joggal lehet „a legnyugatibb balti államnak" tekinteni.

Ez a felfogás igen érdekelte Kalinát. Fáradozásaim azonban, hogy megegyezést hozzak létre Moszkva és Danzig között – ennek a megegyezésnek az lett volna a kiindulópontja, hogy néhány hajót építünk a Szovjet számára – nem vezettek sikerre. Oroszország szemmelláthatóan eltávolodott Németországtól is, Danzigtól is. Ennek a magatartásnak okát is adta Kalina, aki nagyvonalú államférfinak látszott, mivel kedvelte az őszinte beszédet.

– Az önök horogkeresztes mozgalma forradalmi mozgalomnak nevezi magát – fordult hozzám egy hivatalos ebéden –, mondjuk, hogy így van, de akkor azt kérdem, mire használják ezt az állítólagos forradalmi erőt? Az önök úgynevezett szocializmusa csupán csalétek, maszlag a tömegek számára. Amit maguk csinálnak, nem forradalom, hanem felforgatás, brutális, zagyva és céltalan. Semmi esetre sem a szociális haladás értelmében vett forradalom. Az önök vezérei a hatalomra törnek. S hogy megszerezzék, visszaélnek Németország forradalmi erejével és kimerítik azt. Önök veszélyesebbek a számunkra, mint a régi kapitalista államok. A német nép rálépett a szabadság útjára, de maguk ki fogják játszani. Maguk csüggedt, gyanakvó és minden teremtő erőfeszítésre képtelen népet hagynak majd maguk után. Egy szép napon a tömegek elpártolnak önöktől.

Meg kell itt jegyeznem, hogy néhány barnainges vezető ember, köztük Goebbels is, már az első évektől kezdve folytonosan kacsingatott a Szovjetunió felé. A nagy nyilvánosság előtt

is így beszéltek. Később is megmaradtak e mellett az álláspont mellett, sőt nyíltan vagy kevésbé nyíltan híveket is igyekeztek toborozni e nézet számára. Sok gauleiter fennen hangoztatta, milyen hasznos lenne egy német–orosz szövetség, ez lenne a célhoz vezető egyetlen rövid út, amelyen sok vargabetűt és veszedelmes buktatót kikerülhetnénk. Hitler érdemben nem nyilatkozott, ennek többféle oka volt. Nem ideológiai megfontolások vezették, hanem praktikus szempontok. Elvi kifogása nincs a megegyezés ellen, szűk baráti körben legalábbis így nyilatkozott.

– Menjen csak Moszkvába, beleegyezem – szólt, amikor bizonyos terveket hoztam szóba előtte, amelyek kimozdíthatnák a holtpontról a lengyel–danzigi megbeszéléseket. Én már át is néztem ezeket a terveket Kochhal, a königsbergi gauleiterrel. – Igen, Koch eszes ember, de sok gondot okoz nekem. – Hitlernek ehhez a megjegyzéséhez tudni kell, hogy Koch Gregor Strasser barátja volt. Strasser kegyvesztett lett s Hitler vadul gyűlölte, mert esetleges versenytársat látott benne.

Óvakodtam szóba hozni az egyenetlenségeket, amelyek a párt kelet-poroszországi szervezeteiben dúltak, s beszámoltam Hitlernek, mit láttam Koch „Terv-térkép Intézet"-ében. Egy Grünberg nevű fiatal tanár fantasztikus gyűjtemenyt hozott össze a „jövő tájai"-ból. Az intézetben térképeket láttam, tele elképzelt tökéletesítésekkel, volt azokon mindenféle villamos erőmű, távvezeték, autóút, vasútvonal, csatornahálózat. Ezek a legaprólékosabb részletességgel kidolgozott gazdasági „tájak" kiterjedtek egész Kelet-Európára a Fekete-tengerig s a Kaukázusig. A terveken Németország és Nyugat-Oroszország gazdasági és közlekedési szempontból már egyetlen óriási tömböt alkotott. No persze hogy minden Németország felé irányult, hisz Németországé a terv, s hite szerint ő is fogja végrehajtani. Lengyelországnak és Litvániának viszont nyoma sem volt sehol. Egy roppant kontinentális terület közlekedési hálózata tárult itt elénk, amely Vlissingentől Vlagyivosztokig terjedt. – Ha nem valósítjuk meg mindezt, fabatkát sem ér mozgalmunk – felelte Koch, amikor elcsodálkoztam azon, hogy ilyen roppant fába vágta a fejszéjét.

– Koch kissé elgaloppírozza magát – mondta Hitler. – Azt

akarja nekem bebizonyítani, hogy Németország és Oroszország uniója kirántana bennünket a kátyúból. Csakugyan, miért ne kötnék egyezményt Oroszországgal, ha ez a lépés megjavíthatja helyzetemet? Egyáltalában nem vagyok elfogult. Egy szép napon még sor kerülhet rá. Ennek nagyrészt Lengyelország lesz az oka. De Koch azért mégis téved. Ha az ő tervei után megyünk, sosem érünk el teljes eredményt, ami pedig számunkra feltétlenül szükséges. Ezzel a vargabetűvel sohasem jutunk el oda, hogy a világegyetem fölött uralkodó óriásállammá legyünk. Minden ilyen paktum csak siettetné a döntő háborút, hiszen ez kikerülhetetlen. Csak egy úr lehet a földön, nem pedig kettő. Mivel mi leszünk azok, meg kell vernünk Oroszországot. Akkor azután Kochnak bőven lesz ideje a helyszínen megvalósítani a vázlatait és terveit. Utána, nem pedig előtte.

– Nem is arra gondoltam – feleltem én –, hogy szövetséget kössön Németország a Szovjetunióval, hanem csak időleges rendezésre volna szükség, hogy a hátunkat fedezhessük. Különben nekem is az a véleményem, hogy ez a szövetség nem lenne éppen veszélytelen Németország számára.

– Miért? – támadt rám gorombán Hitler. – Egyáltalában nem ezt mondtam.

– Németország bolsevizálásának veszélyére gondolok.

– Ilyen veszély nincs s nem is volt soha – vágott vissza Hitler. – Elfelejti, hogy Oroszország nemcsak a bolsevizmus hazája, hanem a világ legnagyobb kontinentális birodalma is, s mérhetetlen erőkészlet fölött rendelkezik. Ez a veszedelem. Vagy teljes szövetségre lehet lépni velük vagy semmilyenre.

– Egyáltalán nem vagyok benne bizonyos, hogy meg tudunk egyezni Oroszországgal diplomáciai és gyakorlati téren, ha nem vesszük figyelembe a bolsevizmust. – Nem Németország bolsevizálódik, hanem a bolsevizmus alakul át mozgalmunk egy válfajává – felelte Hitler. – Oroszországban valódi forradalmi szellem él. Ezt a tényt én mindig számításba vettem, s ezért rendeztem úgy, hogy nyomban vegyenek fel a pártba minden volt kommunistát.

Néhány ellenvetést kockáztattam meg óvatosan: a kommunisták becsalogatása veszedelmes dolog, rendszeres munkával

szétbomlaszthatják a pártot. Sokról tudok, aki pártot cserélt ugyan, de azért továbbra is kommunista munkát folytat. Hitler durván ledorongolt: ő vállalja ezt a veszedelmet. – A felforgató szellem bennünk olyan erős – hencegett –, csodálatos mozgalmunkat olyan elemi hév fűti, amely akaratuk ellenére is átgyúrja az embereket.

Ha szövetséget köt is Oroszországgal, tartalékban ott van a „második forradalom", amely minden „fertőzéstől" megóvja. – Társadalmi állapotaink gyökeres felforgatásából nem sejtett új erőt fogok meríteni. Az azonban tény, hogy olyan társsal vagy ellenféllel állunk szemben, aki éppen olyan erős mint mi, s akitől tanácsos tartani. Fölszippanthatnak bennünket, s mint nemzetet szétolvasztanak. Megfigyelte, hogy németek, akik sokáig éltek Oroszországban, soha többé nem tudnak visszavedleni németté? A mérhetetlen térség megbabonázta őket. Rosenberg miért olyan nekivadult ellenfele a bolsevistáknak? Azért, mert nem engedik, hogy orosz legyen.

– Meglepetéssel tapasztalom – feleltem –, hogy ifjúságunk tekintélyes csoportja, azok, akik neokonzervatívoknak, újporoszoknak nevezik magukat, igen sok fiatal mérnök, fiatal hivatásos tisztek igen erősen vonzódnak Moszkvához, s Németország egyetlen menekvési lehetőségét az orosz szövetségben látják. – Megjegyzésem nem tetszett Hitlernek. – Tudom, mire céloz – mondta –, Spengler elméletére, a „porosz szocializmusra" s egyéb léhaságokra. Mindez arra jó csak, hogy foglalkozzanak valamivel tábornokaink, akik politikai számháborúkkal szórakoznak. Az Oroszországgal való katonai megegyezést kényelmes megoldásnak találván, nyomban felfedezik magukban az antikapitalistát. Ebben aztán elringatják magukat s porosz szocializmusukat kaszárnya-fegyelemnek értelmezik, amely kezükbe adná a hatalmat a bérek és az egyéni szabadság fölött. Az egész azonban nem ilyen egyszerű.

– A mérnökök örömét is megértem, szeretnek tervezgetni, terveket rajzolgatni. De itt sem olyan egyszerű a probléma; ezt sem lehet egyedül a technikai tudás és a nyersanyagok cseréjével megoldani. Szó sincs róla. Oroszország, mint a polgári demokratikus Németország gyarmata – ez nevetséges és ostoba gondolat. Egy nemzetfölötti munkásállam gondolata,

amelyben a munka valóságos büntetési feladat a tudományosan csoportosított üzemek hálózatában, csak egy, minden német népi ösztönt nélkülöző, intellektuel-klikk őrjöngő és a racionizálásba belebolondult agyában születhetett meg. Ez az egész „porosz szocializmus" üres ábránd és balekfogás. Téves és veszedelmes, mert elzárja az utat a horogkeresztes mozgalom előtt.

– Lehet, hogy nem kerülhetem el az Oroszországgal kötendő szövetséget. De ezt a lehetőséget utolsó tromfnak tartogatom. Ha kivágom ezt az adut, ez lesz talán életem döntő cselekedete; de nem kell róla összevissza fecsegni irodalmárok locsogó kaszinózásain s nem szabad idő előtt kijátszani sem. S ha valamikor Oroszországra dobom is be a tétemet, semmi sem fog visszatartani attól, hogy hirtelen megint köpönyeget fordítsak s megrohanjam, amikor már nyugodtan elértem kitűzött céljaimat.

– Együgyűség volna azt képzelni, hogy végig egyenes úton fogunk előre haladni. Arcvonalainkat a szükséghez képest fogjuk változtatni s nemcsak katonai arcvonalainkat. Egyelőre azonban maradjunk csak meg elméletünk mellett, s tartsuk a bolsevizmust továbbra is halálos ellenségünknek. Lehetőleg azon a ponton kell újrakezdenünk a támadást, ahol a hadseregeink megálltak a világháborúban. A fő cél most is az, ami a múltban volt, hogy megsemmisítsük a fenyegető szláv tömegeket. Németország nem terjeszkedhet és nem nőhet meg e tömeg nyomása alatt. Ne feledjük el, hogy szláv népek szaporodása felülmúlja Európa minden más nemzetének szaporodását. A mi küldetésünk megakadályozni, hogy az orosz sztyeppe elborítsa Európát. Semmi sem hárítja el a döntő mérkőzést a német faj s a szláv tömegek között, a német szellem s a szláv tömegek között. Olyan szakadék van köztünk, amelyet semmiféle sajátos politikai érdek nem tüntethet el. A német parancsolók hierarchiájának igája alá hajtani az engedelmes rabszolgákat. Mi vagyunk az egyetlen nép, amely képes megteremteni a nagy kontinentális életteret, az ököl hatalmával, nem pedig azzal, hogy paktumokat kötünk Moszkvával. Ezt a döntő játszmát meg fogjuk játszani s meg fogjuk nyerni. A győzelem sarkig tárja majd előttünk a világ-hegemónia ka-

puját. Ezzel nem azt mondom, hogy nem fogok az oroszokkal egy darabig együtthaladni, ha hasznát látom, de akkor is azzal a feltett szándékkal, hogy mihelyt megtehetem, visszaváltok eredeti célunkra.

„KÖTELESSÉGÜNK AZ ELNÉPTELENÍTÉS!"

Valóban ez a kettős játék lenne Hitler oroszországi programjának alapgondolata? Bevallom, nem is akartam elhinni, amikor rádöbbentem. Abban az időben még el sem tudtam képzelni, hogy Hitlernek nincs semmi meghatározott politikai célja, s hogy kedvező alkalom kínálkozik, kész megtagadni mindazokat az eszméket, amelyekért azelőtt harcolt. Igyekeztem elhitetni magammal, hogy amit Oroszországról mondott, talán csak rögtönzés, üres komédia, hogy elképessze s megszédítse hallgatóját. Tudtam, hogy Hitler nagy komédiás, mindig a rivalda előtt ágál. Remekül tudja elkaparintani mások szavait, s úgy tálalni fel rögtön, mintha saját elgondolásai volnának. Nem lepett volna meg, ha az utánam következő látogatója előtt pontosan az ellenkezőjét bizonygatja annak, amit úgy tárt elém, mint legmélyebb elmélkedéseinek eredményét.

Hitler „politikája" egyszerűen csak alkalmazkodás az adott viszonyokhoz. Folytonosan kész meghökkentő könnyedséggel sutba vágni azt, amit egy pillanattal előbb még érinthetetlen alapelvnek hirdetett. Lépten-nyomon kiütközik Hitler múltja, a fizetett politikai ügynöké, akit mindig a személyes mohóság vezetett, ma a marxistákkal kacérkodott, holnap meg a bajor monarchisták pénzét vágta zsebre. Politikai szédelgésének két alapvető jellemvonása van: az egyik a határtalan kétszínűség, a másik az a képessége, amellyel szemben az ember teljesen védtelen, hogy egyik pillanatról a másikra a legtermészetesebb módon elfelejti iménti ígéreteit vagy kijelentéseit. A köpönyegforgatás művészete mögött ne gondoljuk, hogy valami machiavellis számítás lappang. A legtöbb nácit Hitlerrel az élen a szó szoros értelmében elhagyja az emlékezetük, amikor éppen el kell felejteniük azt, amire nem akaródznak emlékezni. Hisztériás nőknél gyakori tünet ez. Velem gyakran megesett – s fel-

tételeztem, Hitler egyéb munkatársai ugyanezt tapasztalták –, hogy amikor egy korábbi kijelentésére hivatkoztam, csodálkozva tekintett rám, ha ugyan nem jelentette ki ridegen, hogy sosem mondott ilyesmit.

Ha az ember maga nem tapasztalta, bajosan tudja elképzelni, hogy ezek a bohócok milyen könnyedséggel ugrották át lépten-nyomon saját árnyékukat. Íme, ez az az ember, akiről azt mondták, hogy politikája megingathatatlan alapelveken nyugszik, s aki a világszínpadra lépésének pillanatában példátlan cinizmussal tagadta meg egész múltját, mert a fejében csak egy gondolat járt, az, hogy hatalmon maradjon.

A külpolitikájáról szóló, imént vázolt beszélgetés során kicsúszott a száján egy mondat, amely különösebb figyelmet érdemel. Ismételten célzott akkor Hitler arra a veszedelemre, amelyet a német nép számára a szláv elemek magas arányszáma jelent. Ez a telítettség végül is kikerülhetetlenül a faji jelleg megváltoztatására fog vezetni. – Már – mondotta – túlságosan sok szláv vér van az ereinkben. Nem figyelte meg, hogy hány fontos pozíciót betöltő embernek van szláv neve Németországban? Egy szakértő azt mondta nekem, hogy még ötven évvel ezelőtt is egészen más volt a helyzet. Vizsgálódásai, úgy emlékszem, főképp a porosz köztisztviselői karra terjednek ki. Ugyanez a szakértő azt is bizonygatta, hogy a vétségek és bűntettek nagy százalékát szláv hangzású nevet viselő egyének követik el. Milyen következtetést von le maga ebből? Nemde, azt hihetné az ember, hogy egy társadalmilag alacsonyabb rendű kisebbség lassan-lassan uralkodó osztállyá válik. Rettentő veszedelmet jelent ez a német nép számára. Azon az úton van, hogy elveszti eredeti nemzetiségét, mialatt egy idegen nép magáévá teszi a nyelvét. A nép a maga egészében változatlanul német. De a germán földön úgy él, mint valami idegen házban. A százszázalékos német ma csak megtűrt idegen saját nemzetének kebelében. Majdnem olyan eredmény ez, amilyent más módon ugyan, a zsidók értek el.

Hitler elhallgatott. Nem szakítottam félbe.

– A legkevesebb – folytatta – amit meg kell tennünk, az, hogy megakadályozzuk ennek az idegen vérnek további beszivárgását népünk ereibe. Elismerem, a veszedelem nem fog

csökkenni, ha nemsokára olyan területeket foglalunk el, ahol a szláv népesség többségben van. Olyan elem ez, amelytől nem tudunk egykönnyedén megszabadulni. Gondoljon csak Ausztriára, Bécsre. Mi német még ott?

– Így válik kötelességünkké az elnéptelenítés, aminthogy kötelességünk módszeresen előmozdítani a német népesség szaporodását. Elnéptelenítési eljárást kell megállapítani. Azt kérdezheti tőlem, mit jelent az „elnéptelenítés", vajon az-e a célom, hogy egész nemzeteket kiirtsak? Nos, igen, ilyesmiről van szó. A természet kegyetlen, jogunk van hát nekünk is kegyetlennek lennünk. Ha az eljövendő háború vas és tűz orkánjába tudom hajszolni a germánság virágát anélkül, hogy a legcsekélyebb sajnálatot érezném a drága vérért, amely patakokban fog ömleni, ki vitathatná el tőlem a jogot, hogy megsemmisítsem alacsonyabb fajú emberek millióit, akik úgy elszaporodtak, mint a legyek s akiket egyébként nem fogok kivégeztetni, hanem csak tervszerűen megakadályozom szaporodásukat? Például úgy, hogy évekre különválasztom a férfiakat a nőktől. Emlékszik, mennyire csökkent a születések száma a múlt háborúban? Miért ne tennénk meg szándékosan és hosszú évekre szólóan azt, ami akkor csak kikerülhetetlen következménye volt a hosszas küzdelemnek? Sokféle módja van a nemkívánatos nemzetek aránylag fájdalommentes és nem nagy vérontással járó kiirtásának.

– Egyébként – folytatta – cseppet sem szégyellem ezt a gondolatot, és a nagy nyilvánosság előtt is hirdetni fogom. A háború után a franciák eleget hányták a szemünkre, hogy túlságosan sokan vagyunk. Azt mondták, németből húszmillióval több van a kelleténél. Most majd kellőképp megfordítva, mi fogjuk ezt mondani. Az irányított népesedési mozgalom hívei leszünk. Elfogadom azoknak az uraknak becslését: el kell tüntetni húszmillió embert, de legyenek szívesek megengedni nekünk, hogy máshonnan tüntessük el őket, ne a németek közül. Annyi század óta beszélnek a szegények és megnyomorítottak védelméről, most talán itt van a pillanat, hogy megvédjük az erőseket, akiket a náluknál alacsonyabbrendűek fenyegetnek. E pillanattól kezdve a hosszú lejáratú német politika egyik főfeladata lesz, hogy minden módon gátat vessen

a szlávok burjánzó szaporodásának. A természeti ösztön parancsa minden élőlény számára, hogy necsak legyőzze, de meg is semmisítse ellenségét. Elmúlt időkben elismert joga volt a győztesnek, hogy egész néptörzseket és hordákat irtson ki. Emberiességünk tanúbizonyságát adjuk azzal, hogy ellenségeinket fokozatosan, vérontás nélkül fogjuk kiküszöbölni az életből, vagyis egyszerűen másokra szabjuk ki azt a sorsot, amelyet számunkra tartogattak.

ÉSZAKGERMÁN MÍTOSZ

A legutóbbi évek történetében a legmegdöbbentőbb jelenségek egyike, hogy sokáig sem Németországban, sem külföldön nem vették elég komolyan a nácizmust s a fenyegetést, amit jelent. Különféle okokkal lehet magyarázni ezt az értetlenséget. Legalább egyre akarom itt felhívni a figyelmet. Nem tettek különbséget kellő határozottsággal között, ami a nácizmusban csak vásári bohóckodás volt és rikító álcázás a tömegek megszédítésére, s bajnokainak valódi szándékai között.

Sok időbe telt, még az úgynevezett beavatottaknak is, legalábbis azoknak, akik nem tartoznak a párt félistenei közé, míg megpillanthatták a díszletek mögött rejtőző valóságot. Volt például egy „Északgermán Társaság", a székhelye Lübeckben volt, ebben az ősi Hanza-városban. A társaság azt tűzte ki hivatásául, hogy kulturális és személyi összeköttetést tartson fenn Németország és a skandináv államok között. A nácizmus rátette a kezét a társaságra, „áthangolta", mint annyi mást, s a társaság jóhírét kihasználva igyekezett Skandináviában rokonszenvet és hasznos összeköttetéseket biztosítani magának. Ezt az igen tiszteletre méltó, ámbár kissé északgermán romantikával színezett, szigorúan kulturális testületet galád propaganda és cinikus kémkedés boszorkánykonyhájává alakították át fokozatosan, jóformán a tagok tudta nélkül, a Reichben éppen úgy, mint a skandináv országokban.

Ősi Hanza-hagyományok értelmében az Északgermán Társaság fiókot állított fel Danzigban s felkértek, hogy vállaljam az elnökségét. 1934 tavaszán közgyűlést tartottunk Lübeck-

ben. Az ünnepségek középpontjában Rosenberg állt s vele Rust közoktatásügyi miniszter. Hivatalos szónoklatok, előadások, skandináv vendégek használatára szánt írók-házának felavatása, dagályos köszöntő, amelyet Blunck, a birodalom Írószövetségének elnöke mondott el, éjszakai orgonahangverseny az ősi Szent-Szűz templomban, egyszóval az ünnepség a legpolgáribb, a legbékésebb, és a legunalmasabb módon bonyolódott le.

Az iparmágnás Thyssen, aki velem együtt részt vett az összejövetelen, panaszkodott, hogy mit pocsékoljuk itt az időt kongó frázisok áradatának hallgatásával. Werner Daitz birodalmi miniszter végeérhetetlenül szavalt „a nagy térségek európai közgazdaságáról". Majd a helybeli gauleiter, Hildebrandt, aki azelőtt mezőgazdasági munkás volt, tartott egy éppolyan nagyképű, mint amennyire zavaros szónoklatot. Az igazi emberi civilizáció, harsogta, a skandináv népeknél született meg a Balti-tenger partvidékén, nem pedig a földközitengeri nemzetek körében. A Földközi-tenger vidéke s a Baltikum! Amaz a hanyatlás és a semita méreg hazája, emez a hősiesség és az árja faji szellem otthona.

S így áradt tova ez a zagyvaság szakadatlanul. A hallgatók, származásuknak és képzettségüknek megfelelően vagy undorodtak, vagy együgyű révültségben lelkendeztek. Az előbbiekhez tartozott a hajdan befolyásos régi szenátor-családok néhány jelenlevő képviselője. De mindent összevéve kevesen voltak köztünk, akik tisztán látták, hogy vakmerő komédia játszódik le szemünk előtt. Az északgermán mitológia ártatlan ringy-rongyai félelmetes vállalkozást takartak.

Íme, a meztelen igazság: Hitler a fentebb ismertetett társalgás során azt mondta nekem, hogy az eljövendő háborúban nem lesz többé semleges ország. Hozzátette még, hogy a skandináv államokat, ugyanúgy, mint Hollandiát és Belgiumot. be kell kebelezni a Reichbe. Ha kitör a háború, egyik első lépése lesz Svédországnak elözönlése, mert nem engedheti át a skandináv országokat az oroszok vagy az angolok befolyásának. Felhívtam a figyelmét arra, hogy a nagy félsziget katonai birtokbavételéhez, mivel úthálózat jóformán nincsen, aránylag tekintélyes haderőre lesz szükség. Hitler azt felelte erre, nem

akarja elfoglalni az egész országot, csak a főbb kikötőket, a gazdasági központokat s elsősorban a vasbányákat.

– Vakmerő, de érdekes vállalkozás lesz – mondotta – olyan, amilyent még senki sem kísérelt meg a történelem folyamán. A hadiflotta védelme alatt, a repülőgépek tömegének támogatásával egyidőben indítok egy egész sorozat villámtámadást. A svédek egyetlen ponton sem tudnak majd hathatósan ellenállni. Még hogyha egy-két ilyen lecsapás meg is hiúsul, hadi céljaink nagy többségét el fogjuk érni s természetesen nem engedjük ki többé a markunkból.

Látva álmélkodásomat, hozzátette még, hogy a politikai siker biztosítására feltétlenül szükséges, hogy cinkosok és rokonszenvezők sűrű hálózata alakuljon ki Svédországban. Valóban, a villámtámadások csak akkor válnak a skandináv országok bekebelezésének előjátékává, ha az ügyünk számára megnyert elemek megbuktatják a fennálló rendszert és követelik Svédország csatlakozását a Birodalomhoz. A svédek épp úgy nem fogják háborúba hajszolni magukat, mint 1905-ben, amikor Norvégia elszakadt.

– Ezt az elhatározást minden módon meg fogom könnyíteni számukra, ki fogom jelenteni, hogy nincs hódító szándékom, egyszerűen a természetes helyzetnek megfelelő együttműködést akarok, amit Svédország is kíván, ha már nem kell a semlegességbe kapaszkodnia, vagyis az oroszoktól és az angoloktól való féltében nem szánja el magát öngyilkosságra. Azt fogom mondani, hogy segíteni jöttem, hogy „védelmem alatt a jószándékú elemek szabadon határozhassanak".

Bevallom, hogy megint többé-kevésbé mulatságos blöffnek vettem Hitler szavait. Most már tudom, hogy komolyan kell venni őket. Mindenesetre azonban nem a tiszta árja vér, nem a viking-hősiség mítosza táplálja Hitlerben az érdeklődést a skandináv országok iránt. Őt a vasbányák érdeklik. S Blunck, írószövetségi elnök úr svéd barátai csak jámbor statiszták a tragikus bohózatban, amelynek mélyebb értelmét sohasem fogták föl.

Egy a sorsuk mindazoknak, akik külföldi német szervezetekben dolgoznak. A legtöbbjük nem is sejti, milyen szörnyű módon élnek vissza velük. Később ki fog derülni, micsoda bizalmi tőkét pocsékoltak el. A külföldi német kolóniák a náci propaganda termőtalaját alkották, gomba módra nőttek ki belőlük, s a tagokat mindenre felhasználták, egészen a kémkedésig. Minden németet kis kerék gyanánt illesztettek be ebbe a hatalmas gépezetbe, akár megmaradt birodalmi állampolgárnak, akár honosíttatta magát abban az országban, amelyben lakott. Minden egyesületet, ha csak nem volt nyíltan náciellenes, átalakítottak politikai kutató és propagandaszervvé, s kényszerítették, hogy szemérmetlenül áthágják a törvényesség és lojalitás határait.

Ezeknek az egyesületeknek a tagjai általában nem tudták, milyen aknamunka folyik a sötétben. Csak a klikkek versengését látták, a tisztségeken és javadalmakon való marakodást. Ezek a visszatasztító vetélkedések vígan dúltak minden külföldi német csoportban. A bennük véletlenül összetalálkozott különféle új és régi politikai irányzatok képviselői versengtek a szolgalelkűségben s a Hitler személye iránti lelkesedésben, mindenki ki akarta érdemelni a Reich befolyásos köreinek kegyét, vagyis azoknak az embereknek kegyét, akikre újabban a pénzügyek kezelését bízták, s akik rendelkeztek a szétosztandó méltóságok és javadalmak fölött.

Így szerveződött meg a párt könyörtelen ellenőrzése, amelynek legkevesebb hét központi hivatala volt azzal a megbízással, hogy tartsák szem előtt a Reichen kívül élő németeket s használják föl őket propagandamunkára és kémkedésre. Egyetlen ilyen szervezetnek sem volt közérdekű törekvése; egyetlen egy sem viselte szívén a német szellem és kultúra megőrzését és terjesztését. Nem volt más hivatásuk, csak az, hogy a kivándorolt németeket összefogják a mérhetetlen háborús gépezetben, amelynek működése kiterjedt az egész világra. A vetélkedések, veszekedések, egyenetlenségek, amelyeket szégyentelenül kiteregettek, mindenütt rontották a német név megbecsülését. Felülről még szították is őket, mert ez volt

az a spanyolfal, amely eltakarta a túlságosan kíváncsi szemek elől az ártalmatlan jótékonysági és utazási irodák valódi jellegét.

Danzigban mi magunk sem vettük túlságosan komolyan ezt a veszedelmes játékot, amelyet Hitler parancsára a külföldi németekkel, világhitelünk ez értékes tényezőivel játszottak. Azért foglalkozom ezzel ilyen bőven, mert ez a szerep az egész világon mély felháborodást keltett: olyasmit pusztítottak el így, amit soha többé nem lehet újra megszerezni.

Az idegenben élő kolóniák kapcsok az államok között. De ha minden ország az idegenekben az ellenséges hatalom ügynökét látja, rohamosan zuhanunk vissza a legsötétebb barbárságba. Szükséges tehát hangsúlyozni, hogy a kivándorolt németek legnagyobb része csak öntudatlan eszköz volt a nácizmus kezében, amely tudtukon kívül kente be őket gyalázattal; ezért a szégyenért a felelősség teljes súlyával Hitlert s néhány fő talpnyalóját terheli, így elsősorban Hesst, ezt az alattomos cselszövőt, aki a derék ember álarcában jár-kel, akiről azonban meg kell állapítani, hogy az egész banda egyik legelvetemültebb gonosztevője.

Többször beszéltem Hess-szel a lengyelországi németségről. Személyes összeköttetéseim révén nagyon jól ismertem ezeket a köröket. Gyakran kérték tanácsomat ügyeikben, s egynéhányszor azzal is megbíztak, hogy bizonyos ellentéteket vagy összeütközéseket elsimítsak. Hess a külföldi németség ellenőrző szerveinek legfőbb vezetője volt. Fogalmam sem volt erről az új szerepéről, amelyet magához ragadott s azt hittem, az én feladatom nem áll másból, mint csip-csup civakodások elintézéséből, amelyek a szervezetek régi tagjai s az újonnan jöttek között támadtak, akik az öregek helyére akartak ülni. Így történt, hogy részt vettem a külföldi németek kiküldöttjeinek egyik kongresszusán. A beszédek itt is a szokásos frázisokból álltak. De a Hitler-ifjúság, A Rosenberg-szervezet, az SS és más pártalakulatok képviselőinek felszólalásai fölnyitották a szememet.

Később felvilágosítottak, mi is tulajdonképpen a müncheni „Német Akadémia" igazi célja, amelynek én is tagja voltam egy ideig. Ezután már nem kételkedhettem a végbemenő gaz-

ságban: a külföldi németeket arra használták föl, hogy elindítsák a felforgatást a földkerekség romjain.

A döntő bizonyítékot erre maga Hitler szolgáltatta. 1934 tavaszán egy kis bizottság ült össze Berlinben, megjelent a külföldi németség egypár képviselője is, jobbára tejfeles szájú fickók. A germánság védelmét szolgáló tekintélyes német testületek képviselői is részt vettek ezen a megbeszélésen. Engem is meghívott a kivándorolt németek egyik fiatal kiküldöttje; több évig foglalkoztam ugyanis a kisebbségek védelmével és kulturális önkormányzatukkal. Azt hitte, közbelépésem mérsékelni fogja pajtásait. Hiú remény volt. Európa megbékítése a kisebbségvédelmi egyezmények kiterjesztésével, nemzetközi kisebbségi törvény megteremtésével, a békés megoldás, amelyben több mint tíz éve reménykedtünk, az egész erőfeszítés az európai rendért, amely kiküszöböli a revansháborút, mindez tökéletesen ismeretlen volt ezek előtt az emberek előtt. Az érdektelen vita apró-cseprő kérdések körül forgott: lapok támogatása, nemkívánatos tagok kitessékelése az igazgatotanácsból, javadalom-átruházás, egyszóval családi nagymosás volt az egész. De végén csattan az ostor: a tanácskozás befejeztével Hitler rövid buzdító szózatot intézett hozzánk.

– Uraim – mondta Hitler, miután sorra bemutatták neki a jelenlevőket, akiket egyenként kitüntetett azzal a keggyel, hogy „mélyen a szemükbe nézett" – kormányzatunk egyik legfontosabb feladata az önök vállain nyugszik. Nem elég többé, miként a múltban, hogy csupán őrködjünk a németség fölött. Önöknek most rohamcsapatot kell alakítaniok belőle. Nem az a feladatuk, hogy a németség számára parlamenti jogokat vagy bizonyos kiváltságokat hódítsanak meg, mert az efféle eredmények inkább késleltetik előretörésünket. Ezután nem szabad kinek-kinek a saját feje szerint dolgoznia. Azokat a parancsokat kell végrehajtaniok, amelyeket a legfőbb hatalomtól kapnak. Amit önök kedvezőnek látnak, az ártalmasnak tűnhet fel annak szemében, aki magasabb nézőpontból szemléli a dolgokat.

– Mindenekelőtt tehát vak engedelmességet követelek önöktől. Nem az önök dolga megszabni, mi a teendő a működési területükön. S magam sem tudom majd mindig részlete-

sen elmagyarázni, mi a szándékom. Engedelmességüknek a belém vetett bizalomból kell fakadnia. Ezért nem tűrhetem meg önök között a parlamenti módszerek egyetlen hívét sem. Az ilyen urak álljanak félre. Megkíséreltek betölteni feladatukat a maguk módján. Nincs többé rájuk szükségünk. Ha nem távoznak jószántukból, el kell őket távolítani bármi módon. A külföldi német csoportok politikájáról nincs többé vita és szavazás. Itt döntünk, vagy én magam, vagy távollétemben Hess bajtársunk.

Önök lesznek nagy harcunk előőrsei, Németország előretolt őrszemei. Éberségük lehetővé teszi majd erőink összpontosítását és támadásunk előkészítését. Hasonló lesz az önök küldetése ahhoz, amilyent gyakran bíztak ránk, a régi gárdára, a világháború folyamán. Önök lesznek a megfigyelők. Arcvonalunk előtt felderítéseket kell végrehajtaniok, támadási előkészületeinket álcázniok. Tekintsék úgy, hogy háborúban vannak. A katonai törvények irányítják cselekedeteiket. Ma önök alkotják a német népnek talán legfontosabb elemét. Az egész nemzet hálás lesz önöknek velem együtt azokért az áldozatokért, amelyeket a jövendő Reich érdekében hoznak.

Hitler úgy beszélt, ahogy a hallgatók közül bármelyik fiatalember beszélt volna. Azért is értették meg. Aztán a követendő taktikát fejtegette Hitler. A múló belső civódások nem keserítik el. A belső harcokban legalább annyira nő a párt, mint az ellenséggel folytatott küzdelemben. Ahol élet van, ott harc is van. Különben sem kívánja, hogy egy kiválasztott egyesület monopolizálja minden egyes országban a cselekvés jogát. Abból semmi kár sem származik, ha néha vitatkoznak egymással.

Sőt, hasznos az illető országok hatóságaival szemben látszólagos viszály alá rejteni a valódi célt: – Fontos – hangsúlyozta –, hogy minden országban két német szervezet legyen. Az egyiknek olyannak kell lennie, hogy mindig hivatkozhassék lojalitására. Társadalmi kapcsolatokat, gazdasági érintkezést kell fenntartania. A másik aztán radikális felforgató legyen. S arra is el kell készülnie, hogy gyakran meg fogjuk tagadni, én is, kormányom is.

– Jegyezzék meg, hogy nem teszek különbséget birodalmi állampolgár és külföldön élő német között. Az önök különle-

ges feladata, hogy kivétel nélkül minden németet ráneveljenek arra: minden körülmények között bízhassak bennük, mert erősebb a német érzésük, mint lojalitásuk az idegen ország iránt. Csakis ilyen módon oldhatják meg helyesen azokat a nehéz feladatokat, amelyeket önökre bízok. Hogy miként, milyen eszközökkel vonják honfitársaikat az új rend keretébe, teljesen önökre bízom.

Itt-ott ellenállásra fognak bukkanni. De szememben csak a siker számít. Az eszköz nem az én gondom. Aki ellenszegül önöknek, annak tudnia kell, hogy nem várhat többé semmit a német birodalomtól, hogy gyalázattal sújtjuk s el fogja őt érni az a büntetés, amely a gyávákra és az árulókra vár.

Hitler e szavakkal fejezte be beszédét.

– Önöktől függ, uraim, hogy céljainkat a német vér és kincs legnagyobb fokú megtakarításával érhessük el. Önöknek kell előkészíteniök számunkra a teret. Németország messze fogja terjeszteni hatalmát, túl keleti és délkeleti határain. De önöknek is, uraim, akik a tengerentúlról jöttek, ugyanaz a feladatuk. Felejtsenek el mindent, amire önöket tanították. Nem jogegyenlőségre törekszünk, hanem uralomra. Nem fogunk megállni a kisebbségek védelménél vagy meddő demokrata agyakban született egyéb alapkövetelményeknél. Amikor Németország győztes, nagy ország lesz, senki sem mer majd görbén nézni egyikükre sem.

– Az önök feladata az, hogy biztosítsák Németország számára a vezető szerepet az egész világon. Akkor aztán megkapják a részüket az uralomból paragrafusok és paktumok nélkül. Önökre lesz bízva a legyőzött országok fölötti gyámkodás a német nép nevében. Mint az én képviselőim, önök fogják kormányozni azokat az országokat, amelyek most még üldözik és elnyomják önöket. Az, ami évszázados nyomorúságunk volt, a német Reich szétforgácsolódása, tehetetlensége, amely legjobbjaink millióit kényszerítette kivándorlásra, hogy más népek trágyája legyen belőlük, éppen ez lesz holnap büszkeségünk forrása. Amiként a zsidóknak is el kellett szenvedniök a szétszóródást, mielőtt megszerezhették az egész világra kiterjedő hatalmukat, amelyet valóban kezükbe is kaparintottak, azonképpen most mi vagyunk Isten választott népe, amely

najd összegyűjti szétszórt fiait, hogy uralkodjék az egész földkerekségen.

A várakozás éveinek legtikkasztóbb napjaiban hangzott el ez a beszéd. A június 30-i vihar, a német Szent Bertalan-éj előestéjén voltunk. Felháborodva ennek a gonosztevőnek őrültségén, nem sokkal később beszélgettem erről egyik barátommal, aki külföldre készült, mint a birodalom hivatalos képviselője. Órák hosszat sétáltunk a Tiergartenben, latolgatva, mi módon szabadítnatnánk meg a német nepet a Kalandortól.

Hamarosan gyanússá kezdtem válni a párt vezető hatalmasságainak szemében. Hess titkársága durván rámtelefonált, hogy eztán ne ártsam magam a külföldi németek, főképp a lengyelországiak ügyébe. Nem sokkal utóbb táviratban gratuláltam Papen, volt kancellárnak Marburgban mondott híres beszédéhez; a postai titkot megsértették, a táviratot elfogták, és beszolgáltatták a pártnak.

Ezt a beszédet, amely mintha ellenakció megindulását jelentette volna be, a megkönnyebbülés sóhajával fogadtuk mindnyájan, akik láttuk, hova vezet bennünket Hitler. Papenben volt még némi reménységünk. Erre később visszatérek.

Még egyszer, utoljára tárgyalhattam a külföldi németek problémájáról. Kevéssel lemondásom előtt történt, ugyanannak az évnek őszén. A külföldi németség küldöttjeinek egyik összejövetele danzigi kirándulással végződött. A küldöttek nagy részét meghívtam. Hitler nézeteivel homlokegyenest ellenkezően azzal fogadtam őket, hogy a birodalom határain kívül csak olyan horogkeresztes mozgalom lehetséges, amely alkalmazkodik a külföldi németség különleges helyzetéhez. Beszéltem nekik a „megtisztított" mozgalomra alapított reményeimről. Felszólalásomnak híre ment. Berlinben feketelistára kerültem. A külföldi németség legöregebb és legtiszteletreméltóbb képviselői is beadták a derekukat. Tovább versengtek a fiatalokkal, ki érdemli ki közülük jobban az engedelmes tanulékonyság hitleri babérját.

Utoljára még közbeléphettem a külföldi németség, vagy legalábbis keleti kisebbségeink érdekében. Ez Genfből való visszatérésem után történt, ahol Beck, a lengyel külügyminiszter a nagy nyilvánosság előtt lerántotta a leplet a kisebbségvé-

delmi egyezményről. Ennek a lépésnek súlyos következményei lettek Lengyelországot illetően. Nem maga Clemenceau magyarázta-e meg ugyanis Paderewskinek a vele váltott levelezés során, hogy a kisebbségi védelem lényeges alkotórésze a békeszerződésnek, s az új lengyel határok egyik alapvető biztosítéka?

Úgy éreztem, kötelességem, hogy közöljem aggodalmaimat Neurath báróval, akkori külügyminiszterünkkel. Rámutattam a veszedelmekre, amelyeket Beck új politikája rejt magában. Bennünket is helytelen irányba terel, elveszítjük a már meg szerzett előnyöket, ismét hátravetnek bennünket. Neurath, bár neki nálamnál is jobban kellett volna látnia ezt a veszélyt, nem adott nekem igazat.

Nyilvánvalóvá vált előttem, hogy ő is bedőlt a hitleri tételnek, hogy a nemzetközi jog elavult ócskaság, az egyezmények nyújthatók, akár a gumi; ő is meg van róla győződve, hogy „totális háborúra" van szükségünk, ha a világ urai akarunk lenni. A kisebbségvédelmi szerződések, mondotta, sosem hoztak valódi hasznot maguknak a kisebbségeknek. Abban bizakodott, hogy Beckkel való megbeszéléssel több eredményt ér el a lengyelországi németek érdekében, mint amit valaha is érhetne a Népszövetség révén. Azt feleltem neki, véleményem szerint egy új jogi eszköz megteremtése magában véve is eredményt s haladást jelent még akkor is, ha nem hoz közvetlen sikert.

Megragadtam az alkalmat s megkérdeztem tőle, visszatér-e Németország a Népszövetségbe s ha igen, mikorra tervezi. Neurath türelmetlenül felnevetett, s azt felelte, addig még sok víz elfolyik a genfi hidak alatt.

Ez a báró Neurath nem a porosz katonai nemességből származott, amelyet annyit mocskoltak műveletlenségéért. A délnémet arisztokráciához tartozott, amelyről azt mondják, van rajta valami az európai civilizáció mázából. Neurath 1934 tavaszán egyszer meghívott ebédre. Szokott kedélyes módján vállamra ütve így szólt: – Hagyja, hadd használódjanak el! Öt év múlva a kutya sem fog róluk beszélni. – Elmondtam neki, mi a véleményem az események alakulásáról: Németország a vesztébe rohan. Neurathnak egészen más volt a véleménye. Optimizmusa elhárított minden akadályt és ellenvetést. Hogy valóban meggyőződésből beszélt-e, az más kérdés.

1934-nek meg kellett hoznia a nagy fontosságú döntést: választani kellett a felforgatás folytatása és a rend helyreállítása között. Tulajdonképpen miről is van szó? Eddig a német fordulatot mindenki a saját politikai törekvéseinek szemszögéből ítélte meg. Most hirtelen nyilvánvalóvá vált, legalábbis az érett elmével gondolkozók előtt, hogy ez a német felforgatás a szó szoros értelmében mindennek a felforgatása. De hova vezet? Szemmel látható, hogy mindazt, ami hajdan a politikai és társadalmi rend szilárd alapja volt, elképzelhetetlen módon eltiporják. Lehet-e ezt tovább nézni ölbe tett kezekkel? Nem jött-e el a pillanat, hogy végezzünk vele, ha kell, egy második államcsíny árán is, kiűzzük a barnainges hordákat a szentélyből?

Persze ehhez tudni kellett volna, sikerülhet-e a vállalkozás polgárháború nélkül. Németország kibírja-e ma a polgárháborút? Míg a konzervatív és liberális körök s a felvilágosult polgárság mérsékelt elemei kezdték belátni, mit is cselekedtek Hitler hatalomra juttatásával, a régi szervezeteiből kiforgatott munkásság, a kispolgári tömeg, a hivatalnok-népség, a mindenféle sok éhenkórász, ellenkezőleg, egészen beleszédült a nácizmusba. Talán ebben az 1934-es évben érte el csúcspontját a tömegek szemében a horogkereszt hitele. Lehetséges-e épp abban a pillanatban, amikor a nácizmus úgy látszik, valóra

váltja a közreményeket, államcsínyre vállalkozni, hogy Hitler személyével együtt elhárítsuk azokat a veszélyeket, amelyeket a tömeg képtelen megérteni? Ezek az aggodalmak gyötörtek engem is, és a különféle politikai pártokhoz tartozó, nyugtalan hazafiak tekintélyes csoportját. 1934 elejétől kezdve szemlátomást nőtt azoknak a száma, akik szerették volna megtörni a gonosz varázst, amely az örvény felé sodorta Németországot. De senki sem tudta, hogyan fogjunk hozzá, mi legyen az ugródeszka, ahonnan ellendül az egész. Ekkor tolult hirtelen előtérbe Röhm alakja. Egy kissé azonban előbbről kell kezdenem a tragédia ismertetését.

A Reichswehr jól látta a veszélyt, amelyet az új, felforgató nihilizmus jelent. Rájöttek, sajnos meglehetősen szűk látókörükön belül, hogy a katonai fegyelem hamarosan összeomlik, s talán az újrafegyverkezés is megtorpan. A Reichswehr valószínűleg készen állt arra, hogy az egész helyzetet felborítsa.

Röhmöt csak egészen felületesen ismertem. 1933 tavaszán, kevéssel a hatalom átvétele után hozott össze vele Forster. Kimentünk hozzá Charlottenburgba, a Fasanenhof hotelbe, szokott berlini szállására. Szárnysegéde is ott volt. Szobáik egymásba nyíltak. Röhm elégedetlenkedett: nem sikerült miniszteri tárcát kapnia. Mint mondta, az egész horogkeresztes mozgalom eltért kitűzött céljától. – Szállascsinálói vagyunk a generálisoknak! – mordult fel rosszkedvűen. Azt kérdezte Forstertől, nem tehetne-e valamit az ő érdekében Hitlernél. Ha így mennek a dolgok, ha az SA nem kerül első vonalba, akár úgy, hogy kivételezett milíciává alakítják, akár úgy, hogy az új hadsereg kádereit belőle válogatják, a barnaingesek kezéből kisiklik a zsákmány. Ő bizony nem hajlandó bábként rángattatni magát.

Később elbeszélgettem vele az új állam új hadseregének problémájáról. A Leipzigerstrassén találkoztam vele a Kempinski-étteremben, ahol rendszerint ebédelt. Ki lesz a főparancsnoka a Reich haderejének? Sőt, ki teremti meg? A Reichswehr tábornokai-e vagy ő, Röhm, akinek érdeme magának a pártnak megteremtése?

Undok szenvedélyétől eltekintve, találhatott benne az ember jó tulajdonságokat is, nem volt ellenszenves, sőt barátkozó

természetű ember volt, pajtásain szívesen segített, tudott szervezni és lelkesíteni. Mindenekfölött azonban igazi condottiere, hamisítatlan landsknecht volt. Valami gyarmati csapatnál lett volna a helye, a lehető legmesszebb Európától. A birodalmi véderő ellen ágálva igaztalannak, rosszindulatúnak mutatkozott. Sokat szenvedett amiatt, hogy a hivatásos katonatisztek lenézték és megvetették őt. Valami teremtő láz emésztette, szilárdan hitte, hogy nagy szerepre hivatott, bizalmasan, szaggatott mondatokban közölte velem látomásait a jövőről. A nagy, üveges teremben ültünk. Arcán a sebhelyek bíborszínben izzottak a belső izgatottságtól s a bortól, amelyet csak úgy vedelt.

– Adolf aljas – dörögte –, mindnyájunkat elárul. Csak a reakciósokkal érintkezik. Megveti, lenézi régi bajtársait. Hát nem a kelet-poroszországi generálisok lettek a bizalmasai! – Röhmből a féltékenység beszélt – Adolf világfivá vedlik! Frakkot csináltat magának. – Fölhajtott egy pohár vizet s némileg megnyugodott. – Adolf nagyon jól tudja, mit akarok. Eléggé a szájába rágtam. Nem akarom, hogy egyszerűen csak átmázolják a régi császári hadsereget. Forradalmat csinálunk vagy nem csinálunk forradalmat? – Elkezdte dúdolni a Marseillaise-t, majd így folytatta: – Ha forradalmat csinálunk, valami újnak kell születnie lendületünkből, olyasvalaminek, mint amilyen a francia forradalom általános népfelkelése volt. Ezt csináljuk vagy megdöglünk. Újat, újat! Ért engem? Új rendet! Új szervezési alapelvet! A generálisok mind totyakos vén bakancsosok. Elég volt a taposómalmukból! Félre velük!

– Adolf az én iskolámba járt. Katonai dolgokban amit tud, tőlem tudja. A háború nemcsak puskakezelés. Nem úgy kalapáljuk össze forradalmi hadseregünket, hogy feltámasztjuk a hajdani porosz gránátost. De Adolf civil volt s az is marad mindig, mázolósegéd, álmodozó. Kispolgár, aki azt akarja, hagyják békében, az ő bécsies békéjében. Abban leli kedvét, hogy csücsüljön, trónolva, mint a jó Isten, Salzbergje tetején. S mi azalatt malmozunk a hüvelykujjunkkal, amikor pedig az egész kezünkben csak úgy bizsereg a tennivágyás.

– Azt hiszi maga, megelégszem azzal, hogy elöl ballagó kanásza legyek érdemrendes veteránok utánam baktató csordá-

jának? Nem és nem! Én az új hadsereg Scharnhorstja vagyok, érti, ember! Nem érti, hogy az eljövendőnek valami nagyon nagynak, sohanemlátottnak kell lennie? A fatörzsnek magának forradalminak kell lennie. Kiszáradt fán nem fog az ojtás. Itt az egyetlen alkalom, hogy valami hallatlanul újat teremtsünk, olyat, ami kiveti a világot sarkából.

– De Hitler az orromnál fogva vezet. Nem akar sietni, nem akar kockáztatni. Égi csodára vár. Ez Adolf, a hamisítatlan Adolf. Örökbe akar kapni egy teljesen kész hadsereget. Majd kifoldoztatja a „hivatásos katonákkal". Ha csak meghallom ezt a szót, elönti a fejemet a vér. Azt mondja, hogy horogkeresztes hadsereget akar, s mivel kezdi? Azzal, hogy rábízza a porosz generálisokra! Azt kérdezem én, honnan veszi akkor a forradalmi szellemet? A Reichswehr tábornokai! Az ilyen fickók, az ilyen vén kecskék nem fogják megnyerni az eljövendő háborút. Adolf is, ők is, egykutya mind. Egész gépezetünk fő kerekét, magát mozgalmunk lelkét ássák alá!

S tovább dörgött a porosz katonatisztek ellen. Nincs köztük egyetlenegy sem, aki megszimatolta volna, honnan fúj a szél. Katonaiskolákban mesterségesen keltették ki őket, nem ismernek azok mást, csak összefirkált, régi füzeteiket s ócska kaszárnyáikat. Ő azonban forradalmár, lázító. Ezen csaknem sírva fakadt. Az étterem közben kiürült. Szárnysegéde elvezette.

Később úgyszólván sohasem akadt többé Röhm az utamba. Jóllehet a bor beszélt belőle, szavaiból elémbe tárult egy, a maga módján teremtő szellem tragédiája, aki, mindent összevéve, becsületesen csinálta azt, amit csinált, aki lázadó volt, mint maga mondotta, s aki, amikor a játszmát elvesztette, illő módon, emelt fejjel tudott meghalni. Néhány hónappal később, 1933 karácsonya tájt megfosztott az SA-ban viselt rangomtól, mert felhívtam az akkor Kelet-Poroszországban parancsnokló von Brauchitsch tábornok figyelmét egy SA-führer súlyos függelemsértésére. Egyetlenegyszer találkoztam aztán Röhmmel, kevéssel azelőtt, hogy meggyilkolták. Nem is igen akart megismerni.

Azért mondom el itt ezeket a részleteket, mert bevezetésül és magyarázatul szolgálnak egyik beszélgetéshez, amelyet 1934

februárjában folytattam Hitlerrel. Akkor meggyőződtem róla, hogy Hitler fölényben van és veszedelmes játékot készít elő amely hajszálnyira a szakadéktól, mégis az ő számára biztosította a legfőbb parancsnokságot az új hadseregben – igaz hogy barátjának feláldozása árán. Úgy láttam, már régen megtagadta ennek a barátnak forradalmi eszméit. De csak időlegesen.

Ez idő tájt még folytonosan ide-oda ingadozott a helyzet, Hitlernek hozzá kellett egyeztetnie „gigászi terveit" a bel- és külpolitika súlyos követelményeihez. Csak lépésről lépésre haladhatott előre; annál inkább szükségesnek érezte azonban, hogy meggyőzze saját magát történelmi szerepének nagyságáról, tehát unos-untalan visszatért beszélgetéseiben az ő nagyszabású terveire. Hitler azt mondta nekem, hogy tekintettel a pillanatnyi nehézségekre, akármilyen paktumba belemegy, csak tarthasson Németország egy négyszázezer vagy esetleg csak háromszázhatvanezer főnyi sereget. Akkor megelégedne azzal, hogy mindenki szeme láttára felállítja a jövendő nemzeti hadsereg kereteit s nyugodtan megvárja az első kedvező alkalmat, amikor kockázat nélkül megint ugorhat egyet előre. Hangoztatja, milyen nehéz titokban fegyverkezni, méghozzá gyorsan: ilyen körülmények között a minőség körül lesz a baj. Talán jobb lenne, ha egyidőre szünetelne az újrafegyverkezés. Attól tart, hogy a tábornokok nem felelnek meg feladatuknak és bizonyára katasztrófával járna, ha a Reichswehrnek nemzeti hadsereggé átalakítása közben a Wehrmachtnak hirtelen fegyverrel kellene megvédeni Németországot.

Kezdetben egészen más volt az elképzelése. Nyomban hatalmas néphadsereget akart talpra állítani s ez ártalmatlannak látszó milícia függönye mögött nyugodtan foglalkozni az újoncok és keretek fokozatos kiképzésével, miközben a felszerelés folyamatosan elkészül. De meg kellett hajolnia a tábornokok és a vén Hindenburg marsall véleménye előtt, aki beleragadt fővezéri kiváltságába s magának tartotta fenn a döntés jogát, mondván, hogy katonai dolgokban egyedül ő az illetékes.

Azt kérdeztem Hitlertől, benne volt-e az eredeti tervben az SA és SS általános felfegyverzése s lemondott e róla?

– Az a terv nincs többé – felelte Hitler. – Ilyen nagy fon-

tosságú ügyben a lelkesedés és a jóakarat nem elegendő. Egy nagy hadsereg felfegyverzése és kiképzése komoly és nehéz feladat. SA-legényeim, tudom, csalódtak. Megjegyzéseket is tettek erre vonatkozóan, amelyeket vissza kellett utasítanom. Megkérdeztem tőlük, hogyan képzelik a dolgot. Németország két egymástól független hadsereget fog szervezni? Két módszer között lehet választani. Ha az ember az évjáratonkénti sorozás módszerét választja, ki is kell tartania mellette, s ezen nem lehet önkényesen változtatni. De lehet választani a hivatásos hadsereg rendszerét is, amely az önkéntes szolgálaton alapszik. Párttestvéreinek nem kell sokat magyarázni, hogy ez az elv jó lehet az angoloknak, de nekünk nem.

– Hogyan egyeztethetném össze ezt a két alapelvet? Mondjuk, a párttagok önkéntes szolgálatot teljesítenének, vagyis bezupálnak, ami elég hosszú szolgálati időt jelent? Vagy pedig az egész SA katonai elitet alkot, kiváltságos milícia lesz belőle? De ha ezt vesszük, sokan kiesnek a rendes hadsereg tartalékaiból s ez a kettősség a legszörnyűbb zűrzavarra vezet. Nem, nem, az én SA-barátaim érvelései nem győztek meg. Úgy döntöttem, hogy ragaszkodom kiadott rendelkezéseimhez s azokhoz a megállapodásokhoz, amelyekre Hindenburggal s a Reichswehrrel jutottam.

– A fegyverben álló nemzetek kora – folytatta Hitler – nem múlt el. Németországnak vissza kell térnie az általános védkötelezettséghez, s a lehető leggyorsabban ki kell képeznie azokat a korosztályokat, amelyek még nem szolgáltak s ily módon tartalékot alakítani belőlük. Mivel a technikai alakulatok egyre fontosabbak, több hivatásos katonát kell toborozni, akik hosszabb időre állnak zászló alá. De ezeknek a hivatásos csapatoknak újoncozása nem alapulhat forradalmi ideológián vagy párttagságon. Alap csak a szakképzettség, illetve képesség lehet. Gondolhatom-e egy pillanatig is komolyan, hogy az SA-legényekből, akik még sorozó bizottság előtt sem álltak, katonai elitet lehet csinálni? Ha pedig elkezdenék közülük válogatni, két részre szakítanám az SA-t, tényleges szolgálatot teljesítő milíciára és tartalékos milíciára!

Napnál világosabb volt, hogy Hitler most azt szajkózta,

amit a Reichswehr vezetői rágtak a szájába, akik védeni akarták magukat Röm elgondolásaival szemben.

– A forradalmi szellem – folytatta Hitler –, amelyet folyton emlegetnek nekem bizonyos párttagok, mintha bizony monopóliumuk volna rá, kétségtelenül döntő tényező, a fontosságát sosem tagadtam. Nem lehet minden teketória nélkül visszatérni a háború előtti hagyományokhoz. Ideológiai szempontból persze hogy valami egészen újat kell csinálnunk, s ha a hadsereg-főparancsnokság továbbra is mesterségesen elkülönül a horogkeresztes szellemtől, nem fogom tűrni, s a kellő időben közbe is lépek. De mindenekelőtt a technikai problémát kell megoldani. Minek komplikálni a dolgokat?

Hitler már oda se gondolt, hogy valaki hallgatja; magának beszélt:

– Mit türelmetlenkednek? Igazság szerint nekem kellene türelmetlennek lennem. De én visszagyűröm indulataimat, én tudok uralkodni az idegeimen. – S révült ámulatba esett feladatának roppant volta előtt. Nemcsak arról van szó, hogy gigászi hadsereget kell szervezni s ellátni a szükséges felszereléssel. A döntő tényező csakugyan a szellem, a lelki egység, amelynek át kell hatnia parancsnokot és közlegényt egyaránt. Az épület befejezetlen marad s csakhamar össze is fog omlani, ha nem lehet beleplántálni az új Wehrmachtba a forradalmi szellemet. Nem is mond le tehát soha arról, hogy a Wehrmachtot átgyúrja a párt képére és hasonlatosságára. A hadsereg szelleme a nemzeti szellem kvintesszenciája legyen. Erről a lényeges pontról nem lehet vitázni. Inkább legyen technikailag gyöngébb a hadsereg, mint technikailag tökéletes, amelyből azonban hiányzik a lélek és a lendület.

– Legyen nyugodt – folytatta –, amit szükségesnek tartok, azt meg is szerzem lassan, de biztosan, makacsságommal és türelmemmel. Majd meglátjuk, ki lesz a nyakasabb, én vagy a tábornokok? Célkitűzésem ez: a párt régi gárdájából való hivatásos katonák szilárd magja – ennek tagjait gondosan kiválogattuk és különlegesen kiképeztük –, ez alkotja a rohamhadsereget. Ezek a rohamcsapatok tanainknak megfelelően biztosítják a barnaing elitjét a Wehrmacht nagy tömegében. S ez a tömeg maga egyre inkább tökéletesen kiképzett és fel-

szerelt tartalékká valik, amelynek fő feladata a védelem. Tudom, hogy ehhez a célhoz nehéz és akadályokkal teli út vezet. De végigjárom ezt az utat, mert a Wehrmachton kívül még sok minden mást is kell teremtenem. Sosem mondok le arról a törekvésemről, hogy a hadsereget bekebelezzem a horogkereszt államába, mint a párt mellett legfőbb támaszát.

Hitler véleménye természetesen nem volt mindig ilyen meggondolt és mértéktartó. Ma ezt mondta, holnap meg azt, ahogy jött. Negyedévvel később valaki elmondta nekem, hogy pont az ellenkezőjét hallotta Hitlertől annak, amit most nekem szavalt. Az illető előtt „a maradiság aknamunkájáról" beszélt s arról a veszedelemről, hogy „a hadsereget kezén-lábán megkötözve kiszolgáltassák a tábornokoknak".

Ha igaz, hogy Hitler így nyilatkozott, ez csak azt bizonyítja, hogy közben Röhm környezetének befolyása alá került, de azt is, hogy a belpolitikai helyzet veszedelmesen súlyosbodott. Ezzel aztán nekibőszítették, felébresztették letargiájából.

S valóban, nem sokkal később, amikor újra meglátogattam, Hitler megint előhozta ezt a témát: – Őrült, aki reakciós hadsereggel forradalmi háborút akar viselni. – Íme, megint áthangolta magát környezete véleményére, sarokba vágta saját eszméit, hogy mások eszméinek védelmezője legyen. Kedvelt taktikai fogása volt ez, hogy a kellemetlen ellenvetéseket szépen megkerülje.

– Sosem fogom beleegyezésemet adni a kötelező katonai szolgálat tervéhez – harsogta –, a dolgok mai állapotában a német nép nem tud eleget tenni az általános sorozásnak, mert ez veszedelmesen kockáztatná a termelőmunkát.

– Előzetes nemzetiszocialista nevelés nélkül, magyarázta, bűn lenne fegyvert adni minden német kezébe. Először egy hivatásos hadsereget kell megteremteni, s a hadseregben csak párttagok vagy az alakulatok tagjai szolgálhatnak. Ha most valaki azt mondaná, hogy ezek az alakulatok nem kaptak megfelelő kiképzést, azt felelné, hogy az új hadseregben a forradalmi lendület eredménnyel pótolja majd az ócska, elavult, letűnt kaszárnyai idomítást.

Mi történt, hogy Hitler kénytelen volt így átvenni a párt túlzóinak eszméit és szavait? Kétségtelen, hogy a válság elmélyült. A két banda közül az egyiknek győzni kellett, mégpedig hamarosan. De mit akar tulajdonképpen Hitler? Hagyja, hogy minden menjen a maga útján? Nem az az ember, akinek megjátssza magát? Talán „vezéri tehetsége" is csak amolyan felfújt hólyag? Mennél inkább nőtt az elkábult egyszerű emberekben a Hitlerbe vetett hit, annál nagyobb kétségek merültek fel a régi gárda tagjaiban. Hát ez az úgynevezett horogkeresztes forradalom?

– A halott Hitler jobb szolgálatot tehetne a mozgalomnak, mint az élő Hitler – ez a veszedelmes jelmondat már szájról szájra járt. – Rúgjátok ki a paprikajancsit! – kiáltották a túlzók. A második forradalmat követelték, az igazit. Hitler csak előfutár, a mozgalom Keresztelő Szent Jánosa. Mindenki az „igazi Führert" várta. Vajon Röhmnek hívják-e? Az igazi német forradalom még el sem kezdődött, Hitler csak szállascsináló, akit csakhamar el fognak felejteni.

Ki kell küszöbölni Hitlert, követelte az egyik. Lakat alá kell tenni, ki kell ragadni reakciós környezete karmaiból, ordította a másik. 1934 tavaszán minden kérdésessé vált. Az ellenhatás veszedelme szédületesen növekszik. – Ha Adolf nem lép közbe, vége – mondogatták az SA-kaszárnyákban. Adolf velünk van – kiáltották azok, akikből még nem veszett ki minden lojalitás. Ez idő tájt az SA forrongó kebelében talán egyetlen náci vezér sem számított olyan keveset, mint Adolf Hitler.

Megőrizte hitelét legalább „reakciós" barátai körében? Tavasszal felszólaltam egy esseni bányászegyesületben, nehézipari munkások előtt. Érezni lehetett azt a mély csüggedést, amelyet a politikai helyzet keltett bennük. A beszélgetésekben mindenütt csak ezt a panaszt hallotta az ember: – vesztünkbe visznek! – Nem sokkal később Danzigba jött von Brauchitsch tábornok, a mai főparancsnok. A német főkonzulnál találkoztunk. Hevesen kikelt a halogatás politikája ellen. A Wehr-

macht csak az állam érdekét tekinti és nem várhat tovább. Majd hallatja a szavát, döntést fog követelni.

Hitler tehát mindenfelől elszigetelődött, nem volt támasza sem az egyik csoportban, sem a másikban.

Mit akartak valójában a „második forradalom" hívei? Hitler jól ismerte párttestvéreit. – Vannak emberek – mondta –, akik számára mozgalmunk nem jelent mást, mint a húsos fazekat, zsíros üzleteket, a könnyű élet lehetőségét. – Ez a derék célkitűzés, sajnos, nem tűnt el a weimari köztársasággal együtt, magyarázta tovább, ő nem akarja egyenként megsemmisíteni a tulajdonosokat, ellenkezőleg, arra akarja őket kényszeríteni, hogy minden módon együttműködjön vele az új gazdasági rend kiépítésén.

Nem engedheti meg, hogy Németország éveken keresztül éhezzen és szükséget lásson. A háború utáni kapitalisták örüljenek, hogy életben maradtak. Majd tréningben tartjuk őket, talpra segítjük, hogy elhárítsuk a súlyosabb veszedelmet. Azt hiszik, lemond erről az előnyről azért az örömért, hogy hadakozhassék a párt úgynevezett veteránjaival és nagyravágyó túlzóival? Egyik bizottsági ülésen mondta ezt, amelyet azért hívott egybe, hogy megvitassunk egy korporációs szervezeti tervet, amelyet különben csakhamar elvetett.

Hitler nagyon jól tudta, hogy a forradalom minden új szakaszához új vezető gárda kell. A nácizmus új hulláma tehát új embereket fog a hatalomra juttatni. Nem jelenti-e ez azonban neki is, baráti körének is a végét? Kezében tarthatja-e a kormányrudat, ha szabadjára engedi a tömegeket? Hitler félt a tömegtől, bár nyilvános gyűlésein nemegyszer verekedésre is sor került. Saját csapataitól is félt. – Felelőtlen elemek kezdtek munkába, hogy megsemmisítsék egész építő munkámat – rikoltozta. – Nem engedem szétmarcangolni művemet, sem a jobboldalnak, sem a balnak.

Elterjesztette a hírt, hogy a párt kebelén belül rothadt elemek, külföldi ügynökök, a német-nemzeti polgárság zsoldjában álló árulók összeesküdtek, hogy az úgynevezett „második forradalmat" követeljék, aminek az a célja, hogy őt megbuktassák. Az igaz, besúgták neki, hogy Röhm el akarja fogatni. Egy gondolat már korábban felmerült benne, s egyre inkább

kísértette. Habozott, azon töprengett, itt van-e az ideje, hogy lesújtson. Másrészt tisztán látta, ha balra sújt le, jobbról fenyegeti a veszély, s ha nem tökéletesen ügyetlenek ellenfelei, túszszá válhat a konzervatívok kezében, s ismét ügynök lesz belőle, a lázadó tömegek megfékezője.

Hitler sokáig habozott. Inkább arra hajlott, hogy a „második forradalom" jegyében pártja túlzóinak élére álljon s megelégedve a névleges főhatalommal, remélve, hogy a tényleges hatalmat később majd ismét magához ragadja. A náci vezetők akkortájt acsarkodva marcangolták egymást. Ezeknek az egyenetlenségeknek a híre egyébként soha nem jutott el a nagyközönség füléhez. Hitler közben gondosan értékelte elhatározását: biztosra vehetjük, hogy nem a pillanat szülte.

BELSŐ HÁBORÚ KÉT FRONTON

Főképp egy ember lapult várakozva a háttérben: Gregor Strasser, Hitler pártbeli nagy vetélytársa. A helyzet hasonló volt ahhoz, ami 1932 őszén és telén kialakult. Kevéssé ismerik ezt az időszakot, amikor a párt szétbomlása küszöbön állónak látszott: von Schleicher tábornok ekkor ugyanis azt tervezte, új kormányt alakít, amely a munkásszakszervezetekre és a náciknak a szocialistákhoz hajló szárnyára fog támaszkodni. Ezt a megoldást, amely 1932-ben korai volt, s a nagy iparmágnások is rossz szemmel nézték, most a vezető katonai körök úgy tekintették, mint az egyetlen eszközt, amelynek segítségével egyszer s mindenkorra leszámolhatnak az új rendszer tizennyolc hónapja alatt létrejött zűrzavarral. Hitler maga sem tudott más gátat vetni az SA és a tömegek demagógiájának, mint egy végleges alkotmányt, amelyet elfogad és támogat a Reichswehr.

Minden ugyanúgy történt, ahogyan 1932-ben, újra láthattuk a náci tisztviselők aljasságát és gyávaságát, ahogyan nyakrafőre menedéket és fedezéket kerestek, mialatt a közvetlen munkatársak kis köre nem szűnő kórusban zengte hűségét és lojalitását.

– Nehéz időszak küszöbén állunk. Nem szabad engedni,

hogy megbuktassák Adolfot. Inkább kezdjük vele újra elölről, s apránként mindent újra felépítünk. De ugyanakkor a leghűségesebb mamelukokat is nyugtalanította Hitler ernyedtsége és látszólagos lagymatagsága, kételkedni kezdtek csillagában és „nagyságában". Ez az Úr felkentje, Németország kiválasztott „szabadítója", ez az alak, aki a nép hálátlanságán jajong, ez a rozzant néptribun, aki felváltva nyöszörög, duzzog, esdekel, könyörög, azzal fenyegetőzik, hogy visszavonul, „ha nem kell már a német népnek" – ahelyett, hogy cselekednék?

Nálunk, Danzigban, mint egyébként egész Észak-Európában, Gregor Strasser sokkal népszerűbb volt, mint Hitler. Az északnémetek nem tudták megérteni Hitler természetét. Strassert azonban, a hatalmas termetű, súlyos bajort, aki nagyevő volt, nagyivó, kissé bohém, de praktikus eszű, prózai lélek, gyors, reális érzékű, aki nem szerette a frázisokat s mindent ép paraszti szemmel nézett, a mieink rögtön megértették.

Annak idején részt vettem a führerek utolsó értekezletén a hatalom átvétele előtt. Weimarban jöttünk össze 1932 őszén. Gregor Strasser ült a főhelyen. Hitler nem jött el, otthon maradt bezárkózva az Obersalzbergen, rosszkedvű, zsémbes viszszavonultságban. Úgy látszott, kritikus pillanathoz érkeztünk. Strasser lábát szilárdan megvetve várta az ellenséget. Nyugalma és biztonsága eloszlatta azt az érzést, hogy a párt feloszlóban van. Az ő kezében volt a kormányrúd, Hitler voltaképpen lemondott.

De akkor kezére játszottak a körülmények és újra felülkerekedett. Két esztendő elteltével most ugyanoda jutottunk, ahol akkor voltunk. Az egyedüli különbség az, hogy Hitler most két ellenféllel áll szemben. Az egyik Röhm, szélsőséges összeesküvőivel. A másik, egyelőre még a háttérben, Strasser, a gyűlölt vetélytárs, a kegyvesztett, aki azonban nyugodtan várja, hogy elérkezzék az ő ideje.

Hitler tudta, hogyha Röhm mellett dönt, a Reichswehr tárt karokkal fogadja Strassert és feloszlatja a pártot. Strasser az az ember, aki annak idején a német nép szenvedélyes antikapitalizmusáról beszélt, újra hatalomra kerül. Új rendet fog szabni Németországban a konzervatív és liberális körök segítségével, de összekötő kapocs lesz köztük és a szocialista mun-

kástömegek között. Szerepet cserélnek. Ő, Hitler, a nehézipar bérence, újra kis sörházi agitátor lesz, a lumpenproletárság kis zavargója. Strasserből pedig, az antikapitalizmus emberéből a tábornokok barátja lesz!

Hitler döntött. A döntést a gyűlölet és az irigység sugallta. És június 30-án lecsapott a mennykő. Nemcsak a baloldali zendülőket sújtotta. Halálra sújtotta Schleicher tábornokot is. Halálra sújtotta Gregor Strassert.

Nem lehetetlen, hogy a június 30-i véres tragédia csak egy még véresebb mészárlást hárított el. Volt különben egy ördögi terv is Hitler meggyilkolására olyképpen, hogy a „polgárságra" hárítsák a felelősséget haláláért. Jeladás lett volna ez, mint Németországban mondják, egy igazi „hosszú kések éjszakájára".

Hogy Röhm csakugyan összeesküvést szőtt-e Hitler megbuktatására vagy egyszerűen csak játszott a második forradalom gondolatával, az most egyáltalában nem fontos. Sokkal érdekesebb, hogy íme, megismétlődik Wallenstein tragédiája, német gengszterek körébe áthelyezve. Igazi tragédia leple borítja június 30-ának zavaros éjszakáját, amikor több mint ezer párttagot lőttek agyon minden törvényszéki eljárás, ítélet nélkül, s amikor sok, teljesen ártatlan áldozatot egyszerűen felkoncoltak.

Az önigazolás, amit Hitler később megkísérelt a Reichstag előtt, hogy sommás bíráskodását jogosnak tüntesse föl, felülmúlhatatlan álnokságra és aljasságra vet fényt. A német nép legfelsőbb bírájának ez a védőbeszéde még ki is emelte, nem afféle „jogos önvédelemről", hanem csupán elvetemült gaztettről volt szó. Hitler egy csapásra elnémította az ellenzéket egész Németországban; de olyan sebet hasított a nemzet húsába, amely azóta sem szűnt meg gennyezni s mérgezni az egész szervezetet.

A Reichstagban tartott beszéde után pár nappal valami Danzigot érdeklő ügyben kénytelen voltam Hitlerhez fordulni. Forsteren kívül Hitler magához rendelte gróf Schwerin-Krosigk pénzügyminisztert is. – Ne gyötörje még jobban ezt az agyongyötört embert – tanácsolta nekem Neurath, aki le akart beszélni arról, hogy most Hitlerhez forduljak. Az értekezletet azért mégis megtartottuk. A két konzervetív miniszter félénk és szolgai buzgósága eléggé bizonyította, hogy Hitler nem maradt alul a perben, amelyben a minap a maga tisztázására védőbeszédet mondott. Csúszó-mászó magatartásuk felülmúlta a

hajdani császári udvaroncok hajbókolását is. Nincs rá más magyarázat, mint a mindentudó padisah hóhérjától való félelem.

– Az isten szerelméért, legyen óvatos – tanácsolta egy diplomata barátom, akinek igyekeztem megmagyarázni, mi nyugtalanít. – A falaknak is fülük ban. – A Wilhelmstrasse folyosóin a rettegés kísértett. Mindenki remegett, hogy új merényletek történnek, kirobban a zendülés a nyílt utcán, a Gestapo hirtelen lövöldözni kezd. Valahányszor valaki hevesebben nyitotta rájuk az ajtót, a kétségbeesett diplomaták azt hitték, hóhéruk lép be, hogy szó nélkül végezzen velük. Mindnyájan cinkosnak érezték magukat ugyanabban a bűnben, legalább a gondolat, a ki nem mondott óhaj erejéig. Nemrég még mindnyájan abban a reményben ringatóztak, hogy végre megszabadulnak az alacsony homlokú, fekete hajtincses embertől, aki a fogát piszkálta, mialatt szóltak hozzá; aki hirtelen csak elkezdett ugatni mint egy vadállat, aki egy szóra sem figyelt abból, amit mondtak neki s aki mindenkit mindig megleckéztetett. Naponta százszor is megölték gondolatban Hitlert.

De június 30-a óta a remény eltűnt s helyébe bénító félelem telepedett. Mi lesz a sorsunk? Mi történik Németországgal? Hitler bennfentesei által mindenkinek értésére adta, hogy a legcsekélyebb célzást sem akarja hallani soha Schleicherről és a konzervatív klikk egyéb ellenzékieskedőinek eltűnéséről; ha pedig parancsát nem teljesítik, nyomban kiadja a jelt a „második forradalom"-ra. Ha ennek következtében aztán Németországot polgárháború fogja marcangolni s nem lesz képes feltartóztatni az ellenséges betörést, a felelősség azok fejére hullik, vissza, akik rákényszerítették, hogy a maga védelmében kétségbeesett eszközökhöz folyamodjék, ahelyett, hogy megadták volna neki a szükséges időt a békés rendezésre.

Már nem is suttogások jutottak el a fülemhez, hanem csak alig hallható dadogások és halk morgások. Mindenki érezte, hogy június 30-a nem hozott megoldást. S már senki sem remélt semmit az agg Hindenburg tábornagytól, aki visszavonultan élt Kelet-Poroszországban, karosszékben szundikálva s közeli végét várva. A német-nemzetiek összeesküvését egyetlen éjszaka szétfújhatják; úgy eltűntek mindnyájan, mint a patkányok a csatornalyukakban, mindnyájan, akik nem is olyan

rég fontoskodva teregették ki terveiket, hogyan fogják megbuktatni a rendszert, kik vígan osztozkodtak a miniszteri tucákon s bíróságokat állítgatnak össze, amelyek majd ítélkezni fognak a sikkasztó és gonosztevő nácik fölött. – Ne döntse önmagát s magával együtt bennünket a szerencsétlenségbe – könyörögtek berlini barátaim, akikkel pár hete még Németország újjáépítéséről beszéltem, sőt, nyíltan megmondhatom, konspiráltam. Ismerőseim zárt ajtók mögött kuksoltak, lakatot raktak kívülről a kapujukra, igyekeztek láthatatlanná válni; akik tehették, elutaztak, elrejtőztek vagy minden éjjel máshol háltak.

A Reichswehr nem értette meg, milyen eshetőség kínálkozott a számára. Elégtételt kapott azzal, hogy Röhm eltűnt és saját függetlensége biztosítva volt. Ezzel megelégedett s tétlen maradt. A belső zavarok csak alkalmatlanságot okoztak volna neki. Fenntartotta magának a jogot, hogy valamikor majd vizsgálatot indít von Schleicher és von Bredow tábornokok meggyilkolásának ügyében; egyebet nem kívánt. Így szalasztotta el a náci lidércnyomástól való megszabadulás egyetlen alkalmát.

A vezető katonai előkelőségek, akikből hiányzott minden éleslátás és politikai érzék, akik képtelenek voltak minden merész elhatározásra, akik rögtön tétovázni kezdtek, mihelyt nem a hadsereg érdekei forogtak kockán, azt óhajtották, hogy a rendet a lehető legsürgősebben állítsák helyre. A tábornoki karnak, a főtisztviselőknek, a nagyipar és a nagybirtok képviselőinek ez a vészes vérszegénysége előre jelezte, hogyan fognak viselkedni utóbb. Kiveszett már belőlük a politikai akciókra való képesség. Minden új válságnál mutatnak majd valami ellenzékiséget, de meg fognak torpanni a döntő lépés – a rendszer megbuktatása előtt.

Hitler nyomban ösztönösen megszagolta polgári ellenfeleinek határozatlanságát és tehetetlenségét. De attól még messze volt, legalábbis a június 30-át közvetlenül követő időkben, hogy a győztes szerepében tetszelegjen. Megfigyeltem, amint szemben ült velem, mialatt előterjesztésemet tettem. Arca duzzadt volt, vonásai fáradtak. Tekintete üres, fakó; nem nézett rám. Szórakozottan, szenvtelenül, gondolatban messze járva,

ujjaival játszadozott. Végre mégis erőt vett magán, néhány kérdést intézett hozzám s nagyjából jóváhagyta javaslataimat. Úgy vettem észre, hogy a feltoluló undor, unalom és megvetés fojtogatja s mindenre gondol, csak arra nem, amiről beszélünk.

Miután elbocsátott bennünket, Forstert és engem visszahívott: – Jöjjön csak, Rauschning – mondta, mint aki akkor ébredt –, jöjjön. – Forsterhez ezzel fordult: – Akarok még kérdezni valamit magától.

Kíváncsi voltam, hogy mit akarhat vajon. De csakhamar kiviláglott, nem akar semmi különöset, csak nem akar egyedül maradni. – Beszéljen Danzigról. Mi újság? Sikerült megszüntetni a munkanélküliséget? Mi van az autósztrádával? Megértik egymást a lengyelekkel? – Forster sietett elémbevágni. Pöffeszkedve előadta, hogy mi mindent valósított meg s menynyi mindent tehetne még, ha Danzig nem küzdene pénzügyi nehézségekkel. Hitler megpróbált érdeklődést mutatni néhány megjegyzéssel. Észrevettem azonban, valójában ránk sem hallgat. Tekintete kifejezéstelenül maga elé meredt. Azután Forster egyik kérdésére lehunyta a szemét s a földre pillantott. A felelet késett. Csönd állt be, s egyre hosszabbra nyúlt. Hitler fölkelt s elkezdett járkálni, az ajtótól az íróasztalig, odavissza, hátrakulcsolt kézzel.

Hallottam, hogy a június 30-i mészárlás óta alig aludt naponta pár órát, éjszaka ide-oda bolyong egyik szobából a másikba, altató nem fog rajta vagy nem is veszi be, mert fél, hogy megmérgezik. Pirkadatkor mint a villámsújtott zuhan le ágyára, hogy csakhamar sírógörcsben ébredjen föl. Többször hányt. Aztán takarókba burkolózva órákhosszat ül karosszékében és a hideg rázza. Ilyenkor azt hiszi, hogy megmérgezték. Máskor meg felgyújtja az összes csillárokat, népes társaságot rendel maga köré, majd a rákövetkező pillanatban nem akar senkit sem látni.

Mintha legbensőbb barátai jelenlététől is félt volna. Hess volt az egyedüli, akit megtűrt. Buchtól, a hóhértól most már irtózott, de annyira rettegett tőle, hogy nem merte eltávolítani. Azt mesélik – mi mindent nem mesélnek az emberek! –, hogy június 30-án az utolsó pillanatban cserbenhagyták az idegei,

minden tudtán kívül, bár az ő nevében ment végbe, sokáig nem is értesült az irtózatos éjszaka történetének részleteiről s ma sincs még fogalma arról, milyen sok embert végeztek ki akkor . . .

Ezek a suttogva terjesztett értesülések jutottak eszembe, mialatt Hitler föl s alá járkált. Hirtelen megállt: – Szigorúan törvényes útra léptem és senki sem téríthet le róla – mondta. – Minden ellenvetést, amit tettek, minden nehézséget, ami még elénk tornyosul, előre láttam, jóval előbb, mint mindezek a nyüzsgő pesszimisták, akiket halálosan unok. És mindennel számot is vetettem. Semmi sem lepett meg, ami történt. S ugyanezzel a rendíthetetlen biztonsággal fogom elérni forradalmunk gigászi célját. Nincs szükségem tanácsadókra és intelmekre, szemforgató fickókra, akik fegyelmezetlenségüket akarják megtenni alaptörvényükké; azokra az emberekre, akik kárörvendve az ujjaikon számolják mindazokat a tényezőket, amelyek bölcs előrelátásuk szerint romlásunkat fogják okozni, s akik eltúlozzák a nehézségeket, amelyek elkerülhetetlenek minden nagy vállalkozás kezdetén. Jobban tennék ezek az agyalágyultak, ha fegyverkeznének s engem is bátorítanának kemény harcunkra, ha roppant feladatunk pozitív és nem negatív eshetőségeit mérlegelnék. Mintha én nem tudnám jobban mint ők, hogy még nincs kezünkben a hatalom!? Szerencsére, az én akaratom dönt. Eltiprok mindenkit, aki nem engedelmeskedik parancsaimnak. Nem fogom megvárni, amíg a zendülés nyilvánvalóvá válik s mindenki tudomást szerez róla. Az engedetlenség leghalványabb jelére cselekedni fogok. Könyörtelen leszek ellenségeim iránt és semmi előtt sem torpanok vissza.

Mindenhatóságáról szavalt még néhány percet. Majd hirtelen sajátmagán kezdett siránkozni:

– Ezek a banditák egyik akadályt a másik után gördítik elébem, öt perccel a vén marsall halála előtt, abban a pillanatban, amikor minden attól függ, ki lesz a birodalmi elnök, én-e vagy valaki a reakciós kamarillából. Már csak az ostobaságukért is megérdemelnék ezek az emberek, hogy halomra lőjék őket. Nem rágtam-e eléggé a szájukba, hogy csupán pártunk szoros és tömör egysége biztosíthatja rohamunk sikerét?

Puskacső elé, falhoz mindenkivel, aki ki merészel táncolni a sorból! Nem esdekeltem-e tízszer, százszor ezeknek az embereknek, hogy hallgassanak reám? És most, a legválságosabb pillanatban, most tűrjem a reakciósok fecsegését, hogy saját házamban nem tudom fenntartani a rendet és a fegyelmet? Hogy pártom a zendülés melegágya? Hogy a helyzet súlyosabb, mint Brüning és Papen idejében? Ultimátumot tehessenek elém ezek a gyávák, ezek a nyomorultak, elém, énelém? – Torkaszakadtából üvöltözött.

– De csalódnak – folytatta kissé nyugodtabban. – Azt hiszik, hogy számomra nincs tovább. Mindnyájan tévednek. Még nem ismernek engem. Azért, mert alulról jöttem, mert szavuk szerint „a söpredékből" származom, mert műveletlen és neveletlen vagyok, mert olyan modorom és módszereim vannak, amelyeken csirkeagyuk fennakad! Ó, ha közülük származnám, ma már nagy ember volnék. De nincs szükségem rá, hogy ők tanúsítsák tehetségemet és nagyságomat. SA-embereim fegyelmezetlensége már sok adumba került. De van még egypár ütés a kezemben. Megint csak kivágom magam, ha rosszra fordul a dolog.

– A jó urak terve kútba esik. Ha az öreg utódjáról lesz szó, nem nézhetnek majd el a fejem fölött. Tessék, csak próbálják meg, jelöljenek ki ideiglenes államfőt! Hohó, de ehhez az én beleegyezésem kell, én pedig nem fogom beleegyezésemet adni. A népnek nem kell a Hohenzollernek császársága. Egyedül én tudnám elfogadtatni a tömegekkel. Egyedül én tudnám meggyőzni őket, hogy császárság kell. De nem teszem meg. A legcsekélyebb sejtelmük sincs a realitásokról ezeknek a tehetetlen törtetőknek, ezeknek a hivatalkukacoknak, zupás-lelkeknek. Látták, hogy megalázkodnak, hogy remegnek színem előtt? Beleköptem a levesükbe. Azt képzelték, hogy nem fogok merni, hogy gyáva leszek. Már azt hitték, hálójukba kerültem. Úgy vélték, máris eszköz vagyok a kezükben. S a hátam mögött kicsúfoltak, azt gondolták, végem van, még pártom támogatását is elvesztettem. De korán beleláttam kis játékaiba. Alaposan elhegedültem a nótájukat, nem felejtik el soha. Amennyit vesztettem az SA megpurgálásával, ugyanannyit nyertem azzal,

hogy leráztam a nyakamról a feudális összeesküvőket és hivatásos kalandorokat, a Schleichereket és az egész bagázst.

– Ha most aztán a néphez fordulok, az követni fog. Ha a párthoz fordulok, a párt egy emberként kel fel. Nem sikerült nekik kettőbe vágni. Kiirtottam a bujtogatókat, az árnyékban leselkedő esetleges bujtogatókat is. A reakciósok el akartak szakítani a párttól, hogy kezükbe kaparintsanak készséges eszközül. Hát itt van, itt állok talpon előttük s erősebb vagyok, mint valaha. Tessék hát, gyerünk, Papen és Hugenberg uraim, a mérkőzés tovább folyik, várom a következő menetet.

Így buzdította bátorságra Hitler saját magát. A kihallgatás véget ért. Olyan volt, mint aki morfin-injekciót adott be magának.

A MÁSODIK FORRADALOM

Hitler jól sejtette, mi fog történni. A mestervágás sikerült. Ő került Hindenburg helyére, mikor a tábornagy Neudeckben meghalt egy augusztusi napon, túl korán vagy túl későn. Kevesen tudják a Reichswehr Hitlerre felesküvésének kulisszatitkait. Magam nem tartozom közéjük. Láttam Hindenburg holttetemét, mielőtt átszállították a tannenbergi csata emlékművébe. Ott feküdt halottaságyán, Neudeckben, vaságyon, egy kis puszta szobában. Az alig modernizált szerény neudecki épület tipikus keletporosz nemesi udvarház volt; élénk ellentéte a nehézkes, modern villáknak, a fitogtatott luxusnak. Kadinenre emlékeztetett, az utolsó császár egyik kedvelt tartózkodási helyére.

Családomat hagyományos kapcsolatok fűzték Neudeckhez; dédapám tudniillik száz évvel ezelőtt mint főhadsegéd tért vissza a függetlenségi háborúkból Beneckendorf és von Hindenburg dandárjával. Az év elején az agg marsall még kihallgatáson fogadott Berlinben. Szellemi képessége nagyot hanyatlott, sokszor nem ismerte meg látogatóit. Aznap azonban elég élénk volt, hosszasan beszélt Danzigról.

Rákövetkező nyáron Neudeckben, bár már homlokára volt írva a halál jele, akadtak friss és derűs órái. Egy japán császá-

ri herceg látogatása nagyon elszórakoztatta; érdeklődéssel hallgatta néhány japán szokásról szóló beszámolóját. Alkalomadtán nevetni is tudott, ártatlanul tréfálkozott, amire kancellárja, Hitler, tökéletesen képtelen lett volna. Megkapta Hitler jelentését a június 30-i kivégzésekről, s mindent nagyon is rendben levónek talált. Még vigasztalta is Hitlert, hogy nincs szülés fajdalom nélkul, s az új Reich bizony belekerülhet egy kis vérbe

Az agg harcos szenilis derűlátása nemigen maradt meg élete utolsó percéig. Halálos ágyan fekve, világos pillanataiban, sok mindent gondolhatott, amiről mi nem tudunk. Egy azonban bizonyos: halála előtt azt a parancsot hagyta utódainak: hozzák vissza a Hohenzollern-dinasztiát. Németország jövőjében csak akkor bízott, ha a régi dinasztia uralma visszatér, hisz a Hohenzollernek hatalma a hosszú történelmi fejlődés folyaman meggyokeresedett.

Fia, Oskar von Hindenburg, vart a kuszobon, amikor kileptem a halottas szobából, miután még egyszer utoljára meghajoltam az agg marsall előtt. Csak pár szót válthattunk. A birtokot már korülzárták az SS-csapatok

Ott voltam a tannenbergi gyásszertartáson is. Végig kellett hallgatnom a szentségtorő gyászbeszédet, amelynek végén sarkig tárta Hitler a Walhalla kapuját az oreg keresztény katona előtt, akinek mély vallásossága koztudomású volt.

Hitler tehát célt ért. A második forradalom elhalasztódott; Németország urává lett s minden nap tovább szilárdította hatalmát. Nem sokkal a temetés után Hitler a második forradalomról beszélt szűk korben s kijelentéseit, utasítására parancs gyanánt terjesztettek a párt vezetői kozott. Így szereztem róluk én is tudomást, jóllehet nem vettem részt azon a fogadáson, amelyet Hitler „a német birodalom Fuhrerének" hivatalos elismerese alkalmabol adott.

– Az en szocializmusom homlokegyenest elenkezik azzal, amit a marxisták hirdetnek. A nemzetiszocializmusban nem az osztályharc a dontő, hanem a rend. Semmi kozunk azokhoz, akik felkelést hirdetnek a nép kozott. Forradalmam – mondotta – nem színjáték a tomegek szórakoztatására. A forradalom kemény munkát jelent. A tomeg csak a megtett útszakaszokat

látja. De nem tudja s nem is kell egyáltalán tudnia, mennyi titkos erőfeszítésbe kerül, míg újra előre lehet ugrani. Mi a mozgás vagyunk, mi vagyunk az örök forradalom. Nem állunk, nem merevedünk meg soha. Amit nemrég tettem, érthetetlen sokak szemében. A siker azonban engem igazolt. Hat hét sem telt bele, s pártbeli ellenfeleim, azok, akik kritizálták munkámat, ragyogó bizonyítékát kapták annak, hogy június 30-ának az eseményei szükségesek és indokoltak voltak. A nagy tömeg úgy látja, hogy véget vetettem a forradalomnak, holott ezt a forradalmat most átplántáljuk bensőnkbe. Gyűlöletünket frissen tartjuk, jégre tesszük, s arra a napra gondolunk, amikor majd lerántjuk magunkról az álarcot, hogy azoknak mutatkozzunk, amik vagyunk s amik mindig is leszünk. Még nem tárhatom elétek minden tervemet. De abban a meggyőződésben távozhattok, hogy nem az egyes ember boldogulását kívánom, hanem az egész németség nagyságát és jövőjét.

– Közben azonban biztosítom a rendet és munkához látok. Első feladatunk az újrafegyverkezés és a felkészülés a háborúra, amely elkerülhetetlen. Második feladatunk megteremteni a lehető legkedvezőbb gazdasági és társadalmi feltételeket fegyveres erőink kiépítésére. Mától kezdve a német rend egy körülsáncolt tábor rendje. Most már nem kell másra gondolnunk, csak magunkra és életbevágó szükségleteinkre. – Pár percnyi gondolkodás után így folytatta:

– E pillanatban az SA purgatóriumban ül. De eljön a nap, amikor kárpótolni fogom s a legmagasabb tisztségekre emelem. – S visszafojtott zokogással így zárta szavait: – Még azok is, akik a minap meghaltak, mozgalmunk dicsőségének áldozták fel az életüket. Azt hitték, helyesen cselekednek, amikor elszakadnak tőlem. Megfizettek ezért a végzetes tévedésért. Az a büntetés sújtott le rájuk, amely mindenkire vár, aki nem tud nekem engedelmeskedni.

Az a társadalmi és gazdasági reform, amelyet Hitler elképzelt, nem volt olyan egyszerű valami – s ez hamar kiderült, –, mint az élet megszervezése egy „körülsáncolt táborban". Egyáltalán volt-e valami elképzelése? Szakembereit mindenesetre szakadatlanul dolgoztatta s valóban, Feder mérnök hivatalos füzetei között van is egy dolgozat „A Harmadik Birodalom korporációs reformjáról". A hatalom átvétele után hamarosan gombamódra kezdtek szaporodni a többé-kevésbé fantasztikus tervek, amelyek mind „az új rendet" akarták megalapozni. Valamennyi abba a jó csengésű alapelvbe kapaszkodott, hogy „a közérdek a magánérdek előtt". Ebből az alapelvből kellett kivirágoznia egyesek szerint annak az új gazdasági rendnek, amelyben nincs magán-nyereség, már amennyire ez egyáltalán lehetséges; mások szerint viszont az állami ellenőrzés alatt álló gazdasági rendszerben meg kell találni a magán- és a közérdekek összeegyeztetését.

Könnyebb volt a programot előadni, mint megvalósítani. Úgy értsük, hogy korporatív állam lesz Németország? Úgy értsük, hogy teljesen irányított lesz a gazdasági élet? Államszocializmust jelent talán? Oly mindegy, az a fő, hogy cselekedjünk, lázasan és zajosan cselekedjünk. A cél majd később fog feltűnni a maga tiszta ragyogásában; de egy pillanatot sem szabad vesztenünk. Vad hévvel estek neki a szervezésnek. Az oly bonyolult s egyúttal oly törékeny német közgazdaságba barbár szervezők törtek be, akik fenekestül felforgattak mindent, ami addig volt és működött. A lázas szervezésnek nem volt más eredménye, csak az, hogy mindenütt elégedetlenséget és ellenállást keltett.

Kétségtelen volt, hogy a nagyfokú munkanélküliség szükségessé teszi a beavatkozást a közgazdasági életbe. De ez a közbelépés csakugyan növelni fogja-e a termelést vagy csak átmeneti hatású orvosságnak bizonyul? A termelés fokozása s különféle gazdasági ágak munkájának összehangolása a tervek valódi célja? Nem inkább az-e a buzgólkodók hátsó gondolata,

hogy minden gazdasági tevékenységet alárendeljenek az államnak vagy pontosabban szólva a náci pártnak? S ebben az esetben mi történik ezzel a szerencsétlen gazdasággal?

Danzigban ugyanilyen problémákkal birkóztunk, de szerényebb keretek között. Ott is vidáman folyt az eszelős szervezés. Én lehetségesnek találtam a védővámok rendszerének olyasfajta átalakítását, amely megjavíthatta volna helyzetünket Lengyelországgal szemben. A valódi korporatív állam és a merkantilizmus korszerűsítésének eszméjét szintén nem találtam oktalannak. Forster azonban gyors eredményt akart. Azt akarta, hogy ő legyen az első, aki megvalósítja a „korporatív reformot", így akarta magát még jobban behízelegni Hitlernél. Danzigba hívta hát a fent említett dolgozat ifjú szerzőjét. A fiatalember be is toppant Danzigba, saját fontosságától eltelten s azzal a szándékkal, hogy élete nagy művének alapkövét a mi városunkban fogja lerakni.

Danzigról nagyon gyorsan kiderült, hogy gazdasági kísérletezésre a legkevésbé alkalmas talaj. Nemzetközi áruforgalmi kikötő s tetejébe nem önálló vámterület. Bizonyára az lett volna a legjobb, ha engedjük kereskedelmét a lehető legszabadabban kivirágzani s egyetlen esetben sem támasztunk bonyodalmakat különféle megszorításokkal és szabályokkal, aminek egyetlen eredménye lehetett: a kereskedelmi forgalom elvonulása több előnyt biztosító kikötők felé. Azon a véleményen voltam tehát, a legokosabb, amit tehetünk az, ha egyszer s mindenkorra lemondunk minden „korporációs" kísérletről.

Felfogásom komoly viszályba kevert a párttal, amely rövidlátásában nem akart egyebet, mint a Szabad Város gazdasági bekebelezését. Határozottan megtagadtam a korporatív terv törvényerőre emelését. Innen is, onnan is bepanaszoltak s Hitler helyettese, Hess, egy szép napon színe elé rendelt. A tőle megszokott tömörséggel beszélt, amely a mélység látszatát akarta kelteni, valójában azonban az éretlen elme habozásának és ügyetlenségének bizonyítéka volt csupán. A hozzá nem értő ember általánosító megjegyzéseit mondta el. Végül is Hitler elé került a vita.

– Mi az, mi van itt? – kérdezte tőlem Hitler. Elmondtam neki, mi a kifogásom a gazdaságszabályozó tervek ellen. Na-

gyon meglepődött, s azt mondta, esze ágában sincs vállalni a felelősséget ezekért az őrültségekért. Forster talán megfeledkezett arról, hogy a korporatív állam tervét már régen félretették jobb időkre? Azt feleltem rá, magam sem hallottam az elhalasztásról, mert ha tudom, sok haszontalan munkától és hercehurcától kíméltem volna meg magam. Hitler, szokása szerint, hosszabb védőbeszédbe kezdett, hogy igazolja elhatározását s nagy vonalakban vázolta társadalomjavító eszméit, illetve azokat, amelyeket pillanatnyilag magáéinak vallott.

– Végképp elvetette a korporációs tervet? – kérdeztem.

– E pillanatban nincs sok értelme a számomra – felelte – azt hiszem, maga sem találna benne semmi megfoghatót. Mussolini hosszú esztendők óta dolgozik, hogy talpra állítsa korporatív államát. De az eredmény nulla. Ami azt jelenti, hogy hiába keresi a rendszer lényegét, magját, a betetőzését, zárókövét. Mondok magának valamit. Ezen a területen nem szabad soha semmit sem erőltetni, nem szabad eleve elhatározva építeni. Ért engem? Ezeknek a dolgoknak maguktól kell kifejlődniök, alulról felfelé haladva. Ha most maga fölülről lefelé épít egy adott séma szerint, papírpalota lesz az egész: mű-dolog, s nem maga az élet. Nem tudja, hogyan teremt a művész? Nos, hagyni kell, hogy az államférfiban, akárcsak a művészben megérlelődjenek saját gondolatai, vagyis inkább a nemzet teremtő erői. Néha odavethet egy-egy ecsetvonást, irányíthatja és szabályozhatja az erőket. De ellengőzt is adhat, amikor azt tapasztalja, hogy az igazi erők még nincsenek jelen. Kényszerrel nem tud életet teremteni. Nincs elhibázottabb valami, mint egy még nem érett nemzetre ráhúzni valami mesterséges elképzelést, akármilyen jól kigondolt elképzelés legyen is az. Csak egyet tehetünk. Ébren és elevenen kell tartani azt a teremtő nyugtalanságot, amely nem engedi eltespedni az igazi művészt. Ennek az egynek nem szabad soha elpusztulnia.

– Szóval az államnak foglalkozások szerint való, azaz korporatív megszervezése sem érte el az érettségnek azt a fokát, hogy most mindjárt megvalósíthassuk? – kérdeztem. – De a mostani káosz sem maradhat fenn.

– Ne törjük a fejünket rajta, semmit sem érünk vele – folytatta Hitler. – Hiába igyekszik inaszakadtáig, ha egyszer

egy eszme nem érett, nem tudja életre kelteni. Én, aki művész vagyok, ezt kitűnően tudom. De mint államférfiú is tudom. Csak egyet tehet az ember: türelmesen vár, hátrál, újra kezd s megint csak hátrál. A tudat alatt azonban folyik a munka tovább. Az eszme érlelődik, megérik s néha el is rothad: meghalt teljesen. Ha nem vagyok benne tökéletesen biztos, hogy ez a megoldás a jó, más nem is lehet, óvakodom cselekedni. Még hogyha az egész párt trombitálja is a fülembe: „Cselekedj!", nem mozdulok, várok. Különben Isten tudja, mikbe vinnének bele. De ha a belső hang megszólal, akkor tudom, hogy közeledek a célhoz s cselekedni kell. Így van ez a párttestvérekkel s a néppel is. Ha nem értenek meg egy új dolgot, meg kell hátrálni. Később megint megpróbálkozik vele az ember, s ha kell, ismételten. A kedvező pillanat végül is mindig elérkezik. Akkor aztán embereink magukévá teszik az új eszmét, testet adnak neki, mintha soha egyébre sem gondoltak volna. Hát persze, meg kellett engednem a pártnak, hogy tanulmányozza a korporatív állam kérdését. Szükségem volt erre a kísérletre, hogy meg tudjam állapítani, mennyire érett meg az egész, s vajon ez a rendszer előbbre tudja-e vinni ügyünket. Soha nem fogok vakon valami recept után cselekedni. Egészen természetes, hogy mielőtt bevezetnék valami új dolgot, meggyőződöm róla, egyáltalán lehetséges-e? S emberek is kellenek nekem a valóra váltáshoz. Pártbajtársakra bízok bizonyos munkát. Ha sikerre viszik, az azt jelenti, hogy a megfelelő helyen vannak, ha nem, adják át másnak a helyüket. De ha egyáltalában nem találok senkit, akinek sikerülne a dolog, az csalhatatlan jele annak, hogy az eszme még nem érett meg. A problémák s a megoldásukkal megbízott emberek egyenes arányban vannak egymással. Ha nincs rá ember, akkor a probléma még nincs tisztázva, még nem érkezett el az ideje, s tökéletesen hiábavaló az „erős ember" után kiáltozni, aki majd félregördíti az akadályt. Ha elérkezett az idő, felbukkannak a megfelelő emberek is. Nos, a legutóbbi hónapok folyamán nem jutottam arra a megállapításra, hogy rendelkezésemre állnak azok az emberek, akik meg tudják szervezni a korporatív államot. Isten neki, félretesszük a problémát s majd egyszer újra elővesszük.

Felvetettem, hogy talán össze kellene egyeztetni a liberális gazdasági rendszert az autarkiával.

Össze lehet egyáltalán egyeztetni ezeket? – kérdezte Hitler. – Ne csábítsák el a mesterkélt megoldások. Ami engem illet, ma kevesebbet tudok ezekről a kérdésekről, mint amennyit tudni véltem pár évvel ezelőtt. – Azt feleltem rá, a szerte dúló szervezési düh kevésbé alkalmas a kérdés megoldására, mint a komoly, módszeres kutatás.

– Hát nem akarja belátni – vágott vissza türelmetlenül Hitler –, hogy kénytelen vagyok valamivel foglalkoztatni az embereimet? Mindnyájan segíteni akarnak! Tessék, mondom nekik, szabad a pálya! Próbálkozzanak, amennyit csak akarnak. Ha jól megfontoljuk, a korporatív rendszer nem olyan nagy jelentőségű dolog, hogy túl nagy károkat okozna. Végül pedig mindezekből az erőfeszítésekből valami hasznos is kisülhet.

Vajon ennek a szóáradatnak nem az volt-e az egyetlen célja, hogy elleplezze, a kutya sem akar itt kísérleti úton új német gazdasági rendszert találni? Vagy inkább az volt a titkos cél, elfoglaltságot adni a párt tömegeinek, hogy így eltereljék figyelmét a fontosabb kérdésekről? Nem hiszem. Hitler politikájának és személyes elhatározásának indítékai sosem voltak egyrétegűek. Igaz, szüksége volt arra, hogy elszórakoztassa a pártot a gazdasági rendszer átalakításán való pepecseléssel. De tévednénk, ha azt hinnénk, ez volt az egyetlen indítóok. Az is igaz viszont, hogy olyan különös berendezésű volt az emlékezőtehetsége, hogy csak azok az indítóokok maradtak meg benne, amelyeket utólag felhasználhatott a maga igazolására.

Egyébként Hitler sohasem volt hajlandó részletkérdésekkel foglalkozni, kivéve két terület – a külpolitika és a hadsereg – kérdéseit. Más szakmában nem volt neki fontos, hogy szakértelmet szerezzen. Rögtön türelmetlen lett, ha részletproblémákat kezdtek előtte kiteregetni. Különösképpen idegenkedett a szakértőktől, szaktudósoktól, egy-egy kérdés bogarászóitól; semmibe se vette véleményüket. Segédmunkásoknak nézte őket, mondhatnám, ecset-öblögetőknek, festék-morzsolóknak, hogy saját iparánál maradjunk.

– Másszon ki a firkatengerből – mondta nekem. – Aktagyártásra van elég embere. Őrizze meg ítéletének szabadságát. Rögtön látja az ember, hogy maga túlságosan sokat foglalkozik a részletekkel; ne csinálja azt a kétségbeejtő őrültséget, amit Brüning volt kancellár, aki azt hitte, kötelessége sajátkezűleg leírni a kihirdetendő törvényeket. Ebből is láthatja, micsoda alak volt! Nem is maradt ereje a nagy elhatározásokra. Micsoda ostobaság csip-csup apróságokkal bíbelődni, törvényszövegeket fogalmazgatni! – Azt feleltem, valóban, a legapróbb részletekig tanulmányoztam a tervbe vett szabályozási törvénytervezeteket, mert éppen a részletekben rejtőzhet a veszedelem. Nem tudom, hogyan lehetne ezt a munkát elkerülni. Ha megkímélem magam tőle, örökké saját szakértőm rabja leszek s végül ösztönösen kell döntenem.

– Hisz éppen ezt kell tennie – vágott szavamba élénken Hitler. – Bízza rá magát a sugallatra, az ösztönére vagy amire akarja, csak a tudására ne. Ezt jegyezze meg magának egyszer s mindenkorra. A szakértőknek nincs ösztönük. Ne náluk kereskedjen utána, önmagában keresse, pártbajtársaiban keresse. Mennél többet beszélget a párttagokkal, annál jobban megvilágosodnak a dolgok maga előtt, annál jobban leegyszerűsödnek a kérdések. Hiszen maga is kénytelen lesz világosabban gondolkozni és leegyszerűsíteni a problémákat, ha azt akarja, hogy a párttagok megértsék. Szemétre kell vetnie mindent, ami bonyolult, mindent, ami elméleti. Ez jótékony eredménye az állandó gondolatcserének a párt tagjaival, azaz magával a néppel, nem pedig a képviselőkkel, akik nem ismerik a népet, amiként ez a demokráciában történik. Ami pedig a szakembereket illeti, akik bele vannak gabalyodva elméleteikbe, mint pók a hálójába, csak parancsolni kell nekik s meg fogja látni, csakhamar használható tervekkel jelentkeznek. A szakemberek egyre-másra megváltoztatják nézeteiket. Ma ezt fehérnek látják, holnap feketének, azt csinál az ember velük, amit akar.

Bevallom, elkedvetlenített, hogy nem mondhattam el, ami nem tetszik, ami nyugtalanít. De szemmelláthatóan az egész korporációs probléma nem érdekelte már Hitlert. Lehetetlen volt ilyen vagy olyan értelmű elhatározásra bírni. Nem ez volt

egyébként az első alkalom, amikor ha nehézségek merültek fel, nyugodtan elejtette az egész tervet, amelyet pedig maga vetett föl anélkül, hogy törődött volna könnyelmű elhatározásának – sokszor romboló – következményeivel. Minden nehézség alól kibújt, s nem tűrte, hogy újra szóba hozzák előtte. Ráadásul fennen kérkedett ezzel az egyszerűsítési mániával, s magatartásában valóban ez volt a jellegzetes vonás, amellyel környezete fölött uralkodott.

A MISZTIKUS HÁROMSZÖG

Hjalmar Schacht, „a közgazdaság nagy bűvésze", azt mondja, hosszabb beszélgetés után mindig megnyugodva, megkönnyebbülve távozott Hitlertől, hite megerősödött s az eléje táruló „hatalmas perspektívák" azt az érzést keltették benne, hogy valóban fontos, amit csinál... Mit mondjak akkor magamról? A közhelyek, erőteljesen, meggyőzően hangoztatva, nyilvánvaló igazságokként hatnak s nem mindig lehet megkülönböztetni az egyszerű nagy gondolatokat az együgyű kis gondolatoktól.

Milyen tanulságot vonhatok le a magam számára s mit használhatok fel a hallottakból mindennapos harcomban a párt kis lelkeivel? Hitler tanújelét adta, méltónak talál arra, hogy közölje velem legtitkosabb gondolatait is, amelyeket nem tárt még gauleiterei elé sem, mert azok úgysem értették volna meg. Ez a bizalom nem kötelez-e arra, hogy a tömeg előtt titokban tartsam bizalmas közléseit, nem teszi-e kötelességemmé, hogy elnéző legyek a tömeg érthetetlen vágyai iránt, a tömeghez számítva Forster gauleitert is? Vagy talán a bizalomnak ez a jele csupán tettetés, egyike a ravasz fogásoknak, amellyel hatalma alá vonta embereit?

Megkérdeztem Hitlertől, mit jelent az a háromszög, amelyet Leynek, a Munkafront vezetőjének, s néhány gauleiternek rajzolt az eljövendő társadalmi rend magyarázataképpen. Hitler csodálkozva nézett rám, nem értette, miről beszélek.

– Forster – mondtam – úgy látszik, teljesen elfelejtette ezt

a jelképes tanítást; de azt mondja, akkor nagyon jól megértette.

– Tudom már, miről beszél – felelte Hitler. – A háromszög egyik oldala a Munkafront. Társadalmi egyenlőség uralkodik itt. Nincs osztálykülönbség: egyik segít a másikon; minden egyén tökéletes biztonságban van, tanácsot, utasítást kap: minden elő van írva számára, még az is, mire használhatja szabad idejét. Egyik ember annyit ér, mint a másik; itt egyenlőség uralkodik. A háromszög másik oldala a hivatás-szervezet. Itt mindenki teljesen különálló, de besorolják egy ranglétrába a közösség javára végzett munkájának mennyisége és minősége alapján. Itt az egyenlőtlenség a képességen alapszik. Az érdem szabja meg, ki mit és mennyit kap. A háromszög harmadik oldala a párt, az a politikai szervezet, amely minden németet besorol számtalan alcsoportjainak egyikébe, ha méltó rá, hogy befogadják. Itt mindenki részt vesz a nemzet kormányzásában. A pártban az egyenlőtlenség az odaadáson és a jellemen alapszik. Minden bajtárs egyenlő a pártban, de mindegyik köteles alávetni magát a merev és szigorúan megszabott hierarchiának.

Mondtam, hogy Forster megpróbálta elmagyarázni a szimbolikus háromszöget, de belezavarodott. Úgy emlékezett rá, van egy másik magyarázat is: az egyik oldal az emberi akaratot jelenti, a másik azt, amit szívnek neveznek, a harmadik az észt.

Hitler fölkacagott. Ne kutassuk olyan nagyon, mit jelent a háromszög. Azt akarta csak ábrázolni vele, hogy minden emberi lényt be kell illeszteni véleménye és tevékenysége alapján a párt több, megfelelő szervezetébe. – Azt akartam csak maguknak megmagyarázni, hogy a párt tölti be a hajdani társadalom szerepét. A párt magában foglal mindent. Szabályozza az emberi létet minden megnyilvánulásában és minden területén. Ki kell tehát gondolnunk a kereteket, amelyekbe beleillesztjük minden egyén egész életét. Minden tettüket és minden szükségletüket szabályozza és kielégíti a közösség, amelynek megtestesülése a párt. Nincs többé szabad akarat, nincs többé hézag, nincs elszigetelődés: az egyén már nem a maga ura többé. Ez az én szocializmusom, nem pedig olyan másod-

rendű kérdések rendezése, mint például a magántulajdon vagy a termelési eszközök problémája. Mi értelme lenne ilyesmikkel bajlódni, mikor én minden egyes embert szigorúan fegyelmezett rend alá vetek, amelyből nincs szabadulás? Legyen hát az övék minden föld, minden ház, minden gyár, amit akarnak. A fontos az, hogy akár tulajdonosok, akár munkások, mindnyájan az állam tulajdonai legyenek. Értsen meg végre: mindennek semmi értelme többé. Az én szocializmusom messzebb vág. A dolgok külső rendjén semmit sem változtat, de rendezi az egyén minden kapcsolatát az állammal vagy a közösséggel. Ezt a rendezést a párt keretén belül valósítja meg. Vagy pontosabban szólva, egy Rendben teremti meg a rendet.

Nem tudtam megállni, hogy meg ne jegyezzem: új, de nehéz elméletet tárt most elém.

Hitler azt felelte, úgy van, nem mindenki képes ezt megérteni. Ezért próbálta rajzban érthetőbbé tenni elképzelését.

– Nem az állam hűbérjogáról van tehát szó – mondtam neki –, nem is a termelőeszközök állami tulajdonjogáról, ahogy a párt közgazdászai és a politikus csizmadiák fecsegik.

– Mit foglalkozzam efféle félmegoldásokkal, amikor sokkal fontosabb valami van a kezemben: maga az ember? A tömeg mindig a külsőségekhez tapad. Mit jelent az államosítás, szocializálás? Mintha változtatna a lényegen valamit az, hogy a gyár birtokjogát igazoló okirat most az állam kezében van s nem Lehmann úr vagy Schultze úr kezében! De abban a pillanatban, mihelyt az igazgatók és főtisztviselők ugyanannak a közszabálynak vannak alávetve, mint munkásaik, feltűnnek az új rendnek a körvonalai, amely semmivé teszi a hajdani fogalmakat.

– Mérhetetlen perspektívákat tár elém – mondtam neki. – De engedje, hogy megjegyezzem ez a perspektíva engem nem boldogít.

– Az egyéni boldogság kora lezárult – felelte Hitler. – A közösség boldogságára való törekvést tesszük helyébe. Van-e nagyobb boldogság, mint egy barnainges összejövetel, amelyen egyetértésben rezdül szónokok és hallgatóság lelke? Ezt nevezem én a közösség boldogságának. Ezt a boldogságot csupán az első keresztény közösségek érezhették ugyanilyen erősen.

Ezek a keresztények is feláldozták egyéni jólétüket a kereszténység magasabb rendű boldogságának. Ha sikerül azonosulnunk a mi nagy forradalmunkkal, ha vérünkké válik, nem kell majd csekélységekért vagy kisebb kudarcokért gyötörnünk magunkat, mert tudni fogjuk, hogy minden úton előrehaladunk, még akkor is, ha néha látszólag el is térünk a céltól. S főképp azt a rendíthetetlen akaratunkat fogjuk erősíteni, hogy a történelem során idáig ismeretlen mértékben forradalmasítjuk a világot. Ebből a makacs akaratból merítjük titkos boldogságunkat, azt az örömöt, amely eltölt bennünket, szemlélvén körülöttünk a tömeget, amelynek fogalma sincs róla, mit csinálunk belőle. A körülöttünk nyüzsgő vakok szokott felszínes vágyaikkal hipnotizálják magukat: birtokhoz, jövedelemhez, társadalmi ranghoz, s más elavult kincsekhez tapadnak. Ha ez elérhető marad számunkra, mindennel meg lesznek elégedve. Csak egyet nem tudnak, azt, hogy maguk is bekerültek az új rendbe, mint egy ellenállhatatlan gépezet fogaskerékrendszerébe. Nem tudják, hogy átgyúrjuk és átalakítjuk őket. Mit jelent ezek után a birtok s mit jelent a jövedelem? Minek szocializáljuk a bankokat és a gyárakat? Mi az embereket szocializáljuk.

XIV

Viszálykodásom a danzigi nácikkal nem csitult. Sürgettek, hogy brutálisan számoljak le az ellenzékkel, vagyis szegjem meg az alkotmányt. A danzigi lengyelek ellen egyre-másra elkövetett merényletek következtében kérdésessé vált a Lengyelországgal való barátság. Gazdasági téren a párt a legőrültebb kísérletezésre szánta el magát. Teljesen elszigetelődtem a kormányban, mert minisztertársaim hasznosabbnak tartották, ha meghajolnak a párt kívánsága előtt, mintha veszedelemnek teszik ki magukat. Odáig fajult a dolog, hogy a hivatalos minisztertanácson kívül titkos üléseket tartottak, amelyekből engem kizártak, s ezeken módosították, sőt meg is semmisítették a kormány határozatait. Bár Danzig miniatűr állam volt, lényegében ugyanolyan problémák merültek fel ott is, mint amilyenekkel a német Reichnek kellett megbirkóznia a náci diktatúra alatt. Németországban ugyanaz a zűrzavar uralkodott, mint Danzigban. És mégis, Danzigban csak úgy, akár a Reichben, egy kis jóakarattal még ki lehetett volna lábolni a zűrzavarból: nem kellett volna hozzá más, mint lassan-lassan szabadjára engedni a valóságos és eleven erőket minden fontos területen, a közgazdaságban, a politikában és katonai téren. Elszigeteltségem ellenére is megkíséreltem tehát folytatni munkámat. Fő ösztönzőm ebben Danzig diplomáciai helyzete volt, amely egyre fenyegetőbbé vált.

Mindamellett miniszter- és pártbeli kollégáim tovább harcoltak ellenem, mintha bizony én lettem volna az egyetlen akadálya annak, hogy Danzigot átgyúrják a Reich képére és hasonlatosságára. Bepanaszoltak Hessnél és Hitlernél. Az ürügy az volt, hogy eltávolodtam a párttól, ellenséges a magatartásom irántuk s ezért elvesztettem a lakosság bizalmát. Volt egypár békéltetési kísérlet Hess jelenlétében. Felajánlottam lemondásomat, kijelentettem, kész vagyok elfogadni akármilyen más állást, ha Forster gauleiter hajlandó átvenni tőlem az elnökséget és vállalja a felelősséget. Kijelentettem Hessnek, ez a felelősség előbb-utóbb arra fogja kényszeríteni Forstert, hogy

meghajoljon a tények előtt s áttérjen arra a politikára, amelyet bennem kárhoztat. Hess azt válaszolta, hogy Hitler sohasem fogad el önkéntes lemondást semmiféle ürüggyel. Hozzátette még, kötelességem, hogy egyetértésre jussak a párttal. Forster viszont tudtomra adta, azzal a brutális őszinteséggel, amely végül is mindig kibuggyan az effajta agyafúrt politikusokból, hogy esze ágában sincs „elpocsékolni a jövőjét".

Az ügy végül is Hitler elé került. Elég fontosnak tarthatta, mert maga elé rendelte és kikérdezte az összes danzigi szenátorokat. Egyetlenegy komoly dolog volt az eléje terjesztett sok panasz között, mint később utódomtól hallottam, mégpedig az, hogy én valóban hittem a német–lengyel megegyezés lehetőségében, ahelyett, hogy időleges átmeneti megoldásnak tekintettem volna. Engem különben nem rendeltek Berlinbe ezekre a kihallgatásokra és később sem adtak soha módot rá, hogy védekezzem a vádak ellen. Hitler más megoldáshoz folyamodott, egyedül rendelt színe elé. Ez 1934 februárjában történt. Fölszólítottak, igazoljam magam. Megtettem ezt, írtam egy hosszabb előterjesztést, amelyben ismertettem a danzigi politika különleges feltételeit, szembeállítva a magam elé szabott programot a párt zagyva törekvéseivel.

Hitler azonban azzal kezdte, hogy szemrehányásokat tett: úgy látszik szabad kezet akarok, gátlástalanul akarok kormányozni saját szakállamra. Ha a politika olyan egyszerű volna, hogy csupán a tárgyi nehézségekkel kellene számot vetni, roppant könnyű mesterség lenne, a szakemberek is megoldhatnák. Sajnos azonban, mindenekelőtt az emberi gyöngeségekkel kell számot vetni, a rosszakarattal és az értetlenséggel. Előre elhatározott és kitervelt rosszakarat nincs a pártban. Vagy talán nekem épp ellenkező a véleményem? Mindazok, akik ma politikai felelősséget vállalnak a párt keretén belül, ne felejtsék el, mennyivel kedvezőbb a helyzetük, mint a weimari köztársaság politikusaié volt, akiknek nemcsak az értetlenséggel, hanem az általános rosszakarattal is meg kellett küzdeniök. A horogkereszt egyik legnagyobb jótéteménye éppen az, hogy kiküszöbölte azt a tényezőt, amely megmérgezte a nemzet életét, az egymásra féltékeny politikai csoportok gyűlölködését, sértődöttségét, amelyeknek kisebb gondjuk is nagyobb

volt annál, hogy alkotó feladatokat oldjanak meg, hanem csak kis magánérdekeiket hajszolták.

– Pártom jóakaratú. Pártom mindent megért. Egyszerűen csak meg kell magyarázni neki, mit akar az ember csinálni. Ha az ember nem tudja vele megértetni, amit tenni szándékozik, az annak a jele, hogy maguk a problémák nem elég világosak vagy nem eléggé leegyszerűsítettek, vagy pedig az illető nem az az ember, aki meg tudja oldani őket. S ha maga annyira eltávolodik a párttól, hogy az már nem érti, amit mond neki, mindig maga a hibás. Ezért prédikálom fáradhatatlanul, beszélni kell, újra és megint csak beszélni, összejöveteleket tartani, állandóan érintkezni a párttagok nagy tömegével. Ha valaki ezt az érintkezést elveszíti, akármilyen jószándékú is, nem fogják megérteni. Nem szabad a néptől idegen polgári képviselők hibájába esnünk, akik egy vagy két gyűlést tartanak, lehetőleg azt is csak két héttel az új választások előtt, máskülönben egyáltalán nem törődnek választóikkal. Előfordulhat, hogy pártbeli bajtársaink nem értenek meg valamit, mert mostanáig idegen volt nekik. De senki sem vetheti szemükre, hogy nem akarnak megérteni. Az én kötelességem és minden munkatársamé, hogy folytonosan magyarázzuk szándékaimat a bajtársaknak mindaddig, amíg megértik s mindaddig, míg önként követnek. Hogy ebben a küzdelemben le kell mondani saját elképzeléseinek tetemes részéről, hogy véleményét össze kell egyeztetni az ő véleményükkel, ez természetes. Éppen ez a gyümölcse a folytonos eszmecserének. A párt csalhatatlan bíró. A maga indítóokai és gondolatai lehetnek a világon a leghelyesebbek. Ha azonban a párt elutasítja őket, legelőször is magában keresse a hibát s ne másban.

Hitler emelt hangon és határozottan beszélt, de nem ellenségesen. Óvatosan azt vetettem közbe, hogy én igenis magyaráztam és igyekeztem megértetni velük azokat az intézkedéseket, amelyeket szükségesnek tartottam. De azt hiszem, bizonyos körök nem nagyon akarták felvilágosítani a közvéleményt politikám előnyeiről.

Hitler rámtámadt. Ő sem tehet meg mindent, amit helyesnek vél. Kénytelen figyelembe venni mások akaratát és hogy mit tudnak megérteni az emberek. (Egy s másra kötelezte ma-

gát s feltett szándéka állni is kötelezettségét.) Elsősorban is számot kell vetnie a vén marsall nehézfejűségével, akit emlékezőtehetsége s más képességei is lassan-lassan cserbenhagynak s aki az öregemberek makacsságával sok tervet elvet anélkül, hogy beléjük pillantott volna. Neki, Hitlernek, szépen le kell nyelnie a dolgot s egész politikáját hozzáidomítani ehhez az obstrukcióhoz. Vagy talán én azt hiszem, hogy ő diktátor s kedvére tehet, amit akar? – Nem vagyok diktátor s nem is leszek soha! – Még akkor sem fog soha kénye-kedve szerint dönteni, ha sikerül tágítania a mozgását akadályozó kötelékeken. A kényúri politika manapság igen súlyos teher az ember vállán. Rosszul értelmezem a vezetés szót s beleesem abba az általános tévedésbe, hogy összetévesztem a vezető ténykedését a diktatúrával. – Abból még, hogy nem szavazunk s nem a többség határozatait hajtjuk végre, egyáltalán nem következik, hogy politikánkat nem ellenőrzi senki. Állandóan a párt ellenőrzése s a párton kívül egyéb fontos tényezők ellenőrzése alá bocsátjuk. Talán én Danzigban nagyobb szabadságra vágyom, mint amilyen neki van? – Hitler lehiggadt. – Akármelyik hülye – mondta nyugodtabb hangon – lehet diktátor. Tart, ameddig tart. Sohasem sokáig. Maga viszont teljhatalmat kíván. Félre akarja állítani a pártot. De ki kezeskedik róla, hogy magának van igaza? Ha én mindenkitől függetlenül akarnék kormányozni, hogy bizonyítanám be, hogy nekem van igazam? Ha egyetértésben van a párttal, tudom, hogy jó úton halad. Korlátlan teljhatalom nincs, s nekem nem is kellene. A „diktatúra" szó is maszlag. Nagyon helytelen kifejezés. A legmindenhatóbb autokrata is kénytelen hozzáidomítani akaratát a körülményekhez. A politikában csak változó mennyiségek vannak s egy legfőbb akarat, amely rendezi őket. Ha maga miniszterelnök volna egy parlamentáris országban, sok esetben abszolútabb módon és függetlenebbül kormányozhatna, mint ahogy én kormányozhatok valaha is.

– „Diktátornak lenni", divatos szólam ez csak, amely mögött nincs valóság. Kormányzati módszerem: folytonosan sommázni a pártban a rengeteg ítéletet, megjegyzést és kívánságot. Kimerítő munka, soha sincs vége. Alapvető kötelességem, hogy sohase kerüljek ellentétbe a párttal. Ha más a véleme-

nyem, vagy az én látásmódomat, vagy az övét kell megváltoztatnom. De amit maga kíván, azt nem kaphatja meg senkitől. Maga négy fal között akar kormányozni, anélkül, hogy szembeszállna az ellenséges erőkkel, amelyek nélkül az élet el sem képzelhető.

Ezen a témán lovagolt tovább Hitler, de egy szóval sem érintette azokat a konkrét kérdéseket, amelyeket danzigi helyzetem fölvetett. A párt és a vezér viszonyáról szóló elméletét magyarázgatta makacsul.

– Mit jelent a mi pártunk? Miért küszöböltük ki a sok-pártot s az egész demokratikus-parlamentáris rendszert? Meg akartunk szabadulni a néppel való érintkezéstől? Ha sutba vetettünk idejétmúlt intézményeket, csak azért tettük, mert már nem voltak képesek hasznos kapcsolatokat teremteni a nemzet összességével, s mert semmi egyebet nem tudtak, csak fecsegni. Kiküszöböltük az élősködőket, akik a nép és a vezetők közé ékelődtek. Persze, ezzel véget is ért a tömegek eddigi szerepe. Nincs többé választói csorda, amelyet szavakkal elkábítanak. A tömeg helyét elfoglalta a népközösség, amelyet nevelünk, a szervezett és öntudatos nemzet: pártunk.

– A „párt" szó sem elég kifejező. Inkább Rendnek nevezném, ha nem volna ennek a szónak romantikus mellékíze. Mi pártunk szelleme? Csak annak van szava, aki kötelességet vállal magára. De aki vállalja, aki belép Rendünkbe, azaz méltónak találtatott rá, annak joga van beszélni és meg is hallgatjuk. Így tehát állandó érintkezésben vagyunk a nép elitjével. Minden kérdést elébe terjesztünk. Olyan politikai nevelést végzünk, amilyent a múltban soha, egyetlen párt sem kísérelt meg. Nem döntök semmi fontos dologban, mielőtt nem kaptam meg pártom hozzájárulását. Nem tudok kényem-kedvem szerint kormányozni. Parancsom sohasem önkényes. Minden egyes alkalommal meg kell szereznem a beleegyezést. Mi messzebb mentünk, mint a világ bármelyik parlamentje, mert a népet állandóan megkérdezzük cselekedeteik felől. Csak így alakul ki az igazi nemzetközösség. Nem függök az utca emberétől, de felelősséggel tartozom pártbeli bajtársaimnak. A parlamentáris demokráciák kedvük szerint befolyásolhatják a közvéle-

ményt. Én alárendeltem neki magamat és beszámolok tetteimről megvesztegethetetlen bíráim előtt.

S tovább fecsegett a horogkeresztes mozgalom nagyságáról. Az a fontos, minek mutatkozik Németország a világ szemében. A fegyelem csak összetartó erő, nem pedig cél. Egyik programpont a többi közt. A lelkes szónoklat közben eszembe jutott: milyen különös komédia! Íme, itt van előttem egy ember, aki szinte a végsőkig fölizgatja magát, de alapjában véve egészen más indítóokokból cselekszik. Szántszándékkal félre akar vezetni? Vagy maga is hiszi, amit mond? Az utóbbi valószínűbb. Hogy kiszabadulhasson a párttal vívott mindennapos csatájának vigasztalan kicsinyességéből, kénytelen képzelt világot teremteni magának, egy magasabb síkot, amelyre aztán fölkapaszkodik. A valóságból már semmit sem lát. Áhítattal csüng saját álomképén. Igazolja magát, bámulja magát, mint a demokrácia új fajtájának megteremtőjét. Ez az értelme hosszú szónoklatának. Ő az, Ő Hitler, aki valóra váltja a földön a demokráciát, amelyet mindmáig elkendőzött, megrontott a parlamentarizmus . . .

Megkérdeztem, nem gondolja-e, hogy minden egyszerűbbé válnék, ha a még érvényben levő weimari alkotmányt minden teketória nélkül fölcserélné egy új alkotmánnyal. A felelős államférfi ma ugyanis örökösen tanúskodhat. A régi törvénynek már nincs ereje, az új pedig még nem bontakozott ki a forrongás időszakából. Az önkényeskedés és a rendetlenség oka a jogbizonytalanság, nem pedig a rendszer újításai.

Hitler brutálisan letorkolt. Ha az új rend alkotmányos formában megmerevedik, forradalmi ereje kimerül. Minél tovább fenn kell tartani forradalmi jellegét, hogy meg ne bénítsuk a teremtő erőt. Én a jogászoknak és paragrafusrágóknak alapvető tévedésébe esem, akik azt hiszik, hogy alkotmánnyal és törvénykönyvekkel életet lehet teremteni. De a nép élete mindig az alkotmányos cécón kívül bonyolódik le; tapasztalhattuk a weimari alkotmánynak nevezett tákolmánynál. Az alkotmányok mindig történelmi tények eredményei és nem előzményei. Aki mesterségesen be akar avatkozni, megszegi az élet törvényét. Márpedig ennek következtében maga a nemzet teste betegedhet meg, különböző rendellenességek keletkezhetnek.

Ő bizony a világ minden kincséért sem változtatna a mai helyzeten. Korai még jósolgatni, milyen irányba halad majd a német nemzet. Hadd nőjön, hadd érlelődjék. – Én várhatok – bizonygatta Hitler. – Halálom után majd az utódaim megállapíthatják, mennyire nőtt meg nemzetünk élniakarása. Nekem e pillanatban más dolgom van.

Hitler azután a birodalom reformjáról beszélt. Itt is ugyanaz a helyzet. Sürgetik, hogy törölje el a régi Németország kis szövetségi államait, s szervezze meg helyükbe az új gaukat, amelyek majd maradandó alapjai lesznek a Reichnek. De hiába okoskodnak, ő nem moccan. Ő, mint művész, pontosan érzi, mikor érett egy eszme. Ez a gondolat még nem érett meg. Először be kell kebelezni olyan országokat, mint Ausztria, és Csehország, lengyel és francia területeket megkaparintani s csak azután lehet kiformálni az anyagból az új Németország hatalmas alakját. Egy szerves fejlődés bizonytalan időtartamú korszakának legkezdetén vagyunk, s e fejlődés előfeltétele a régi hagyományok s a fiatal forradalmi erők egybeolvasztása azzal a céllal, hogy tágasabb térben új birtokokat szerezzünk. Csak miután ez megtörtént, gondolhatunk arra, hogy végleges alkotmány formájában törvénybe foglaljuk ezt a fejlődést. Míg ez a pillanat el nem következik, ő türelmet prédikál.

Ugyanez áll a jogfejlődésre is. Még semmit sem lehet merev szabályokba foglalni. A régi jogszolgáltatásba új élet költözik. Amit objektív jognak hívnak, hát az egyszerűen nincs.

– A jog az uralkodás eszköze. A jog a hatalom gyakorlása, jogászi nyelven kifejezve. – Ő ezen a területen sem diktátor, csupán építő, miként azok a katedrálisépítők, akik nemzedékről nemzedékre dolgoztak egy hatalmas épületen, növekedésének belső törvényeihez igazodva, s ezt a törvényt fontosabbnak tartották, mint a saját zseniális elképzeléseiket.

Hitlerből csak úgy áradt a lelkesedés. Megfeledkezett róla, hogy azért rendelt maga elé: igazoljam magam. – Tíz évre van szükségem – kiáltott fel – csupán csak a törvényhozói munkásságomhoz. Az idő sürget. Már nincs sok hátra az életemből. Mindenekelőtt pedig vezetnem kell szabadságharcunkat. Csak az alapokat rakhatom le, amelyekre az utánam következők építhetnek. Munkám befejezését nem fogom megérni!

Barátságosan búcsúzott tőlem. Zavarban voltam. A személyemet érintő kérdés függőben maradt. Búcsúzóul a következő jó tanácsokat adta: – Két dologtól óvom. Ne adja magát össze a nemzeti-konzervatívokkal. Nem olyan fontos alakok már ezek. Elmúlt az ő idejük. A polgári rend korszaka lezárult. Ezek csupán kísértetek. Ne düljön be annak, amit ők úgy hívnak, hogy élettapasztalat. Egy kukkot sem értenek az új világból, sem a mai törvényszerűségekből. Már senkinek sem hajthatnak hasznot, sem nekem, sem magának. Második figyelmeztetésem: ne bízzék a Népszövetségben, sem danzigi megbízottjában. Az ő világuk is a végsőket rúgja. Ez csupán színház, amely minden valószerűségét elveszti, mihelyt a függöny legördültével kimegy az ember az utcára. Vessen ki magából minden kíméletet, s akkor meg fogja érteni a pártot s a párt meg fogja érteni magát.

„INFLÁCIÓ? KENYÉRJEGY? SOHA!"

A valóság egészen más volt, mint amilyen képet mázolt róla Hitler. A pártban nem volt jóakarat, sem megértés. Nem akart mást, csak görcsösen markolni a hatalmat. Minden egyes tag pozíciót akart, fel akart kapaszkodni a nap közelébe. Ki-ki düllesztette a mellét, s azt remélte, hogy ha bátor és eredményes munkásnak bizonyul, megakad a vezetőség szeme rajta s előlép. A buzgalom maximuma, az aggályoskodás minimuma, ezzel a jelszóval csörtettek kegy és állás után. Ha ellenben valaki komoly ellenvetéseket tett, alkalmatlan fickónak kiáltották ki s hátratuszkolták. A párt egész tevékenysége a legilletéktelenebb túlzóknak az illetékességért folyó döhödt vetélkedésében merült ki. Aki ismerte az ügyet és számot vetett a valósággal, arra azt mondták, polgári előítéletei vannak. Márpedig veszedelmes terület volt ez, amelyre senki sem akarta betenni a lábát, úgyhogy a vezető körök és Hitler is, csak értesülés-morzsákat és igazság-szemcséket kaptak.

E tekintetben Berlin legmagasabb köreiben pontosan ugyanaz történt, ami Danzigban. Íme, egy példa az ezer közül. Todt, az autósztrádák főigazgatója, már 1934-ben azon áb-

rándozott, hogy utat épít a lengyel korridoron keresztül. Hitlernek roppantul tetszett a gondolat. Todt kétségtelenül túlbecsülte a varsói körökre gyakorolható befolyásomat, mert megkért, eszközöljem ki, hogy Lengyelország beleegyezzen a területén keresztülvezető útszakasz megépítésébe.

Itt azonban elsőrangú politikai kérdésről volt szó, nem lehetett csak úgy „mellesleg" elintézni, ahogy Todt elég együgyűen képzelte. Csupán arra vállalkoztam, hogy puhatolózni fogok. Csodálkoztam is, amikor pár hónappal később újabb látogatásom alkalmával azt hallottam Hitlertől, hogy új műúttal köti össze Kelet-Poroszországot és a Reichet. Autósztráda épül, a munkálatok remekül haladnak, egyszóval Hitler nagyon boldog, hogy milyen nagy ember ő, íme, megint mit alkotott. Megkérdeztem tőle, mi van a lengyel útszakasz megépítésével, mert tudomásom szerint ott nehézségek merültek fel. Hitler azt felelte, hogy mindent a lehető legkitűnőbben elintéztek. Todt már szerződést is kötött egy híres olasz mérnökkel, az viszont megegyezett a lengyel kormánnyal. Szállómba visszatérve Todt üzenete várt rám, amelyben kért, keressem fol a Pariser Platzon levő irodájában; ha jól emlékszem a gárda-gyalogezred hajdani klubjában rendezték be neki.

Todt megmutatta terveit és térképeit, az épülő és tervezett utak roppant hálózatát. Aztán megkérdezte, mennyire jutottam puhatolózásaimban a lengyel kormánynál s remélhető-e, hogy megépül a kérdéses útszakasz. Mint mondotta, a Führer nagyon ragaszkodik hozzá. Todt előadásából kiderült, hogy mindabból, amit Hitler mint kész tényeket tárt elém, egyetlen szó sem igaz. Türelmesen végighallgattam Todtot, aztán elmondtam, mit hallottam ma délelőtt Hitlertől. Bevallom, némi kárörömmel szemléltem a tekintélyes személyiség halálos zavarát. Elkezdett dadogni, itt valami tévedés van, kétségtelenül valami félreértés, aztán sietve elkotródott. Mit történt itt? Nagyon egyszerű dolog. Todt halovány ígéretemben bízva, csodásan csillogó, de teljesen hazug előterjesztést tett, s így Hitler azt hitte, mindent elintéztek, s az utat már építik is. Tudomásom szerint most is, amikor ezeket a sorokat írom, a terv még mindig csak terv.

A szerte „tevékenykedő" mindenféle Ribbentropok hason-

lóképpen cselekedtek, csak talán kissé több ravaszsággal, hogy érdemeket szerezzenek, előbbre jussanak pályájukon. Folyton Hitler nyakán ültek, port hintettek a szemébe, buzgólkodtak, hogy nélkülözhetetlenné tegyék magukat. Kiszagolták, mit szeretne Hitler hallani, aztán igyekeztek versenytársaikat kiütni a nyeregből azzal, hogy a legkellemesebb újságokkal szédítették „Führerüket" és saját érdemüknek tulajdonították az elért vagy kilátásban levő sikert. A német nép, amelyet valaha a világ leglelkiismeretesebb népének tartottak, Hitler uralma alatt verte az összes hazugsági és szolgalelkűségi rekordokat.

Ha az igazság kellemetlen volt, ügyeltek rá, hogy Hitler sohase tudja meg. Ha helytelen irányba indult, múlhatatlanul tovább hajszolták a rossz úton, özönével zúdítva a célzatos jelentéseket, amelyekkel megerősíthették tévedésében. A nehézségeket bolhává kicsinyítették, a kedvező kilátásokat elefánttá fújták föl. Azzal kezdték, hogy apró részleteket átmázoltak s azzal végezték, hogy az egészet szemérmetlenül meghamisították. Mindebből a sok hazugságból átfogó rendszer szerveződött végül is, hogy távol tartsanak tőle minden hírt, amely felingerelhetné. Tomboló dühkitöréseitől úgy rettegett környezete, hogy mindenre képesek voltak, csak ezt elkerülhessék. E gyönyörű kis módszer alkalmazása általánossá lett nemcsak Hitler, hanem a többi náci vezér környezetében is.

Danzig akkor a csőd szélén állott. Devizákra volt szükségünk, hogy az előírt színvonalon tarthassuk pénzünk fedezetét. A Reichsbank megtagadta a szükséges kölcsön folyósítását. Keserűen panaszkodott, hogy Danzig miatt veszélyben forog az egész fegyverkezési terv. Az ifjú Forster, Hitler különös kegyének glóriájával a feje körül, felkereste azt a főtisztviselőt, akivel én eredménytelenül tárgyaltam a kölcsönről – egyébként becsületes, feddhetetlen ember volt az illető. Forster megkapta a szükséges összeget, sőt még többet is. Ilyen körülmények között hogyne diadalmaskodtak volna Hitler és mamelukjai? – Lássa, pénz mindig akad . . . – Nem volt akadály. Elegendő volt kicsit megszorítani a szakembereket s minden úgy történt, ahogy ők akarták.

A lényeget tekintve természetesen az ilyen eljárás csak elhalasztotta a probléma megoldását. Végül is újra felmerült,

mégpedig olyan sürgetően, hogy elkerülhetetlenül szembe kellett vele nézni. S a megoldás rendszerint sokkal többe került, mint eredetileg került volna. Pontosan ez volt az eset Danzig pénzügyi és valutáris problémájánál is. A párt megakadályozta, hogy kellő időben megtegyem a szükséges intézkedéseket. Fél évvel lemondásom után azonban már nem volt mit megmenteni: a danzigi guldent harminc százalékkal devalválni kellett.

A sok közül főképp ez a valuta-vita rontotta el a dolgomat a párttal. Két hónappal Hitler előtt történt „igazolásom" után, amikor támogatást nem, csak egy lángoló szónoklatot kaptam a párt jóakaratáról, szűkebb miniszterközi bizottság előtt kellett beszámolnom a Szabad Város pénzügyi helyzetéről. Hess elnökölt. Neurath, Schwerin-Krosigk, Schmidt gazdasági miniszter s a kabinet néhány más tagja volt jelen. Meglepett, hogy ezeknek a fontos személyiségeknek sehogy sem akart a fejébe férni Danzig különleges helyzete, amely kétségtelenül nem volt valami ragyogó, de kétségbeejtővé csak a nácik sötét zagyvasága tette. Eljött az idő, amikor fizetni kellett azokért a pénzügyi kísérletezésekért, amelyekkel később Németország is megismerkedett. A tavacskába egy kis kavicsot dobtak. A tovagyűrűző hullámok amott partnak ütődve visszaözönlenek, egymásra tódulnak, keresztezik egymást. Ugyanez történik majd a hatalmas tóban is, azzal a különbséggel, hogy beledobott malomkő hatása valamivel később mutatkozik. Danzigban akkor kellett megfizetnünk bizonyos hitelduzzasztási manipulációk árát, amikor a reichbeli németek még a hírét sem hallották ilyesmiknek. Újdonság volt ez a berlini urak számára. A tanácskozás természetesen csak vég nélküli vitákat, halovány javaslatokat, félmegoldásokat produkált. A párt ebből arra következtetett, hogy folytathatja a tékozlást: nem megmondta-e Hitler, hogy a pénz nem fontos?

Kétségbeesett helyzetemben felkerestem a jövendő államtitkárt, Kepplert, aki Hitler egyik gazdasági tanácsadója volt. A kancellária palotájában volt az irodája. Keppler mérnök volt. Mint minden német mérnök, a szakmáján kívül semmihez sem értett, együgyű és tudatlan volt, mint egy gyerek, de végtelenül öntelt. Azzal vigasztalt, szenzációs találmányaink van-

nak, amelyek forradalmasítani fogják országunk fegyverkezését. – Kidolgoztam egy tervet a Szabad Város exportjának fokozására – mondtam. Kár az időért, felelte Keppler. Egy év sem telik bele s Danzig visszatér a birodalomba. Németországnak olyan találmányai és olyan hatalmas hadigépei vannak, hogy nincs a világnak az a szövetsége, amely megakadályozhatná Danzig visszavételében. Sajnos, nem árulhat el többet a titokból. De ha mindazt tudnám, amit ő, nyugodt lennék. Tehát várhatok.

Mindazonáltal Keppler közbenjárására kihallgatást kaptam Hitlertől. Most is szegény fejemre zúdult a vihar. Elmondtam, amit már a miniszteri értekezleten előterjesztettem: ha Danzig nem tudja aktívvá tenni fizetési mérlegét, legkésőbb fél év múlva devalválni kell a guldent.

Hitler dühbe gurult, s éktelen lármát csapott. Határozott ellensége minden devalvációnak – Szavamat adtam: nem csinálok inflációt. A nép nem értené meg. Találja meg a módját, hogy kimásszon a csávából, de a guldenhez ne nyúljon! – Úgy ordítozott, hogy már egy szavát sem értettem. Jó néhány percbe telt, míg egy kissé megnyugodott. Nem volt valami örvendetes látvány.

Egyébként a pénzügyminiszter, Schwerin-Krosigk nem titkolta el előttem a véleményét, amikor egy alkalommal mindketten Hitler előszobájában várakoztunk. Németország nem kerülheti el a devalvációt – mondta. Hitler tudja ezt. De csak kendőző, szemfényvesztő rendszabályokba hajlandó belemenni, amelyek ugyan egyenértékűek a devalvációval, de nem kell kimondani ezt a kellemetlen hangzású szót. Mindenáron el fogja kerülni, hogy bevallja a hivatalos devalváció brutális tényét. Itt is kibújt belőle a demagóg, aki minden pillanatban csak azt mérlegeli, mit tud elviselni az utca embere, mennyire lehet hiszékenységére építeni, s mikor éri el azt a határt, amelynél megmakacsolja magát. Az infláció s az élelmiszerjegy volt Hitler szemében a két alapvető tabu, amelyre sosem szabad vetemedni, amelyet tisztelni kell a tömeglélektanban valamennyire is járatos vezetőnek: – Tegyenek amit akarnak – mondogatta –, de sosem fogok beleegyezni a márka értékének leszállításába, sem pedig kenyér- és húsjegyek kiosztásába.

Mindig akad mód, hogy megkerüljük a nehézségeket. Törjék egy kicsit rajta a fejüket. Találjanak kiutat! – Állandóan hangoztatta, hogy a Hohenzollernek azért vesztették el a háborút, mert nem ismerték a takarékoskodó kisemberek és a piacra járó háziasszonyok különös érzékenységét. Sosem fogja megengedni, hogy másodszor is elkövessék ugyanazt a hibát, főképp nem az új háború küszöbén. Inkább gyökeresen kiirtatja a pénzt s élelmiszerjegyek helyett közös étkezéseket ír elő az egész nemzet számára. Végső szükség esetén az ilyen rendszabályt még igazolni is lehet a nagy tömeg előtt. Úgy lehetne beadni, mint nagyszabású újítást, mint valami új, háborús szocializmust, a szociális fejlődés legfrissebb történelmi szakaszát. A nép mindent elhisz, amit ő mond neki. De nem akarja, hogy kormánya valaha is olyan intézkedésekre kényszerüljön, amelyek egyszer már összeomlásba és nyomorba döntötték a Reichet. Az infláció, a kenyérjegyek gyászos emlékeket, gyanús gondolat-asszociációkat ébresztenének, s nyomban ellene fordulnának a horogkeresztnek. Pár hónap alatt aláásnák a rendszer hitelét.

– Minden államgépezet elsősorban a nagyközönség biztonsági vágyán, s a takarékoskodó kisemberek és a piacra járó háziasszonyok bizalmán nyugszik. Nincs az a kormány, amely tartani tudja magát, ha nem nyerte meg ennek a két rétegnek a bizalmát.

„HOGYAN HAJTOM URALMAM ALÁ A TÖMEGEKET?"

Így esett, hogy a danzigi ügyek kapcsán Hitler egész előadást tartott nekem a tömegek ügyes vezetéséről.

Azt magyarázta, hogy csalhatatlan ösztönnel kitalálja, mit érez a tömeg, mit lehet tőle kívánni s mit veszedelmes neki mondani. Adomány ez, hajtogatta, vagy megvan, vagy nincs meg az emberben. Neki veleszületett tulajdonsága ez, méghozzá olyan erős, hogy senki sem múlja felül benne. De az adomány önmagában véve nem elegendő. Az is kell, hogy az ember feltétlen ura legyen minden képességének. A tömegek

vezetése művészet a szó legszorosabb értelmében és mint a többi művészetben, ebben is csak a megfeszített munka teszi mesterré az embert. – Ellenfeleim megvetéssel tekintettek rám. Irigyen kérdezték maguktól: mi a titka a sikernek, amelyet ez az ember a tömegek előtt arat? A szocialista, kommunista urak azt hitték, monopóliumuk van a tömegek kezelésére. Övéik voltak a nagy gyűléstermek, ők voltak az utca urai. És íme, hirtelen megjelent egy ember s azon nyomban új és nagy népi mozgalom született. A szerencse fia ez az ember vagy ilyen kritikátlan a tömeg? Szíves engedelmükkel, uraim: tévedni méltóztatnak. Magunknak is van némi részünk benne, erőfeszítésünknek és technikánknak.

– A tömeg kritikátlansága bizonyára jelent némi magyarázatot, de nem abban az értelemben, ahogyan marxistáink s begyöpösödött fejű reakciósaink gondolják. A tömegnek is megvan a maga kritikai szerve. Csak másképp működik, mint az egyéné. A tömeg olyan, mint az ösztöneinek engedelmeskedő állat. A logika és az okoskodás nem kenyere. Ha sikerült elindítanom minden idők leghatalmasabb nemzeti mozgalmát, annak az a titka, hogy sosem cselekedtem a tömeglélektan ellenére, s nem sértettem meg érzékenységüket. Lehet, hogy primitív ez az érzékenység, de állandó és ellenállhatatlan, mint valami természeti erő. Ha a tömeg egyszer keserű tapasztalatokat szerzett, mint például a kenyérjegy és az infláció idejében, soha többé nem felejti el. A tömeg értő és érző képessége nagyon egyszerű szerkezet. Mindaz, amit nem tud valahova besorozni, megzavarja. Csak úgy vagyok képes uralmam alá hajtani a tömeget, ha számot vetek a természeti törvényekkel. Szememre hányták, hogy fanatizálom, önkívületbe korbácsolom a tömegeket. A finomkodó pszichológusok azt tanácsolják, csillapítsuk le a tömegeket, tartsuk tunya közönyösségben. Nem, uraim! Éppen az ellenkezőjét kell cselekednünk. Csak akkor tudom irányítani a tömeget, ha kiragadom egykedvűségéből. A tömeg csak akkor gyúrható, ha előbb fanatizálták. Az ernyedt és alaktalan tömeg minden rendű és rangú politikai közösség legnagyobb veszedelme. A közömbösség a tömeg számára a védekezés egyik eszköze. Ideiglenes visszavonulás, az erők szunnyadozása, amelyek hirtelen tettben és váratlan

visszaütésekben robbannak ki. Az az államférfi, aki nem lép közbe nyomban, mihelyt azt látja, hogy a tömeg ernyedtségbe süpped, megérdemli, hogy bíróság elé állítsák.

Fanatizáltam a tömeget, hogy politikám eszközévé tegyem. Kényszerítettem, hogy emelkedjék önmaga fölé, értelmet és tevékenységet adtam neki. Szememre hányták, hogy a legalacsonyabb ösztönöket ébresztem fel a tömegben. Ez igaz. Ha ésszerű érveléssel állok a tömeg elé, nem ért meg; de ha olyan érzelmeket keltek benne, amelyek szájaíze szerint valók, nyomban követi a parancsot, amelyet adok neki. Tömeggyülekezetben nincs helye a gondolatnak. S mivel éppen arra van szükségem, hogy ilyen légkört teremtsek, mert egyedül ez adja meg a bizonyosságot nekem, hogy beszédemmel a hatás maximumát váltom ki, gyűléseimre összetoboroztatok minden rendű és rangú hallgatót, minél nagyobb számban, s arra kényszerítem őket, hogy beleolvadjanak a tömegbe, ha akarják, ha nem: intellektueleket, polgárokat éppúgy, mint munkásokat. Elkezdem összekeverni a népet s csak akkor szólok hozzá, ha már egybegyúrtam, egyetlen tömeggé. – Kis szünet után így folytatta: – Meggyőződésem, hogy a tömegek befolyásolásának művészetében senki sem veheti föl velem a versenyt, még Goebbels sem. Goebbels területe ott van, ahol számítással és ravaszsággal érhet el valamit az ember. De a tömegek fölött való igazi uralmat nem lehet megtanulni. S jegyezze meg jól, minnél nagyobb a tömeg, annál könnyebb irányítani. Mennél dúsabb színezésű az emberi alkotóelemek, parasztok, munkások, tisztviselők összetétele, annál inkább válnak egyéntelenített tipikus tömeggé. Semmit sem lehet csinálni a művelt embereknek, hivatásbeli vagy másféle érdekek képviselőinek korlátolt számú gyülekezeteiből: azt, amit ma elér náluk logikus okfejtéssel, holnap megsemmisíti egy homlokegyenest ellenkező irányú érvelés. De amit akkor mond a népnek, amikor tömeget alkot, amikor a fanatikusan odaadó befogadás állapotában van, az mélyen beléje vésődik s megmarad benne, mint a hipnotizáltban a sugalmazás: olyan kitörölhetetlenül beléje ivódik, hogy ellenáll minden ésszerű érvelésnek. De vigyázzon: amiként az egyénben is vannak idegbántalmak, amelyekhez az orvos nem mer hozzányúlni, ugyanúgy a tömegben is vannak

komplexusok, amelyeket sohasem szabad felébreszteni. E tabukhoz kell sorolni mindazt, ami felidézheti ezeket a veszedelmes szavakat: infláció, kenyérjegy. Nyugodtan követelhetek a tömegtől sokkal kínosabb nélkülözéseket is, de ugyanakkor szállítanom kell neki azokat az érzelmi sugárzásokat is, amelyek képessé teszik arra, hogy elviselje őket. Hogyan gondolhatnék valaha arra, hogy háborút vezessek, ha már most abba a közömbösségbe döntöm őket, amelyben 1917-ben és 1918-ban voltak?

Eddig nem jutottam szóhoz, most megszólaltam: vajon a pártnak nem az-e a hivatása, hogy mindent megmagyarázzon a tömegnek, azaz, pontosabban a tömegben levő egyéneknek?

– Nem! – vágta rá Hitler. – Kétségtelen, bizonyos ideig meg lehet próbálni az egyéni propagandát. Ámde a válságos órákban mindenütt támad tömeg, az utcán, az üzemben, a péknél, a földalattin, mindenütt, ahol tíz-tizenkét ember összegyűl, s nyomban tömegként reagál. Az okoskodás, a buzdítás mit sem ér többé. A tömeg egész súlya a pártra nehezedik s maga a párt is tényezője a tömegnek.

Hitler aztán áttért, mint hangsúlyozta, teljesen más kérdésre, az ellenfelet legyőző propaganda kérdésére. Vigyázzunk, ne zavarjunk itt semmit sem össze. A tömegeken való uralkodás rendkívül fontos, de az ellenfél megsemmisítése nem kevésbé az. A két problémában egyébként van egy közös elem: kerülni kell itt is, ott is minden érvelést vagy mások véleményének cáfolását, mindent, ami vitára és kétségekre adhat alkalmat. Az ellenség elleni propagandának azonban egészen más a célja: – az uralkodás mindig az erősebb akaratának rákényszerítése a gyöngébbre. Hogyan kényszerítsem akaratomat az ellenfélre? Azzal kezdem, hogy megtöröm, és megbénítom az övét. Zavarba döntöm s rákényszerítem, hogy kételkedni kezdjen saját magában. – Hogy jobban megértesse magát, biológiai jelenséghez hasonlítaná ezt az akaratátvitelt. Idegen testecskék hatolnak be az ellenfél vérkeringésébe, megkapaszkodnak valahol benne, kóros állapotot váltanak ki, s végül is megtörik a beteg ellenállóerejét. A terror toxinja nem közvetlenül hat, hanem úgy, hogy elburjánoztatja az elsődleges fertőzést okozó roncsolást s végképp megrendíti a szervezet ellenállását.

Majd az eljövendő háború kilátásaira került sor. Ezek sze-

rint az alapelvek szerint kell eljárni a háború pszichológiai előkészítésében. Főképp a láthatatlan fegyvereket fogja harcba vetni. Egész arzenálra való van már belőlük, s ha napvilágra tárja őket, meg fogja döbbenteni az egész világot. A múlt világháború ellenséges propagandája gyerekjáték az ő módszereihez képest. Az ő háborúja sohasem lesz csupán fegyveres akció. Még az sem biztos, hogy véres háborúra kerül a sor, de ha ilyen lesz, akkor is meglepetéssel fogja megsemmisíteni ellenfeleit, és rájuk fogja kényszeríteni akaratát a hadműveletek kellős közepén.

Hitlernek idevágó nézeteit, amelyet ma „idegháborúnak" neveznek, ismerték a beavatottak. Voltaképpen csak egy másik területen való alkalmazása volt annak az eljárási módnak, amelyet sikerrel alkalmazott a hatalom megszerzéséért folytatott küzdelemben. Ez a módszer, amely abban áll, hogy lelki méreggel megbénítsa, s úgy győzze le ellenségét, Hitler egyéni találmánya volt. Azt hirdette, hogy ez az új taktikai fogás mérhetetlen lélektani tapasztalatokra és aprólékos kísérletekre támaszkodik. Agyba-főbe dicsérte fölöttébb kiváló módszerét, amelynek alapelveit gauleiterei a Reich legtávolabbi zugaiban is hirdették.

– Csináljon, amit akar – mondta búcsúzóul Hitler –, de szájára se vegye többé a devalváció vagy az infláció szavakat. A kettő a tömeg szemében egy és ugyanaz.

Egy szép napon, amikor Hitler barátságos hangulatban volt, környezetének egyik szellemes női tagja megkockáztatta a következő figyelmeztetést:

– Führerem, nehogy a fekete mágiát válassza! Ma még szabadon választhat a fehér mágia és a fekete mágia között. De mihelyt a fekete mágia mellett dönt, sorsa intézéséből soha többé nem küszöbölheti ki. Ne válassza a gyors és könnyű siker rossz útját. Nyitva áll még maga előtt a tiszta szellemek fölött való uralomhoz vezető út. Ne engedje, hogy letérítsék erről a jó útról a sárhoz ragadt lények, akik elrabolják a maga teremtő erejét.

Az ilyen misztikus beszéd nem volt Hitler kedve ellenére, legalábbis bizonyos pillanatokban nem. A bennfentesek tudták ezt; bizonyos orvosszerek beadásához ostyául is használták. Ez az eszes nő a maga módján azt az aggodalmat fejezte ki, amelyet mindenki érzett, aki Hitlerrel állandóan érintkezett: mindenki látta, hogy teljesen átadja magát rontó befolyásoknak, amelyeknek nem ura többé. Amikor még azt hitte, hogy kezében tartja sorsa intézését, már régen rabja volt a sátáni megbabonázottságnak, amelyből nem szabadulhatott többé. A helyett az ember helyett, aki lépésről lépésre följebb emelkedik, fokozatosan megtisztul sötét múltjának szennyes, rossz emlékeitől, s igyekszik jobbá válni, a legfőbb helyen egy megszállott ágált, egy eszelős, aki napról napra egyre jobban belemerült rögeszméjébe, akinek kezére-lábára egyre jobban rározsdásodtak rabszolgaságának bilincsei, aki egyre tehetetlenebb zsákmánya a fölötte uralkodó hatalmaknak, amelyeknek karmaiból nem szabadulhat már soha. Térhetett-e még csakugyan más útra Hitler? Közülünk, akik jól ismertük, sokan szilárdan hitték ezt. Sokan reméltek még változást, nem látva, hogy minden késő már. Az útját elálló akadályt nemcsak azok az emberek jelentették, akikkel együtt emelkedett föl, s akik úgy függeszkedtek rá, mint a zavaros múlt kolonca. Hitler azzal, hogy nem taszította vissza őket a jótékony homályba, ahonnan elő-

bújtak, kétségtelenül olyan hibát követett el, amely rányomta súlyos bélyegét egész további sorsára. Hisz a pártban voltak jóakaratú elemek is! Micsoda erők álltak volna Hitler rendelkezésére, ha lerázza magáról a körülötte őrt álló gengsztereket! De ne keressük az egyetlen okot a környezetben. A züllés alapoka: akaratgyengesége. Általában azt hitték, hogy Hitler maga a megtestesült akarat. Lénye legmélyén azonban erélytelenség és ernyedtség van. Idegizgalmakra van szüksége, hogy kiemelkedjék krónikus tunyaságából, s vad és erőszakos cselekedetekre korbácsolja magát. Tudva és látva választotta a sima lejtőt, könnyen csúszott, átadva magát azoknak az erőknek, amelyek bukása felé sodorták.

Volt néhány megnyilatkozása, amely elárulta, milyen pontosan tudta: hasznos küldetést is betölthetett volna. De ezek a bágyadt önkritikai rohamok nem voltak egyebek, mint menekülés egy képzeletbeli világba, ahol csak önigazolást hajszolt, hogy saját szemében magasabbra emelkedhessék.

Hitler nem akart diktátor lenni. De nem volt a víz tetején táncoló dugó sem; remekül tudott a népes csapatokkal együtt menetelni. Maga mondta százszor is, hogy ellenfélül mindig a leggyöngébbet, szövetségesül a legerősebbet kell választani. Akármilyen köznapi is volt ez az „alapigazság", ő azt hitte róla, hogy minden politikai ténykedés lényege. Volt azonban valami, amit Hitler sohasem tett meg: sohasem került ellenkezésbe gauleitereivel, ezekkel az emberekkel, akik külön-külön mind a kezében voltak, de akik együttvéve rabságukban tartották Hitlert. Mindig úgy ügyeskedett, hogy összeütközés esetén mellette legyen a többség. Uralmának titka az volt, hogy kiszimatolta, mit fog határozni gauleitereinek többsége s előre ennek a többségnek véleményéhez csatlakozott, mielőtt bárki szólásra emelkedett volna. Ezért aztán neki mindig igaza volt, az ellenvéleményen levőknek pedig sosem. Gauleiterei féltékenyen őrködtek előjogaikon. Tökéletesen zárt kört alkottak s brutális egyetértéssel védekeztek minden olyan kísérlet ellen, amely korlátolni akarta volna mindenhatóságukat. Hitler tőlük függött. S nemcsak tőlük.

Hitler nem volt diktátor. Engedte, hogy külső erők hajtsák gyakran meggyőződése ellenére is. Ezeknek az erőknek összes-

sége taszította előre. S így történt, hogy politikája eredeti elképzeléseitől egészen eltérő irányba kanyarodott. Összeadta ezeket az erőket, s az így nyert összeget számlálójául írta annak a törtnek, amelynek ő maga a nevezője volt. Kétségtelenül az élen maradt, de elvesztette a döntés szabadságát.

Személyes viszonyom a párttal teljesen lehetetlenné vált. Genfből való visszatérésem után a párt azzal a követeléssel állt elő, vessük el a danzigi alkotmányt, kezdjünk nyílt harcba, hogy megszabaduljunk Genf gyámságától és szélsőséges politikát vezessünk be Lengyelországgal szemben. E harc bevezetéseképp azt követelték tőlem, tartóztassak le néhány katolikus papot, oszlassam föl a szocialista pártot s léptessek életbe szigorú rendszabályokat a zsidó lakosság ellen. Megtagadtam. Én viszont azt követeltem, devalváljuk nyomban a guldent s bővítsük ki a kormányt oly módon, hogy szembenézhessünk rossz pénzügyi politikánk következményeivel. Hitlert kértem döntőbíróul.

Hitler azonban bezárkózott obersalzbergi villájába s nem lehetett beszélni vele. Berlinben maradtam hát, hogy megvárjam. Emlékiratba foglaltam a Danzig számára egyedül járható politika főbb vonalait. Mivel a párt semmiben sem támogatott, Neurath közvetítésével próbáltam eljuttatni az emlékiratot Hitlerhez. Kihallgatást kértem Neurathtól. Neurath azonban zergevadászaton volt. Az ügy nem érdekelte. „Kompromittált" ember pártját fogni csak kellemetlenséget zúdíthat a fejére. Megkíséreltem tehát felkelteni von Bülow államtitkár figyelmét ügyem iránt. Minden szépet és jót megígért. Én azonban tudtam, hogy politikám sikerét csak az biztosíthatja, ha a danzigi gauleiter előtt férkőzhetem Hitlerhez.

Nem tudom, emlékiratom elujtott-e valaha Hitlerhez. Ha megkapta, biztosan nem olvasta el. Hitler sosem olvasott el semmiféle jelentést, semmiféle aktát. Lammerstől hallhatott róla. Forster, a danzigi gauleiter azonban megelőzött. Ő bejutott Obersalzbergbe.

Hitler meghajolt gauleitere akarata előtt. Nem engedte meg, hogy magam védjem meg tervemet. Egy út volt csak számomra: nyugalomba mentem.

Hitler kedvelt engem. Sok olyasmit mondott el nekem, amit

gauleiterei előtt eltitkolt. De nem tudta lerázni magáról a kötelékeket, amelyek küzdelmének legelső társaihoz fűzték. Kezükbe adta magát. Semmiképpen sem adhatott igazat valakinek gauleiterével szemben. Berlinben még nem ismerték föl, hogy ez a helyzet. A fővárosban sokáig azokban az illúziókban ringatóztak, amelyekkel én is szédítettem magam Danzigban: még mindig azt hitték, ki lehet ragadni Hitlert környezetéből és megnyitni előtte az egészségesebb, maradandóbb politika útját. A berlini felelős körök úgy vélték, német hazafiúi kötelességüket teljesítik, ha „őrhelyükön maradnak". Kárbaveszett fáradság volt az egész. Ezek a „hazafiak" egyre-másra elvesztették vélt befolyásukat s beadták a derekukat a Hitlert körülvevő gengszter-kamarilla előtt. Ma már csak „szakemberek", akiket megvetnek s akiknek véleményére a kutya sem ad.

Ez idő tájt – azaz 1934 őszén – Hitler döntését várva, egy berlini keresztény „otthon"-ban vettem magamnak szállást, mert a hotel, ahol rendszerint megszálltam, túlságosan a kémek szeme előtt volt. Megtudtam: azt tervezték, hogy kiszállítanak egy Berlin környéki gyanús szanatóriumba. Elterjesztették, hogy nagyon beteg vagyok. Tudtam, mi vár rám ebben a „terápiai intézet"-ben: sosem kerültem volna ki belőle élve. Megüzentem néhány befolyásos danzigi személynek, a nagy gazdasági érdekeltségek képviselőinek, milyen veszély fenyegeti őket. Arra kértem, segítsenek megszerkeszteni egy közös beadványt, amelyben részletesen felsorolnánk a párt rablógazdálkodására vonatkozó sok adatot és panaszt, amelyet ők oly gyakran terjesztettek elém. Hogy a küzdelmet, amelyet az észszerűbb politika érdekében folytattam, gyanú árnyéka se érhesse, feltétlenül szélesebb keretekben kellett volna megvívni. Ha ez nincs, csupán a vezetők vetélkedésének látszik az egész. De Danzig Szabad Városban nyoma sem volt már a Hanzaszellemnek s az elmúlt századok büszke függetlenségi érzésének. Akiknél tapogatóztam, sorra elutasítottak, féltek kockáztatni nyomorúságos kis létüket. Féltek, hogy rossz lóra tesznek. A német polgárságnak ez a jellemtelensége pecsételte meg Németország sorsát. Hitler talán csak egyetlen történelmi értékű ítéletet hozott s ez a német polgárság megsemmisítése

volt, azé az osztályé, amely sohasem tudott feljebb jutni az érzelmi politika elemi iskolájából és sohasem ébredt saját értékének tudatára.

Más oldalról kaptam támogatást. Várható utódom összes ellenfelei fölkerestek s fölajánlották szolgálataikat. Alkalmat szimatoltak, hogy előtérbe furakodjanak. Azt tanácsolták, ne indítsak hadat Hitler bizalmasa ellen, sújtsak le más ellenfelekre, hogy újra nyeregbe kerüljek. Jellemző náci taktika ez. Ezek az alakok egyetlen szempontból nézték a dolgot: nincs egyéb csak a harc, hogy le ne pottyanjanak a helyükről, sőt leüthessék vetélytársaikat. Egy másik körben szívesen látták volna, ha megszabadítom Danzigot a párt uralmától: a Reichswehrről beszélek. Egy igen ismert tábornok biztosított: „oszlassam el a lidércnyomást" s járjak elöl jó példával, amelyet talán követni fog Németország is. Azt sugalmazta: utasítsam ki a gauleitert, mint nem kívánatos idegent, dugjam tömlöcbe a legjobban üvöltöző párttagokat, alakítsák szélesebb alapokon új, átmeneti kormányt, s fegyverezzem fel a szakszervezeteket, mint szabályos milíciát, ez biztosítja nekem a munkásság támogatását. Meg lehetett volna játszani, nem mondom, de szélesebb körű támogatásra lett volna szükségem. Azt sem tehettem meg, hogy az alkotmányt védem s ugyanakkor államcsínyt hajtok végre. Egyet azonban mindenesetre tudtam, azt, hogy pár hét múlva mindenképpen szembekerülök a pénzügyi összeomlással, mert a Reich segítsége nélkül nem tarthattuk devizánkat. Ebben az időben a nácizmust csak törvényes úton lehetett volna kiűzni Danzigból. Fél évvel később ez meg is történhetett volna. A nácik által elkövetett terrorcselekmények ellenére az új választások a szavazatoknak csak több mint felét szerezték meg a horogkereszt számára – ennél jóval többre számítottak. A Népszövetség az elkövetett visszaélésekre hivatkozva megsemmisíthette volna a választásokat, s új szavazást rendelhetett volna el. Az eredmény az ellenzék mindent elsöprő győzelme lett volna. De az alkalmat elszalasztották.

Alapjában véve mindez csak ábránd volt. A német végzetnek tovább kellett haladnia a maga útján, s hogy ez hova vezet, könnyű volt előre látni, ha az ember számot vetett a té-

nyezőkkel, s főképp a megoldásban közrejátszó személyekkel. Hitler óvakodott dönteni. Neurath megmagyarázta nekem, hogy a „Führernek nincs hatalma Danzig fölött", független állam, amelynek belügyeibe nem avatkozhat. Ezzel a gyönge kifogással bújt ki Hitler a döntés kellemetlen felelőssége alól.

Beteg voltam, láz gyötört, berlini „otthon"-om négy fala közé voltam zárva, senki sem jött hozzám, senki sem izent, nem telefonált, minden pillanatban azt vártam, nyílik az ajtó, belépnek Himmler fogdmegjei, hogy eltegyenek láb alól. Németország vigasztalanul sötét jövője, amelyért mindnyájan többékevésbé felelősek vagyunk, elviselhetetlen súllyal nehezedett rám. Kétségbeesésemben a bibliához fordultam, amely ott hever minden német szeretetotthon éjjeliszekrényén. Lapozgattam benne, s tekintetem mindjárt ezekre a vigasztaló szavakra esett: „Nem folytatják mindig, mert őrültségük nyilvánvalóvá leszen mindenek előtt."

AZ ÚJ MESSIÁS APOKALIPSZISE

Fekete vagy fehér mágia: mit jelentenek ezek a menedékek, amelyek után Hitler lohol, ez a szabályosan visszatérő menekülési láz a valóság elől? Hitler típusa a korlátolt, gyökértelen embernek, gyötri felületes műveltségének sok hiányossága, ítél, elítél, mindkettőt hebehurgyán, s nincs meg benne halvány szikrája sem annak a tiszteletnek, amely a jobb lelkeket tölti el a rejtélyek szemléleténél. A minden hagyománytól elrugaszkodott középszerű németek ama fajtájához tartozik, amely ráveti magát az első útjába akadó agyrémre s tíz körmével belekapaszkodik, úgy retteg az űrtől. Alapjában véve minden német egyik lábával az elsüllyedt Atlantisz földjén áll, ott keres egy jobb hazát és dúsabb örökséget. A német embernek ez a kettős természete, a személyiség kettéhasadásának ez az adottsága, amely lehetővé teszi számára, hogy ugyanabban az időben a való világot is élje s ki is vetítse magát egy képzeletbeli világba, különös erővel testesül meg Hitlerben, s ez adja meg mágikus szocializmusának nyitját. Az összes középszerű nagyratörők, mindazok, akiknek óhajai nem elégülhettek ki,

akik azelőtt nudisták, vegetáriánusok, édenisták, himlőoltás-ellenesek, dühödt antiklerikálisok, biozófusok voltak, ezek a minden rendű és rangú újítók, akik hóbortjukat rendszerré építették ki vagy limlom vallásocskákat alapítottak, mindezek az eltévelyedettek most lelkendezve zsúfolódtak össze a náci léggömb óriási kosarában, hogy megpróbáljanak magasabbra szállni, mint amilyenre összejöveteleiken emelkedhettek. Ezeknek a kis rajongóknak elsatnyult romanticizmusa, torkukra forrasztott hiúsága, gyűlölködő fanatizmusa fűti a náci párt kollektív nagy fanatizmusát, s tartja mindig elevenen, mint a kielégülés ígéretét. A német föld minden lecsúszottja, kitagadottja számára a nácizmus amolyan mágikus összeesküvésféle. Hitler nem más, csak az első ember a gyülekezetükben, az új titkos vallás főpapja vagy pápája. A talpnyalók tömjénfüstjétől megszédülten, a hülye imádat körülötte való nyüzsgésében néha már-már elhiszi, valóban földöntúli hatalommal van felruházva. De mihelyt leszáll a dobogóról vagy hazatér magányos hegyi sétáiról, visszazuhan a csüggedtségbe, lelki tompaságba, nem tud merni és nem tud határozni. Ilyenkor társalgó fél kell neki, figyelmes hallgató, aki szóra ingerli, hogy fecsegéssel bizonyítsa be saját magának, nem merült még ki az ereje.

Mint sok más, én is gyakran voltam az a hallgató, akit Hitler elkapott, hogy meggyőzze saját magát. Így avatott be, lépésről lépésre „filozófiájába", így tudtam meg, mi a véleménye az erkölcsről, az emberi sorsról s a történelem értelméről. Mi volt az egész? Félig megemésztett Nietzsche, többé-kevésbé egybekotyvasztva a jelenkori filozófia bizonyos „pragmatista" törekvéseinek népszerű gondolataival. Hitler mindezt a próféta és a teremtő lángelme handabandázásával tárta elém. Szemmelláthatóan meg volt győződve róla, hogy saját gondolatait önti szavakba. Az eredetüket nem tudta, azt hitte, magányos hegyi elmélkedéseinek gyümölcsei. Íme, néhány kinyilatkoztatása, amelyet a megfelelő szövegből kiragadva aforizmaként jegyeztem fel magamnak:

„Az értelem századának végét éljük, a szellem fensőbbsége a normális élet kóros lealacsonyítása."

„Voltak az antik idők. Most van a mi mozgalmunk. A kettő

között volt az emberiség közepes korszaka, a középkor, amely egészen a mi föllépésünkig tartott, s amelyet mi most lezárunk."

„A Sinai-hegy törvénytáblái teljesen értéküket vesztették."

„A lelkiismeret zsidó találmány; akárcsak a körülmetélés, nem más, mint az ember megcsonkítása."

„Nincs igazság, a szónak sem erkölcsi, sem tudományos értelmében."

„A hasznosságtól független szabad tudománynak a gondolata csak a liberalizmus korszakában születhetett meg. Képtelen ötlet."

„A tudomány társadalmi jelenség, s mint minden társadalmi jelenségnek, nem lehet más jogos határa, mint a kár vagy a haszon, amit a közösségnek hoz."

„Az objektív tudomány jelszavával a professzorok testülete egyszerűen csak ki akarta vonni magát a hatóságok ellenőrzése alól."

„Amit a tudomány válságának mondanak, semmi egyéb, mint a tudósok rossz lelkiismerete. Minden tudományos ténykedésnél előbb tisztázni kell, hogy ki akar tudni. Csak egy meghatározott emberi csoport tudománya létezik egy meghatározott korban. Van északgermán tudomány és horogkeresztes tudomány, amelyek feltétlenül ellentétben állnak a zsidóliberális tudománnyal amely már nem tölti be szerepét és önmagát semmisíti meg."

„A világ rejtélyéhez csak érzelmi elragadtatásban és a cselekvésben férkőzik közel az ember. Nem szeretem Goethét, de hajlandó vagyok sokat megbocsátani neki ezért az egy mondatáért: »Kezdetben volt a tett.« Egyedül a cselekvő ember tudja felfogni a világ értelmét. Az észt helytelenül használja az ember. Az ész nem valamiféle méltóságnak és egyéni fensőbbségnek a forrása, hanem egyszerűen fegyver az életért vívott harcban. Az ember azért van, hogy cselekedjék. A világegyetemen mélázni, a múlton morfondírozni, miként ezt az intellektuelek teszik, semmi egyéb, mint kitörölni önmagunkat az élők lajstromából s a halottak közé sorolni."

„Minden tettnek megvan a maga értelme, még a bűnnek is."

„Minden tétlenség, minden állandósulás ellentétben van az

élet értelmével. Innen származik az isteni jog, elpusztítani azt, ami túl sokáig tart."

„Maga ez a szó is: »bűn«, egy elmúlt világ csökevénye. Nem látok mást, csupán pozitív és negatív tevékenységet. Bármely bűn, régi értelmében véve a szót, még mindig nagyobb értékű tett, mint a polgári mozdulatlanság. Egy tett negatív lehet a közérdekek szempontjából. Akkor meg kell akadályozni. De legalább még mindig tett."

„Ne bízzunk a szellemben, a lelkiismeretben, de bízzunk ösztöneinkben. Térjünk vissza a gyermeki korhoz, váljunk újra gyermetegekké."

„Kiátkoznak bennünket, mondván, a szellem ellenségei ezek. Nos, igen, azok vagyunk. De sokkal mélyebb értelemben, mint ahogy a polgári tudomány ostoba gőgjében valaha is álmodta."

„Hálát adok a sorsnak, hogy megkímélte tőlem a tudományos nevelés szemellenzőit. Sok együgyű előítélettől maradtam mentes. Ma csak örülhetnek ennek. Monumentális hajthatatlansággal és fagyos lélekkel ítélek meg mindent."

„A Gondviselés arra szemelt ki, hogy az emberiség nagy szabadítója legyek. Megszabadítom az embert az értelem minden bilincsétől, amely céljául tolja fel magát; kiszabadítom a lealacsonyító agyrém karmaiból, amelyet lelkiismeretnek vagy erkölcsnek neveznek, s megszabadítom az egyéni szabadság tűrhetetlen követeléseitől, amelyet úgyis csak nagyon kevesen tudnak elviselni."

„Az egyéni lelkiismeret s a személyes felelősség elsőbbségének keresztény tanával szembeszegezem az egyén semmiségének s a nemzet halhatatlanságában való továbbélésének felszabadító tanát. Eltörlöm a dogmát, hogy egy isteni Megváltó szenvedése és halála váltotta meg az emberiséget, s az érdemek átruházásának új dogmáját hozom: az egyén megváltását az új Törvényadó-Führer élete és cselekedetei által, aki eljött megszabadítani a tömegeket a szabadság terhétől."

Mindennapi életének díszletei között a führeri tekintéllyel tett hasonló kijelentések úgy hatottak a hallgatókra, mintha mélységes titkokat tártak volna fel előtte. Különben Hitler szilárdan hitte, hogy nagyon eredeti. Sértésnek és nagyság el-

len elkövetett merényletnek tekintett minden hivatkozást a megelőző tanokra, amelyek állítólag utat törtek neki. Mint az autodidakták általában, ő sem tudta, hogy bizonyos gondolatok „a levegőben" vannak s egyidőben sokak agyában felmerülnek. Az azonban igaz, ha eltekintünk attól a féltékenységtől, amelyet minden szellemi vetélytársra való hivatkozás keltett benne, hogy senki nem mérkőzhetett vele abban, hogy a köznapiakká vált „igazságok"-ból micsoda új radikális és felforgató következtetéseket tudott kifacsarni. „Forradalmát" egyébként csak vázlatosan ismertette; a végső kifejlés jóslatát megtartotta magának, kedvtelve szította az egyetemes rettegést a Felsőbbrendű Embertől, akinek hitte magát. A végső észrevétel azonban, amellyel e homályos kinyilatkoztatásokat végighallgató áldozat távozott tőle, az volt, hogy Hitler veszedelmesen közeledik ahhoz a határhoz, amelyet maga Nietzsche is átlépett, amikor új Dionysosnak és az Antikrisztus megtestesülésének hirdette magát.

WAGNERI CSAPONGÁSOK, AVAGY PARSIFAL A HATALMON

Hitler nem volt hajlandó elismerni, hogy előfutárai voltak. Kivételt csak Richard Wagnerrel tett.

Egyszer megkérdezte tőlem, voltam-e Bayreuthban. Azt mondtam neki, fiatal koromban szenvedélyesen szerettem a zenét, Bayreuthban igen gyakran jártam, egyébként komoly zenei tanulmányokat folytattam Münchenben. Thuille volt a tanítómesterem.

Hitler azt válaszolta, ő másra gondolt, nem a muzsikára. Ő is ismeri Thuillet és a neoromantikusokat. Zenéjük elfogadható, semmi több. De ezek közül az epigonok közül egyik sem tudja, ki volt valójában Wagner. Nemcsak zenei lángelméjére gondol itt, hanem a germán kultúrát hirdető egész wagneri tanra, erre a minden porcikájában forradalmi tanításra. Tudom-e például, hogy Wagner kultúránk hanyatlását nagyrészt a hússal való táplálkozásnak tulajdonította? Hogy ő maga, mármint Hitler, nem eszik húst, annak mélyebb és alaposabb

okai is vannak, elsősorban azonban Wagner intelmének engedett, amely tökéletesen indokolt. A német hanyatlást jórészt a pocakok, a krónikus székrekedés, az életnedvek mérgezettsége és a részegség idézték elő. Tartózkodik a hústól, alkoholtól, az ocsmány dohánytól, nemcsak egészségügyi szempontból, hanem józan megfontolás következtében is. Sajnos, a világ még nem érett az általános megtisztulásra. Wagner megpillantotta és elsőnek hirdette a német ember sorsának tragikumát. Nemcsak muzsikus volt és költő. Elsősorban pedig mindmáig a németség legnagyobb prófétája. Ő, Hitler, korán rábukkant Wagner tanítására, lehet, hogy a véletlen műve volt ez, de az is lehet, hogy a sors akarta így. Szinte beteges rajongással hangoztatta, hogy mindez, amit e nagy szellem műveiben olvasott, szóról szóra egyezik azokkal az ösztönös gondolatokkal, amelyek addig tudata mélyén szunnyadoztak.

– A probléma a következő: hogyan lehetne megállítani a faji hanyatlást? Maradjunk meg annál, amit gróf Gobineau mond? A politikai következményeket levontuk belőle: nincs többé egyenlőség, nincs többé demokrácia! De engedjük-e a nép tömegeit tovább csúszni lefelé a lejtőn, vagy pedig állítsuk meg? Teremtsük meg a valódi beavatottak elitjét? Teremtsünk egy rendet? A Szent Grálnak, a fenséges edénynek védelmére, melyben a tiszta vér őriztetik, alapítsunk egy templárius lovagrendet?

Elgondolkozott, majd így folytatta:

– Parsifalt egyébként a közhasználatú magyarázattól, például annak a szegény ördög Wolzogennek magyarázatától eltérően kell értelmeznünk. A külsőséges meseszövésen, a sekrestyés zsibvásári limlomon, nagypéntek álkeresztény fantazmagóriáján valami mély és nagy tündöklik keresztül. Nem a könyörület vallását dicsőítik itt, Schopenhauer újkeresztény evangéliuma szerint: a nemes és drága vér dicsőítése ez, a tiszta és tündöklő kincsé, amely köré a bátrak és tiszták lovagi társasága csoportosult. Amfortas király gyógyíthatatlan betegségben szenved: rothadt a vére. Parsifalnak, a nem ismerő, de tiszta hősnek választania kell Klingsor kertjének gyönyörei, amelyek a romlott civilizáció kicsapongásait jelképezik s a szigorú lovagi szolgálat között, amely a tiszta vért, minden élet

misztikus forrását őrzi. Mindnyájunk drámája ez. Mindnyájunkat megfertőzött a vérnek ez a dögvésze, mindnyájunkat beszennyezett a fajok keveredése. Számunkra mi a gyógyulás, a vezeklés útja? Vigyázzon, a könyörületnek, amellyel elnyeri az ember a beavatást, nincs hatóereje, csak annál, aki megrontatott, akit bemocskolt a vér tisztátalansága. Azt se felejtse, hogy ez a könyörület csak egy kezelést ismer: haljon meg a beteg. Az örök élet, amelyet a Grál ad, egyedül a tiszta vérű, nemes emberek kiváltsága. Wagner minden eszméjét tökéletesen ismerem. Életem különböző fordulóinál mindig visszatérek hozzá. Csak egy új arisztokrácia részesíthet bennünket az új kultúra jótéteményében. Ha elhagyjuk a wagneri dráma költői díszletét, mi marad? Az a gyakorlati tanítás, hogy makacsul harcolnunk kell a kiválasztásért és a megújhodásért. A nemesek és a nem nemesek különválasztásának, az egyetemes selejtezésnek történelmi korszakában élünk. Az, aki a harcban látja az élet tulajdonképpeni értelmét, egyre följebb hág a lépcsőfokokon, amelyek a lovagsághoz vezetik. Az, aki saját javát a szolgaságban, a nyugalomban és a biztonságban keresi, amelynek nincs története, a rabszolgák szétfolyó tömegébe, amely csak hadd haljon meg királyaival együtt, mint Amfortas – Hitler dúdolni kezdte a Parsifal-motívumot: „Könyörület tanított, a nem ismerőt, a tisztát . . ."

– Az a világ rendje – folytatta Hitler –, hogy a társadalmi osztályok egymás fölött és alatt vannak s nincsenek összekeveredve. Nyomban visszatérünk ehhez a rangrétegződéshez, mihelyt eltüntettük a liberalizmus következményeit. Már a középkor mélyén elkezdődött a liberalizmus oldó hatása, szétmállasztva azokat a szigorú sáncokat, amelyek védelme nélkül sohasem uralkodhatott volna a tiszta vérű arisztokrácia. A legmagasabb rendű értékeknek ez a pusztítása szakadatlanul tartott dicsőséges korunkig, amelyben azt kellett látnunk, hogy az európai nemzetek alja keríti kezébe a hatalmat, mialatt az elit szolgaságba és függőségbe süllyed

– A feudalizmust akarja hát feltámasztani? – kérdeztem tőle.

Hitler a fejét rázta:

– Hagyja csudába már végre ezeket a nevetséges összeha-

sonlításokat. Remélem, forradalmunkat nem a holt évszázadok és az elavult intézmények mértékével akarja fölmérni. Hatalmas képzelőerő kell ahhoz, hogy az ember maga elé idézze az eljövendő idők nagyságát. Mindabból, amit mondtam, csak ezt kell megjegyeznie: elegendő a nemes vérnek visszaadni az őt megillető helyet, hogy a nemes fajú népek is visszakapják a magukét a többiek fölött. Bizonyítéka ennek mozgalmunk sikere s tekintélyünk visszaállítása.

Olyasmit mondott, hogy a nacionalizmus politikája idejét múlta. Jól értettem?

– Lecsapoltak minden értelmet a nemzet fogalmából. Történelmi célszerűséget szolgált, hogy kezdetben éltem vele. De már akkor tudtam, hogy időleges értékű csupán. Hagyja a „nemzetet" a demokratáknak és a liberálisoknak. El kell majd egészen ejtenünk ezt a fogalmat. Újabbat teszünk a helyébe, a faj fogalmát. Nem a történelemben felsorolt népek lesznek az új rend felépítésének anyaga. Teljesen hiábavaló igyekezet lenne újjágyúrni és javítani a határokat és a népességeket. A nemzetek vetélkedésének helyére a fajok harca lép: ezt szűrje le magának alapigazságul.

Ellenvetésemre, hogy nehézségeket okozhat Németország számára ez a felfogás, Hitler ezzel felelt: – Persze, én éppen olyan jól tudom, mint a maga összes intellektueljei, összes tudományos folyóiratai, hogy a szó tudományos értelmében véve nincsenek fajok. De magának, aki mezőgazda és állattenyésztő, mégiscsak ragaszkodnia kell a faj fogalmához, hiszen enélkül nincs tenyésztés. Nos, nekem, aki politikus vagyok, ugyancsak szükségem van egy fogalomra, amely lehetővé teszi számomra, hogy a világ megszabott rendjét eltöröljem, s a történelem ellen szegezzem a történelem megsemmisítését. Érti, hogy mit akarok ezzel mondani? Meg kell szabadítanom a világot történelmi múltjától. A nemzetek történelmünk látható anyaga. Össze kell tehát kevernem ezeket a nemzeteket, magasabb rendű formába kell őket átöntenem, ha véget akarok vetni a képtelenséggé vált történelmi múlt káoszának. Ennek a feladatnak végrehajtásához a faj fogalma egész jól használható. Felforgatja a régi gondolatokat, s új eljárásoknak nyit lehetőséget. Franciaország a nemzet alapfogalmából kiindulva vi-

hette forradalmát határain túlra. A horogkereszt a faj fogalmából kiindulva viszi forradalmát el egészen a világ új rendjének megszervezéséig.

– Ugyanúgy, ahogy hajdan volt a nemzet-eszmében valami forradalmi, szembeállítva a tisztán dinasztikus és történelmi feudális államokkal, s ugyanúgy, ahogy bevezette a „nép" biológiai fogalmát, hasonlóképpen a mi forradalmunk új korszaka, vagy jobban mondva zárókorszaka egy fejlődésnek, amely a historikus szemlélet elhalásához s a tisztán biológiai értékek elismeréséhez vezet. Így fogom elterjeszteni egész Európában s az egész világon az emberkiválasztás és tenyésztés új módszerét, amelyre Németországban most készül a horogkereszt. A felbomlásnak és átalakulásnak ugyanez a folyamata fog lejátszódni minden nemzetben, akármilyen régi és akármilyen homogén is. A nemzetek cselekvő elitje, azaz a harcoló elit, az északgermán elem veszi kezébe a főhatalmat, s ad majd urat mindezek fölé a szatócsok, pacifisták, puritánok és üzletemberek fölé, akik ma bitorolják azt. Forradalmunk ellen, amely tökéletes mása lesz a nagy francia forradalomnak, a zsidók Istene sem védi meg a demokráciákat. Nehéz idők jönnek. Én is gondoskodni fogok róla. Csak a legférfiasabb, a legkeményebb faj marad életben. S a világ új képet ölt. Eljön a nap, amikor szövetségre léphetünk Anglia, Franciaország és Amerika új uraival. Mindenekelőtt azonban be kell illeszkedniök rendszerünkbe, hogy önként dolgozzanak velünk együtt a világ átalakításán. Akkorra már nem sok marad meg, még nálunk, Németországban sem abból, amit nacionalizmusnak hívnak. Helyébe ott lesz az erős férfiak összefogása, akik különböző nyelveket beszélnek ugyan, de mindannyian ugyannak a törzsnek hajtásai és mindnyájan tagjai lesznek az urak és parancsolók egyetemes lovagi rendjének.

HALLJAD, Ó, IZRÁEL!

A tiszta vagy tisztátalan vér e tanából kell kiindulni, ha meg akarjuk érteni Hitler antiszemitizmusát. Hitler véleménye s a szennyíró Julius Streicher vagy egy egyszerű SS- és SA-

legény véleménye igen sok ponton azonos, de különbség is van köztük elég. Az uralkodó klikk nagy többsége szerint az egész fajelmélet csupán „Adolf agyréme". A zsidók kiküszöbölését kitűnő előgyakorlatnak tekintik a nagy forradalmi ramazurihoz. Ezek a gengszterek úgy bánnak el a zsidókkal, ahogy az egész polgársággal szeretnének elbánni. Azt is mondhatjuk, hogy a zsidóüldözések jórészt az általános fölforgató-mohóság levezetői a szenvedő alany terhére. Streicher és a vele egy húron pendülők részére az antiszemitizmus nemcsak gyümölcsöző kereskedelmi vállalkozás, hanem szadista vágyaik kielégülése is. Azt igazán nem lehetne mondani, hogy az antiszemitizmusnak mély gyökerei vannak a német nép nagy tömegében. Felületes ellenérzés az egész. Saját tapasztalatom szerint a pártbeli bajtársak többsége sosem vette komolyan a nácizmus antiszemita jelszavait. Egy azonban bizonyos, pogromokra senki sem számított. 1933. április elsején, amikor a tervszerű zsidóüldözések elkezdődtek Németországban, én éppen Danzigban tartózkodtam, ahol semmi ilyesmi nem fordult elő. Néhány régi bajtársam rámtelefonált, ha újabb atrocitások történnek vagy esetleg Danzingban is elkezdik őket, kilépnek a pártból. Nem így képzelték Németország újjászületését.

Hogy miként fogadta aztán a német nép 1938 őszén a pogromokat, nyilván mutatja, hogy öt esztendő alatt mit csinált belőle Hitler s mennyire lealjasította. – Mi közünk hozzá? – Ez volt a járókelők magatartása, amikor félmeztelen emberi lényeket, aggokat, betegeket, nőket hajszoltak a nyílt utcán. A szívtelenség, érzéketlenség, a mindenható uraktól való félelem elhallgattatta a méltatlankodást, amelyet embertársának ilyen elaljasodása természetszerűen kelt az emberben. De az antiszemitizmus mégsem lett népszerűbb.

Hitler ellenben mindig hitt a bolygó nép rontó hatalmában. Szemében a zsidó egész egyszerűen a Gonosz. Megtette annak a föld alatti világnak fejedelmévé, amelyet el akar pusztítani. Mítosszá növelte: fölnagyította az ellenség alakját, hogy magamagát is megnagyítsa. E magatartás mögött személyes gyűlölet és primitív bosszúérzés lappang, s ez egészen szembeszökő.

De ha magyarázatot keresünk magánéletében, ha őt magát sem tekintjük igazi árjának a nürnbergi faji törvények értel-

mében, antiszemitizmusának dühödt makacssága csak azzal a magyarázattal válik érthetővé, hogy mítikus módon átalakította a zsidót a Gonosz ősalakjává. S ebben csak önmagához következetes. Titkos tanítása kötelezi, hogy metafizikus gyűlöletet tápláljon a zsidó iránt. Szemében Izráel, a lelkek Istenének választott népe, végzetszerűen halálos ellenségévé kellett hogy váljék az új választott népnek, a németnek, annak a népnek, amely térdre borulva imádja az istenné tett természetet, az új Baalt, a Termékenység Bikáját. Egyik isten elkergette a másikat. Hitler antiszemitizmusa mögött valójában istenek háborúja zajlik. Fölösleges hozzátennem, hogy egyedül ő látja így a dolgokat. A pártbelieknek halvány fogalmuk sincs róla, milyen fantasztikus távlatokat nyitnak rúgásaikkal, ökölcsapásaikkal, az embertelen ütlegekkel gazdájuk gyötrött lelke előtt.

Azonkívül, még az ősi törvény alól magát fölszabadított zsidó mindig és mindenütt megmarad az individualista szellem képviselőjének s így az eljövendő század halálos ellenségének. Nem prófétája-e az utált észnek, főpapja annak a legfelsőbb tudománynak, amely Hitler szerint életromboló s nem életteremtő? Feledhette-e, hogy mindaz, amit a világon a legjobban utált, a kereszténység, a Megváltóba vetett hit, az erkölcs, a lelkiismeret, a bűn fogalma a zsidóságtól származnak? A politikai életben a zsidó nem mindig a bomlasztó, bíráló akciók mellé állt? Ó, Hitler nem fogyott ki az okokból, amelyekkel gyűlöletét igazolhatta. Valóságos megszállottja volt, úgyannyira, hogy egyetlen társalgását sem fejezte be anélkül, hogy legalább egyszer ne fakadjon ki szitkokban a zsidók ellen. Egy alkalommal feltárta előttem idevágó gondolatait.

Az antiszemitizmus először is, mint kifejtette, kitűnő forradalmi érv. Sikerrel alkalmazta nagyon gyakran s fogja is, ahányszor csak teheti. Hathatós fenyegetés továbbá az antiszemitizmus a biztos helyzetükben kissé túlságosan elszunyókáló német kispolgárok számára, azonfelül nyomást lehet vele gyakorolni az ostoba demokráciákra. – Zsidaimnál jobb túszaim nincsenek. Az antiszemitizmus minden országban nélkülözhetetlen fegyver, hogy elvigyük mindenüvé politikai támadásunkat. Majd meglátjuk, milyen gyorsan fel tudjuk forgatni az egész világon az értékfogalmakat és skálákat egyes-egyedül

a zsidóság ellen folytatott harcunkkal. Egyébként a zsidók legjobb segítőtársaink. Veszélyes helyzetük ellenére, mindenütt befurakodnak, ha szegények, a rend ellenségeinek és a bujtogatóknak soraiba, s ugyanakkor mérhetetlen tőkék irigyelt tulajdonosaiként szerepelnek. Könnyű tehát igazolni minden országban a zsidók ellen vívott harcot népszerű példákkal, amelyeket mindenki megért. Mihelyt sikerült belekalapálni az agyakba a faji elvet a zsidók gonosztetteinek leleplezésével, a többi már gyorsan jön utána. Lépésről lépésre juttatjuk el így őket a régi politikai és gazdasági rend lerombolásához s a biológiai politika új gondolatainak elfogadásához.

Az antiszemitizmus tehát, magyarázta tovább Hitler, a legkitűnőbb fegyver egész arzenáljában, olyan harci és propagandaeszköz, amelynek hatása ellenállhatatlan. Ezért adott szabad kezet Streichernek. Különben ez a Streicher igen mulatságosan s igen ügyesen folytatja hadjáratát. Honnan a csudából veszi ötleteit? Hitler valósággal türelmetlenül várta a Stürmer minden egyes számát. Saját bevallása szerint ez az egyetlen újság, amelyet arra méltat, hogy végigolvassa első sorától az utolsóig. Mindez azonban csak előkészület. Csak kezdete a világuralomért vívandó könyörtelen harcnak. – Mert csak e két erőtényező között folyik le a küzdelem a világuralomért, a németek és a zsidók között. A többi mind káprázat csak és semmiség. Izráel elbújik Anglia, elbújik Franciaország és elbújik az Egyesült Államok mögé. Ha ki is űzzük a zsidót Németországból, világszerte még ellenségünk marad.

Megkérdeztem Hitlert, úgy értsem-e szavait, hogy a zsidó fajt teljesen ki kell irtani.

– Nem – felelte Hitler –, ellenkezőleg, ha nem volna zsidó, fel kellene találnunk. Az embernek látható ellenségre van szüksége, nem pedig láthatatlanra. – A katolikus egyház sem elégedett meg az ördöggel. Neki is kellettek látható eretnekek, hogy megőrizze harci energiáját. – A zsidó mindig bennünk van. Sokkal könnyebb azonban élő emberré testesült megjelenési formája ellen harcolni. A zsidó ellensége volt a római birodalomnak, sőt már Egyiptomnak és Babilonnak is. De én vagyok az első, aki élethalálharcot indítottam ellene.

– A zsidók egyébként hasznosan működtek közre küzdel-

memben. Mozgalmunk kezdetén néhányan anyagilag támogattak. Csak intenem kellett volna, rohantak volna mind hozzám. Ők már akkor meglátták, kinek az oldalán van az erő és a siker. Ne feledje, hogy a zsidó találta ki a tőkék folytonos forgásának és felhalmozásának gazdasági rendszerét, amelyet kapitalizmusnak neveznek, ezt a lángelmére való, oly ravasz és mégis végtelenül egyszerű s automatikusan működő gépezetet. Ne áltassuk magunkat, zseniális ötlet, ördögien zseniális.

– A modern gazdasági rendszert a zsidók teremtették meg. Teljesen az ő kezükben van. Ez az ő világbirodalmuk, amelynek főhatóságát kiterjesztették a földkerekség minden országára és minden uralkodójára. Most azonban velünk találják magukat szemben, velünk, akik az örök forradalmat hirdetjük: mi vagyunk az elviselhetetlen vetélytárs, akit meg kell semmisíteniök, különben maguk semmisülnek meg. Nem vette-e észre, hogy a zsidó mindenben ellenlábasa a németeknek, s mégis oly közeli rokon vele, hogy testvéreknek nézhetné őket az ember? Rendkívül mély hatást gyakorolt rám annak idején, amikor olvastam, a „Sion Bölcseinek Jegyzőkönyvei" című munka. A veszedelmes képmutatásnak ez a művészete, amely mindenütt jelen van! Rögtön beláttam, nekünk is úgy kell cselekednünk, persze, a magunk módján. Állítsa most egymás mellé ezeket a folytonos mozgásban levő embereket s magunkat az örök mozgásba vetett új hitünkkel. Mennyire hasonlítanak hozzánk s más tekintetben mennyire különböznek tőlünk! Micsoda mérkőzés kezdődik köztünk s őközöttük! A tét egyszerűen a világ sorsa.

Megkérdeztem Hitlertől, nem túlozza-e el egy kicsit a zsidók jelentőségét.

– Nem, nem – mondta élénken Hitler –, a zsidót nem lehet eléggé túlbecsülni.

Megjegyeztem, hogy a „Sion Bölcseinek Jegyzőkönyvei" nyilvánvalóan hamisítvány. Én már 1920-ban olvastam, bizonyos Müller von Hausen ajánlatára. Rögtön láttam, hogy nem hiteles mű.

– Hát aztán? – mérgelődött Hitler. – Akár hiteles, akár nem a szó történelmi értelmében, mit tesz az? – Ha hamisított is a dokumentum, belső valószínűsége csak annál meggyőzőbb.

– Nekünk a zsidót saját fegyvereivel kell megvernünk. Ez a meggyőződés alakult ki bennem, amikor elolvastam ezt a könyvet.

– A Jegyzőkonyvekből indult ki küzdelmében?

– Úgy van, vezérfonalam volt ez a mű a legkisebb részletekben is. Rengeteget tanultam a Jegyzőkönyvekből. Mindig is sokat tanultam ellenfeleimtől. Tanulmányoztam a forradalmi eljárásmódokat. A katolikus egyház is, a szabadkőművesség is olyan távlatokat nyitottak előttem, amelyeket hiába kerestem volna másutt. Aki semmit sem tanul ellenségeitől, ostoba ember. Egyedül a gyönge tart attól, hogy hatásuk kiforgatja saját elgondolásaiból.

– A szabadkőművesekhez és a katolikusokhoz járt iskolába? – kérdeztem csodálkozva. – Nem kereskedett egy kissé nagyon is messze?

– Épp ellenkezőleg, semmi sem állt hozzám olyan közel. Főleg a jezsuita rendtől tanultam sokat. Különben több más forradalmár is ezt csinálta. Mind a mai napig nem volt nagyszerűbb valami a földkerekségen, mint a katolikus egyház hierarchikus szervezete. Pártomba egyszerűen és közvetlenül áttettem ennek a szervezetnek nagy részét. Kétezer esztendeig állni a sarat minden viszontagságon keresztül, nem csekélység!

– Most már emlékszem, rendkívül érdekes dolgokat mondott erről régebben – jegyeztem meg. Hitler azonban nem szorult nógatásra. – A katolikus egyházat – folytatta – például kell állítani elsősorban rendkívül ügyes taktikája miatt, emberismerete miatt s azért, mert rendkívül ügyesen vet számot az emberi gyöngeségekkel a hivők kormányzásában. Következésképpen, amikor meg kellett szerkesztenem pártunk érinthetetlen alkotmányát, abból a formából merítettem ihletet, amelyben az egyház megfogalmazta a maga Credóját és hitcikkelyeit. Sosem engedett hozzájuk nyúlni. Tizenöt évszázadon keresztül mindig visszautasított minden átfogalmazást. Tudta, hogy a Credo mellé lehet helyezni a legellentétesebb magyarázatokat és értelmezéseket. A hivők nyájának ez ellen nincs semmi kifogása: logikai ellentmondások egyáltalán nem zavarják. A hivőket csak egyvalami zavarja meg, magának a szövegnek módosítása, amelyeknek minden szava mágikus erejű

az ő szemükben, még akkor is, ha a szertartások elvesztették minden gyakorlati értelmüket, s nem egyebek többé, mint egy távoli múlt tiszteletreméltó emlékei.

Azt mondtam, csodálkozom, hogy még a szabadkőműveseknél is talált valami használhatót.

– Mit csodálkozik ezen? Természetesen nem hiszek komolyan a szabadkőművesek ördögi gonoszságában. Ez a szövetség a századok folyamán teljesen elpolgáriasodott, Németországban egyre ártalmatlanabbá válik, s alig egyéb már, mint egy önsegélyező egylet. Értesüléseim pontosak. Átadtam Buch őrnagynak a vizsgálat aktáit s a részletes összefoglaló jelentést. Az állítólagos szörnyűségek, a csontvázak, koponyák, koporsók, a rejtelmes ceremóniák, mindez csak kelléktár. Egy van, ami veszedelmes náluk, szektájuk titkossága s éppen ez az, amit átvettem tőlük. Papi arisztokrácia-félét alkotnak. Különleges jeladásokról ismerik meg egymást. Titkos tant dolgoztak ki, amelyet nem logikai kifejezésekben, hanem jelképekben fogalmaztak meg, s ezeket fokozatosan tárják fel a beavatandók előtt. A hierarchikus szervezet, a jelképek és szertartások útján, azaz az ész fárasztása nélkül, viszont a képzelet megtermékenyítésével történő beavatás: ez az igazán veszedelmes és nagyszabású valami, amit a szabadkőművesek kitaláltak s ezt másoltam le tőlük. Nem látja, hogy pártunkat pontosan erre a szekta-mintára szervezzük meg? A párt is Rend lesz, civilek újszerű hierarchikus papsága. De a világon nincs hely két vagy több ilyen szervezet számára. Vagy mi, vagy a szabadkőművesek, vagy az egyház. De sohasem kettő együtt. Lehetetlen. S a katolikus egyház megértette, mi a helyzet, legalábbis ami a szabadkőművességet illeti. Ma mi vagyunk a legerősebbek s mi fogjuk megsemmisíteni a másik kettőt, az egyházat és a szabadkőművességet.

– Az egyháztól vette – szóltam – a hierarchikus szervezetet, a szabadkőművességtől a Rend alapelvét engedelmességi és titoktartási fogadalmával s titkos tanításával, amely a fokozatos beavatásban nyilatkozik meg. Jó. De ugyan mit talált „Sion Bölcseinek Jegyzőkönyvei"-ben?

– A politikai intrikát, a módszereket, az összeesküvést, a

forradalmi bomlasztást, az álcázás, a csalás művészetét, a szervezetet. Nem elég?

Készséggel elismertem, hogy nagyon sok.

– De idáig – folytatta Hitler – csak a gazdasági élet uráról, politikai ellenfelünkről beszéltünk. Mit jelent a zsidó abban a sokkal döntőbb harcban, amelyet a világ új megszervezéséért vívunk?

Kértem, világosítson fel.

– Nem lehet a földön két választott nép. Mi vagyunk Isten választott népe. Ez a pár szó mindent eldönt.

– Szimbolikusan kell értenem, ugyebár, ezt a kijelentést?

– Nem, ez a valóság, ahogy mondom, s még vitát sem tűr. Két világ ütközik össze! A zsidó egy másik Isten teremtménye. Feltétlenül egészen más emberi törzs hajtása. Az árja és a zsidó, szembeállítom őket, s ha az egyiket embernek nevezem, kénytelen vagyok a másiknak más nevet adni. Oly messze vannak egymástól, mint az állatfajok az emberi fajtól. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a zsidó állat. Sokkal távolabb áll az állattól, mint mi, árják. A természet rendjétől idegen lény ő, természeten kívüli lény.

Hitler szemmelláthatóan tovább akart még beszélni, de látomásának különössége mintegy földre sújtotta. Elapadt a szava. Az arca eltorzult. Izgatottságában elkezdte ujjait csattogtatni: – A . . . a zsidó – dadogta – valami olyan . . . eh, sosem lehet megtanulni egészen, hogy micsoda.

A FELSŐBBRENDŰ EMBER TENYÉSZTÉSE

XVI

Egy katolikus papot és egy zsidó rabbit rendeltek ki egy koncentrációs táborban a latrina kitisztítására. Amint ott dolgoznak, derékig a mocsokban, rájuk szól az SS-őr: – Hívjátok hát segítségül az Isteneteket! Hol van? – A pap így felel: – Hogy hol van az Isten, nem tudjuk. De aki keresi, megtalálja. – A rabbi pedig így felel: – Isten mindenütt van. Az Isten itt van.

De hol van az Isten, akit Hitler annyiszor hívott segítségül beszédeiben, s akit hol Gondviselésnek, hol Mindenhatónak nevez? Isten az ember szobra, az Isten-Ember, műalkotásként magasodván fel a Rend „Burg"-jaiban. Az Isten maga Hitler.

Mielőtt testestül-lelkestül belevetette volna magát a külpolitikába és haditerveibe, Hitler egyszer szenvedélyesen kifejtette: teremteni, alkotni, hatni akar, mint államférfi és törvényadó. A roppant tervek csak úgy nyüzsögnek a fejében. S a világ egyszer majd minden idők legnagyobb teremtő lángelméjét ismeri meg benne. – Kevés időm van csak hátra. Nagyon kevés időm van hátra. – Azt is mondta még, úgyszólván semmit sem ismerünk belőle, legbizalmasabb párttestvéreinek sincs fogalmuk róla, mi minden van az ő fejében, milyen grandiózus építmények, amelyekhez legalább lerakja a szilárd alapokat. Hosszú időszakok voltak életében, amikor ideges félelem gyötörte, hogy nem lesz ideje célját elérni. Máskor meg belemerült a gépekkel való gyerekes babrálásba. Nem érdekelte más, csak a motor és az új találmányok. Izgalmi pillanataiban elviselhetetlenné vált környezete számára.

Állandóan visszatért „kinyilatkoztatásaiban" az, amit ő „a világtörténelmi fordulatnak" nevezett. Úgy felfordul minden fenekestül bolygónkon, hogy mi, be nem avatottak, fel sem foghatjuk egész teljességében. Hitler úgy beszélt, mint egy jövőbe látó. Szerkesztett magának egy biológiai misztikát, vagy ha úgy tetszik, egy misztikus biológiát, amely alapul szolgált sugallatainak. Saját műnyelvet eszkábált össze magának. „A szellem tévútja" az ember letérését jelentette isteni hivatásá-

nak útjáról. Megszerezni a „mágikus látomást" szemében az emberi fejlődés végcélja volt. Azt hitte, maga már ott van a küszöbén ennek a mágikus tudásnak, amely jelen és jövő sikereinek forrása. Egy akkori müncheni tanár, szépszámú tudományos munkán kívül, írt egypár elég fura értekezést az őskori világról, a mondaköltésről, primitív népek álomfejtéséről, ösztönös ismereteikről s valami állítólagos transcendens képességükről, amellyel megváltoztathatták a természeti törvényeket. Szó volt még ebben a zagyvaságban a Cyclops szeméről, a homlokszemről, amely utóbb elcsökevényesedve a tobozmirigyé vált. Az ilyesmi valósággal megbabonázta Hitlert. Kedvtelve merült el benne, legalábbis pár napra. Saját sorsának csodáját titkos erők közreműködésével tudta csak megmagyarázni. Ezeknek az erőknek tulajdonította emberfeletti elhivatását, hogy új evangéliumot hirdessen az emberiségnek.

Az emberi faj, magyarázgatta, a kezdettől fogva szabályos időközökben visszatérő csodás tapasztalatokat él át. Egyik évezredről a másikra tökéletesedési megpróbáltatásokon megy át. Az ember napkorszaka vége felé jár; a felsőbbrendű ember néhány példányában már jelentkezik az új faj, amely vissza fogja szorítani a régi emberiséget. Ugyanúgy, ahogy az ősi mitológiában a napfordulatok az élet ritmusának jelképei nem egyenes, sima vonalon, hanem spirális vonalban következnek, azonképpen az emberiség egyik fokról a másikra ugrás- és visszaesés-sorozattal jut föl.

Hitler valóban hitte is, amit mond? Nem inkább propagandaeszköze volt-e ez a rejtelmes főpapi szerep is, amelynek ügyes alakításával bizonyos körökben tiszteletet és híveket szerzett magának? A jós palástját csak igen szűk körű társaság, jobbára nők előtt terítette vállára. Az is igaz, hogy harcias társai, a kemény legények, kiröhögték volna az efféle Ige-kinyilatkoztatást. De azon mindenképpen el lehet gondolkozni, hogy ez a „forradalmár", ez a tettek embere hogyan lelhette kedvét efféle fantazmagóriákban? Ez volt az a „fehér mágia", amelyről az a bizonyos hölgy beszélt neki? Utóvégre Hitler fura agyában a legellentétesebb látásmódokat is össze tudja házasítani. Az azonban kétségtelen, hogy prófétának tartja magát, aki toronymagasságban áll egy földön csúszó államférfi

fölött. Kétség sem férhet hozzá, hogy tökéletesen komolyan veszi magát, mint az új emberiség hirdetőjét.

Amikor velem beszélt, ezt a meggyőződését kissé érthetőbb és megfoghatóbb szavakba foglalta:

– A teremtés még nincs befejezve, legalábbis, ami az embert illeti. Biológiai szempontból nézve a dolgokat, az ember épp most érkezik egy átalakulási fokhoz. Egy új emberfajta kezd jelentkezni, mutációnak vagyunk szemtanúi a szó természettudományos értelmében. A régi emberfajta már belépett a kipusztulás szakába, túlélte magát. Az egész teremtő erő az új fajban fog összpontosulni. A két válfaj gyorsan fog fejlődni ellenkező irányban. Az egyik eltűnik, mialatt a másik nekilombosodik, s messze maga mögött hagyja a mai embert. Kedvem lenne ezt a két válfajt így nevezni el: Isten-Ember és Tömeg-Állat.

Ez nagyon emlékeztet, feleltem, Nietzsche felsőbbrendű emberére, de idáig szellemi értelemben értelmeztem ezt a fejlődést.

– Igen, az ember valami, amit felül kell múlni. Elismerem, Nietzsche ezt már megsejtette a maga módján. A felsőbbrendű emberből, az új biológiai válfajból is meglátott valamit. De nála még minden cseppfolyós állapotban van. Az ember az Isten helyére ül, ez a meztelen és egyszerű igazság. Az ember istenné fejlődőben van. Az embernek mindig arra kell törekednie, hogy túlmenjen saját korlátjain. Mihelyt megáll és korlátozza magát, nyomban kezd elkorcsosulni s az emberi szint alá süllyed. Közeledik az állati léthez. Istenek és állatok világa, ez a mi világunk. S mily világossá válik minden, mihelyt ezt látja az ember! Mindig ugyanazt a problémát kell megoldanom, akár napi politikáról van szó, akár arról, hogy új rend alá igyekszem vetni a társadalmat. Mindaz, ami mozdulatlanságba merevedik, megáll, állandósulni akar, mindaz, ami a múltba kapaszkodik, elsorvad és elpusztul. Mindazok ellenben, akik az emberiség ősi szavára hallgatnak, akik az örök mozgásnak szentelik magukat, mindazok fáklyahordozói, úttörői az új emberiségnek. Megérti most már horogkeresztes mozgalmunk mély értelmét? Van-e ennél nagyobb és átfogóbb valami? Aki törekvésünkben csak politikai mozgalmat lát, nem so-

kat ért belőle. A horogkereszt hite több, mint vallás: a felsőbbrendű ember megteremtésének akarata.

Azt feleltem neki, végre most megértettem a hitleri szocializmust, előzetes vázlata ez az új parancsolók és a nyájemberek kettéválasztásának.

- Pontosan az – felelte Hitler. – A politika betűről betűre a sors gyakorlati megnyilatkozása. Nem gondolja, hogy politikai eszközökkel meg lehet gyorsítani ezt a különválasztási folyamatot?

Azt feleltem, hogy lehetetlennek tartom a felsőbbrendű ember biológiai kitenyésztését. De ha csak különválasztásról van szó, az rendben van, mi, állattenyésztők egyebet sem teszünk. Ha meg vagyunk elégedve egy állati válfajjal, módszeres kiválasztással védjük az elkorcsosulás ellen, előmozdítjuk a természetes folyamatot, vagy tudományosan szólva, igyekszünk megsokszorozni a pozitív variánsokat. Ezt hívjuk mi tenyésztésnek, s nagyon jól megértem, hogy az emberiség bizonyos politikai megszervezése megkönnyítheti a kiválasztási eljárást.

– Pontosan így van – szólt Hitler egészen felélénkülve. – Igen jól fejezte ki gondolatomat. A mostani időkben minden politika, amelynek nincs biológiai alapja vagy biológiai célja, vak politika. Egyedül a horogkereszt tudja, mi a végrehajtandó feladat. Politikám nem nemzeti politika a szó megszokott értelmében. Értékskáláját és céljait sokkal szélesebb keretekben állapítja meg. Felöleli az élet és a természet törvényeinek egész emberi ismeretét.

– De – mondottam én – nem tehet egyebet, minthogy segít a természetnek és megrövidíti a megteendő utat. A természetnek magának kell létrehozni az új fajtát. Az állattenyésztőnek mindmáig ritkán sikerül mutációt elérnie, azaz tudatos beavatkozással az új jellegzetes vonásokat megteremtenie.

– Az új ember itt él közöttünk. Itt van! – kiáltott fel Hitler diadalmasan. – Megelégszik ezzel? Titkot súgok magának. Láttam az új embert. Rettenthetetlen és kegyetlen. Féltem tőle.

E különös szavakat mondva Hitler, rajongó szenvedélytől remegett. Eszembe jutottak a mi német költőnknek, Stefan Georgének sorai Maximian látomásáról. Hitlernek is látomása volt?

– Beavatom egy titokba. Rendet alapítok.

Hitlernek erről az ötletéről már tudtam. Rosenbergtől származott. Legalábbis először Rosenberg beszélt róla nekem. Rosenberg egyszer szűk körű előadást tartott a marienburgi várban, a német lovagrend ősi kastélyának egyik termében. Idézve a lovagok dicső korának történelmi emlékeit, párhuzamot vont a lovagok poroszországi ténykedése és a horogkereszt programja között, s felvetette a szerinte megvalósítható ötletet, hogy a Lovagok Rendjét fel kellene támasztani. Válogatott testülete volt ez a vitézeknek, akik ügyes vezetők s egyben a profánok előtt gondosan titokban tartott tan szigorú őr-papjai; ezeknek a katona-szerzeteseknek a hierarchiája, kormányzati módszereik, életük megszabott rendje, mindezt fel lehetne támasztani és például venni.

Előadás után a marienburgi gótikus városház pincevendéglőjében találkoztunk. Rosenberg bővebben kifejtette tervét. Itt az ideje, mondotta, módosítani a párt jellegét. Mint tömegpártnak meg kell szűnnie. Mihelyt elértük a célt, vagyis a hatalom megszerzését törvényes és parlamentáris eszközökkel, meg kell szabadulnunk a parlamentarizmus utolsó maradványaitól is. A pártra most más szerep vár s egészen más irányba kell fordulnia. Hitler, igaz, meg akarja tartani a régi szervezetet. Meg akarja várni az új nemzedék kialakulását, mielőtt reformot vezet be a pártban. De neki, Rosenbergnek, más a véleménye. Nem látjuk-e, hogy minden szervezetben kialakul a valódi beavatottak szűk köre, amely elkülöníti magát a tömegtől? Módszeresen kell fejleszteni ezt az irányzatot. A tömegszervezetek megmaradhatnak, de mellettük az elitből ki kell válogatni egy Rendet a beavatás, a felelősség és az együttműködés megfelelő fokozataival. Nem azt javasolja ő, hogy külön pártot teremtsünk a pártban. Ő azt tartja szükségesnek, hogy végre kezdjük el kiválogatni azokat az embereket, akikre nyugodtan rá lehet bízni a legmagasabb rendű feladatok elvégzését, azokét, amelyek a napi politika szintjén felül vannak. Rosenberg azzal fejezte be fejtegetéseit, lehetséges, hogy egyszer majd kínos vereséget kell elszenvednünk akár külpolitikai,

akár gazdaságpolitikai téren s erre az esetre feltétlenül szükséges, hogy valamiképpen meglegyen a beavatottak zárt csoportja, mint valami titkos papi testület, amely megőrzi jobb időkre a nácizmus alapvető terveit, s így nem leszünk kénytelenek egy közismert s következésképpen minden csapásnak kitett szervezetre bízni őket.

Rosenberg felvetette az ötletet, de látható eredménye nem volt. Hitler tudta, hogy gauleiterei és SA-emberei milyen ellenségesen fogadnak mindent, amit ők úgy hívnak: „intellektuelek keserves kiagyalásai". A Rend gondolata azonban gyökeret vert fejében. Csak jóval később s főképp Ley befolyására kezdte el megvalósítani rendkívül óvatosan a náci junker-iskolákban. Nem az volt a cél csupán, hogy becsalogassa iskoláiba az új ifjúságot. Inkább az volt a cél, amint a nevük is mutatja, hogy ezekben az iskolákban új és fiatal nemességet neveljenek föl, amely zárt testületet alkot.

Hitler kitűnően ismerte gauleitereinek és SA-, SS-führereinek gyönge pontjait. Egyszer, amikor arról panaszkodtam neki, milyen értetlenek Danzigban bizonyos párttagok, azt felelte, nem tudott gondosan válogatni, el kellett fogadnia azokat, akik hűségesen szolgálták. Úgy fogja felhasználni őket, amilyenek. S ha növeli is a nehézségeket, hogy mindezeket az embereket magával kell hurcolnia, megteszi, hogy megőrizze a párt egységét. Elismeri, hogy sohasem lesznek hűségesebb munkatársai. Eszesebbek talán igen. Az ész és a hűség azonban ritkán járnak karöltve. Jól tudja, hogy helytartói nagy részét nem tudja megnevelni. Műveletlen és brutális vagdalkozók ezek, akik a mindennapi harcban emelkedtek magasabb rangokba. A horogkereszt mozgalmának csak legelemibb ideológiai fogalmait ismerik, amelyeket valaha bemagoltak. Nagyrészt azt is elfelejtették. De megtanulták, miképpen kell a tömeget fegyelmezni, önmagukat hatalmon tartani. Ennek a nemzedéknek el kell használódnia, s csak azután bocsáthatja majd a párt rendelkezésünkre az új laikus egyház kispapjait. Ő már beletörődött, hogy a vezetők mai nemzedékét nem avathatja be legmélyebb gondolataiba; az új ember vallásába, a felsőbbrendű ember megteremtésébe.

Ellenáll a kísértésnek, és idő előtt nem tárja fel legdédelge-

tettebb terveit. A horogkereszt mozgalma felemelkedésének első lépcsőfokán áll csak. Előbb be kell fejezni a politikai küzdelmet, és elő kell készíteni a következő világháborút. Elsősorban neki is az kell, ami a vén Fritznek, a porosz királynak, mintaképének és tanítómesterének kellett hogy legyen, már túl a háborúin. Akkor foghat csak igazán neki Németország valódi újjáépítésének. Sok hasonló gondolatot vetett fel Hitler társalgásai során. S a hallgató jól érezte, milyen maró türelmetlenség rejtőzik megadása mögött, türelmetlenség, hogy eljusson végre az ő igazi területére, a teremtő és törvényadó államférfi, a művész, a városépítő, a próféta és a vallásalapító területére.

– A fiatalsággal fogom kezdeni nagy nevelő munkámat – mondotta Hitler. – Mi, öregek, mi már elkoptunk. Igen, mi már öregek vagyunk. Csontunk velejéig meg vagyunk rontva. Nincsenek ősi, vad ösztöneink. Gyávák vagyunk, érzelgősek vagyunk. Megalázó történelem súlya s a szolgaság és megaláztatás korszakainak zavaros emléke nyom bennünket. De itt van az én ragyogó ifjaim csapata! Van-e ennél az ifjúságnál szebb a világon? Nézze csak meg ezeket a fiatal embereket és ezeket a fiatal gyerekeket! Micsoda emberanyag! Velük felépíthetem majd az új világot.

– Nevelési rendszerem kemény. Kalapáccsal dolgozom és lehasogatok mindent, ami gyönge és korhadt. Az én Rendem „Burg"-jaiban olyan ifjúságot nevelünk föl, amely előtt remegni fog az egész világ. Szilaj, erőszakos, rettenthetetlen és kegyetlen ifjúságot. Ilyennek akarom. Tűrni fogja a fájdalmakat. Nem akarom, hogy bármi gyönge vagy gyöngéd maradjon benne. Azt akarom, hogy szépek és erősek legyenek, mint a fiatal vadállatok. Minden testgyakorlatra alkalmasakká fogom idomítani őket. Ez az ifjúság mindenekelőtt atléta legyen; ez a legfontosabb. Így fogom megtisztítani a fajt a háziállattá szelídítés és engedelmesség évezredeitől. Így fogom visszavezetni az ártatlanság és nemesség természetes állapotába; így fogok tudni alkotni és teremteni.

– Szellemi kiképzésükről szó se legyen. A tudás csak megronthatja ifjaimat. Nem szabad mást tudniok, csak amit a kíváncsiság és a vetélkedés szabad működése révén megtanulnak. Egy valaminek a tudományát fogom megkövetelni ezek-

től a fiatalemberektől: az önuralomét. Megtanulják a félelem leigázását. Rendem első fokozata ez, a hősi ifjúság fokozata. Ebből fog kifejlődni a második fokozat, a szabad ember fokozata, azé az emberé, aki mértéke és középpontja a világnak, a teremtő emberé, az Ember-Istené. Rendem „Burg"-jaiban az Ember-Isten, ragyogó alakja annak a lénynek, aki nem fogad el parancsot, csak saját magától, úgy fog felmagasodni, mint vallásunk istenképe s ő fogja előkészíteni az ifjúságot az érett férfiúi kor következő fokozatára.

Hitler hirtelen elhallgatott, kijelentve, hogy erről nem mondhat többet. Vannak még fokozatok, amelyekről nem szabad beszélnie. Testamentumában fogja hátrahagyni ezt a titkot utódjának. A legfelsőbb kinyilatkoztatás később fog megtörténni, talán hosszú idővel halála után. Küldetését csak úgy töltheti be, ha feláldozza magát.

– Igen – mondogatta gyakran –, meg van írva, hogy feláldozzam magam népemért a legnagyobb veszedelem órájában.

AZ ÖRÖK FORRADALOM

Néhány szót kell még mondanom Hitler titkos tanáról. Kevesen ismerik. Pedig nem lehet megérteni Hitler politikai terveit hátsó gondolatainak ismerete nélkül. Hitler nem babonás a szó szokott értelmében. Vonzódása a horoszkópokhoz és az okkultizmushoz annak a meggyőződésének következménye, hogy az ember mágikus összeköttetésben van a világegyetemmel. A politika csak előjátéka az egyetemes felfordulásnak, amelynek középpontjába ő már belehelyezkedik.

Tanának alapelemeit másod-, harmadkézből kapta zagyva olvasmányaiból. Fontosabb azonban az a törekvés, az az akarat, amely megbúvik szavalásai mögött. Hitler unos-untalan hangoztatja többé-kevésbé homályos szavakban akaratát, amellyel rá fogja kényszeríteni Németországra és az egész világra az új rendet, amelyet ő „örök forradalom"-nak nevez. Ez a forradalom kiterjed majd az emberi lét egész területére. Meg fogja hozni az emberiségnek, amely a hitleri tan szerint minden hétszázadik évben egy fokkal följebb hág, a végső fel-

szabadulást. De értsük meg egymást. Felszabadulást az erősek számára, leigázást a gyöngék sokasága számára. Akkor jön el az Isten Fiainak szabadsága, vagyis a kitenyésztett nemesség forradalma a tömegek ellen.

Hogy milyen utat futott be Hitler, azt azzal mérhetjük le, ha megnézzük, hol kezdte. A kis összeesküvőből, a vidéki néptribunból, a megfizetett propaganda-bérencből egy új vallás prófétája lett. Csak egy nagyzási hóbortba esett ember látomása tehát mindez? Nem lehet-e logikus fejlődést látni ebben a meghökkentő karrierben? Bármilyen zagyva és ellentmondásokkal teli is ennek a különös embernek az élete, egy változatlan alapelv uralkodik rajta: – Nincs semminek értéke, csak a mozgásnak. Semmi sem állandó, csak a változás. A tett a jó. A nyugalom a rossz. – Nem fontos a cselekvés célja, az sem, hogy van-e értelme vagy nincs. Cselekedj azért, hogy cselekedj, mozogj, hogy mozogj, ez a végső lényege ennek a híres tannak. De a hisztériások cselekvésének is ez az alapelve. Ennek az ingatag világnak, a nem kevésbé hisztériás német népnek szükségszerűen oda kellett jutnia, hogy olyan alakokból váljék vezér, mint amilyen Hitler.

– Az idő nekünk dolgozik. Csak előre kell rontanom, s nyomban maguktól leomlanak egy pusztulásra ítélt kor védőbástyái. Bármilyen szilárdaknak látszanak is intézmények és nemzetek, belülről rohadtak és darabokra hullanak. – Így beszél Hitler. Talán igaza is van. Korunkban minden érték többé-kevésbé vitássá vált s látszólag magától bomlik fel. Innen van a mindenáron való változás vágya, amely nemcsak Hitlerben él. Innen propagandájának a sikere. Rombolni a rombolás gyönyöréért, ez hajtja valójában ezt a tébolyult kalandort. – Nem ismerjük még saját alkotásunkat a maga teljességében – mondta nekem többször. – De a jövő a vérünkben van s mi ezt a jövőt éljük. – Irodalmias ízű ez a kijelentés, méghozzá a legrosszabb fajta irodalmat idézi. A múlt század végéről való. Az idő tájt virágzott Németországban egy hisztériás romantikus irányzat, főképp Bécsben és Münchenben voltak papjai.

Nem ez az első eset, hogy dögletes miazmák halmozódnak föl egy korszakban s hogy egész népek tébolya sűrűsödik össze

bizonyos tanokban, amelyek hosszú időn keresztül lappanganak a mélyben, míg aztán egyszer csak napvilágra robbannak s újra kitermelik a dögvészt, amelyből születtek. Egész nemzeteket fog el hirtelen egy megmagyarázhatatlan izgalom. Flagelláns mellé sorakoznak; vitustánc rángatja őket. A sátáni önzés és a vallási őrület egybeolvadnak.

Ilyesmi történik most Németországban. A tömegek lelki betegsége ez, amelynek okát kétségtelenül fel lehet kutatni, de amelynek igazán mély gyökerei a lenti hozzáférhetetlen rétegekben rejtve maradnak. A nácizmus a huszadik század vitustánca.

HITLER ÉS A NŐK

Hitlert az asszonyok fedezték fel. A világháborút követő években a társaságbeli hölgyek – többnyire nagytőkések feleségei –, nagyon kedvelték az akkor még fiatal Hitlert. Sőt anyagilag is támogatták őt, pénzt és műtárgyakat adogattak neki titokban a nehéz inflációs időkben. A műveltebb női társaságban a fizetett ügynökből politikai próféta lett. Vajon mennyi a nők szerepe Hitler eszméinek kialakulásában? Annyi bizonyos, hogy ők az okai annak, hogy mérhetetlen elbizakodottság fejlődött ki benne az előlegezett babérok miatt. Ezeknek az asszonyoknak szinte vallásos odaadása és átszellemült önkívülete nélkülözhetetlen izgatószer lett a számára: legyőzte érzéketlenségét. Csodálatos asszonyi odaadáshoz volt hasonló az, amit ez a száraz, kevéssé vonzó Robespierre tapasztalt.

Egyébként Hitler nagyon jól tudta, mit köszönhet a nőknek. Kapcsolatait megfontoltan, számítóan építette ki. Gauleitereit hidegen, tárgyilagosan utasította, hogy a nők közötti propagandára vessék magukat. S végül is a nők voltak azok, akik a hatalomért vívott harcban lelkesedésükkel győzelemre vitték őt. Érdemes megfigyelni, hogy bármelyik városban tartják is, minden tömeggyűlésen az első sorokat éltesebb nők foglalják el. Ha fentről, a szónoki emelvényről nézzük ezeket az elragadtatott, lángoló arcokat, ezeket a fátyolosan csillogó szemeket, nem lehet kétségünk átszellemültségük jellege felől. A te-

remőrséget adó SS-legények hamarosan el is nevezték ezeket a lelkes honleányokat a maguk durva módján „visszeres köteléknek". Nem csupán az erotika szerepére kell gondolni, amely a férfiak társadalmában jelentős politikai tényező, hanem inkább az erotika szerepére a modern tömegpropagandában, a szónoki hangnak és a beszéd dallamának erotikus hatására, amely sokkalta fontosabb, mint maga a tartalom.

Hitler mindezeket a tényezőket tekintetbe vette. Cinikus felhasználásuknak köszönhette jórészt politikai sikereit. Ki tudná megmondani, mennyi volt a nőkhöz fűződő viszonyában az erotikus feszültség szublimálása és mennyi a hideg számítás? Amennyire én ismertem, ő olyannyira csak önmagával foglalkozott, hogy képtelennek látszott valódi odaadásra. Ezenkívül ott volt a többé-kevésbé beteges lelkű nők válogatott csapata, amely megkótyagosodva, hisztérikusan körülrajongta őt.

Később gyakran feltűntek mellette kifejezetten csinos, szőke lányok is. Vendégül látta őket otthonában, megpaskolta a kezüket, kicsit bizalmaskodott is velük. Szemfényvesztés volt az egész. Ennek az embernek természetellenessége, bolondériája az emberi élettel való elemi kapcsolatokra is rányomta bélyegét.

Nem szívesen beszélnék az unokahúgáról szóló sötét fejezetekről, ennek a lánynak szomorú históriáját nem szívesen emlegetem: állítólag öngyilkos lett. Ezt olyan emberektől tudom, akik az események tanúi voltak. Egyébként jól beleillene ez a Hitlerről alkotott képbe, de nem tartozik ide és nem szívesen bolygatom.

Többször is előfordult, hogy valamelyik fiatalember azzal dicsekedett előttem is, mások előtt is, hogy ő Hitler kedvence. Erről sem kívánok beszélni. Elégedjünk meg azzal, hogy beteg és bűnös atmoszféra lengett a német birodalom Führerje körül, s mellőzzük a részleteket.

Egyetlen lángésznek sem tarthatnánk erkölcsprédikációt homályos múltja és sebei miatt. De ez az ember semmit sem vetett le a múltjából. Továbbra is magával vonszolja és ez a múlt valószerűtlen borzalmaival, mocskosságával és természetellenességével ránehezedik az egész német népre.

Természetesen ma már Hitler nem az a fiatalember, aki 1923-ban volt. A hatalomátvétel óta sokkal reálisabb, cinikusabb és számítóbb. Azóta újra megváltozott. Az új német udvartartás élősdijei hatalmas érlelődési folyamatról beszélnek. Ők hirdették, hogy Hitler a legnagyobb államférfi s az eljövendő legnagyobb hadvezér. De Hitler a régi maradt. Ugyanaz az ügyetlen és éretlen ember, ugyanazokkal a beteges szenvedélyekkel. Csak a rutinja nagyobb, a technikája fejlettebb. Korunk eme leggyászosabb terméke hajszálnyira ugyanaz, aki húsz évvel ezelőtt volt. Így tehát voltaképpen igaza van, amikor azzal dicsekszik, hogy világnézetének alapjait már Bécsben kialakította és azóta semmi lényegest sem tanult.

Hitler nem tudja levetni a múltját. Ugyanaz az arc néz a többi mögül. De egyáltalán le lehet rázni a múltat? Legyőzni is csak belső átalakulással lehetne. Erre azonban ő nem képes. Az örök lázongás, az örökös mozgás és átalakulás embere, s be van zárva szerencsétlen természetébe. Minden alkotó lehelet, ami az embert érleli, idegen a számára. Semmit sem változik.

Ügynök, aki a kedvező alkalmat lesi. Hiúságában megsebzett érzékeny kamasz. Az inflációs idők egzaltált lázadója, aki kezét a szívére téve hamisan esküszik, s ha akarja, könnyekben tör ki, könyörületet és megértést koldul, hogy értsek meg, neki a legszentebb parancsra, a haza parancsára kell hallgatnia ...

Semmit sem változik.

XVII

Hitler hatalmas épületeket emeltetett magán- vagy hivatalos célokra, palotákat a pártnak. Féktelen építkezési dühével meg akarta mutatni a világnak, és az utókornak, ki volt ő. A világ megcsodálta ezeket az építményeket, aztán megrémült méreteiktől s a gondatlanságtól, hogy számlálatlanul szórták a pénzt. A tömegek és néhány gondolkodó elme e roppant vasbeton dobozok láttára vetették fel legelőször magukban a kérdést, hova fog mindez vezetni? A nyakas építtető nem torpant vissza, bármit vetettek is ellene s kutyába se vette a helyi viszonyokat. Utóbb híre futott, micsoda akadályokat kellett legyőzni, dézsával zúdítva a munkába a milliókat, hogy lerakhassák a nürnbergi pártépületek alapjait. Hitler azonban fütyült a szakemberek véleményére. Berlinben új palotát emelt a kancelláriának s felépítette ennek a kancelláriai palotának a fiókját hegyeinek tetején. Fenekestül felforgatta Berlint s Bécs modernizálásán törte a fejét. Tervek, gigászi tervek! s mindez ráadásul az újrafegyverkezés mellett, amely egymagában majdnem száz milliárdot nyelt el. Nem számítva, ami még csak ezután jön: munkáslakóházak, kertvárosok. Egész Németországban felforgatják és újra szabják a lakosság településeit s a városok területi beosztását: a nagyvárosokat szét kell szórni, nem csak azért, hogy védekezzenek az eljövendő légitámadások ellen, hanem azért is, hogy eltüntessék az ellentétet a város és vidék között, hogy új gyökereket eresszenek és megteremtsék a hazafiasság új fajtáját. Mire Hitler befejezi a fegyverkezést, egész Németországnak új képet kell öltenie. A párt új építkezései fogalmat adhatnak róla, milyen arányú is a terv. Bámuló volt elég, német is, külföldi is. A nürnbergi kongresszus résztvevői között sokan lelkesedtek a pompa láttán. Sokáig káprázott a szemük az éjszakai eget megvilágító „Fénykupola" reflektoraitól. Káprázatukban elhitték, hogy ez a fárosz sohasem látott új kultúra jövetelét hirdeti. Ebben a fényözönben kisebb gondjuk is nagyobb volt, mint az érthetetlen

szónoklatok és dagályos kiáltványok! Egy nép teremtő akarata nyilvánult meg előttük teljes fényben.

Akkoriban, amikor összekaptam a párttal, megemlítettem egyszer Hitlernek, milyen gondokat okoznak nekem Forster nagyravágyó danzigi tervei. Nem is olyan régen, mint ellenzék, szigorúan megbíráltuk az előző kormányok szerény építkezéseit, pazarlást kiáltva. Nagyrészt középületekről volt akkor szó: kórházakról, takarékpénztárakról, munkásnegyedekről, Mi pedig most színházakat és palotákat építünk a párt részére! Hitler nagyon zokon vette szemrehányásaimat. Azt hiszem talán, hogy az építkezés luxus? Azt hiszem talán, hogy az új rendszer megelégedhetik a weimariak nyomorúságos vityillóival? – Új építészetem bizonyítja a nép előtt, hogy mindent át akarok alakítani. Ezt az akaratot az épületekről át fogom vinni az emberekre. Az építészet kihat jellemünkre: benső összefüggés van az ember és azok között a helyiségek között, amelyekben él, dolgozik vagy pihen. Építményeink nagyságán és nemes vonalain mérheti le a nép szándékaink jelentőségét. A lehető legnagyobb hibát követtem volna el, ha lakótelepeken és munkásházakon kezdem. Majd eljön ennek is az ideje. Ez természetes. Marxista vagy polgári kormány megelégedhet ilyesmivel. De csak a mi pártunk tudta visszaadni a nagyságot és szabadságot a művészetek legnemesebbikének. A székesegyházépítők óta mi vagyunk az elsők, akik ilyen nagy és merész feladatokkal tiszteljük meg a művészeket. Nem magánházakat, hanem olyan monumentumokat szökkenteni ki a földből, amelyekhez hasonló roppant méretűeket Egyiptom és Babilon óta nem látott a világ. Hatalmas szentélyeket emelünk, márványjelképeit egy új civilizációnak. Itt kellett kezdenem, hogy eltörölhetetlen bélyeget nyomjak népemre és korszakomra.

Köztudomású, hogy a gyönyörű elmélet ellenére a költséges építkezési tervek végül is háttérbe szorultak a katonai kiadások előtt. Nem is babrál, csak ritka ráérő pillanataiban, városépítési tervekkel és modellekkel. Többnyire térképeket és csapatösszevonási terveket búj s játssza „va banque" külpolitikai játékát vakon tovább, végeláthatatlanul. Egyre inkább specializálja magát a fővezér mesterségében. Csapatfelvonulások, egy-egy kockavetés a diplomácia zöld asztalán, idegháborús

tervek, ilyesmikkel építget addig is, míg vissza nem térhet a nagyszerű tervhez, amelynek alapján egy új Reichet fog felépíteni, beleillesztve egy új világbirodalom modelljébe.

Haditervek után Hitler elképzelése szerint gyors ütemben sorakozik fel a világ meghódításának terve. Mindazt, amit hajdan társalgásaink során mint elég távoli célokat, hosszú lejáratú terveket jelölt meg, most rögtön munkába veszi nyugtalanító biztonsággal. Kedvező véletlenek segítenek neki megkurtítani a határidőket. De eláll az ember lélegzete látva, hogy minden kezére játszik ennek az embernek, sikert siker után hozva. Látogatók jönnek-mennek. Parancsokat kapnak. Fenyegető meghívásokat intéznek hozzájuk. Új stílus ez a politikai érintkezésben, amelyből száműzték az udvariasságot. Németország és az egész világ belenyugszik, mintha egész természetes volna, hogy egy ember felforgassa a diplomáciai szokásokat, hogy a Reich első személyisége ott csücsüljön hegycsúcsa tetején az isten háta mögött valahol Németországban s hogy arra kényszerítse hivatalfőnökeit éppúgy, mint a külföldi diplomatákat, hogy alárendeljék szeszélyeinek kényelmüket és munkájukat.

Ott fönn a hegyen fura épület emelkedik az égnek, minthogyha csak egy kis gimnazista álma vagy detektívregénybeli fantasztikum valósult volna meg kőben és üvegben. Ezen a bajor tájon az ember természetszerűen rögtön II. Lajos bajor királyra gondol, erre a legendás királyra, wagneri palotáira, magánosságára és tébolyultságára. Egy sziklás völgytorokba rejtett, minden kíváncsi tekintet elől elleplezett lift szalad föl jó néhány száz métert. Egy kristályházban szállunk ki belőle, amely szinte láthatatlanul olvad bele a vad sziklák alkotta környezetbe, szemben a Watzmann rideg hegycsúcsával. Itt trónol megközelíthetetlenül, magasan a világ fölött a német Führer. Ez az ő sasfészke. Innen száll szembe az örökkévalósággal, innen üzen hadat a századoknak.

Nagyravágyó álmai egymás után testet öltenek. De más álomképek hóhérolják: a múlt kínzó emlékei, a jövő gyötrő kétségei. Az idegrohamok egymást érik, megrendülésében az őrültségig hajszolódik. A nyugtalanság elrabolja tőle az álmot. Már nincs elhagyatva, ha nem akar egyedül lenni. Csak egy

gombot kell megnyomnia s rögtön mellette teremnek szárnysegédei. Repülőgép és autó odavisz mindenkit, akit a Führer látni kíván. Éjszakának idején fiatalembereket rángatnak ki ágyukból, hogy feledtessék gazdájukkal a félelmet, a gondokat és a magánosságot, amik gyötrik. A csillárok alatt, a roppant hall magas kandallója előtt fecsegnek, vihognak, sikamlós tréfákat mesélnek ezek a tudatlan, gerinctelen és közönyös fiatalemberek. Hitler pedig megállás nélkül lohol föl s alá, mint Ibsen John Gabriel Borkmana.

De szédülés fenyegeti ezt a Solness építőmestert. Tudja-e, hogy egy egész nép figyeli visszafojtott lélegzettel, mint hág följebb és följebb a létra fokain a torony csúcsa felé, hogy kitűzze rá a lombkoszorút? Tudja-e, hogy ez a nép várja a pillanatot, mikor téveszti el a lépést a felfelé kúszó, hogy a mélybe hullva összezúzza magát lent a földön?

E pillanatban még szilárdan tör céljai felé. Minden ötlete megvalósul, alighogy megszületett. Csupán a találmányok nem teremnek olyan gyorsan, ahogyan szeretné. Ezen a téren nem születik semmi parancsszóra, keserves munkával lehet csak előrehaladni, fokról fokra. Hitler tehát a feltalálók dolgába is beleártja magát. Feltalál, mint a hajdani despoták, a más agyával s minden majdnem úgy zajlik le, mint az aranycsinálók idejében, amikor a kincsszomjas várurak elhagyott tornyokba zárták be az alkimistákat, akik onnan ki sem jöhettek, míg meg nem találták a képletet s nem volt ott az olvasztó tégelyben az arany. Ma rejtélyes hadi találmányokról van szó, légi torpedókról és halálsugarakról. Hitlert mindig érdekelték az ilyen technikai problémák. Ámuló gauleitereinek el tudta magyarázni minden egyes autómotor előnyeit és hibáit, s magyarázatát rajzzal kísérte. Különös öröme telik benne, ha munkatársainak szakszerű tanácsokat adhat. Miként a hajdani nagyurak szerettek elcsevegni egymás közt lovakról, állattenyésztésről, ugyanúgy a nácizmus arisztokratái naphosszat képesek elcsevegni motorjaikról, autóikról és magánrepülőgépeikről. De Hitler fölöttük áll. Terveket vázol, tökéletesít. Rajzol. Hisz rajzoló volt valaha! Régi mesterségéből még megmaradt a könnyű kéz ügyessége. Minden szakmához ért, suttogják tányérnyalói. Egyetemes zseni. Két kézzel osztogatja a gondola-

tokat, ötleteket fűnek-fának: építészeknek és tábornokoknak, tudósoknak és költőknek, államférfiaknak és közgazdászoknak. Mindnyájan tőle várják a döntő sugallatot, amely sikerre viszi majd munkájukat. Van ebben valami, ami felülmúlja a csúszómászó udvaronc aljasságát is. Hjalmar Schacht nem hirdeti-e fennen, hogy Hitler dolgozószobájából kilépve új bátorság dagasztja keblét?

Hitler tehát egész könnyen vélheti Sanssouci-jában, amelyet épített magának, hogy van olyan nagy, mint II. Frigyes, aki háborúi között, s még az utolsó és legelkeseredettebb előtt is egyszerre tudott filozófus-költő-zenész és államférfi-hadvezér lenni, így alapozván meg győzelmét és sikereit. Akárcsak Frigyesnek, Hitler gondolatai is állandóan a kikerülhetetlen háború körül forognak, kívánja, de egyben retteg is tőle. Mert horoszkópja óva inti a háborútól. A háborúban, mondja az asztrológus, mindent el fog veszíteni, amit addig nyert. Ez a jóslat nyugtalanítja; de nagyravágyása lebírhatatlanul mindig visszatéríti a katonai kérdésekhez. Már régóta rabja a stratégia szenvedélyének. Csak a csábító oldalát hajlandó látni, ahol minden a kombinációtól és szerencsés ötletektől függ. Az aprólékos számításokat már nem szereti elvégezni, nincs ínyére, hogy elmerüljön a részletekben. Hamar türelmetlenné válik és kifárad. Tökéletesen kielégíti s zavartalan örömmel tölti el, ha pár vonással „zseniális" vázlatokat vet oda.

Kárpótlásul éjjel-nappal a legkomolyabb odaadassal s a legmakacsabb kitartással dolgozik külpolitikai tervein. E téren mindig van valami ötlete: seregestül jönnek, megrostálja őket, kit eldob, kit megtart. Bonyolult játék. Minden szál az ő kezében fut össze. Saját értesülései, hírforrásai vannak. Roppant gépezet áll rendelkezésére. Minden kérdésre vonatkozó dús adattár van a kezeügyében. Pillantása átöleli az egész földgolyót. Micsoda sakktábla, milyen remek lépési lehetőségek. Befolyásunk alá keríteni a döntő szavú vezető férfiakat. Apróra ismerni ezeket az embereket, tudni, mi a szenvedélyük, mivel szeretnek foglalkozni, kikkel érintkeznek – ez, ez a politika. Kémei nők. Ragyogó szépségű nők nagy szerepet játszanak politikai sakkjátékában. Milyen fajta nőt szeret ez, kedvel amaz? Ez nagyon fontos kérdés, épp olyan fontos, mint az, hogy hány

repülőgépük, hány tengeralattjárójuk van. A legnagyobb gondossággal, óvatossággal tevékenykedik. Nem csupán államfőket vagy diktátorokat akar pártjára szédíteni, hanem befolyásos bankárokat, idegen politikusokat, tábornokokat is. Így aztán imitt-amott államtitkokat tud meg az ember s mindenesetre bővül a befolyási köre. S mindez nem gyerekes képzelgés, sem pedig kiollózott kémregény, hanem a valóságos történelem. Egy férfi kapitánykodik egy női sereg fölött. S ezek a nők hűségesen engedelmeskednek neki, hogy sikerre vigyék művét.

Ami igaz, az igaz, joggal mondja, hogy a mi időnk már nem a polgárság kora. Újjászületni látjuk benne a renaissance módszereit, a hanyatló Róma bűneit, Bizánc vagy egy meroving udvar életét és szokásait. S e fondorkodások középpontjában ott áll Hitler, aki Machiavelli legnagyobb tanítványának nevezi magát, s aki mégsem tagadhatja meg soha elkeseredett és gyűlölködő kispolgári múltját. Képtelenség az egész és módfölött nevetséges. S mégis ez a valóság. Valóság bizony, amelyet jobb lett volna komolyan venni, míg nem volt késő.

AZ ÚJ MACHIAVELLI

Hitler azt mondta nekem, hogy olvasta és olvasgatja a nagy firenzei *Il Principe*-jét. Véleménye szerint ez a könyv nélkülözhetetlen minden politikus számára. Sokáig ott volt az éjjeliszekrényén. E páratlan mű olvasása, mint mondotta, valóságos lelki nagytakarítás. Sok téveszmét és előítéletet gyomlált ki fejéből. Csak *A fejedelem* elolvasása után értette meg igazán, mi a politika. – Gyakran gondoltam rá – mondta nekem egyik beszélgetésünk alkalmával, amelyet Genfből való visszatérésem után folytattam vele –, hogy megírom az emberi gyöngeségek kézikönyvét. Helyesen tesszük, ha inkább az emberek bűneire spekulálunk, mint erényeikre. A francia forradalom az erényhez fordult. Okosabb, ha az ellenkezőjét cselekedjük. De azért nem elég a tömegeket megragadni emberi gyöngéjüknél fogva. Azokat az embereket kell megnyernünk, akik irányítják a tömegeket. Lehetetlen politikát csinálnom anélkül, hogy ismerném őket. Egész tevékenységem főfeltétele, hogy minden

egyes ellenfelem bűnös hajlamait és emberi gyöngeségeit részletesen és alaposan ismerjem.

Hitler aztán azt panaszolta, milyen „aggszűz módszerekkel" dolgozik a német politika és diplomácia. Munkatársai sosem hoznak neki semmi kézzelfoghatót s hagyják, hogy a sötétben tapogatózzon. Ezek az emberek még a munkájukhoz szükséges eszközöket sem tudták összehozni. Értesüléseiket csak a nagykövetek és meghatalmazott miniszterek unalmas jelentéseiből merítik. Ezek a jelentések olyanok, mint a lapszemlék vagy a tudományos értekezések, amelyek teljesen érdektelenek a számára. Másra se valók, mint annak igazolására, hogy a diplomaták megszolgálták a fizetésüket és a kitüntetéseiket. Őt az érdekli, hol, melyik folyóban szeret Illető lord pisztrángra halászni, vagy pedig milyen fajta nő a szeretője az adott pénzintézet vezérigazgatójának. A Wilhelmstrasse összes tisztviselője a legkisebbtől a legmagasabbig belefullad a bürokráciába és formaságokba.

Azt feleltem, hogy a világháború alatt ugyanez volt a helyzet a kémszolgálatnál és a kémelhárításnál. Kiszuperálásom után egyideig magam is a kémelhárító osztályon dolgoztam. Csakhamar be kellett látnom, hogy hírszerzésünk szinte nevetséges.

Hitler élénken bizonygatta, hogy most már minden másként van s jelenleg a kémszervezetek remekül dolgoznak. A politikai hírszerzés azonban annál siralmasabb, jobban mondva nincs is.

– Megteszek minden lehetőt, hogy pótoljam az elvesztegetett időt. Olyasmi kellene nekem, mint az angol Secret Service, mesterségüket szenvedéllyel űző szakemberek titkos társasága.

Megjegyeztem, hogy a szenvedély önmagában nem elég, széles körű tapasztalat is kell hozzá, amelyet nem lehet máról holnapra megszerezni.

– Lehet, hogy úgy van; de semmire sem megyünk addig, míg nem áll rendelkezésünkre egy falanx csupa olyan emberből, akik csak feladatuknak szentelik magukat s egyetlen örömük, ha sikerrel elvégeznek valamit. A hivatalnok urak undorodnak ettől a munkától. Nem akarják bepiszkítani vele a kezüket. Az igazság azonban az, hogy túl gyávák és túl buták

hozzá. Az én ötletem volt az is, hogy nőket kell felhasználni, főképpen a felső tízezer hölgyeit, akik szeretik a kalandot, haszontalan életükkel már torkig vannak, unják már az örökös szeretőváltogatást s gyújtóbb izgalmakat keresnek. Sőt ezeken kívül fel fogom használni, s mért ne használnám? a beteges hajlamúakat, a homoszexuálisokat, a hivatásos kalandorokat is. Rengeteg ilyen eltévelyedett van, aki használhatatlan a polgári életben, de akire e téren főszerep vár. Mondtam ezeknek a wilhelmstrassei Mikulás bácsiknak, hogy irka-firkáikkal talán elszórakozhatom ebédutáni elalvás előtt, de birodalomépítéshez kissé modernebb eszközök kellenek nekem. Neurath lassú és nehézkes. Olyan agyafúrt, mint egy paraszt, de nincs egyetlenegy gondolata sem. E pillanatban papuska képe igen értékes szolgálatokat tesz nekem. Jóindulatú barátságossága megnyugtatja az angolokat. Ilyen embernek sosem fognak forradalmi szándékokat tulajdonítani.

– Neurath csupa jóakarat, de a pártvezetőkkel szemben a nagyképű pártfogót adja. Jó lenne kissé megfiatalítani a kereteket.

– Igen – mondotta Hitler –, ezeknek az agg diplomatáknak fennhéjázása és hiúsága nem ismer határt. Igen nagyra vannak az ő műhelytitkaikkal. Egy jó nagykövetnek mindenekelőtt afféle báli főrendezőnek kell lennie. Ha az kell, kosaras nénit kell játszania, okmányt hamisítania. Csak egynek nem szabad lennie, korrekt tisztviselőnek. Különben sem várom meg, míg eszükbe jut ezeknek a paprikajancsiknak, hogy újra megtanulják a mesterségüket. Már szervezem saját diplomáciai szolgálatomat. Sokba kerül, de időt nyerek vele. Kérdőívet szerkesztettem az engem érdeklő személyekről. Minden ország minden befolyásos emberéről kartotékot csináltatok. Ezeken lesznek följegyezve az egyedül értékes tudnivalók. Elfogad-e pénzt az illető? Meg lehet vásárolni más módon is? Hiú? Erotikus hajlamai vannak? Milyen nőt szeret? Homoszexuális-e? Erre az utolsó kategóriára különös figyelmet kell fordítani, mert ezeket aztán szétszakíthatatlan kötelékekkel fűzheti az ember magához. Egy másiknak, teszem, nincs-e sötét folt a múltjában? Meg lehet-e zsarolni? Vannak-e különös hajlamai vagy mániái: sport, valami vesszőparipa, bolondéria, vi-

lágfájdalom? Szeret-e utazni? Ezzel csinálok én igazi politikát, ezzel nyerem meg ügyemnek az embereket, kényszerítem őket, hogy értem dolgozzanak, biztosítom behatolásomat és befolyásomat minden országban.

– Ilyen szervezet fenntartásához – mondtam – végtelenül sok munka és rengeteg pénz kell.

– Meghátráltunk mi valaha valami akadály előtt? A gyönge eszközökkel végrehajtott propaganda nemcsak eredménytelen, hanem nyomban kiváltja az ellenpropagandát is, amivel szemben aztán semmit sem tehetünk. Az emberek helytelenül értelmezik a propagandát. Az az erőfeszítés, hogy normális eszközökkel megnyerjük a tömegek rokonszenvét, csak egyik oldala a problémáknak s nem is a legfontosabb. A tömegekre hatni nem egyéb, mint előkészíteni a talajt. Az igazi munka, az egyetlen döntő hatású abból áll, hogy idegen földön befolyásos embereket, sőt csoportokat vagy pártokat nyerjünk meg magunknak. Ezt könnyű megérteni, azt hiszem. Egy adott országban befolyási övezetet teremtek magamnak. Ez az egész, de ez aztán elég is. Politikai sikert, olyat, amilyen nekem kell, csak úgy lehet elérni, ha a birtokoló és vezető osztályokat rendszeresen korrumpálom. A pénz, az élvezetek, a hiúság, vagy hatalméhség, íme, ezek azok a regiszterek, az a billentyűzet, amelyen a mi propagandánk játszik. Az eljövendő háborúban fogom leszüretelni e földalatti munka gyümölcsét, mert egyetlen ellenfelem sem tud valami hasonlót szegezni velem szembe. Franciaország, amelynek hajdan megvoltak a maga Fouchéi és Talleyrandjai, ma már csak félénk szatócsok, óvatos jogászok és bürokraták nemzete. Ezek már nem akarnak kockáztatni és nagy tétben játszani. Már csak félcentime-os alapon játszanak.

Azt gondoltam, Hitler csak henceg s az akadályokat könnyelműen lekicsinyli. Megkérdeztem nem túlozza el egy kissé ellenfelei gyöngeségét és földalatti munkájának eredményességét?

Hitler lelkesen felelte, hogy ez az egyetlen lehetséges taktika, sikere meg bizonyos: – Ha rozoga diplomatáink azt hiszik, hogy úgy vezethetik a politikát, ahogy egy tiszteletreméltó kereskedő vezeti az üzletét, ápolva a hagyományokat és az illen-

dőséget, váljék kedves egészségükre. Ami engem illet, én az erő politikáját csinálom, ami azt jelenti, hogy felhasználok minden célszerű eszközt s nem törődöm sem a bevett szokásokkal, sem valami állítólagos becsület-kódexszel. Azoknak pedig, akik, mint Hugenberg és bandája, most nagy lármát csapnak és szememre vetik, hogy nem tartom meg a szavamat, hanem megszegem a szerződéseket, csalok és színlelek, ezt felelem: tegyenek ők is ugyanígy, senki sem akadályozza meg benne őket. Meg kellene végre érteniük, hogy nem vagyunk már a XIX. században, hogy forradalmat csinálunk, hogy a forradalmi rendszerek mindig szétzúzták a hagyomány korlátait; a ravaszkodás és a képmutatás eszközét használom fel, vagy megindítom a hadaimat, mi a kettő között a különbség? Én hiába keresem. Azt mondták nekem, hogy véres háború elfogadható vagy legalábbis kikerülhetetlen néha a polgári világban. A burkolt háború, ellenkezőleg, elítélendő. Miért? Szofista okoskodás ez, az aggastyánok erkölcstana. Azzal vagyok éppen előnyben a demokrata polgári népek fölött, hogy nem állít meg semmiféle érzelmi vagy elméleti meggondolás. Azt kívánják, hogy csupa nagylelkűségből fittyet hányjak ennek az előnyös helyzetnek, egyszerűen csak azért, mert ellenfeleim nem jutottak még el idáig? Sose méltatlankodjanak, ha becsapom őket. Magukra vessenek, ha engedik magukat becsapni.

Azt mondtam neki, a fortély fortélyt szül s mindent összevéve arra is kell számítani, hogy az új háborúban nemcsak siker lesz, hanem a fordítottja is.

– Lehetséges – felelte Hitler –, de meglesz legalább az az előnyöm, hogy elibük vágtam. Nagy esélyem a sikerre az, hogy én láttam elsőként a dolgokat olyannak, amilyenek, míg ellenfeleim még mindig illúziókban ringatják magukat.

– Mindent összevéve – mondtam neki – Machiavelli tanításait váltja újra valóra. De a történelem arra is tanít, hogy a ravaszság, a csalás, az árulás, a színlelés, a hízelgés és a gyilkosság Machiavelli politikájának ezek a kétes értékű eszközei gyorsan elkoptatják hatásosságukat. Az olasz városok története azt mutatja, hogy az ilyen politika rövid életű.

Hitler azt felelte: neki a kevés is elég. Elég az, hogy rést ütött a Németországot körülvevő politikai falon. – Egyébként

ellenfeleimnek hálásaknak kell lenniök, hogy elébe megyek pacifizmusuknak s vértelen eszközökkel érem el, amit előttem mások fegyverrel hódítottak meg. Ne rakjunk ellenzőt a saját szemünkre. Kiveszett az ellenállás minden akarata a velünk szembenállókból. Minden szó, amely táborukban elhangzik, elárulja vágyukat, hogy tárgyaljanak velünk. A verebeik is ezt csiripelik. Mindezek a demokráciák égnek a vágytól, hogy leköszönhessenek. Nagyon boldogok lesznek, ha megszabadulhatnak a felelősségtől s megkaphatják békéjüket, amelyet hajlandó vagyok nekik biztosítani. Nem olyan emberek ezek, akik vágynak a hatalomra, akik ismerik a hatalom szomját és gyönyörűségét. Csak kötelességről és felelősségről beszélnek. Nincs más kívánságuk, csak virágjaikat öntözgetni, horgászgatni s esténként a kályha mellett üldögélni.

Azt feleltem: vannak talán Franciaországban és Angliában másféle emberek is. Hitler türelmetlen lett:

– Mi, kedves uram – mondta, minden szót megnyomva – a hatalomra vágyunk minden erőnkből és minden idegszálunkkal, remegünk a türelmetlenségtől és a mohó vágytól s kikiáltjuk az egész világnak. Egyedül mi vagyunk az uralkodás fanatikusai. A hatalom akarása számunkra nem egyszerű frázis: az a mi vérünk, az életünk. Élünk, igen, élünk! – kiáltotta diadalmasan. – Hagyjuk hát aludni a többieket. Emlékszik Fafnerre, Fafner sárkányra? Alszom, énekli, és birtokolok! Hagyjatok aludni! – Hitler felkacagott.

– Nem ismerek el – folytatta – politikában semmiféle erkölcsi törvényt. A politika játék, amelyben minden cselfogás megengedett s amelynek szabályai folyton változnak, a játékosok ügyessége szerint. – Aztán a német-nemzetiek csalódottságáról beszélt, akik bizonyára egészen mást várnak tőle.

– Nem az én hibám, ha vannak emberek, akik együgyűnek néznek s aztán rádöbbennek, hogy ők az ostobák. – Csodálkozott, hogy azt vetik szemére, ő diktátor. – Vérszomjas zsarnoknak akarnak feltüntetni. A hatalom nyilvánvalóan a zsarnokságban gyökerezik. Másként meg sem születhet. Ha ez a szükségesség nem fér a Hugenbergek és kedves angol barátaim fejébe, legyenek kissé türelemmel. Majd hozzászoknak a dolgok új rendjéhez. Minden új rendszer zsarnokinak látszik, mert

összeütközésbe kerül a megszokottal. A hatalom gyakorlása és a rend fenntartása lehetetlen kényszer nélkül.

Azután azokról a szemrehányásokról beszélt, amelyekkel elhalmozzák legjobb munkatársai miatt.

– Folyton azzal vádolnak, hogy nagyravágyókkal és törtetőkkel veszem magam körül. Micsoda ostobaság! Templomos nénikékkel építsem fel a Reichemet? Az olyan embert, akiben nincs nagyravágyás, látni sem bírom. Csak olyan emberre támaszkodhatom, akinek személyes boldogulása ügyemhez van kötve olyannyira, hogy tökéletesen azonosítja magát vele. Akik nem elégszenek meg azzal, hogy csak beszélnek a hazafiságról, hanem minden tettük alapelvévé teszik, gyanúsak. Különben nem az én dolgom megjavítani az emberiséget. Megelégszem azzal, hogy kihasználom gyöngéit. Egyébként azt nem akarom, hogy minden erkölcs ellenségének, a bűn védelmezőjének kiáltsanak ki. Miért tenném könnyebbé ellenfeleim dolgát? Könnyű lenne nekem erényes színbe öltöztetni politikámat s álcázni indítóokaimat. A tömegek számára a mindennapi erkölcs közhelyei nélkülözhetetlenek s a legnagyobb ügyetlenség volna, amit egy politikus elkövethet, ha megrögzött gonosztevőnek híreszteltetné el magát. Mire jó az efféle ostoba hetvenkedés; én ezt átengedem a fiatalemberecskéknek, a minden jóval kikupált polgárifjaknak, akik degeneráltságukat erőnek akarják mutatni. Világos, hogy nem fogom szántszándékkal kikezdeni a polgári erkölcsöt. De azt fogom csinálni, amit célszerűnek látok s nem félek a következményektől.

Hitler a továbbiakban a terror és a kegyetlenség szükségességéről beszélt. Semmi örömet nem okoz neki, mondotta, az, amit úgy hívnak: a koncentrációs táborokban elkövetett atrocitások, vagy a titkosrendőrség brutalitása; ezek az izék azonban szükségesek és elkerülhetetlenek. – Ha az emberben nincs meg az akarat, hogy kegyetlen legyen, nem megy semmire. Egyébként ez az akarat nem azért hiányzik ellenfeleinkből, mert nagyon emberségesek, hanem azért, mert nagyon gyávák. A hatalom minden időkben azon alapult, amit a polgárok bűnnek neveznek. A klasszikus eszköz a régi uralkodó osztályok teljes kiirtása. Ha jól emlékszem, Machiavelli is ezt ajánlja. De azt is tanácsolja, hogy nyerjük meg előbb a társadalom

másik osztályát, az uralkodó osztály után nyomban soron következőt. Én tovább megyek. Fölhasználom a régi uralkodó osztályt, függőségben és félelemben tartom. Meggyőződésem, hogy sosem lesznek náluk buzgóbb segítőtársaim. De ha véletlenül megpróbál föllázadni, még mindig rendelkezésemre áll a régi klasszikus eszköz. A túlságos kegyetlenség nem ér semmit. Közönyössé teszem vele a tömegeket. Van a terrornál hathatósabb eszköz is: a tömegek gondolkozási és érzésmódjának módszeres átalakítása. Propagandával. Ami a mai időkben sokkal könnyebb, mert itt van a rádió.

Elismerem, mondottam, hogy a modern technika segítségével azt adjuk be a tömegeknek, amit akarunk, de ez a mindenhatóság súlyos felelősséget jelent.

Hitler azt felelte: az utókorral szemben mindenekelőtt az a felelősség terheli, hogy teljesítse küldetését, következésképpen hogy tartsa meg kezében a hatalmat.

– Igen, utunk sáros és mocskos. De nem ismerek senkit, aki nem piszkította be a csizmáját a dicsőséghez vezető úton. Hagyjuk utódainkra azt a gondot, hogy ne piszkítsák be frakkingük plasztronját és fehér mellényüket.

ADOLF HITLER TESTAMENTUMA

Hitler horoszkópja villámgyors fölemelkedést jósol, győzelmet győzelem után. Aztán összezavarodik, kétértelművé és homályossá válik. Bizonyos jelekből mindeddig példátlan, soha nem hallott méretű elbukásra vagy harctéri vereségre lehet következtetni. Valami nyírfáról van itt szó egy mezőben, vagy egy nyírfamezőről (Birkenfeld). Van egy Birkenfeld egész fent a térképen, Észak-Németországban, Vesztfáliában. De van egy másik is, a Saar-vidéken. Egy ősi brandenburgi jóslat, amelynek mindmáig minden pontja teljesült, azzal végződik, hogy Németország teljesen megsemmisül.

Napjaink nyugtalan Németországában a lelkek megzavarodnak, elborzadnak. Mintha visszazuhantak volna a középkorba. Az igazság talán csakugyan az asztrológusok „12 égi házában" s egyéb abrakadabráiban rejtőzik, ott, ahol kifejezésének min-

den más módja tilos s csak politikai harcot váltana ki. Egy egész tudatlanságba döntött nemzet aggodalma és balsejtelme keres tájékozódást e jósjelekkel. A „bibliakutatók" szektája a Szentírást bújja s Dániel könyvében megtalálják, mi sors vár a zsarnokra. – Ő az – suttogják a kutatók –, akikről meg van írva: Nem lesz benne tisztelet sem a nők szerelme, sem semminő isten iránt, mert pártot fog ütni mindenek ellen. Nem lesz benne tisztelet, csak az erődök istene iránt.

A „kutatók" koncentrációs táborral és halállal vezekelnek jóslataikért. De a tömegben egy kérdés száll szájról szájra: – Meddig tart ez még?

Hogyan lehetne megszabadulni ettől a lidércnyomástól, hogyan lehetne eltávolítani ezt az embert anélkül, hogy a német népet polgárháború romjai közé és vértengerbe ne taszítanák? Ez a kérdés már pontosabb, mint az előbbi s már 1934 eleje óta foglalkoztatott minden gondolkodó főt Németországban. Akik felvetik, számban nem csökkentek. Még a pártban is akad belőlük.

Hitler állandóan azzal fenyegetőzött, hogy roppant vérfürdőt rendez, ha megkísérlik erőszakkal megbuktatni. Akárki akárhogy tervezte Németország felszabadítását, ezzel a fenyegetéssel számot vetett. Ketté lehet-e szakítani a pártot? 1932-ben, sőt még 1934-ben is lehetséges lett volna. Később, jó hosszú időre eltűnt ez a lehetőség. A tömeg közönybe süppedt s vak hiszékenység kerítette hatalmába. Hitler bűntársai minden idegszálukkal azon voltak, hogy a rendszer tovább éljen. Hitlert csak úgy lehet megbuktatni, ha a nép föllázad, ha a párt többsége arra a belátásra jut, hogy létüket alapjaiban fenyegeti a bekövetkező összeomlás s így aztán szükségszerűen elszakadnak a párttól, amely különben magával sodorja őket a bukásba. Vereségek vagy legalábbis balsikerek, Hitler nyilvánvaló tévedése után, nagysága és küldetése iránt támadó kétség – íme, ez az első feltétele bukásának. Államcsínyt csak akkor lehet elkövetni, ha nyilvánvalóvá válik, hogy Hitler romlásba viszi Németországot. A második feltétel: egy ellenzéki központ alakulása, amely aztán elkezdi a harcot a párt ellen. Ha nincs meg ez az elszánt csoport, a párt fegyveres csapatai elfojtanak minden zendülést. A népi lázadások és bari-

kádharcok ideje elmúlt. Feltétlenül szükséges tehát ellenállási központot és vezetőséget szervezni. Az adott viszonyok között egyiket is, másikat is csak a Reichswehrben lehet megtalálni. Második kérdés: nem lehet-e a Hitler-uralom romboló folyamatát meggyorsítani, vagyis siettetni önmegsemmisítését? A gazdasági tényező erre nem elég. A rendszer még sokáig elhúzhatja. De nem lehetne-e, kívülről, fenyegető és kibogozhatatlan nehézségekbe taszítani Hitlert? Akkor egész bizonyosan hibát hibára halmozna, kételkedni kezdene önmagában és elvesztené a fejét. Mindaz, amit az ember Hitler jelleméről tud, azt a meggyőződést kelti, hogy sikereinek egyetlen forrása az a hit, amelyet saját csillagába vetett. Úgy kell tehát előkészíteni Hitler bukását, hogy elpusztítjuk önbizalmát. Ha a dicsfény-koszorút elfújjuk feje fölül, elveszti a megbecsülést és befolyását a pártban és a tömegek között. Akkor aztán az egész rendszer úgy összeomlik, mint a kártyavár.

Akadtak Németországban bátor ellenzékiek, akik nyílt sisakkal küzdöttek. Gyorsan eltették őket láb alól. A nyílt szembeszállás hiábavaló áldozat volt. Az ostromárok-harc volt egyedül lehetséges Hitler ellen. Tévedés lenne elfelejteni, hogy Hitler alattomos módszerei ellenfeleit is hasonló módszerek alkalmazására kényszerítik. Így aztán néhányan legelkeseredettebb ellenségei közül a pártban a legtúlzóbbaknak, a legőrültebb hitleri ötletek tüzes védőinek mutatkoztak. Ezek közé tartozik két befolyásos személyiség is, akik igen közel állnak Hitlerhez. Meg vannak róla győződve – s velük együtt a pártnak igen sok kevésbé jelentős tagja –, Hitlert fel kell áldozni, hogy megmenthessék Németországot. Ravasz, alattomos tervek születtek, hogy Hitlert olyasmibe vigyék bele, amivel végképp elfűrészeli maga alatt a fát. De mindezek a kísérletek, hogy buktatót helyezzenek a lába elé, mind a mai napig meghiúsultak, aminek szerintem két oka van. Az első az, hogy Hitlernek éppen legkockázatosabb vállalkozásai sikerültek eddig a legjobban, s ezek hozták meg számára a legnagyobb sikert. A másik ok: sok ellenzéki nem tudja, hogyan sodorja Hitlert nehéz helyzetbe anélkül, hogy Németországot ne tegye ki veszedelemnek. A konzervatív ellenzék körében a szél sokszor fordult a csüggedés irányába. Azt mondták, amit Goethe Na-

póleonról: – Ez az ember nekünk túlságosan nagy. – Így aztán csak egy maradt hátra: átengedni Hitlernek, egyedül neki, a teljes felelősséget a bizonyosan bekövetkező katasztrófákért: a háborúért, a Reich vereségéért és megsemmisüléséért. Hitler megkísérli majd lerázni magáról ezt a felelősséget. Az egész pártra akarja majd áthárítani. Meg akarja majd osztani tanácsadóival s főképp átrakni a főkatonák vállára. Akkor aztán, kivéve egynéhányat ezek közül az örök „kadétok" közül, akik sosem tanultak meg gondolkozni, a haderő vezetőinek egyértelműen nem lesz más választásuk, csak ez: – Pardon, Hitler úr! Ez az ön dolga. Ön vitt bennünket a kutyaszorítóba, az ön dolga, hogy kivigyen belőle. – Legalábbis ezt jósolják néhányan a hadsereg vezetői közül. De így lesz-e csakugyan? Nem azt fogják-e gondolni sokan, amit például Schacht, aki folyton azt hangoztatja, Hitlert nem lehet különválasztani a német közsorstól, mert bukása kikerülhetetlenül maga után vonja az ország romlását. A párt sokkal egyszerűbben gondolkozik.

A régi gárdának mindig megvolt a maga külön véleménye Hitlerről. Sohasem vette egészen komolyan. Ebben a körben kedvtelve emlegették „Ahi" (Adolf Hitler) nevetnivaló bolondériáit. Amikor zokogástól elfúló hangon rimánkodott a vén SA-csirkefogóknak, mindig volt a második vagy a harmadik sorban egypár „rosszalkodó", aki leste a tremolózás hatását és a markába röhögött. Még a szűkebb körben is, akikről azt hitték, hogy hisznek benne, s csakugyan bámulták is „Führerjüket", nem mindenki értett egyet politikájával.

A párt egyik igen tekintélyes főmuftija, aki egy Danziggal határos tartományban töltött be magas állást, a következőket mondta nekem egyszer: – a Führernek fel kellene áldoznia életét a pártjáért, ahogy Jézus feláldozta magát az emberiség üdvösségéért. A világ csak akkor tudná meg igazában, ki ő. Nem kellene sokáig késlekednie az eltűnéssel, a magányba vonulással. Úgy kellene elrendezni, hogy senki se tudja búvóhelyét. Misztériummal kellene körülvenni. Legendát kellene csinálni belőle. A tömeg csak suttogva beszélne róla; kósza hírek kelnének szárnyra, hihetetlen következményekről. A várakozás és a rejtély kínzóvá, elviselhetetlenné válnának. És akkor az-

tán hirtelen újra megjelenne Hitler, színeváltozottan, teljes dicsőségében. Másoknak hagyná a politikát. A köznép fölé emelkednék. Mint törvényadó és próféta, mint új Mózes jönne le a szent helyről, kezében a törvénytáblákkal. De miután szétosztotta legfőbb és legutolsó adományait, csakugyan el kellene tűnnie örökre. A tömeg előtt halálában is tovább élne, mint Barbarossa, örök rejtelemtől övezetten.

Így álmodozott ez a náci főbonc. És nem ő volt az egyetlen. Mások egyszerűbben, de ugyanilyen értelemben beszéltek: Hitlernek le kell mondania. Áldozza fel magát. Ezzel tenné a legnagyobb szolgálatot pártjának. Bizonyos vezető körök kihasználták ezt a vélekedést, sőt tovább fűtötték. A hű Rudolf Hess már régen megmondta, hogy az új államot nem lehet a Führer kivételes mértékére szabni, ha nem akarjuk, hogy vele együtt eltűnjön, miként II. Frigyes és Bismarck alkotásai is eltűntek velük együtt: – Új független személyiségek, akik majd fegyverhordozó lovagjai lehetnek az újra nyeregbe segített Németországnak, nem érvényesülhetnek a diktátor árnyékában. Ezért fogja megtenni élete legnagyobb tettét: lemond a hatalomról és eltűnik, mint a hű Eckhard.

Gyanús jóslat, bár újabban megint elhangzott. De ki fogja eldönteni, el kell-e tűnnie a hű Eckhardnak? Hitler csakugyan hajlik az okos szóra? De, mondják a gauleiterek és reichsleiterek, amiként a régi német lovagrendben a káptalan letehette a nagymestert, a végzet ugyanezt a sorsot szánhatta a német birodalom új nagymesterének. E nagymesterek közül az egyik legnagyobbat nem azért tették-e le, mert hadat akart indítani Lengyelország ellen rosszul megválasztott pillanatban? Századokkal ezelőtt történt ez, igaz, de ami egyszer volt, az újra lehet. Hitlernek eszébe juthat Heinrich von Plauen nagymester, aki faképnél akarta hagyni rendjét, hogy polgárokkal és nemesekkel kísérelje meg újjá alakítani a porosz államot. Talán hajlik a csábító szóra s otthagyja a pártot, hogy kimentse Németországot a veszedelmes helyzetből? Már akadt nem egy befolyásosabb német, aki új jelszót adott ki: „Hitlerrel, de a párt nélkül."

Azonban a Führer személye fölött ott van a párt és, ami sokkal fontosabb, a törzsfőnökök klikkje, ez pedig így gondol-

kozik. – Adolf nélkülözhetetlen – suttogták az SA- és SS-emberek. El lehet képzelni olyan helyzetet, amelyben Hitler tűrhetetlenné válik Németország számára. Tűrhető-e, hogy a Reich élén gyönge akaratú, tétovázó, lelkileg tunya Führer álljon? Vagy egy rajongó, aki elvesztette minden kapcsolatát a valósággal? Ebben az esetben semmi sem számít; Hitler bukhat, a pártnak élni kell tovább. Hitler nagyon jól tudja, mit szőnek-fonnak körülötte. Bizonyára jól az emlékezetébe vésődött, amit egyszer az öreg Hugenberg vágott az arcába: – Nem más, a barátai fogják egyszer lelőni.

Furcsa barátok, az igaz, az egyik kívánja, csak éljen a Führer, hogy fenékig ürítse a felelősség keserű kelyhét, a másik meg azt szeretné, tűnjön el, hogy ne ő, hanem más viselje a felelősséget a sors kikerülhetetlen visszaütéseiért. El kell ismerni, hogy Hitler jó képet vág mind a két fajta barát felé. Nem riasztja sem felelősség, sem barát. Elfogadja. Magának követeli.

Hitler sohasem hagyta embereit kétségben aziránt, hogy igyekszik kockáztatás nélkül győzni, de bizonyos benne, hogy a háború bekövetkezik. – A nagy megpróbáltatástól nem kímél meg bennünket a sors – mondta jelenlétemben egy kongresszuson. – Fel kell készülnünk a legkeményebb küzdelemre, amelyet egy népnek valaha is el kellett viselnie. Ezt a háborút, amely meg fogja acélozni akaratunkat s méltókká fog tenni bennünket küldetésünkre, bármily nagy veszteségre való tekintet nélkül fogom vezetni. Mindnyájan tudjuk, mit jelent a totális háború. Nem fogok meghátrálni semmiféle rombolás előtt. Sok minden elvesztésébe kell majd belenyugodnunk, ami drága nekünk és pótolhatatlan. Német városok fognak romba dőlni, nemes vonalú épületek fognak eltűnni örökre. Ebben a háborúban a szentelt német földet nem fogja megkímélni a pusztítás. De összeszorítjuk a fogunkat, tovább küzdünk és győzünk. Németország fel fog támadni romjaiból, szebb lesz és nagyobb, mint valaha, úr és uralkodó lesz a nemzetek fölött.

Így őrjöngött rajongó mondatokban, igyekezvén elkábítani napi gondokkal vesződő munkatársait. S tovább beszélt a totális háborúról. Minden eszköz jó lesz neki. Mindenkinek be kell látnia akkor, hogy élet-halál kérdése ez Németország szá-

mára. Nagyon jó lesz, ha a csapatokba belerögződik, ez fogja őket erőssé tenni a vakmerőségig s a legeszeveszettebb bátorságig. S ugyanilyen vakmerőséggel fogja ő is harcba vetni ellenségei ellen a legkétségbeesettebb fegyvereket. Hullahegyeken keresztül fog áttörni a Maginot-vonalon. Nem fog tiszteletben tartani semmiféle semlegességet. Attól sem riad vissza, hogy gázt vagy bacilusokat alkalmazzon, ha attól függ a siker. A döntés órájában küzdelembe veti minden tartalékát az utolsó emberig és zászlaira tűzi a győzelmet.

Így élvezi előre hegyorma tetején Hitler az ő háborúját és diadalát. A legnagyobb zseni ő, aki valaha élt a földön. Sikerült-e már valakinek hét rövid év alatt ennyi nagyot teremtenie? S kezdi az ujjain elsorolni, féktelen büszkeséggel, amely még a gyáva összeroppanás pillanataiban sem hagyja el, a csodákat, amiket akarata szült. Nagy német birodalom, új hadsereg. Új társadalmi rend! A gazdaság új megszervezése nem tekinthető-e egy új korszak hajnalának? De sok minden mást is teremtett még: a Reich új szerkezetét, a népesítési politikát, az új művészetet! Van-e az emberi tevékenységnek csak egy olyan területe is, amelyet nem forradalmasított új elgondolásaival? Nagyobb ő, mint Nagy Frigyes, mint Napóleon, mint Caesar!

Ez történt az elmúlt hét évben. Az elkövetkezendő hét évben a nagy küzdelmet fogja vezetni a külső győzelemért, a nagy germán birodalom végső formájában való kialakításáért. Aztán feltűnik révülő képzeletében a harmadik hét év, amely adassék meg neki, hogy megoldhassa legfőbb feladatát: az új hit meghirdetését és prédikálását, a hitleri korszak elindítását, amely felváltja a keresztény kort és évezredekig fog tartani. Háromszor hét év, a két szent szám, így egybefűzve az a misztikus képlet, amely pályája ívét és végét jelzi.

De mialatt jövő harcait és diadalait forgatja fejében, elkezd reszketni a keze. A napi munkának csak a gondolata is testi rosszullétet okoz neki. Nem tűri környezetét, örökösen ugyanazokat a bamba arcokat. Egyre ingerlékenyebb. Idegei felborzolódnak a legkisebb kellemetlenségre. Bántják a szagok, felingerli munkatársainak értetlensége, kicsinyességük, az, hogy semmiségeken rágódnak, még csúszó-mászó alázatosságuk is.

Nem tudják megőrizni a kellő távolságot. Bizalmaskodni mernek. Sohasem kellene elhagynia kristályházát. Innen, magánossága menedékéből, mint valami istennek a felhőkből, kellene kiadnia parancsait. Az ő dolga az irka-firka hivatalok irányítása? Törődjenek vele mások. Neki hatalmas gondolataival kell foglalkoznia. Miért kell neki vezetni a háborút? Leteperi a fáradtság s kimerültségében a halálra gondol. Igen, majd a testamentuma! Benne mindent megtalálnak. Ez a hallatlan szöveg fogja őt halhatatlanná tenni. A testamentumába révülés megnyugtatja. Benne foglaltatik minden, amit még tenni kell. A párt fiataljai tetőzik be művét. Szent hivatásuk lesz.

Testamentumában benne vannak a Rend alapításának, a náci hierarchia végérvényes megállapításának tervei. Rendezi az utódlás kérdését. Hitler gyűlölködve gondol Göringre. Ez az ember legyen örököse? Rövid ideig fog úgyis tartani. Göring nem lesz hosszú életű. A testamentumban benne van még a birodalom terve, az új birodalom hatalmas méretű építménye, alkotmánya s az új jog. Versailles-ben fogják kikiáltani az új alkotmányt a döntő csaták után s ugyanakkor kiáltják ki az örök békét. Ez után következnek az előírások, hogyan kell megszervezni a belső rendet, megoldani a szociális kérdést, megállapítani az új gazdasági rendet. Végül, az utolsó oldalakon a legfontosabb: a vallásos igehirdetés, első dadogó mondatai az új Szentírásnak, amellyel meg óhajtja ajándékozni a világot, ha életben marad. De nem marad életben. Érzi. A halál eljegyezte magának. Mások fogják befejezni művét. Rettegés fogja el a Führert. A boldogság érzése, amely magasra csigázta lelkét, eltűnt. Üldözik, leskelődnek utána. Suttogásokat hall, amelyek elhallgatnak közeledtére. Egyre különösebb pillantásokkal vizsgálgatják. Róla beszélgetnek. Vajon mit mondanak ezek az emberek, akik körülveszik? Már nem tréfálkoznak. Sötét az arcuk. Valamin törik a fejüket, titkolóznak előtte . . .

Mit fognak csinálni testamentumával? Az lesz a sorsa, ami Hindenburg utolsó akaratának? Képesek egy másik testamentumot összeütni. Ezek a nyomorultak kiherélik művét. Ellopják tőle még a halhatatlanságot is. Ez a Göring visszaállítja a császárságot. A Hohenzollernek ülnek megürült helyére. Ő ött

az óra, hogy vissza kell állítani a császárságot, mondja Göring. Ezért dolgozott hát Hitler? Hogy újra trónra ültessék a Hohenzollerneket? A vén Hindenburg ezt akarta. Neki meg kellett esküdnie rá s nem tartotta meg az esküjét.

Egyszeriben minden ellene fordul. Nem lehet bizalma senkiben, de senkiben. Még Hess sem megbízható. Ennek a Hessnek különben gonosztevő pofája van, mélyre húzódott apró szemével, kiugró arccsontjaival. Ezek mind lopva figyelik. Lemajmolták fogásait, ravaszságát és alattomosságát. Sem őszinteség, sem becsület nincs párttestvéreiben. Egyik a másikra úgy leskelődik, mint halálos ellenségre. Ez nagyon rendjén volt kezdetben, amikor az volt az érdeke, hogy az egyiket kijátssza a másik ellen. De most, most nincs senki, akire számíthatna. Mindnyájan önzők, mindnyájan árulók.

És a tömeg és hajdani ellenfelei? Nincsenek-e többen, mint valaha? Nem hordják-e újra magasan a fejüket? Ezek a katonatisztek, ezek a gőgös nemesek, akik előtt még mindig félelem fogja el, ezek az elbizakodott gumirádlis bürokraták, ezek a korlátolt iparmágnások! A tömegek kezdenek kicsúszni a kezéből. Jól látja ő. Csalhatatlan ösztöne ebben sem csalja meg. A németeknek nincs már gerincük. Pusztul az erejük. S hogyan viseljen ő most háborút? Ezekkel az anyámasszony katonáival?

A problémák megsokasodnak, függetlenítik magukat akaratától. Hajdan ő vetette fel őket. Ma ők vetik rája magukat. Az események őrült ütemben gyűrűznek tova. Nem úr többé fölöttük. Ő maga is velük sodródik. Elhatározásaiban már nem szabad. Halálosan végzetes feladatainak már saját akaratuk van, arra ragadják, amerre nem akar menni. Azt kell megvalósítania, ami ellen elkeseredetten harcolt mindig? Lépésről lépésre ellenkező irányban haladni, mint amerre indult?

Az igazat megvallva, semmi maradandót nem alkotott. Minden szerte fog foszlani, mint a reggeli köd. Nagyon jól ismeri a tömegeket. Köztük élt. Sokkal közelebb volt hozzájuk, semmint hogy ne vesse meg őket örökre. Viszont a tömegek is meg fogják vetni és meg fogják gyűlölni. A kisemmizettek lihegő vadságával fognak bosszút állni azért, hogy volt idő, amikor hittek benne, amikor ujjongva éljenezték. Őt, aki vé-

gül is nem több, mint ők, őt, aki a szemétből való, akárcsak ők. Őt, aki csalt, hogy magasra emelkedhessék, hogy feljusson oda, ahol semmit sem tudott csinálni. A nők szembeköpik. Gyűlölködve halált fognak kiáltani fejére.

Nem halott-e ő már tulajdonképpen? Szédül. Élete csak rémlátomás volt. Neve egyet fog jelenteni a bűnnel és kárhozattal. Azt fogják mondani, hogy semmit sem alkotott, csak rombolt. Birodalma alapjaiban ingadozik. Ausztria és Csehszlovákia nem elszakadnak-e már tőle? Visszatarthatja-e őket? Nem húzott-e örökös árkot a Reich és Ausztria közé? Hol van a nagy német konföderáció, hol van a föderatív Európa? Mi lesz társadalomszervezéséből? Katonai hatalmából?

Kétség és aggodalom fojtogatja. Újra rekedt, beteg. A pulzusát tapogatja. Fél. Szorul a hurok körülötte. – Nem akarok meghalni. – Kiveri a verejték, minden tagjában reszket. A jóslat, a jóslat, a szörnyű horoszkóp! Nem akart hinni az intő szózatnak . . .

A magánosság elviselhetetlen, embereket kell látnia. Cselekednie kell. Nincs joga gondolkozni. Egy a fontos: cselekedni.

És rohan a lifthez.

TARTALOM

Előszó 5

I. Az eljövendő háború 15

II. Egy este és egy délelőtt Obersalzbergen 23
„Kegyetleneknek kell lennünk" 26
Terv a fiókban 29
Játék Danziggal 33

III. A ménesek, amelyekben az új német nemességet tenyésztik 37

IV. Az Antikrisztus 49

V. A fehér asztalnál 58
Latin-Amerika leigázása 60
„Az élettér"-be iktatott Mexikó 63
Az Egyesült Államok meghóditása 66
Az új fegyver, avagy háború fegyver nélkül 69

VI. „Igen, mi barbárok vagyunk!" 74
A terror 77

VII. Uzsonnakávé kuglóffal 80

VIII. Fiaim, csak gazdagodjatok! 85
A cinizmus dicsérete 89
A pénz nem számít 92

IX. Hitler kilép a Népszövetségből 97

X. Hitler lerántja a leplet külpolitikájáról 104
Háború vagy béke Oroszországgal? 113
„Kötelességünk az elnéptelenítés!" 119
Északgermán mítosz 122
A világpropaganda rohamcsapata 125

XI. Hitler és a Reichswehr 132
A „Nagy purgálás" előkészítése 140
Belső háború két fronton 142

XII. Holttestek balra és jobbra 145
A második forradalom 151

XIII. A „korporációs állam" terve 154
A misztikus háromszög 160
XIV. „Nem vagyok diktátor!" 164
„Infláció? Kenyérjegy? Soha!" 171
„Hogyan hajtom uralmam alá a tömegeket?" 176
XV. Fekete és fehér mágia 181
Az új Messiás Apokalipszise 186
Wagneri csapongások, avagy Parsifal a hatalmon 190
Halljad, ó, Izráel! 194
XVI. A felsőbbrendű ember tenyésztése 202
Kinyilatkoztatások a titkos tanról 206
Az örök forradalom 209
Hitler és a nők 211
XVII. A sasfészek 214
Az új Machiavelli 219
Adolf Hitler testamentuma 226

A kiadvány az 1945-ben megjelent fordítás felhasználásával és az 1940-es New York-i kiadással egybevetve készült.

Felelős kiadó a Zrínyi Kiadó parancsnoka. Felelős szerkesztő: Horváth Gabriella. Műszaki szerkesztő: Verseci Miklós. Védőburkoló és kötésterv Urai Erika munkája. Műszaki vezető: Olajos Tibor alezredes. Terjedelme 14 A/5 ív. Példányszáma: 40 000. Készült az MSZ 5602–67. sz. szabvány szerint. 422–005–ZI. 267–d–7071. Készült a Zrínyi Nyomdában, Budapest (69.0413/1) Ultraset Junior 62-es ofszet rotációs eljárással. Felelős vezető: Bolgár Imre

18,– Ft

Szenzációs könyv jelent meg a párizsi könyvesboltok kirakatában 1939-ben. A könyvet Hermann Rauschning, Danzig Szabad Város szenátusának volt elnöke írta, aki nemrégiben még Hitler bizalmas baráti köréhez tartozott. A fasiszta Németország épp ebben a pillanatban rohanta meg Lengyelországot; s a világ, amely szívszorongva leste a náci fenevad következő csapását, mohó érdeklődéssel vette kézbe Rauschning könyvét – talán megtalálja benne, milyen jövőt szán az emberiségnek a barnainges új diktátor.

S a könyvben valóban minden benne volt. Rauschning 1933–34-ben, tehát a hatalomátvétel előtt és az azt követő időkben volt tanúja Hitler „kinyilatkoztatásainak" – a rettegett Führer sokszor olyan belső gondolatait is feltárta a danzigi elnök előtt, amelyeket saját pártvezérei előtt óvakodott volna felemlíteni – s Rauschning naplójegyzetei világosan bebizonyítják: a hitleri fasizmus már a kezdet kezdetén az egész művelt világ lerombolására és világuralomra törekedett. A danzigi elnök, aki pedig a náci párt alapító tagja volt, felismerve a fasizmus népellenes, emberellenes voltát, már 1934-ben szakított vele.

Ma, a háború befejezésének és a fasizmus szétzúzásának 25. évfordulóján döbbenetes mementó ez a könyv. Döbbenetes, mert megmutatja: voltak, akik időben felszólították a világot az összefogásra a nácizmus ellen. Ez a könyv, amelyet csaknem minden nyelvre lefordítottak – legalábbis a nyugati féltekén – ott volt minden gondolkodó ember, minden politikus szeme előtt. Miért váratott magára hát az összefogás oly sokáig, miért kellett annyi véráldozat, annyi érték teljes pusztulása?

Döbbenetes a könyv azért is, mert a már rég panoptikumi rémfigurákká dermedt alakok élnek, cselekednek, terveznek és reménykednek a lapjain. A bűnös, gonosz indulatok, a népámítás és demagógia uralma, a nyomorgó Németország és nyomor fölött dőzsölő fasiszta uralmi klikk vérgőzös Walpurgis-éjszakája elevenedik meg a szemünk előtt. Olyasfajta ez az élmény, mint amit Romm világhírű filmje, a „Hétköznapi fasizmus" nyújtott: a hihetetlen tények eleven dokumentuma.

De döbbenetes a mementó azért is, mert arra int: amíg imperializmus van, világhódító tervek is érlelődhetnek újra meg újra. Ez a könyv szigorú figyelmeztetés hát az emberiségnek, hogy bármilyen álarcban jelentkezzen is, ismerje fel és leplezze le a fasizmus igazi arcát, hogy mielőtt terveit valóra válthatná, odajusson, ahová negyedszázaddal ezelőtt a hitleri gyilkosok véres bandája jutott.